

Bank Barbara - Öze Sándor
„Die deutsche Sache” 1945-1953
A „német ügy” 1945-1953
A Volksbundtól Tiszalökiig

ELŐSZÓ

Jelen tanulmány a témának csak egy kis morzsáját öleli fel, ténylegesen a magyarországi német nemzetiségűek kitelepítésére és az internálás intézményének egyes részeire szeretne megvilágítást nyújtani. A tanulmány taglalja az 1941-es népszámlálást, továbbá azt, hogy ennek a felhasználásával, erre való hivatkozással, hogyan használta fel a politikai rendőrség az összegyűjtött anyagokat a német nemzetiségiek elleni akcióikra. Ezek után még szólni kell a kitelepítésekkel párhuzamosan – olykor összefonódottan - megkezdett internálásokról is.

Az 1945-1949 közötti internálás a svábság életében Magyarországon meghatározó volt. Alkalmazták a magyar származású, de német kötelékben harcolt katonákra (Waffen SS, Hunyadi páncélosok), azokra, akik a volksbund tagjai voltak, majd köztes megoldásként azokra a családokra, akiket a földreform címén kilakoltattak otthonaikból, de még nem tudták, vagy nem akarták őket az áttelepítő szerelvényekkel Németországba küldeni.

A következő „állomása” az üldöztetésnek¹, az 1949 utáni internálása azoknak a volt hadifoglyoknak, akiket akkoriban szállítottak haza a Szovjetunióból. Őket először szűrőtáborokba szállították, majd akik „veszélyesek voltak a demokráciára és a fennálló államrendre”, de nem volt ellenük bizonyíték egy ítélethez, azokat leginkább az Államvédelmi Hatóság (ÁVH)² által ellenőrzött és fenntartott tiszalöki, kazincbarcikai internáló táborokba internálták.

¹ ezek a megpróbáltatások nemcsak a magyarországi németiséget érték ebben a behatárolt időszakban, de ezen anyag az ő sorsukat fedi fel

² ÁVH: Államvédelmi Hatóság. A politikai rendőrség neve Magyarországon 1948–1956 között. 1948. szeptember 10-én a belügyminiszter kiszélesítette az állambiztonsági szervezet jogkörét, melyben megkapta a határőrizet, a folyami-légi közlekedés, a külföldiek ellenőrzésének jogköre mellé az útlevélek kiadásának, a rendőrhatalom kitiltás, internálás és felügyeletnek a jogát. Ekkor még a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága (BM ÁVH) néven közvetlenül miniszteri felügyelet alá helyezte. Ténylegesen az MDP Politikai Bizottsága, de személyesen Rákosi Mátyás gyakorolta működése és hatékonysága felett az ellenőrzést. 1949. december 28-án egy minisztertanácsi rendelet értelmében még hozzácsatolták a Honvéd Határőrséget. A feladatkörével együtt az Államvédelmi Hatóság minisztertanácsi felügyelet alatt működött, de kivonták a belügyminisztérium ellenőrzése alól. A szervezet hadiüzemeket működtetett, internálótáborokat tartott fenn. Egységei karhatalmi és őrfeladatokat láttak el. Nyílt nyomozásokat kezdeményezett, meghatározó szerepet játszott a koncepciók percek előkészítésében és lefolytatásában. 1953. július 21-én, Nagy Imre első miniszterelnöksége idején a Hatóság különállását megszüntették, és betagozódott az egységesülő Belügyminisztériumba. Az Államvédelmi Hatóság feloszlását 1956. október 28-án Nagy Imre

A tanulmány, majd az azt követő dokumentumok nagy része a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) Thirring – hagyatékából és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ÁBTL) fellelhető anyagokból válogatott. Az anyagok nagy többsége most kerül először publikálásra.³

A SVÁBSÁG MEGPRÓBÁLTATÁSAI 1945 UTÁN

„... Reszket akkor holt meg élő
Ha megjön a nagy Ítéző,
Mindeneket lattal mérő ...
... Kézzel írt könyv nyíltak ottan,
világ terhe, minden ott van,
Ítéltre felrovottan
Bíró majd, ha széket ül ott,
Minden rejtek földerül ott,
Zsoldot bűn el nem kerül ott.”
(Ama végső harag napja)

KITELEPÍTÉS

A németek elleni európai szintű kollektív büntetési eljárás a nagyhatalmak potsdami konferenciáján eldőlt, ugyanúgy, mint az is, hogy Magyarországot a Szovjetunió hatalmi szférájához csatolták. Az 1944 októberi Churchill-Sztálin megállapodás⁴, amelyet Eden⁵ és Molotov⁶ konkretizált, és amely 80:20 százalékos arányban döntő befolyást biztosított a Szovjetunió számára a magyar ügyekben. A gyakorlatban ez azt jelentette,

rádióbeszédben jelentette be. A forradalom leverése után egy ideig a karhatalom, majd a kádári konszolidáció idején a rendőrség állambiztonsági osztályai vették át feladatait.

³ A Központi Statisztikai Hivatalban a Thirring – hagyaték feldolgozása megkezdődött a statisztikusok által. Az 1941-es népszámlálás dokumentációs feltérképezéséről és a feldolgozottság ismertetéséről szóló konferencia a Magyar Tudományos Akadémia falai között zajlott 2002. márciusában.

⁴ Moszkvai megbeszélés: 1944. október 9-18. Churchill, Eden, Sztálin részvételével. Kijelölték a balkáni befolyási övezeteket, így Romániát, Bulgáriát és Magyarországot szovjet, Jugoszláviát szovjet és brit övezetbe sorolták.

⁵ *Eden, Sir Robert Anthony* (1897-1977) Brit konzervatív politikus. 1923-tól képviselő. 1936-38-ban külügyminiszter, de mivel ellenezte Chamberlain németbarát politikáját, tiltakozásul lemondott. A háború kitörésekor gyarmatügyi miniszterként visszatért a kabinetbe. Churchill kormányában külügyminiszter (1940-45), 1940 májusától decemberig hadügyminiszter. Ezen utóbbi időszak során úgy döntött, át kell szervezni a védelmi erőket. Ennek az intézkedésének nyomán jött létre a Home Guard néven ismert brit nemzeti gárda. Külügyminiszterként sokat utazott, nagy munkabírásról és kiváló politikusi eredményekről tett tanúbizonyságot. Churchill egyik legközelebbi munkatársa volt. A háborút követően 1951-55-ben ismét külügyminiszter, 1955-től 1957-ig miniszterelnök.

⁶ Molotov, Vjacseszlav Mihajlovics (1890-1986) Szovjet politikus. 1906-tól a kommunista párt tagja. 1930-tól 1941-ig a Népbiztosok Tanácsának elnöke, 1941-46 között első elnökhelyettese. 1939-49 és 1953-56 között külügyi népbiztos, 1946-tól külügyminiszter, 1941-től 1945-ig az Állami Honvédelmi Bizottság elnökhelyettese. Pályája során végig Sztálin és a szovjet politika lelkes híve volt. Ribbentropp német külügyminiszterrel ő írta alá a szovjet-német meg nem támadási szerződést 1939 augusztusában. A Szovjetunió elleni német támadást követően szilárd kapcsolatokat épített ki a szövetségesekkel. Hruscsov idején fokozatosan kirekesztették a hatalomból, végül a pártból is kizárták.

hogy a sztálini vezetés szabad kezet kapott Magyarország sorsát illetően. A kocka el volt vetve..

A magyarországi németiséget több hullámban érték 1945-től a megpróbáltatások. - Itt most nem térnek ki háború alatti önkéntes, vagy kényszerű besorozásukra, munkaszolgálatra stb.

Először az 1944. december 22-én kelt szovjet hadsereg 0060. számú katonai parancsa rendelkezett arról, hogy közvetlen a front mögötti közmunkára, elrendelte az összes német származású, munkaképes személy mozgósítását, amely a férfiaknál 17 – 48 év közötti, a nőknél 18-30 év közötti életkort jelentette. Magyarországról, így kb. 60-65 ezer német származású személyt vittek ki a Szovjetunióba munkaszolgálatra. A németek bevagonírozása ellen tiltakozott és lépett fel Hamvas Endre⁷ csanádi püspök is, aki 1944. december 29-én levelet írt Valentiny Ágoston⁸ igazságügy miniszterhez a német lakosok érdekében⁹.

A budapesti nemzeti bizottság 1945. április 11-i ülésén foglalkozott először a hazai németiség kérdésével, ahol a kollektív büntetést ellenzőkkel szemben az MKP¹⁰ is minden német megbüntetését javasolta.

⁷ Hamvas Endre: (Piszke, 1890. febr. 27. – Kalocsa, 1970. ápr. 3.): csanádi püspök, kalocsai érsek. A Pazmaneumban tanult, a bécsi egyetemen doktorátust szerzett, 1913-ban szentelték pappá. Káplán, majd a bp.-i Notre Dame de Sion leánynevelő lelkésze és hittanára, a Hitoktatók és Hittanárok Egyesületének titkára. Teológiai tanár és spirituális (1928), prímási titkár (1930), majd irodaigazgató, kanonok, bp.-i érseki helytartó (1940). Csanádi püspök (1944), többször kiállt az üldözöttek érdekében. Esztergomi apostoli adminisztrátor (1950), 1952-től a nagyváradi egyházmegye magyarországi részének adminisztrátora is, 1961-től a magyar püspöki kar elnöke. 1964-től 1970-ig kalocsai érsek. Részt vett és felszólalt a II. vatikáni zsinaton (1962–66). Ugyancsak részt vett a Béke Világtanács moszkvai ülésén. Érdemeket szerzett az egyház és a m. állam viszonyának rendezésében. Az Opus Pacis és az Országos Béketanács Katolikus Bizottságának díszelnöke. 1969-től az Országos Béketanács alelnöke volt. Hittankönyveket írt.

⁸ Valentiny Ágoston:(1888-1958) szegedi ügyvéd, 1918-ban lépett be a Magyarországi Szociáldemokrata Pártba. Szeged felszabadulása után (1944. október) a város polgármestere, majd az Ideiglenes Nemzeti Kormány igazságügy-minisztere. 1945 nyarán az MKP nyomására lemondatták tisztségéről. 1947-ig maradt képviselő. 1949-ben koholt vádak alapján életfogytiglani börtönre ítélték. 1956-ban rehabilitálták.

⁹ Pál József: A magyarországi németiség elhurcolása. In: Vigilia, 1995. 6. szám

¹⁰ MKP (Magyar Kommunista Párt): A nemzetközi kommunista mozgalom magyarországi szervezete. Jogelődje, a Kommunisták Magyarországi Pártja (KMP) 1918. november 24-én alakult meg Budapesten, és már 1919. március 21-én a másik munkáspárttal együtt hatalomra is került. 1919 augusztusában átmenetileg felfüggesztette a tevékenységét, vezetői emigráltak, vagy börtönbe kerültek. A párt 1920-tól illegálisan működött. 1936. május 8-án a Komintern a frakcióharcok miatt a népfrontpolitika elvének alkalmazásakor elrendelte a párt feloszlását. A Kommunista Párt 1939–1940-ben újjászerveződött. 1943 júniusában a III. Internacionálé önfeloszlatása után taktikai okokból az MKP, Békepárt néven tevékenykedett tovább. Csatlakozott a Magyar Fronthoz, részt vett a magyarországi antifasiszta és németellenes mozgalomban. 1944. szeptember 12-én a hivatalos neve Kommunista Párt lett, amit 1945 februárjában Magyar Kommunista Pártra változtattak. Az MKP vezetése a moszkvai magyar emigrációból hazatértek kezébe került, akiknek a szocializmus sztálini-lenini modelljének megvalósítása volt a célja, az illegalitásban működő hazai kommunisták pedig csak az adminisztratív vezetésben kaptak szerepet. Az MKP 1947 közepéig a szovjet elvárásoknak megfelelően látszólag elfogadta a polgári erőkkkel való összefogás szükségességét, majd a nemzetközi helyzet megváltozása után szisztematikusan felszámolta a koalíciós pártokat, s ebben a hatalmába került rendészeti szervek segítségére voltak. 1948. július 16-án az SZDP-vel egyesülve Magyar Dolgozók Pártja (MDP) nevet vette fel.

A Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB) 1945. áprilisa elején érdeklődött először a magyarországi német nemzetiségekről. A miniszterelnökségtől konkrét kimutatást kért magyar és orosz nyelven. A SZEB adatokat kért a németek településeiről, nemzetiségi és foglalkozási adatokról, a Volksbund tagságról, a német származású egyének szerepéről a magyar közhivatalokban. Ezeken felül grafikonok és etnográfiai térkép készítését is kérték a németekről.¹¹

A további sorsuk sem alakult jobban a sváboknak, mivel 1945-től elérte őket az internálás, belső telepítés, majd 1946-tól, a hatályba lépő kitelepítési rendelettel az áttelepítés. Ennek az alapja az 1941-es, Központi Statisztikai Hivatal (KSH) által végrehajtott népszámlálás volt.¹²

A KITELEPÍTÉS EGYIK ELŐZMÉNYE: AZ 1941-ES NÉPSZÁMLÁLÁS¹³

Thirring Lajos vérbeli statisztikus volt. Nagyapja alapította a Központi Statisztikai Hivatalt (KSH), apja nemzetközi hírnévre tett szert ebben a tudományágban. Sikernek könyvelhette el, hogy viszonylag fiatalon őt bízták meg az 1941-es népszámlálás ügyintézésével¹⁴. A felmérés az 1940-es évektől intenzíven működő Béke-előkészítő Bizottság hatáskörébe tartozott. A Teleki-kormány¹⁵ azért költött rá hatalmas összegeket,

¹¹ MOL XIX-A 1.d.; Budapest, 1945. április 16. Dálnoki Miklós Béla miniszterelnök jelentése Vorosilov marsallhoz, a SZEB elnökéhez.; Fehér István: Az utolsó percben. Magyarország nemzetiségei 1945-1990. Budapest, 1993. – A németek kitelepítése 116-135. l. – a továbbiakban: Fehér 1993.

¹² Az 1941-es népszámlálás idején Magyarországon 658 928 német élt, ebből a trianoni Magyarországon 466 057. Ebből az 1944-45-ös fegyveres harcok elől 50-60 ezer személyt evakuáltak a német SS alakulatok. 30-35 ezer főt a szovjetek hurcoltak el munkatáborokba 1944 végétől. A három toborzó akció során az SS-be bevonult 10-12 ezer személy. Mindezekon felül sokan elesetek a harcok során és hadifogságba is kerültek. Így körülbelül 1945 áprilisában a magyarországi németek száma – a trianoni területen – 350 ezer fő lehetett. – Fehér 1993.118.

¹³ Óze Sándor: „A német ügy” in.: Századvég, 1994. tavasz – Óze Sándor: 1988-ban részt vett a népszámlálás előkészítésében. A Központi Statisztikai Hivatal kéziratárosaként azt a feladatot kapta, hogy nézzen utána az 1945 utáni irattári anyagban: milyen események kelthettek gyanút az 1941-es népszámlálás adatfelmérésével szemben, amelyek bizonytalanná tették a későbbi adatfelvételek hitelességét is.

Átnézte a német kitelepítés szakirodalmát és a KSH irattárát. Az akkor még rendszerezetlen, szobányi anyagot kitevő Thirring-hagyatékban egy dossziét talált a *A német ügy* címmel. A benne lévő iratokat – bár egy miniszteriális intézmény hivatalos ügyintézését tartalmazták -, Thirring Lajos gyűjtötte és rendszerezte, kiegészítve saját kéziratossal jegyzeteivel. Nem mentesek tehát szubjektív aspektustól.

¹⁴ Az adatok feldolgozása 1941-ben 5 nagy területi egységre, az ún. trianoni, felvidéki, kárpátaljai, erdélyi-keletmagyarországi és délvidéki területekre osztották fel.

¹⁵ Teleki kormány: ez az ún. második Teleki-kormány. 1939. 02. 16-1941. 04. 03. Teleki Pál gróf a miniszterelnök a haláláig töltötte be a miniszterelnöki posztot. Mielőtt a népszámlálásra szóló 1940. évi XXX. Törvénycikket Teleki az országgyűlés elé terjesztette, három értekezletet tartottak a törvénytervezetben foglaltak megvitatásáról. A miniszterelnök 1940. november 30-án írta alá a törvényt, amely december 4-én jelent meg. A törvény végrehajtásáért a miniszterelnök volt felelős, aki a munkák lebonyolítását a 8558/1940. M. E. számú rendeletében szabályozta. – bővebben a népszámlálásról: dr. Thirring Lajos: Az 1941. évi népszámlálás története, Budapest, 1981.; Tarján G. Gábor: Német sorsforduló. In.: Századok, 1997. 11. 82 – 102. o. (továbbiakban: Tarján ...)

mert bizonyító erejű anyagot szeretett volna gyűjteni a majdani béketárgyalásokhoz a visszacsatolt területek népességének etnikai hovatartozásáról. Éppen ezért vették fel az adatlapokra az „anyanyelv” mellé a „nemzetiség” rovatot is. Ugyanakkor a kormánynak saját maga számára is hiteles adatokra volt szüksége. Teleki a KSH-nak küldött titkos utasításában óvott bármiféle csalástól és pressziótól az adatfelvétel folyamán. „Nem akarunk papírmagyarokat” – írta.

Azokon a területeken, ahol németek éltek, a népszámlálási adatbiztosoknak más, a statisztikai törvénynek némiképp ellentmondó utasításuk is volt: a hangulatot kellett felmérniük. Ilyen jelentések csak németekről maradtak fenn, a visszacsatolt területek nagy lélekszámú, ellenséges érzelmű nemzetiségeiről nem. Faluról falura leírták a működő Volksbund – szervezeteket, megnevezték a hangadókat, és társadalmi helyzetükre is utaltak bennük.

Thirring tehát jól ismerte a „német ügy” előzményeit.

Az ostrom után a béke előkészítő munkálatok keretén belül rögtön folytatódott a népszámlálás adatfeldolgozása. A Hivatal épülete azonban kiégett, az adatlapok jelentős része megsemmisült, mivel a beszállásolt katonák fűtöttek vele. Ennek ellenére, egy jobb béke reményében az ott dolgozók emberfeletti, megfeszített munkát folytattak. Úgy gondolták, eredményeiknek komoly befolyása lehet az ország jövőbeli státusára.

Ebben robbant be a politikai rendőrség. 1945. április 18-án nyomozók jelentek meg a népszámlálási osztályon, hogy „bizalmas használatra” kijegyezzék egyes német és vegyes lakosságú községek népszámlálási anyagából az 1941-ben német anyanyelvű vagy nemzetiségű egyének nevét és címét.

Az osztályon Szathmári Gábor, Thirring egyik helyettese a statisztikai törvényre hivatkozva határozottan elzárkózott ettől. Az idevágó paragrafus szóról-szóra a következőképpen hangzott.

„A népszámlálás és az azzal kapcsolatos összeírások céljára szolgáló nyomtatványokban foglalt egyéni természetű adatokat az 1929: XIX.tc. 21 §-ának rendelkezései értelmében nem szabad az adók kivételénél alapul venni. Az 1929:XIX.tc.21. §-a értelmében az adatok a címtárak körébe tartozó közleményeknek és azoknak az adatoknak a kivételével, amelyek törvény alapján vagy egyébként is nyilvánosságra kerülnek – nem egyénenként, hanem mindenkor csak területi vagy tárgy szerinti összefoglalásban tehetők közzé.”

A politikai rendőrség munkatársa ezek után Dobrovits Sándor¹⁶ elnökhöz ment, aki – valószínűleg félelemből – engedélyezte a munka megkezdését. Ezt azonban miniszterelnöki utasításra már április 21-én leállították.¹⁷

Április 24-én a politikai rendőrség egyik munkatársa jelezte, hogy újabb döntést fognak kiprovokálni. Nem sokkal ezután Zöld Sándor¹⁸ belügyi államtitkár közölte, hogy a miniszterelnök engedélyezte a nevek kimásolását¹⁹. A Hivatal álláspontját így fogalmazta meg Thirring: *„Eddigi gyakorlat: A Magyar Központi Statisztikai Hivatal egyéni adatokat általában nem szolgáltatott ki, legfeljebb magának az adatszolgáltatónak adta ki az adatokat. A népszámlálásoknál utóbbira tudomásunk szerint a múltban nem volt példa, ellenben vagy általános intézkedés alapján, vagy miniszterelnöki hozzájárulással névjegyzékek készültek országosan, illetőleg egyes helyeken a tankötelesekről, másutt - de 1941-ben csak egészen elvétve – egyes, főleg római katolikus, református és evangélikus vallásfelekezethez tartozókról, annak hangsúlyozásával, hogy az adatok adózási célokra nem használhatók fel. Az adatgyűjtés titkossága érdekében a múltban rendszerint még bűnügyi nyomozóknak sem adott ki a Hivatal adatokat. Zsidókra vonatkozó adatok kiszolgáltatására sem került sor tudunkkal egyetlen esetben sem, anyanyelvi, nemzetiségi információkra sem.”*

Ennek ellenére a politikai rendőrség munkatársai elvitték a névjegyzéket. Teljesen járatlanok voltak azonban az adatok feldolgozásában, így a munkában a Hivatal dolgozóinak kellett segíteniük. Thirring így ír a történetekről:

¹⁶ Dobrovits Sándor (Pozsony, 1889. márc. 4. – Bp., 1963. ápr. 15.): statisztikus, miniszteri osztály főnök. Jogi tanulmányainak elvégzése után 1912-ben a Központi Statisztikai Hivatalban kezdte pályafutását. 1937-től e hivatal alelnöke, 1939-től 1945 júl.-áig elnöke. Részt vett a magyar hivatalos statisztika újjászervezésében. Szerkesztője volt a Magyar Statisztikai Szemlének. A szakirodalomban elsősorban a statisztika szervezési kérdéseivel és nemzetközi statisztikai problémákkal foglalkozott. A Hatóság 1949-ben letartóztatta, majd Kistarcsára internálták.

¹⁷ Dobrovitsot nem sokkal később eltávolították – fennmaradt egy levél, amelyben Thirring kéri, hogy engedjék visszatérni a béke előkészítő munkálatokhoz.

¹⁸ Zöld Sándor: (Nagyvárad, 1913. máj. 19. – Bp., 1951. ápr. 20.): orvos, belügyminiszter. A debreceni egyetemen szerzett orvostudományi oklevelet. Már egyetemi hallgató korában, 1932-től az illegális KMP tagja. A debreceni Márciusi Front egyik szervezője és a Tovább c. folyóirat szerkesztője. 1942-től a berettyóújfalusi kórházban orvos. 1944 dec.-étől az Ideiglenes Nemzetgyűlés képviselője, belügyi államtitkár volt. 1946-ban a nagy-szegedi pártbizottság titkára, Csongrád-Csanád országgyűlési képviselője. Az egyesülési kongresszus után beválasztották a párt Központi Vezetőségébe. Ugyanebben az évben újra kinevezték belügyi államtitkárnak. 1950. jún. 23-tól 1951. ápr. 20-ig belügyminiszter, a Politikai Bizottság tagja. 1951-ben koholt vádak emeltek ellene. Letartóztatása előtt öngyilkos lett.

¹⁹ A Politikai Rendőrség ezirányú kívánságával kapcsolatban a 4184/1945 számú miniszterelnökségi ügyiratban adott engedély alapján, erre hivatkozva a Hatóságnak ki kellett adniuk a KSH egyéni/anyanyelvi és nemzetiségi iratokat. A kikötés az volt, hogy a miniszterelnök felé egyidejűleg jelentési kötelezettséget kell adniuk. – Anyanyelvi és nemzetiségi egyéni adatok kiszolgáltatása, Budapest, 1945. szeptember 17. – KSH Központi Könyvtár, Thirring Lajos hagyaték

„A törvény rendelkezéseitől eltérően a német nemzetiségűek névjegyzéke kiadható, de csak olyan hatóságoknak, amelyeknél nem forog fenn a visszaélés, rosszhiszemű vagy téves felhasználás (egyéni érdekek, egyoldalú pártszempontok stb. érvényesítése) vagy éppen a Hivatalra való hivatkozással történő publikálás veszélye. A megállapodások értelmében ilyen névjegyzékeket helyi hatóságoknak nem szabad kiadni, mivel itt tág tere van a nem megfelelő felhasználásnak, illetéktelen közzétételnek stb. Annak a kérdésnek az elbírálására, hogy névjegyzékek milyen keretekben szolgáltatathatók ki, a Belügyminisztérium hivatott (Szekeres János államtitkár). Fentiek értelmében a Hivatal az értekezletet követően a névjegyzékek összeállítására vonatkozó kérdéseket a Belügyminisztériumhoz teszi át véleményezés céljából, a már kész, de még el nem küldött névjegyzékeket is ide teszi át. Az értekezlet után Szekeres államtitkár úr azt kérte, hogy a német nemzetiségűekről egy országos névjegyzék mielőbb összeállíttassék. A munka pénzügyi fedezetének megteremtését is vállalja. Tájékoztatása szerint az országos névjegyzék azt célozta volna, hogy a helytelen felhasználás elkerülése érdekében a sváb igazolások során kétes esetekben legalább valamilyen támpont álljon a döntésre hivatott hatóság rendelkezésére. Szekeres államtitkár úr később telefonon újól is jelezte, hogy nemzetiségi egyéni adatok csak az ő, vagy a Belügyminisztérium fegyverszüneti osztálya vezetőjének, Nagy Géza miniszteri tanácsos úrnak aláírásával ellátott megkeresésre adhatók ki.”

A Hivatal az értekezlet után azonnal hozzákezdett a német nemzetiségűek számlálólapjainak különválasztásához és névjegyzékbe foglalásához.²⁰ Az anyag jelentős részének feldolgozása és az első névjegyzékek elkészülése után újabb utasítás érkezett Szekeres államtitkártól, hogy a listát egészítsék ki a német anyanyelvűek adataival. A munka ennek megfelelően folytatódott tovább. December végén a KSH népszámlálási osztályán megjelentek a Népgondozó Hivatal kiküldöttei. Közölték, hogy a Belügyminisztériumnak illetve a Népgondozó Hivatalnak a kitelepítések gyakorlati végrehajtásánál van szüksége a névjegyzékekre.

²⁰ 1945. október 25-én összeült egy egyeztető értekezlet a miniszterelnökségen. A miniszterelnökségről, a Belügyminisztériumból, az Igazságügyminisztériumból és a Statisztikai Hivatal által felkért képviselők közül álló csoport egyeztető értekezletet tartott a Statisztikai Hivatal által anyanyelvi és nemzetiségi egyéni adatoknak a Hatóságok részére történő kiszolgáltatása tárgyában. Az értekezleten megállapodás történt abban a tekintetben, hogy a volksbundisták névjegyzéke kiadható, de csak olyan hatóságoknak, melyeknél nem forog fenn a visszaélés és a rosszhiszemű felhasználás. A kérdésnek az elbírálására a belügyminisztérium hivatott eljárni. – Emlékeztető 1945. október 25-én kelt – A hivatalos, „Szigorúan bizalmas” tájékoztatóban már a német nemzetiségűek névjegyzéke volt kiadható. KSH Központi könyvtár; 1945. november 5-én kelt Jelentés: a „Német nemzetiségűek számlálólapjainak kiszedése” címmel feljegyzés készült, amely Munkaprogram tartalmazza meggyőzően a kiszedendő számlálólapok számát és a Munkajelentés pedig a már kiszedett és átpörgetett lapok számát. – KSH Központi Könyvtár, Thirring Lajos hagyatéka

Ilyen előzmények után jelent meg 1945. december 29-én a 12.330/1945. ME. számú rendelet a magyarországi német lakosság Németországba való áttelepítéséről. Thirring a békeelőkészítési munkák elakadásával fenyegetőzött az adatok kiszolgáltatása miatt. 1946. január 15-én pedig így foglalta össze a Hivatal álláspontját:

„1. A népszámlálási számlálólapok statisztikai számbavétel céljait szolgálják, tehát nem tekinthetők okmányyszerű egyéni adatfeljegyzéseknek.

2. Az egyéni adatoknak rendeltetésellenes, nem számszerű felhasználása az 1929:

XIX.tc. rendelkezéseibe ütközik, és

3. hosszú időre súlyosan veszélyezteti a jövőbeni statisztikai felvételek eredményeinek valószínűségét is.

4. A számlálólap-anyag keveredése és hiányai miatt az eseteknek egy talán nem nagy, de számszerűleg meg sem becsülhető arányában amúgy sem használhatók okmányyszerű bizonyító eszközként.

5. Hivatalos statisztikai szolgálatot érintő célkitűzésekkel és alapelvekkel alig áthidalható ellentmondást jelent, hogy egyes esetekben nem nemzetellenes, hanem nemzethű német anyanyelvű állampolgárok jóhiszemű és az akkori kormányzat által kívánt őszinte adatvallomását most a kormányzat azok ellen fordítja vissza, akiket a népszámlálás idején a jövőbeni bántatlanság felől a Központi Statisztikai Hivatal miniszterelnöki utasításra, de a statisztikai adatgyűjtések lényegének megfelelően is, minden erővel biztosítani igyekezett.”

A politikai rendőrség bosszúja nem késett. 1946 februárjában kilenc társával együtt elhurcolták a népszámlálási osztály ügyintézőjét, Szathmáry Gábort. A vád: hamis igazolványok kiadása, „svábmentés” volt.

Március 2-án Darvas főhadnagy és Vájó százados kihallgatta Thirringet. Vallomásából csak a kedvezőtlen momentumok kerültek jegyzőkönyvbe, állítólag az ő érdekében. A következő napokban Thirring a Belügyminisztériumban és a Népgondozó Hivatalban kilincselte munkatársai ügyében. Mindenhol elzárkóztak a hivatalos intézkedéstől, csak baráti tanácsokkal tudtak szolgálni.

A miniszterelnökségen Balogh István államtitkárhoz utasították, aki elismerte, hogy Potsdamban szó sem volt kollektív büntetésről. Ők is az egyéni büntetést pártolták, a kollektív büntetés fasiszta módszer. (Mellesleg érzékelteti, hogy a szovjetek támogatták a kollektív elveket a németek kitelepítése ügyében.) Bízott az amerikaiak beadványaiban, ennek ellenére napirendre tért afelett, ami történt – ne szívják mellre. Szinte azt mondta

(Thirring feljegyzései szerint): tíz-húszezer sváb kitelepítése még nem számít. Egyébként ne siessenek, ne szabotálják ugyan a munkát, de ne is vigyék túlzásba. Problémáikkal hozzájuk forduljanak, ne a Belügyminisztériumhoz.

Ezalatt elkészült egy statisztikai feljegyzés „a svábok földbirtokviszonyairól” Magyarországon, különös tekintettel a telepítésre. Nem tudni, kinek a műve a „bizalmas használatra” szól az anyag, de a hangneme új volt. Az összeállítás célja az volt, megállapítani, hogy megyénként hány telepés hozható a „sváb” vagyona. Írója politikai érdekeket szolgált ki, hiszen a bizottsági felmérések alapján tisztában kellett lennie azzal, hogy a Volksbundban jobbra a németek radikálisabb, szegény rétegei vettek részt. A kollektív büntetés szellemében nyilatkozott:

„A többi vármegye telepítésre figyelembe jöhető népessége – különösen Hevesből és Borsodból – azonban már messzebb költözik, s a Dunántúlon felváltja majd a hazájukhoz hűtlen svábok földjeit, s birtokba veszi az ősi földet, melyet a jövevények nem becsültek meg, s eljátszották egy velük szemben nemesen és humánusan gondolkodó nemzet utolsó bizalmát is. A sárga foltok eltűnnek velük etnikai térképünkről, s a friss földet szerető és élni akaró magyarság kitölti ezt az életteret, melyet letűnt századok ragadtak el tőle.”

Közben folytatódott a hivatalnokok elleni eljárás. A politikai rendőrség bizonyító anyagként elvitte azoknak a németeknek a kartonjait, akik állítólag megvesztegették a Hivatal alkalmazottait. Arról azonban nincs tudomásuk, hogy a KSH-nál létezik egy belső ellenőrzésre szolgáló adatrendszer is. Ebből kiderült, hogy a vádban kulcsfontosságú Kirsch család tagjai 1941-ben nemhogy német nemzetiségűnek, de német anyanyelvűnek sem vallották magukat, így hát nem volt okuk okirat hamisításra felbujtani. A fővádlottat, Szabó Bertalant fel is mentette a bíróság.²¹

Az időközben folyó igazolás kiállítási munkák és az országos névjegyzékek elkészítése hatalmas terhet rótt az intézményre. Nemcsak Magyarországról, de Szlovákiából is tömegesen érkeztek kérelmek, hogy az ott élő magyaroknak állítsanak ki hamis igazolásokat arról, hogy 1941-ben szlováknak vallották magukat, különben a Benes-

²¹ Tudunk olyan fenyegetőzésről is: ha a vádlottat nem ítélik el, a politikai rendőrség személyes hatáskörében fogja internálni. A budapesti államügyészség 23.769/1946. á.ü. alatt kiadott vádirata szerint, dr. Szabó Bertalan miniszteri osztály segédtitkár ellen a Btk. 393. § - ában ütköző 6 rendbeli közokirathamisítás büntette miatt emeltek vádat. Egyes esetekben a vádirat szerint elhallgatott, nem tüntetett fel adatokat, információkat. Mindez még nem volt minden, mivel ezután következik a fordulat, hogyan kerül bele az ügybe dr. Abaffy Lajos. Abaffy esetében a hatóság azt állapította meg, hogy a kérdéses igazolásokat ő készítette el, de aláírásra dr. Szabó Bertalannak, vagy Szathmári Gábor miniszteri titkárnak kellett bemutatnia. Miután azonban a fent említett személyek az aláírásukkor az adatokat nem ellenőrizhették a nagy mennyiségű munka miatt, így az igazolványokba szereplő hamis adatokért Abaffyt tették felelőssé. B. VIII. 2.593/1946 számon a budapesti Büntetőtörvényszéknek a Belügyminisztérium összefoglalást küldött Abaffy

rendszer kitelepíti őket²². A Hivatal elzárkózott ettől. A felgyülemlett munkára hivatkozva a politikai rendőrség négy új emberét javasolta az elhurcolt munkatársak helyére.²³

Thirring sem maradt sokáig állásában, mert elmozdították. Vezetői posztot soha többé nem tölthetett be, éhbérért dilettánsoknak szolgált szaktanácsokkal.

A KSH történetében pedig az első törvénytést követte a többi. Mérhetetlen károk érték a statisztikai adatfelvételt. Ezért soha nem lehetünk biztosak az akkor készült statisztikáink pontosságában.

Összefoglalásként elmondható, hogy a Statisztikai Hivatal munkatársai mind politikai, mind emberiességi szempontból ellenezték ami történt. Összeütközésbe kerültek a politikai rendőrséggel, amely kezdettől fogva presszionálta őket. A politikai rendőrség és a Miniszterelnökség, de még a kommunista vezetés alatt álló Belügyminisztérium álláspontja között is kimutatható egyfajta ellentét. Nem lehet tudni, a véleménykülönbséghez hozzájárult-e a szovjet vezetés következetessége, amellyel – az új lengyel határ megállapítása érdekében – kollektív büntetést szorgalmazott a németekkel szemben. Ezzel egybecsengtek a nacionalista Benes-rendszer követelései is.

Ezekből a forrásokból egyértelműen nem lehet eldönteni a problémát. Mindenesetre le kell mondani arról az állításról, amit a szakirodalom eddig hangsúlyozott, hogy a kommunisták hatalomra kerülése és a lenini nemzetiségi politika érvényre jutása oldotta meg a kitelepítés rendezését, a német lakosság integrálását a társadalomba.

KITELEPÍTÉS, ÁTTELEPÍTÉS, INTERNÁLÁS

1945-1946-ban főleg a déli és a nyugati határ menti városok, települések és a Budapest környéki helységek adatai voltak meghatározóak, mivel ezeken a területeken élt döntő többségben a sváb-német kisebbség. „... A kitelepítéssel úgyszólván elkerülhetetlenül az ártatlan többséget sújtották, a bűnösöket pedig akarva-akaratlanul is valójában felmentették. A történetkutatónak léptem-nyomon szembesülnie kell egy elvi kérdéssel, tisztáznia kell álláspontját a kollektív felelősség elvét és alkalmazását illetően....

Lajos és társai bűnügyében. – KSH Központi Könyvtár, Thirring Lajos hagyaték. Feljegyzés a nemzetiségi igazolások körül történt visszaélésekről kiadott vádirat.

²² A Thirring Lajos által összegyűjtött dokumentumok között pár oldalnyi feljegyzés van a magyar-csehszlovák népcseré – egyezményrel kapcsolatos kérelmek címmel. Összefoglaló táblázat a szlovák anyanyelvűek és nemzetiségűek számáról Magyarország területén 1910, 1920, 1930 és 1941 években megyénkénti és törvényhatósági területenként. – KSHKözponti Könyvtár 93/671

²³ Az akta ezután már nem tartalmazza Thirring magánjellegű feljegyzéseit. Időről időre jelenti, hány millió lap átpörgetésénél tartanak, hány ezer németet válogattak ki, hány vonat indult Németországba. Az akta az adatlapok megsemmisítésének leírásával zárul. A forrás és történetünk itt véget ér.

Hogy valaki orosz, német, román vagy magyar származék, ennek vagy annak vallja magát, az felvilágosult államban-társadalomban nem képezheti sem jutalmazás, sem büntetés tárgyát. Itt egyedüli mérce a konkrét cselekedete lehet... Gyakran történt hivatkozás a kitelepítés humánus végrehajtására. Ebből a szempontból kétségtelenül mutatkoznak különbségek, attól függően, hogy kiket, mikor és honnan telepítettek ki. A lényegen azonban az sem változtatott, annál az egyszerű oknál fogva, hogy az embertelent nem lehet emberségesen végrehajtani.”²⁴

A kitelepítés - áttelepítés, levezényléséhez meg kell vizsgálni a direkt, erre a célra létrehozott hivatalokat, intézményeket. Erdei Ferenc²⁵, majd később Nagy Imre belügyminisztersége²⁶ idején ebben a kérdésben milyen álláspontot képviselt, ezenkívül mi volt a véleménye erről Bibó Istvánnak²⁷, aki ekkor pont a belügyminisztérium, sváb kitelepítések előkészítésével foglalkozó osztály vezetője volt.

²⁴ Balogh Sándor: Állam, Nemzet, nemzetiség in: Új Tükör, 1987. augusztus 2. 18-19.

²⁵ Erdei Ferenc (1910-1971): 1934-ben kapcsolódott be a falukutató mozgalomba. 1939-ben társaival megalapította a Nemzeti Parasztpártot, majd 1945-ben a párt alelnöke, 1947-től pedig főtitkára lett. 1944-1945-ben belügyminiszter, 1948-1949-ben államminiszter, 1949-1953-ban földművelésügyi miniszter, 1953-1954 igazságügy-miniszter, majd 1954-1955-ben ismét földművelésügyi miniszter, 1955 novemberétől 1956. november 3-ig miniszterelnök helyettes. Ettől kezdve szovjet letartóztatásban volt 1957. januárjától az MTA Agrárgazdasági Kutató Intézetének igazgatója. 1962-től a Szövetkezeti Tudományos Tanács elnöke, közben két ízben is, 1957 és 1964 között és 1970-1971-ben pedig az alelnöki tisztét töltötte be, ezzel párhuzamosan a Hazafias Népfront főtitkára.

²⁶ Nagy Imre (1896-1958): az első világháború idején orosz hadifogságba került és 1917-ben belépett a Vörös Hadseregbe. 1921-ben visszatért Magyarországra és részt vett a Somogy megyei földmunkásmozgalom szervezésében. 1925-ben letartóztatták és 1929-ig börtönben raboskodott. Szabadulása után Berlinbe emigrált, ahonnan a Szovjetunióba került, ahol az Agrártudományi Intézet munkatársaként dolgozott. 1941-től a Kossuth rádió szerkesztője lett, majd 1944-ben tért vissza Magyarországra. Ettől kezdve az MKP, majd az MDP KV tagja 1955. április 14-ig, majd 1956. október 23-tól október 31-ig. – 1944. decemberétől földművelésügyi miniszter, 1945 novembere és 1946 márciusa között belügyminiszter, 1947-1949 között az országgyűlés elnöke volt. 1950 végétől 1952-ig élelmezésügyi, majd begyűjtési miniszter, 1952 novemberétől miniszterelnök-helyettes. 1953. július 4-től 1955 április 18-ig miniszterelnök. 1955 decemberében kizárják az MDP-ből, majd 1956. október 13-án visszavették a pártba. 1956. október 24-től újra miniszterelnök, majd október 28-tól az MDP Elnökség tagja, november 1-től az MSZMP Intézőbizottságának tagja. 1956. november 4-én a budapesti jugoszláv nagykövetségre menekült, ahonnan Romániába hurcolták. 1957. április 17-én letartóztatják. 1958. június 15-én halálra ítélték, majd június 16-án kivégezték társaival. 1989. június 16-án kivégezték.

²⁷ Bibó István: Budapest, 1911. aug. 7. – Budapest., 1979. máj, 10.: jogtudós, filozófus, szociológus, politikus, egyetemi tanár, az MTA tagja. Egyetemi tanulmányait a szegedi tudományegyetem jogi karán végezte (1929-33). Jogtudományi doktorátust 1933-ban, államtudományit 1934-ben szerzett. 1939-40-ben az Igazságügyminisztériumban dolgozott. A szegedi tudományegyetemen magántanári képesítést nyert jogbölcselet tárgykörből, s 1940-től a politika tanszéken oktatott. A polgári demokratikus népi írókhoz tartozó közíró volt. 1945-ben Erdei Ferenc belügyminiszter a Belügyminisztérium (BM) közigazgatási főosztályának vezetését bízta rá. Erdei Ferencsel a közigazgatás reformtervezetén dolgozott. 1946-1949 között a Kelet-európai Tudományos Intézet miniszteri biztosa, majd elnökhelyettese és vezetője volt. 1948-49 után kiszorult a közéletből. 1951-1956 között a budapesti Egyetemi Könyvtár munkatársa volt. 1956. október 31-én a Petőfi Párt néven újjáalakuló Nemzeti Parasztpárt Végrehajtó Bizottságának tagjává választották. 1956. november 1 - november 4. között a Nagy Imre-kormány államminisztere. 1957. máj.-ban letartóztatták, 1958. aug.-ban életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. 1963-ban helyezték szabadlábra. 1971-es nyugdíjba vonulásáig a Központi Statisztikai Hivatal könyvtárosa volt.

Bibó így emlékszik vissza ezekre az időkre: „ Nyár elején Tolnában-Baranyában teljességgel magánjellegű akciók kezdődtek a svábok kitelepítésére... Ez abból állt, hogy egész falvakat kihajítottak egy környező rétre, ahol azok esőben, hóban, teljes ellátatlanságban voltak.... bevitte az ügyet a Minisztertanácsba. Ahol először is leszögezték, hogy az esetleges sváb kitelepítések és a csehszlovákiai magyarok kitelepítése között semmiféle organikus összefüggés nincs. ... De egyben úgy is határoztak, hogy a kérdést a legegyszerűbb a potsdami értekezlet elé terjeszteni, s megkérdezni, van e szándékuk német kitelepítést elrendelni Magyarországon is... Ezzel azonban a magyarországi svábok ügyéből akta lett, s ha már felelni kellett a magyarok kérdésére, a legegyszerűbb az volt, hogy a lengyel és a cseh kitelepítésre vonatkozó határozatok mellé hozzácsapják a magyarországi németek kitelepítését is,...²⁸ De a svábkérdés újból megjelent számomra az év végén, amikor már Nagy Imre volt a belügyminiszter. Akkorra tudniillik megalkotta a törvényelőkészítő osztály... utasítás szerint a sváb kitelepítésről szóló törvényjavaslatot. ...annyi bizonyos, hogy a tervezet az ádázabb kommunista – és parasztpárti – álláspont szerint a statisztikai bevallás alapján mindenkit kitelepítendőnek ítél, aki 1941-ben német anyanyelvűnek vallotta magát... Az 1941. évi népszámlálásnak volt ugyanis – Teleki Pál kezdeményezésére – egy olyan kategóriája, amely szerint az emberek külön nyilatkozhatnak a nemzetiségi és anyanyelvi hovatartozásukról. A magyarországi nemzetiségek több mint kilencven százaléka ennek alapján ugyanazt a nemzetiségi és anyanyelvi hovatartozást jelölte meg, kivéve a svábokat, akiknek az egyharmada magyar nemzetiségűnek, bár német anyanyelvűnek vallotta magát. Ez az akkori helyzetben antihitlerista állásfoglalás volt. Persze, ez csak nagy vonalakban volt helytálló, sok helyen az döntötte el a kérdést, hogy hol volt magyar érzelmű és hol volt Volksbundista érzelmű jegyző. ...Ha már kitelepítésnek lennie kell, akkor ez szorítkozzon azokra, akik német nemzetiségűnek vallották magukat. Annak persze szintén nem örültem, hogy a népszámlálási ívek ilyen következmények alapjául szolgálhatnak, mert hiszen ez a népszámlálásnak évtizedekre való hitelvesztését jelentette; de ezen aztán végleg nem is próbálhattam segíteni. Ellenben csináltam egy ellentervezetet, amiben bevezetőül

²⁸ ...Erdei kibocsátott egy kétsoros rendeletet, melyben ezeket az önkényes kitelepítéseket megtiltotta, mire azok azonnal megszűntek... A minisztertanácsi határozat következtében a belügyminiszter feladata volt továbbá, hogy elkészíttessen egy rendeletet – azt is én csináltam, aki akkor, júniusban, még a törvényelőkészítő osztályt vezettem -, mely a svábok számonkérését aránylag rendezett eljárásban szabályozta. ... egy minisztérium által kiküldött megbízott s egyben elnök kijelölt egy svábellenes és egy svábbarát intézményt, amely lehetett a parasztpárt vagy a szociáldemokrata párt, vagy lehetett valami magyar vagy német helyi közművelődési szervezet, s ezek jelölték ki a két ülnököt. Előfordult, hogy mindkét oldalra egy svábellenes intézményt jelöltek ki. Mégis az egész dolog eljárászerűsége óhatatlanul aránylagos igazságosságra vezetett, és végül ma sváboknak körülbelül tíz százalékát minősítették valamely módon számon kérhetőnek, öt százalékát érdemet szerzettnek, a többit ártatlan semlegesnek, s ez reális volt.

kifejtettem, hogy a kitelepítést a német nemzetiséget vallottakra kell szorítani, és ezt elküldtem a Minisztertanács általam ismert tagjainak.”

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. május 4-i rendelete értelmében felállították a Népgondozó Hivatal, amelynek feladata lett a „fasiszta németek kitelepítése”. A következő 1945. július 1-i 3820/1945. M. E. számú rendelet értelmében a Népgondozó Hivatal jogkörébe tette a németek múltbeli politikai magatartásának vizsgálatát, majd ezt még július 27-i kiegészítés követte, amely szerint a korábbi internáló táborokat részben felszámolják, a németeket összeköltöztetik, más helyre telepítik, illetve ki fogják őket szállítani az országból.²⁹ Addig is amíg nem született konkrét megállapodás a németiség áttelepítéséről, meg kellett „szervezni” a német lakosság házaikból való kiköltöztetését. A köztes állapotra a megoldást biztosította, az internálás és belső telepítés intézménye.

INTERNÁLÁS

Az internálás, vagyis „rendőrhatalósági felügyelet alá helyezés”, a hatalomnak egyfajta eljárás technikai eszköze volt, amelyet a hagyományos jogszolgáltatási keretekbe be nem illeszthető ügyekben alkalmaztak, mivel minden előzetes vizsgálat nélkül, politikai megítélés alapján közvetlenül hajthatták végre az erre kijelölt karhatalmi szervvel.³⁰

A magyarországi internálási rendszer, az 1945 előtti időket megelőző rendeleteken alapult, melyeket tovább bővítve alkalmaztak. 1919 augusztusa után a 4352/1920., a 3035/1920. és a 3000/1922. BM. számú rendeleteket alkalmazták, amely a „társadalmi rend és béke” ellenségei, a „közbiztonságra gyanús és veszélyes”, a „gazdasági okokból káros” személyek internálását, vagyis rendőri felügyelet alá helyezését mondták ki. Ezeket a rendeleteket egészítették ki az 1939: II. tc - kel, az úgynevezett honvédelmi törvénnyel, melynek a 150.§ -a kimondta, hogy a kitiltás és rendőrhatalósági őrizet - és felügyelet alá helyezés mellett, képességeinek megfelelően az „elítélteket” különböző munkákban foglalkoztathatták. E meglévő törvények és rendeletek mellett, a 8130/1939. ME. sz. és a 760/1939. BM. sz. rendeletek váltak 1945 elejére az internálás formai alapjaivá.³¹ A 81/1945. ME. rendelet 3.§-a értelmében³² ítéletként is kimondhatták az internálást,

²⁹ Magyar Közlöny 1945. 26., 65., 87. szám.

³⁰ „Nem csodálom, ha a kommunisták úgy vélik, hogy a minisztériumok régi főtisztviselőit, még ha nincsenek is kompromittálva valamiféle jobboldaliságban, internálni kell reakciós és vaskalapos jogászokdás címén vagy valami hasonló címen. ... Hivatalnokot internálni olyan valamiért, amiért fegyelmit indítani nem lehetne, végzetes félreismerését jelenti nemcsak a magyar bürokrácia, de általában minden hivatal lélektanának.” – A fasiszmus és a reakció elleni harc válsága. Bibó, 44. o

³¹ Corpus Iuris Hungarici Budapest, 1946., 88-89. o.

³² Magyar Közlöny, Debrecen, 1945. február 5. 1945. 3. Szám; a rendelet kelte 1945. január 25. Ez a népbíráskodásról szóló alaprendelet, amely különbséget tett a háború és népellenes bűncselekmények között, és állást foglalt a népbíráóságok megalakítása, működése, hatásköre, illetékessége összetétele és a felettes

amelynek időtartama legalább hat hónap, maximum 24 hónap (háromszor 6 hónap ún. „beljebbezés”³³) lehetett.³⁴ Az 1946:VII. tc. alapján a „szervezkedésben való részvétel miatt” a főtárgyalás előtt internálták a gyanúsítottat, mivel szabadon hagyása esetén a fennálló állam és közrend, közbiztonság szempontjából aggályos volt.

A háború utáni internálási joggyakorlat szabályozása Erdei Ferenc belügyminiszternek, egy 1945. június 21-i bizalmas, közzé nem tett rendeletében található.³⁵ Ez a rendelet korlátlan internálásra jogosította fel azokat a szerveket, amelyeket megbíztak ennek végrehajtásával. Így bővült a politikai rendőrség hatásköre, mivel a rendelet az előzetes őrizetbe vételen túl, bírósági ítélet nélküli internálásra is feljogosította őket. Ennek értelmében internálni kellett a szélsőjobboldali szervezetek tagjait, a volt horthysta katonatiszteket, csendőröket, B listásokat, azokat a feljelentőket, besúgókat, kocsárosokat, trafikosokat, borbélyokat és mindazokat, akik a „közösséggel közvetlen kapcsolatuk során elsődleges terjesztői voltak a fasiszta propagandának”. Internálták azokat az ipari munkásokat, kisparasztokat és földmunkás nyilasokat, akik a Nyilaskeresztes Pártba 1944. március 19-e előtt léptek be, vagy onnan kiléptek. A korábbi rendszer kormány –és párt vezető személyiségeinek és a háborúnak a „feldicsérése” is rendőrhatalósági felügyeletet („ref”-et) vont maga után.

1945-1948 közötti időszakban az internálás, mint a hagyományos és külön büntetőbíráskodás kiegészítője, vagy mint a törvénytelenések fóruma funkcionált. Az internáltak száma a fővárosban és vidéken meghaladta a 40 ezret.

Az internáló –és munkatáborok felállítása – már a meglévőkön túl, mint Kistarcsa, Sopron, Buda-Dél -, az internálás, mint eszköz, lehetőséget teremtett a büntető jogrendszer

hatóságuk kérdésében. – Zinner Tibor: Internálások, kitelepítések, igazoló eljárások in.: Történelmi Szemle, 1985. 1. szám, 118-141. o., 133. o. (továbbiakban: Zinner 1985.)

³³ Beljebbezés: internálásnál a hat hónaponkénti meghosszabbításokat nevezték így, „amíg még egyáltalán hosszabbítottak, mert később minden hosszabbítás nélkül is ott tartották az illetőket.” – Beszélgetés Dr. Felvinczy Tamással in: Alföld 1988. 8. szám Őrizetbevételét meghosszabbítom... I. rész 45-57. o., 50. o. (továbbiakban: Felvinczy 1988) – 1953. július 24-i keltezéssel és Garasin Rudolf aláírásával készült a közkegyelem végrehajtását ellenőrző négy bizottság összetételéről a kimutatás. Az egyes bizottság vezetője Felvinczy Tamás bv. százados, Lázár Béla bv. századossal. A rájuk testált, ellenőrizendő területhez tartozott többek között Recsk és Kazincbarcika is. – Történelmi Hivatal A-508. 39. l. (továbbiakban: TH)

³⁴ „A magyarországi internálási eljárás 1945 után olyan preventív államvédelmi tevékenység volt, amely összefüggött a háborús és népellenes bűnösök felkutatásával és megbüntetésével, az igazolásokkal ...a későbbiek során feladatai között a „ki kit győz le” korszakának ellenzéke elleni fellépés nyomai éppúgy kimutathatók, mint az 1950-es évek legelejének nyomasztó szociáldemokrácia ellenes tényei” – Zinner 1985. 121. o.

³⁵ Erdei Ferenc belügyminiszternek ez a bizalmas, 138.000/1945. Számon megalkotott B.M. rendelete szabályozta a rendőrségi őrizetbe vételnél (internálásnál) és a rendőrségi felügyelet alá helyezésnél követendő eljárást. MOL, XIX-A-1-e 4. doboz; Palasik Mária: Bizalmas belügyminiszteri rendelet az internálások ügyében (1945) in: Társadalmi Szemle 1997. 7. szám 87-94. o.; 88. o. – a tanulmány tartalmazza magát, az Erdei Ferenc féle bizalmas rendeletet.

adta törvényes keretek áthágására, és eszköze lett az MKP, majd az MDP ellenségeivel való leszámolásra.

A földreform végrehajtásának időszakában már folyamatban volt a német állampolgárok rendőrhatalósági őrizetbevétele. Dálnoki Miklós Béla³⁶ által kiadott 1945. február 20-án a 302/1945. M.E. számú rendeletében megfogalmazódott: „A Moszkvában 1945. január 20-án aláírt fegyverszüneti egyezmény 1/B pontjának 2. bekezdése teljesítéseként a német állampolgároknak rendőrhatalósági őrizet alá helyezése (internálása) tárgyában intézkedett: az ország területén tartózkodó minden német állampolgárt internálni kell, kivéve Németország zsidó állampolgárait.” Jogilag és politikailag német állampolgárnak minősült az, aki birodalmi lakosként Magyarországon tartózkodott, akik a német hadseregben szolgáló hazai németek, akik az önkéntes jelentkezés idején elvesztették magyar állampolgárságukat. Az internálás a magyarországi németek Waffen SS-és Wehrmacht-tagjaira vonatkozott. 1945. január 25-én hatályba lépett az Ideiglenes Nemzeti Kormány 81/1945. M. E. számú rendelete a népbíráskodásról, amely elvileg tisztázta a háborús bűnös fogalmát. Tehát háborús bűnös az, „aki magyar állampolgár léte a német hadsereg vagy biztonsági szolgálat (SS, Gestapo stb.) kötelékébe lépett.”³⁷

Az internáló táborok mellett helyi munkatáborok is alakultak³⁸: Mezőberényben a községi nemzeti bizottság 1945. március 19-én elrendelte a munkatáborok létrehozását, néhány nap múlva ide gyűjtötték a vezető volksbundistákat. Elrendelték, hogy a tábor tagjai és a táboron kívül élő volksbundisták zöld karszalagot kötelesek viselni. A nemzeti bizottság tagjai rendszeresen ellenőrizték a tábor egészségügyi rendjét, s a tábor felügyelőinek munkáját.³⁹ A belügyi hatóságok 1945. február és március hó folyamán létrehozták az internáló táborokat, de néhány megyében nem, vagy csak részben hajtották

³⁶ (Dálnoki) Miklós Béla:(1890-1948) 1910-ben végezte el a Ludovika Akadémiát, majd néhány éves csapat- és minisztériumi szolgálat után katonai pályafutása fokozatosan ívelt fölfelé. 1933 és 1936 között katonai attasé, 1941-ben a gyorshadtest megbízott parancsnoka (Magyarország hadbalépésekor). 1943-ban kinevezték vezérezerredessé, 1944. augusztusától pedig az I. hadsereg főparancsnoka. 1944. október 16-án vezérkari főnökével, Kéri Kálmánnal együtt átlépte a szovjet arcvonalat, majd a szovjet vezetők november végén Moszkvában „bekapcsolták” a kormányalakítási tárgyalásokba. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány fennállásáig, 1945. november 15-ig volt miniszterelnök, majd később nemzetgyűlési képviselő lett. Az 1947-es országgyűlési választásokon a Magyar Függetlenségi Párt listáján mandátumot kapott. 1947 novemberében a párt feloszlata után már nem vett részt a közéletben

³⁷ Rendeletek Tára

³⁸ Ilyen munkahelynek minősül Szilvásvárad, Diósjenő, Dejta, Süttő, ahova kihelyezték munkára az internáltakat – ez jelen esetben fakitermelési munkálatokra vonatkozik. Mely munkának az elvégzését követően a „budapesti internáltak korábbi elosztásához hasonlóan szétosztandók, miszerint az értelmiséget Kistarcsára, a többieket a Buda-déli táborba szállították be. Budapest, 1946. augusztus 24-i keltezés – Történeti Hivatal, BM internálási anyag, ORFK 1. doboz 48. (a továbbiakban TH)

³⁹ Békés megyei Levéltár (Bé. m. L.) Mezőberényi nemzeti bizottsági iratok. A nemzeti bizottság 1945. március 19-i jegyzőkönyve – Fehér, 23. o.

végre az internálásokat. Sok megyében nem értelmezték egységesen az internálási rendeletet, ezért a belügyminiszter 1945. május 4-én körlevélben hívta fel az érdekelt megyék főispánjait a rendelet egységes értelmezésére és végrehajtására.⁴⁰

1945. április közepétől június végéig a német gazdaságok 35%-át kobozták el, s a német lakosság 42%-át „kergették” el otthonából. A telepítések idejére a svábok (magyar) és német állampolgárok jelentős részét internálták, a Tolna megyei Lengyel községben felállított internáló táborba⁴¹, a szekszárdi, a tolnai, a pécsi, kecskeméti, buda-déli internáló táborokba.⁴² A legtöbbjüket általában volt Volksbund tagságukért, vagy azért internáltak, mert SS katonaként, Hunyadi páncélosként részt vett a háborúban, vagy nyilas párttagsági kártyával rendelkezett. De egyszerűen lehetett csak német szimpatizáns, német nemzetiségű magyar is. A felsoroltakból egy ok elegendő volt ahhoz, hogy leinternáljanak embereket és/vagy áttelepítsék, Magyarországról Németországba. Esztergomban a városi rendőrkapitányság jelentése szerint „1945. július 19-én 839 fő volt az internáltak száma. Ezekből 222 főt szabadon engedtek, a 117 nyilas mellett 392 volksbundos, 19 SS katona, 17 Wehrmacht katona volt, 72 fő egyéb okok miatt volt internálva, utóbbiak többsége is német volt”.⁴³

A volksbundisták kérdésével foglalkozott 1945. április 21-i ülésén Sopron város és vármegye Nemzeti Bizottsága is. Az a döntés született, hogy „még internáló táborok nem létesülnek a nyilasok és a volksbundosok számára, addig a 16-60 év közötti férfiakat és a 16-40 év közötti nőket munkaszolgálatra kell kötelezni.”⁴⁴

Majd 1945 telétől folyamatos a Buda – Déli internálótáborba beszállított, illetve kiadásra kijelölt volt Volksbundista és SS internáltak átadása a kitelepítési kormánybiztosságnak.⁴⁵

A kitelepítési rendelet előtt, 1945 nyarán a magyarországi németiséget az akkor hatályba lépett, földosztásról szóló rendelet hátrányos cikkelyei is csorbították jogaikban. Ebben előírták, hogy „... teljes egészében és nagyságra való tekintet nélkül el kell kobozni a

⁴⁰ Bács megyei Levéltár Főispáni iratok, 479/1945. A belügyminiszter körlevele. Budapest, 1945. május 4. – Fehér 35. o.

⁴¹ Fehér, 30. o.

⁴² Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (továbbiakban: ÁBTL) 2.5.2 ORFK internálási anyag 1945-1946. 1 doboz (továbbiakban: d.) Az anyag, amely ezen a számon megtalálható nem teljes, csak töredékeiben ismerhető meg. Az iratokból sok információt kaphatunk a táborok egészségügyi állapotáról, járványokról, felülvizsgálatokról, az élelmezésükről és létszámukról. „Tudósítanak” arról is, hogy melyik községből kit, milyen indokkal, hova internáltak. Legtöbb információt így a pécsi és a tolnai táborról tudunk, legalábbis 1946. június-szeptember hónapokban.

⁴³ Komárom megyei Levéltár (KmL) XXIV/2 Esztergom városi rendőrkapitányság 1.032/1945. sz. jelentése. Ezenkívül megtalálható: Tóth Ágnes: Telepítések Magyarországon 1945-1948 között. A németek kitelepítése, a belső népmozgások és a szlovák-magyar lakosságcsere összefüggései, Budapest (továbbiakban: Tóth Á.: Telepítések...) 38. o.

⁴⁴ Sopron Városi Levéltár (SVL) Sopron város és megye NB iratai 17. 1945. 04. 21-i jegyzőkönyv; megtalálható még: Tóth Á.: Telepítések, 38. o.

hazaárulók, a nyilas, a nemzetsocialista és egyéb fasiszta vezetők, a Volksbund-tagok, továbbá a háborús és néppellenes bűnösök földbirtokait.”⁴⁶

A belső telepítések eredményes lebonyolítása érdekében a belügyminiszter 110.136/1945.B.M. számú rendelete a vagyonuktól megfosztott német lakosság összeköltöztetéséről intézkedett a falvakban, s ilyen módon kellett biztosítani a székely telepések és egyéb újonnan földhöz jutott családok elhelyezését. Ilyen telepítések zajlottak le Baja környékén és Baranyában is.⁴⁷

Bóné Gyula Baja környékéről Baranyaába utazott, s ott irányította a belső telepítést. Útközben Bátaszéken találkozott Bodor Györggyel, aki a Bonyhád környéki székelyek letelepítését irányította. Bátaszéken éppen szedték össze a németeket és vitték őket internáló táborba. Bóné tájékozódott, hogy milyen utasítás alapján internálják a németeket, amikor csak az összeköltöztetést kell végrehajtani. „Tolnában a svábok pángermán része internálás alatt van különböző gyűjtőtáborokban. Bátaszékről Szekszárdra vitték be az ott összeszedetteket”.⁴⁸ A tolnai táborba internálták a bonyhádi, mázai, nagymányoki, majasi, váraljai, kisdorogi, aparthanti, győrei, tabódi, mucsiai, izményi, cikói, kismányoki, kakasdi, zombai, zárodi, lengyeli kisvejei, nagyvejei, teveli, kélyi, bikácsi, mucusi, kölesd-kistormási, tengelici, mözsi községek lakóit.⁴⁹ A tolnai internáló táborban rendszeresen tartottak egészségügyi felülvizsgálatokat, amelyekről a tisztifőorvos írásbeli jegyzőkönyvben tájékoztattott.⁵⁰ Ez általában minden táborra jellemző volt, hogy egészségügyileg bizonyos időközönként a tisztifőorvos megvizsgálta. Ilyen jelentések töredékesen megmaradtak a bajai, egri, tolnai, pécsi internáló táborokból leadott orvosi jelentésekben.

A pécsi – Baranya megyei - internáló táborba szállították a majasi, magyarbólyi, lapáncsai, lippói, bezedeki községből az internálási, kitelepítési lista alapján összegyűjtött személyeket⁵¹. Ezeken felül a tábor „lakói” voltak a Villányból, Bojárdról, Pócsáról,

⁴⁵ ÁBTL 4.1 A-500. 1390.számú beiktatott irat, 1946.02.12.

⁴⁶ A német nemzetiség kezén kb. 300.000 katasztrális hold föld volt.

⁴⁷ Fehér, 38. o.

⁴⁸ MOL Népgondozó Hivatal iratai, 9/1945. Bóné Gyula jelentése a belügyminiszterhez. Pécs, 1945. május 20. – Fehér 39. o.

⁴⁹ ÁBTL 2.5.2 ORFK internálási anyag 1945-1946. 1. d. A legtöbbjüket volksbund tagságukért vagy német katonaként teljesített szolgálatukért internálták.

⁵⁰ ÁBTL 2.5.2 ORFK internálási anyag 1945-1946. 1. d. A tábor egészségügyi felülvizsgálásával megbízott tisztifőorvos dr. Fördös Dezső beszámol arról, hogy „...megszemléltek az internáló tábornak őrsemélyzeti, mint az internáltak számára szolgáló körleteit és egészségügyi berendezéseit. Az általános benyomás a táborról az, hogy abban a vezetőség rendet és tisztaságot tart. A körletek padlózatát felsúrolva, a fekhelyeket a legénységnek szalmazsákkal és takarókkal, az internáltaknál szalmával és takarókkal ellátva találták.”

⁵¹ ÁBTL 2.5.2 ORFK internálási anyag 1945-1946. 1. d. 313. l. ; kelt Pécs, 1946. május 31.

Hercegszentmártonról, Kisjakabfalváról, Baranyajenőről, Ivándardáról, Baranyaszentgyörgyről, Ófaluból, Hidasról, Püspöknádasdról azok a személyek, akiket a kitelepítési lista alapján oda vittek és a községenként összeállított névjegyzéket átadták a kitelepítésekkel megbízott miniszteri biztosnak.⁵²

A legtöbb „fasiszta elhajlású”, személy ellen háborús és politikai bűnökért a pécsi, szegedi, soproni, kecskeméti, esztergomi, veszprémi rendőrfőkapitányság indított vizsgálatot⁵³. Ezen felül vármegyékre lebontva, folyamatosan kimutatást készített a Belügyminisztérium Külföldiek Ellenőrző Központi Hatósága (KEOKH) a német állampolgárokról, akiket internálás végett őrizetbe vettek.⁵⁴

1946 január és december között a Népgondozó Hivatal adatai szerint 133. 655 németet telepítettek ki Németország amerikai zónájába.⁵⁵ 1947 tavaszától már a Magyarországról kitelepített német nemzetiségieket Németország szovjet megszállási övezetébe telepítették. Az ide telepítettek száma meghaladta az 50 ezret.⁵⁶

ÁVH internáló tábor(ok) – Tiszalök, Kazincbarcika

1950 kora őszén Tiszalökön, a vízlépcső építésének nagyobb földmunkái megkezdésével, elítélteket vittek az építkezésre.⁵⁷ Ezek a rabok építették meg az első nyolc darab vasvázás barakkot.⁵⁸ Majd egy kisebb területet (100x150 méter) kettős szögesdrót kerítéssel vettek körül és a tábor négy sarkára reflektorokkal felszerelt őrtornyokat állítottak. A munkálatok 1950 decemberében el is készültek.

Ezzel egy időben érkezett egy jelentős hadifogoly szállítmány, Magyarországra. 1950. december elejétől – december 4-én éjfélkor – nagyobb hadifogoly szállítmányok

⁵² ÁBTL 2.5.2 ORFK internálási anyag 1945-1946. 1. d. 367. l.; 1946. június 11-i jelentés, melyet a Baranya vármegyei internáló tábor parancsnoka, - aki ekkor Szabadi János rendőr főtörzsőrmester volt – továbbított. Pécsen 1946 elejéig két internáló tábor működött, az egyik a Pécs városi, a másik a Baranya vármegyei internáló tábor volt. A Pécs városi tábor 1946 tavaszán bezárták és az internáltakat átcsoportosították a Baranya vármegyei táborba.

⁵³ Országos összesítésű táblázat a háborús és politikai bűnösök, akik nyomozás alatt álltak 1946. augusztus 16-i jelentés. ÁBTL 2.5.2 ORFK internálási anyag 1945-1946. 1. d.

⁵⁴ 1946. augusztus 15-i állapot szerint a rendőrhatalóságok internálás végett őrizetbe vett német állampolgárok száma: összesen 59-en voltak internálva, 16 internált szökésben volt, 26 „betegszabadságon”, 3 internált külső munkán, 1 személy szeretetházban. ÁBTL 2.5.2 ORFK internálási anyag 1945-1946. 1. d. 78.

⁵⁵ 1946. júniusától- augusztus végéig szüneteltették a kitelepítést, mert ezt az amerikaiak a továbbiakban anyagi és technikai feltételekhez kötötték. 1947 májusáig még érkeztek kitelepítettek a német amerikai zónába, de azt követően teljesen beszüntették a kitelepítettek fogadását.

⁵⁶ Egyes német és amerikai források ennél az adatnál sokkal többről, kétszázezer körüli kitelepítetttről beszél. – Tarján, 102. o.

⁵⁷ Ezeket az elítélteket származásuk, vagy a beadás nem teljesítése miatt ítélték börtönbüntetésre. A munkálatokat civil szakemberek irányították, de a rabokra a börtönőrök felügyeltek. – Görbedi Miklós: 1020 nap az őrtornyok árnyékában, A tiszalöki hadifogolytábor története, Tiszalök 1989. (a továbbiakban: Görbedi) 19. l.

⁵⁸ A barakkokban emeletes fapriccsek, középen pléhkályha és két-három méter hosszú deszkaasztal néhány paddal. A barakkok padozata föld volt. Barakkokként kb 120 embert helyeztek el. Görbedi 20. l.

érkeztek a Toloncházba, melyet éppen december elejétől neveztek a napi jelentésekben ÁVH toloncház kis-és nagyfogházának.⁵⁹ Ugyanis ekkorra készült el a Tolonc teljes átalakítása és így tudta fogadni azt a mennyiségű embert, akiket a Szovjetunióból hazaszállítottak.⁶⁰ December 19-én az ÁVH tolonházában már 2216 fő tartózkodott, melyből hadifogoly 2197 volt. A hazaérkező hadifoglyokon felül 19 internáltat és őrizettest „szállásoltak” el a Toloncba.⁶¹ A kihallgatás után legjobb esetben elengedték a hadifoglyokat, de sokakra várt internálás, börtön vagy kitelepítés.

Az első volt hadifogoly-internált szállítmány 1951 februárjában érkezett meg a tiszalöki táborba, amely a Tolonházban már kihallgatott hadifoglyoknak egy részéből állt. A tábor létszáma kezdetben 1000-1100, majd további hadifoglyok érkezése után 1400-1500 fő között mozgott. Az újonnan érkezettek is az erőmű építkezésén dolgoztak más-más munkakörökbe beosztva. Eleinte a kb. 1200 főnyi internált többségében a Magyarországról kitelepített svábok hozzátartozói voltak. 300 fő körül mozgott azon internáltaknak a száma, akik az SS-ben, a csendőrségnél, vagy a Hunyadi páncélosoknál teljesített szolgálatot.

Szökések, zendülések Tiszalökön

Mint minden elzárt, kényszermunkahelyen történtek szökési kísérletek, szökések, zendülések. A tiszalöki táborban az eddigi adatok és dokumentumok szerint⁶² két szökési kísérletről és egy zendülésről állnak rendelkezésre dokumentumok.

Az első szökési kísérletről a második, ún. Újváry József és társai ügyében tudunk meg annyit, hogy a Hatóság „Brecska-féle” szervezkedésként emlegeti. Brecskákék 1951. július-augusztusban tervezgették a szökésüket, de a csoport lebukott, őket pedig elszállították a táborból.⁶³ Ebben részt vett az a Müller Antal, aki a következő, Újváry –féle szervezkedésben is benne volt. Újváry Józsefék 1951. szeptember-októberben kezdtek

⁵⁹ ÁBTL 2.1 XII-4 149. l. Napi jelentés 1950. december 2., Csillag György áv. fhdgy. „Az ÁVH tolonház kisfogházában 17 őrizetes van, ebből 7 fő van a kórházban. A nagyfogházban 816 őrizetes van, ebből tegnap 11 főt a rabkórházban helyeztem el az orvos javaslatára.”

⁶⁰ ÁBTL 2.1 XII-4 A létszám a hadifogoly szállítások után 2000 és 2500 fő között mozgott. A december 4-én érkezett hadifoglyok, akiket átadtak a Hatóságnak 777-en voltak. Közülük mindjárt három embert kórházba kellett elhelyezni, a kisfogház négy nagy zárkájába 173 őrizettest tettek be, 11 főt pedig a kisfogházba szállásoltak el egy fős külön zárkákban. A foglyok kihallgatása is mindjárt, éjfélkor megkezdődött. Ekkor összesen 965 hadifogoly őrizetes volt a Toloncban.⁶⁰ - Kisebb mennyiségben hadifoglyok már december előtt is érkeztek a Toloncba, de ezres nagyságrend fölé csak ekkor emelkedett a létszám. December 16-án 2187 hadifoglyot őriztek a Toloncba, akikből 1834-et azokban a napokban vittek oda.

⁶¹ ÁBTL 2.1 XII-4 153. l.

⁶² Ez csak a jelenlegi állapot, bármelyik levéltárból előkerülhetnek olyan adatok, feljegyzések, amelyek további információkkal és újdonságokkal szolgálhatnak.

⁶³ ÁBTL 3.1.9 V-85119. 22. l.

beszélni arról, hogy meg fognak szökni, és ezt sokáig tervezgették is, amíg le nem lepleződtek. A szökés tervezgetésébe bevontak nemcsak internáltakat, hanem a táborban dolgozó civilek közül és páran segítették őket. A szökés kiötlésében benne voltak: Újváry József, Franyó Ferenc, Klement András, Gothárd János, Markos Károly, Kovarik Pál, Gergely András, Müller Antal és persze, nem utolsósorban egy civil, Suskó András. Az internáltakat kihallgatták, majd ügyüket a Katonai Törvényszék elítélte őket szökési kísérlet miatt.

Szabadítások, amnesztia – az utolsó összecsapás

Az MDP PB-a Czákó Kálmán legfőbb ügyész előterjesztésében 1953. július 15-én elfogadta azt a határozatot, amely szerint az amnesztiáról szóló törvényerejű rendelet javaslatát 1953. július 24-én terjesztették a kormány elé. 1953. július 25-én az Elnöki Tanács részleges amnesztia rendeletet adott ki, amelynek értelmében, kegyelemben részesítették a két évnél rövidebb szabadságvesztésre ítélt politikai elítélteket. Majd a következő napon, 1953. július 26-án, a minisztertanács határozatot hozott az internálás és a kitelepítések megszüntetéséről, a táborok feloszlásáról.⁶⁴

A Nagy Imre által meghirdetett új politikai irányvonal alapján⁶⁵, valamilyen módszerrel és rendszerrel – hogy áttekinthető legyen – szabályozni kellett az internáló táborokból való szabadításokat és felülvizsgálatokat. Jelen esetben a négy legnagyobb, az ÁVH kezelésében levő tábornak – Tiszalök, Kistarcsa, Kazincbarcika és különösen Recsknek a „szabadításairól” és felszámolásáról lesz szó.

Nagy Imre amnesztia rendeletét már megelőzte az előkészületi munka 1953 tavaszán. Május, június, július hónapban egymást követték a különböző statisztikai kimutatások a börtönökben, internáló- és munkatáborokban, kitelepített hortobágyi zárt táborokban levő személyekről, letartóztatottakról.⁶⁶ Egy 1953. június 10. Jelentés szerint a szabadon bocsátások, létszámváltozások alakulását ekkor még másképp képzelte el a Belügyminisztérium VII. főosztálya. A statisztika szerint ekkor, 3891 ÁVH, 248

⁶⁴ Nagy Imre miniszterelnök 1953. július 4-i parlamenti programbeszédében meghirdette az új gazdaságpolitikával együtt a törvényességen és a fokozottabb népszuverenitáson alapuló új politikát, amelybe beletartoztak a túlkapások, az internálás, a rendőrbíráskodás, a kitelepítések, a kuláklisták megszüntetése. A Politikai Bizottság amnesztiáról szóló határozatának 3. fejezete tartalmazza az internáltak szabadon bocsátását és az internáló táborok megszüntetését. – Az MDP határozatai 1948-56. Budapest, 1998. 207-212. o.; MOL – M – KS – 276. f. 53/127. ö. e.

⁶⁵ Ez az új politikai irányvonal nem véletlen, hiszen a rendelet elfogadása előtt Nagy Imre egy küldöttséggel kint volt Moszkvában, ahol rábólintottak és beleegyezésüket adták egy enyhébb politikai irány kezdetéhez, az amnesztia rendelet elfogadásához, beleértve az internáló-és munkatáborok megszüntetését is. Így az MDP PB 1953. július 22-én határozott az amnesztiáról.; MOL – M – KS – 276. f. 53/126. ö. e.

⁶⁶ MOL – M – KS - 276. f. 65/184. ö. e. 139. l. 1953. június 10. Kimutatás; ÁBTL 4.1 A-508. 18. l., 22-23. l., 1953. július 2-i, 1953. július 18-i kimutatások.

rendőrségi internált és 2320 katonai elítélt volt az országban. Az internáltak, az internálós és munkatáborok a KÖMI - hez⁶⁷ és a Bányaügyi minisztérium kezelésében levő munkahelyekhez tartoztak. Várhatóan 1316 fogoly szabadon bocsátását tervezték, amely veszteséget a Bányaügyi Minisztérium úgy gondolta, hogy a hiány feltöltését a munkahelyek átcsoportosításával oldja meg. Így a váci és márianosztrai országos börtönből 1000 főt helyeztek volna át, míg a fennmaradt közel 400 férőhelyet a „recski internáló tábor létszámából egy erre a célra megfelelő bányamunkahelyen” kívánták biztosítani.⁶⁸

Az internáló táborok megszüntetésére és felszámolására, a különböző – az ország minden részéről – büntetőintézetekből való szabadon bocsátásokra kimutatásokat és ütemterveket készítettek. Egy 1953. július 10-i, „Szigorúan titkos” jelentésben Borbély Lajos áv. hadnagy és Gregus József áv. főhadnagy beszámoltak arról, hogy az internáltak ügyeit felülvizsgáló két csoportnak és a leíróknak megtörtént az összeállítása⁶⁹. Ezt a vizsgálatot egy 1953. július 27-i jelentés szerint be is fejezték. Ezzel szemben van egy 1953. augusztus 3-i kimutatás, amelyben felsorolják azt a 18 „elvtársat, akik a rendkívüli felülvizsgáló munkát végzik”, tehát ekkor még nem fejezték be az internáltak felülvizsgálatait⁷⁰. A cirka 25-30 nap alatt a két bizottság tagjai és 31 operatív, 9 adminisztrációs beosztott kb. 5030 ügyet vizsgáltak felül.⁷¹ Megyék szerint kijelölték azokat a helyiségeket és városokat, amelyeknek szabadító bizottságot kellett kiállítaniuk, így az országban megyékre lebontva 58 szabadító bizottság működött - természetesen ebbe beleértve a börtönöket, munkatáborokat, hortobágyi táborokat is.⁷²

Kijelölték az internáltak szabadítását végrehajtó bizottságokat is mind a négy táborban, melyeknek személyi összetételére Lőke Gyula áv. alezredes tett javaslatot.⁷³ A tiszalöki

⁶⁷ KÖMI: Közérdekű Munkák Igazgatósága. A Népgazdasági Tanács 407/21/1951.sz. határozata rendelkezett a KÖMI létrehozásáról, amelyet a „letartóztatottakat foglalkoztató vállalatok szakmai és elvi irányítására, és a főfelügyeleti jogkör ellátására” 1951. december 1-jével hívták életre, az „igazságügyi vállalatok irányítását ellátó” addig igazságügyminisztériumi osztályból és a Földmunkálatokat Végző Egyesülés központjából. – Törvénytelen szocializmus 160-165. o.

⁶⁸ MOL - M – KS - 276. f. 65/184. ő. e., 135-136. l.

⁶⁹ ÁBTL 4.1 A-505. 195. l., Budapest, 1953. július 10-i Jelentés.

⁷⁰ ÁBTL 4.1 A-508. 43. l. 1953. augusztus 3-i kimutatás; Seres László áv. százados aláírásával

⁷¹ A két bizottság a bíróságra javasolt internáltak ügyeit 16 főből álló külön csoportnak adta át előkészítésre, ezen kívül a veszélyesnek megítélt személyeknek elrendelték a visszatartását. ÁBTL 4.1 A-505. 5. l. – A veszélyesnek talált személyeket visszatartották az internáló táborok a szabadítások végső fázisáig, majd őket is bíróság elé állították, és ha elítélték, akkor folytatta büntetésének a letöltését valamelyik kijelölt büntetés végrehajtási intézetben, amely általában a Markó utcai börtön volt.

⁷² ÁBTL 4.1 A-508. 38. l. – BM. VII. Főosztály, kimutatás a szabadító bizottságokról, Garasin Rudolf aláírásával. Budapest, 1953. július 23. – Az általános szabadító bizottságok között ott volt Recsk, Tiszalök, Kazincbarcika, ellenben Kistarcsa hiányzott a listáról.

⁷³ Lőke Gyula volt megbízva a recski, kazincbarcikai, tiszalöki és kistarcsai internáló táborokból való szabadítások felügyeletének ellenőrzésével. A szabadítások megkezdésével az ő csoportjához futottak be a négy internáló táborból a napi jelentések a szabadítások üteméről és az internáltak közötti hangulatról.

táborban is öt fős szabadító bizottság jött létre; az elnök Dornai Sándor bv. hadnagy táborparancsnok lett,⁷⁴ az ügyész áv. százados, a rendőrségtől r. századost küldték ki, az orvos áv. orvos őrnagy és az operatív csoportvezető áv. hadnagy részvételével megkezdtek a munkát.⁷⁵

Már 1953. július 24-én elkészült az az ütemterv,⁷⁶ amelyben részletezték, hogy a közkegyelem folytán szabadulók elbocsátása milyen kategória és időpontok szerint menjen végbe.⁷⁷ A katonai elítélteknél augusztus 2-től - szeptember 15-ig; a hatóságiaknak augusztus 2-től szeptember 30-ig volt kiszabva a szabadításoknak a végrehajtási határideje, amely majd a későbbiekben egy hónappal kitolódik, október 31-re. Megszabták, hogy az országban naponként hány ember szabadulhat egyszerre. Kezdetben, naponta a legkevesebb internáltat Recskről (5 fő) és Kazincbarcikáról szabadították, míg a legtöbbet Tiszalökről és Kistarcsáról, hogy a későbbiekben a kiürült helyeket a recski, kazincbarcikai és más internáló táborokból Kistarcsára átszállított internáltakkal népesítsék be, akikre ott kihallgatás és bírósági tárgyalás várt.⁷⁸ Tiszalökre a másik három táborból összegyűjtött külföldi állampolgárságú internáltak kerültek,⁷⁹ akiknek ügyét a továbbiakban a KEOKH⁸⁰

Folyamatosan Löke Gyula volt az, aki tájékoztatta Györe József belügyminiszter helyettest a szabadítások menetéről.

⁷⁴ Mind a négy táborban a szabadításokat végző bizottsági elnök, maga az akkori táborparancsnok lett: Kistarcsán Urbán Rezső áv. százados, Kazincbarcikán Lovasi János bv. százados, Recsken Tóth Gyula – ÁBTL 4.1 A-508. 78. l. – Tóth Gyula bv. alezredes 1949-ben került a büntetés-végrehajtási őrségéhez, a párt helyezte oda mint munkaskádert. Először a Budapesti Országos Büntetőintézet, a gyűjtőfogház parancsnoka, majd számos más beosztást töltött be. Jóindulatú ember volt, akitől minden durvaság távol állt. Azért helyezték Recscre, mert egyrészt alezredesi rangban volt, másrészt idősebb ember volt már akkor, és ez bizonyos tekintélyt adott neki. Ez a tekintély nem volt elég ahhoz, hogy simán lebonyolítsa a tábor felszámolását. Nehéz helyzetbe került, mivel a tábor őrsége, amely az ÁVH állományába tartozott, nagyon rosszindulatúan viszonyult hozzá, mivel az ÁVH-sok lenézték a bv. őrséget. — Felvinczy 1988. 53.o.

⁷⁵ A négy tábor szabadítását végrehajtó bizottság hasonlóan épült fel és a benne résztvevő személyek névsora 1953. július 27-én tisztázódott. — ÁBTL 4.1 A-508. 78-79. l.

⁷⁶ ÁBTL 4.1 A-508. 38. l.

⁷⁷ A kategóriák felosztása és a felülvizsgálat utáni szabadítások menete: elsőként július 28-án a terhes nőket, július 29-től a fiatalokúakat (augusztus 7-ig); a járásbírósági börtönökben elhelyezett letartóztatott személyeket (július 31-ig); a 60 éven felüli férfiakat és az 50 éven felüli nőket (augusztus 1.). Augusztus 2-ától az egy év alatti büntetésűek (szeptember 2-ig); a katonai elítéltek (szeptember 15-ig); a hatóságiak (szeptember 20-ig); és a rendőrségieket (ezek a Hortobágyra kitelepítettek, szeptember 30-ig) szabadították. — ÁBTL 4.1 A-508. 38. l.

⁷⁸ 1953. szeptember 11-i összefoglaló jelentésben Kistarcsáról jelentik: „intézkedés: legyen hely azoknak az internáltaknak, akik a táborba fognak érkezni bíróság elé állítás céljából.” — ÁBTL 4.1 A-505. 26. l. — Az augusztus 10-i szabadításokról: nem volt mindegy, hogy az ügyeket a megyei vagy a külön bíróság tárgyalta, mivel az utóbbi testülethez a „rendszerre veszélyes elemek” kerültek.

⁷⁹ 1953. augusztus 12-i jelentésben Tiszalökről számolnak be, hogy „elterjedt a hír: a napokban ide fognak érkezni külföldi állampolgárok.” — ÁBTL 4.1 A-505. 28. l.

- A szabadulók többsége augusztus 15-ig Tiszalökről került ki, hogy megfelelő elhelyezést biztosítsanak a másik három táborból átcsoportosított külföldi személyek részére. — ÁBTL 4.1 A-505. 30. l.

⁸⁰ KEOKH: Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hivatal, amely a külföldi állampolgárságú internáltak ügyeiben járt el. A szabadítások után munkahelyet segített keresni azoknak a külföldieknek, akik Magyarországon akartak a továbbiakban letelepedni és munkát vállalni. Instrukciókkal látta el és regisztrálta őket, megszervezte azoknak a külföldieknek az elutazását, akik nem szándékoztak az országban maradni, vagy a magyar államvédelmi szerveknek nem tetszett a huzamosabb Magyarországon való tartózkodásuk.

intézte, de közülük azok, akik valamelyik „népi demokráciának” az állampolgárai, vagy görög állampolgárok voltak. Őket a Kistarcsai táborba szállították el.⁸¹ Az internáltakat 9 kategóriába sorolták be, így megkülönböztették a „simán” szabadulókat, a „szabadulásuk veszélyes” címen szereplőket, a lakóhelyükről kitiltással szabaduló internáltakat és a külön felterjesztett személyek ügyeit – ezek a kategóriák érvényesek voltak a volt hadifoglyokra is, a besorolásuk azonos volt az internáltakéval -, ahol külön kezelték az internált külföldi állampolgárokat, a felsőbb döntésre váró ügyeket és az áruló ügynököket.⁸² 1953. augusztus 31-én a Belügyminisztérium, az Igazságügyi minisztérium és a Legfelsőbb Ügyészség egy-egy megbízottjából háromtagú bizottságot alakítottak, amely az internáltakkal kapcsolatos intézkedéseket, a bíróság elé állításokat és a szabadítások irányítását ellenőrizte felülről.⁸³

Az egyes táborok szabadító bizottságainak működését 1953. július 28-án jóvá hagyták, majd egy kidolgozott részletes terv szerint július 31-én a bizottságok megkapták a szabadítások végrehajtására az eligazításokat. Másnap, augusztus 1-én kiszálltak a táborokba, hogy megkezdjék a helyszínen a szabadítások előkészítését. A Recskre kiküldött bizottságból a szabadítás első napjára nem jelent meg az orvos, dr. Radó Sándor, így nélküle kezdték meg az internáltak felülvizsgálatát, holott elő volt írva, hogy az orvosnak a szabadulók különzárása előtt,⁸⁴ a szabadítást megelőzően meg kell vizsgálnia az internáltak egészségi állapotát azért, hogy a sürgősen orvosi és kórházi ellátásra szorulókat szabadítsák először. A felülvizsgálati munka igen nehéz volt, ugyanis az ÁVH nem adta oda a táborokban fogva tartottak névjegyzékét, amely alapvető dolog lett volna egy internáló tábor felszámolásánál. Nem adtak át nyilvántartást arról, hogy időközben kik hunytak el, de a fogvatartottak egészségi állapotáról és az internáltak letétjeiről (a személyes tárgyaikról, amelyeket elfogásukkor elkoboztak tőlük) sem voltak hajlandók átadni a nyilvántartásokat.⁸⁵

⁸¹ ÁBTL 4.1 A-505. 30. l. – Jelentés, 1953. augusztus 13. Györe József.

⁸² ÁBTL 4.1 A-505. 7. l. – A Felülvizsgáló Bizottság 1953. július 29-i jelentése. Ezt kiegészítették augusztus 3-án még két kategóriával: a bíróságra javasoltakéval és azoknak a volt hadifoglyoknak a névsorával, akiknek hozzátartozóik külföldön élnek (1170 fő). A felülvizsgálat 5024 internált és hadifogoly ügyében történet meg. – ÁBTL 4.1 A-505. 9. l.

⁸³ ÁBTL 4.1 A-505. 8. l.

⁸⁴ A szabadulók különzárása, vagyis a többi internálttól való elkülönítésükre azért volt szükség, nehogy azok, akik még nem szabadulhattak, üzenetet küldjenek hozzátartozóiknak. Egyáltalán a szabadulók nemigen tarthattak kapcsolatot az utolsó napokban a többi internálttal.

⁸⁵ Interjú Felvinczy Tamással in: Alföld 1988. 8. szám 45-57. o; 53. o.

Augusztus 3-án megkezdődött az internáltak szabadítása, amely augusztus hónapban naponta 50 fő lehetett, míg szeptember 1-jétől a gyorsítás végett naponta 100 fő szabadulhatott előírászerűen a négy táborból összesen.⁸⁶

Recsken mindjárt az első szabadítási napon – Recskről 5 fő szabadult – elfogták azokat az üzeneteket, amelyeket a szabadulásra kijelölt internáltakkal akartak elküldeni a többiek.⁸⁷ – Nagyon jól működött a besúgórendszerük. – Recsken történt meg az az eset, amikor az egyik szabadításra kijelölt internált elmondta, „ha kimegy, felveszi a kapcsolatot azokkal a személyekkel, akikkel együtt bukkant le és ha lehet disszidálni fog”. Ezért a kijelentéséért a szabadító bizottság visszatartotta a személyt az utolsó csoporttal szabadulónak.⁸⁸ A szabadítások harmadik napján megérkezett Recskre az építésügyi minisztérium által kiküldött megbízott, hogy vállalatok számára munkaerőt toborozzon, de a szabadító bizottság elküldte azzal, hogy most csak az öregeket és a betegeket szabadítják, és jöjjön vissza majd később.⁸⁹ Nem csoda, hogy sok volt a beteg ember, hiszen az élelmezése az internáltaknak a lehető legrosszabb volt Recsken.

Augusztus 10-én Kistarcsán intézkedtek arról, hogy helyet készítsenek elő azoknak, akik a táborba fognak érkezni, hogy itt állítsák őket bíróság elé. A bírósági ügyeket itt is megkülönböztették. Elválasztották a megye bírósági és a járásbírósági hatáskörbe tartozó ügyek tárgyalását. Mindkét esetben két-két tanáccsal és egy-egy póttanáccsal dolgoztak. A kivizsgálásokra kijelölték az ügyészeket – Alapy Gyulát, Alexa Miklóst, Avar Jenőt, Egri Lászlót, akik kihallgatták az egyes internáltakat – és a védőket is. A megyei bíróságnak két tanácsa jött létre, az egyiket Olti Vilmos, a másikat Jónás Béla vezette.⁹⁰ Munkájukat segítette egy-egy beosztott bíró és az ülnökök. Ezen felül jött létre az ún. külön bíróság,

⁸⁶ Először a betegeket, az öregeket, a „kisebb bűncselekményért” elítélteket kellett szabadítaniuk a bizottságoknak. – ÁBTL 4.1 A-505. 8. l.

⁸⁷ „az üzenet tartalma, itt vannak Recsken, de rövidesen szabadulni fognak. Az eddig küldött üzenetek elfogva.” – ÁBTL 4.1 A-505. 11. l.

⁸⁸ 1953. augusztus 5-i jelentés az augusztus 4-i eseményekről. A visszatartás nemcsak a „veszélyes elemekre” vonatkozott, az „utat nyitva hagyták” mások számára is, csak egyetlen kis hibát elég volt elkövetni ahhoz, hogy az utolsók között szabaduljanak. Recsken ekkor különösen megfigyelés alatt tartották Faludy Györgyöt, Tabódi Istvánt és Kovács Lajost, a hírterjesztgetések és politizálások miatt. – ÁBTL 4.1 A-505. 91. l.

⁸⁹ ÁBTL 4.1 A-505. 15. l. – A munkaerő toborzás nemigen vált be az internáltak között. Nagyon kevesen jelentkeztek, ami nem csoda, hiszen nagyon le voltak gyengülve a kevés ételtől és a napi 16 órás munkától – ezért később majd a toborzókra hárítják át a felelősséget, hogy későn kezdtek bele a munkások összegyűjtésébe, azért lettek kevesen.

⁹⁰ ÁBTL 4.1 A-508. 53. l. – 1953. augusztus 13. – A különbíróság előtt születtek jogerős és nem jogerős ítéletek, szabadítások és olyan végzések is, amelyek tovább „utalták” az egyes személyeket, például a katonai bíróság elé. Bíróság elé is a recski rabok közül kerültek a legtöbben, 232-en. Az eddigi adatok alapján a különbíróságra kijelölt 26 személy közül 13-an, tehát az internáltaknak a fele, a recski táborból volt

amely szintén Kistarcsán működött és „legveszélyesebb”-nek tartott internáltaknak az ügyeit tárgyalta..⁹¹

Mindezekon felül a Belügyminisztériumi bizottság „különleges intézkedések megtételét tartotta szükségesnek 153 internált ügyében – a különbíróság elé vitt 26 fő is bele tartozott. További vizsgálatra és perújításra 50 személyt javasoltak, melyek közül 5 fő biztosan recski rab volt⁹¹ Ez nem azt jelenti, hogy a felülvizsgálatok után mindegyikőjüket el is ítélték, mivel vagy nem volt ellenük indítható eljárás, vagy cselekményük már elévült, vagy már ügyükben folytattak le bírósági eljárást, vagy bűncselekményük bizonyítása nem volt lehetséges.⁹²

Az internáló táborokba gondot jelentettek a rabok közé beépített besúgók és ügynökök, akik jelentgetéseikkel sokszor megakadályozták a már elkülönítettek szabadulását.⁹³ Augusztus 11-én, az éjszaka folyamán, Recskről Kistarcsára érkezett 120 fő – Kazincbarcikáról 74 fő, Tiszalökről 28 fő – akik között, ahogy a jelentés is írta, az operatív csoport már „részben felvette” az ügynökökkel a kapcsolatot..⁹⁴ A recski jelentésekben nincs sehol feltüntetve, hogy két internáltat Recskről kórházba kellett szállítani, majd a Gyűjtőfogházból Kistarcsára vitték őket, ahol mindkettőjüket fogdába zárták.⁹⁵

1953. augusztus 25-én Kistarcsán megkezdődtek a bírósági tárgyalások, amelyeken eléggé vitatható ítéletek is születtek – például egy internáltat 15 évre ítélték el, mert elmulasztott feljelentést tenni.⁹⁶ Azért ez sem volt mindennapos és az ítéletek megoszlanak, úgymond személyekre szólóra készítették el azokat. Ez azért attól is függött,

⁹¹ Nem tudni, hogy ténylegesen a listán hány recski rab szerepelt, mert az eredeti iratokon törölték a neveket. – Vida Lajos, Lencsés János, Reinitz Egon, Breuer János, Kéri Kálmán. – ÁBTL 4.1 A-506. 46-56. l.

⁹² ÁBTL 4.1 A-505. 150. l. – Budapest, 1953. október 16.-i jelentés

⁹³ ÁBTL 4.1 A-505. 35. l. – Kistarcsáról jelentették 1953. augusztus 13-án, hogy az elkülönített internáltak, akik bíróság elé idéztek, a köztük levő ügynökökkel az operatív csoport tagjai felvették a kapcsolatot, hogy az esetleges szökési, vagy öngyilkossági kísérleteket megakadályozzák.

– ÁBTL 4.1 A-505. 69. l. Kistarcsán a szabadulók között levő ügynökökkel tartják a kapcsolatot, akik tájékoztatják az operatív munkást a köztük lévő hangulatról. Így jöttek létre a naponkénti jelentésekben, ugyanabban a táborban az egymásnak ellentmondó hangulatjelentések és rémhírterjesztések. Például: Recskről jelentik szeptember 1-jén, hogy egy Molnár Béla nevű internált destruktív kijelentést tett, ezért megfigyelés alá lett helyezve lázító tevékenysége miatt.

– Recsken Kolbert János éhségstrájkot kezdett, mert fogdára lett helyezve lázító tevékenysége miatt. Az operatív csoport vezetője „beszélgetett” vele és így abbahagyta az éhségstrájkot. – ÁBTL 4.1 A-505. 77. l.

⁹⁴ ÁBTL 4.1 A-505. 37. l. – Összefoglaló jelentés, 1953. augusztus 14. Három nappal később, augusztus 14-én éjszaka, újabb 107 internáltat vittek Recskről Kistarcsára és itt is kapcsolatba léptek az operatív csoport tagjai a beépített ügynökökkel

⁹⁵ ÁBTL 4.1 A-505. 51. l. – Ezek azok a személyek, akik felülvizsgálat alá, vagy különbíróság elé lettek helyezve, de ezt a recski létszámcsökkenést sehol sem tüntetik fel, csak ezekből a napi jelentésekből tudunk rólu

k. Adat van arról is, hogy Recskről Tiszalökre volt hadifoglyokat szállítottak (6 fő), akik a tiszalöki jelentésekben benne vannak, de a recskiekben nincsenek. ÁBTL 4.1 A-1243. 285. l.

⁹⁶ ÁBTL 4.1 A-505. 57. l.

hogy kit milyen váddal állítottak bíróság elé, mennyi információt tudott összegyűjteni róluk az operatív csoport, amivel ha kellett zsarolni is tudták az internáltat.

A tiszalöki táborban lezajlott utolsó és mindennél nagyobb „port kavart”, kiprovokált „zendülés”, pont a szabadítások és az amnesztiarendelet következtében tört ki. „, 1953 nyarán több tagú civil küldöttség jelent meg a táborban az őrzőparancsnok kíséretében.... Összehívták a tábor lakóit és több nyelven ismertették, hogy ez év szeptemberére minden magyarországi internáló tábor fel fognak számolni és valamennyi hadifoglyot, - beleértve a külföldieket is – szabadon hazaengednek. ... Az elbocsátások reményt keltettek a külföldiekben is és egy ideig türelmesen vártak. Közben eltelt szeptember és ők még mindig a tábor lakói voltak. 900-1000 ember becsapva érezte magát és vonakodva dolgozott. ... a teljesítmények visszaestek, s ezt az őrzőparancsnokság nem nézte jó szemmel. ... jött új táborparancsnok, aki magához rendelte Finn Ferenc foglyot - táborparancsnokot, hogy intézkedjen a hatékonyabb munka érdekében.”⁹⁷ Finn Ferenc tolmácsolta ezeket a kéréseket a táborparancsnoknak. Majd ezt követően 1953. október 4-én a tiszalöki internáló táborba gyűlést rendeztek a kultúrbarakkban. A táborparancsnok több munkát kívánt az internáltaktól, ők pedig szabadságot követeltek. A táborparancsnok megígérte, hogy a kérésüket továbbítani fogja felsőbb szintre, majd ezzel a gyűlést lezártnak tekintette. A barakkokba visszafelé menet az internáltakból Finn Ferencet és a gyűlésen felszólalókat egyenként kihívogatták és fogdába zárták. Amikor ezt a többi internált megtudta, akkor vonultak az udvarra és követelték, hogy engedjék ki társaikat a fogdából. A „hivatalos” jelentések szerint tüntetés, zendülés tört ki, melynek során beleavatkoztak az őrk a zendülés elfojtásába.⁹⁸ Az első pisztolylövés után az őrtornyokból és minden oldalról sorozatlövéseket adtak le a tömegre. A közelharc során Tangel János, Gazafy György, Geiszlinger Mátyás, Mittelhefer József meghaltak⁹⁹, hét fő súlyosan megsebesült, tizenketten pedig könnyebb sérüléseket szenvedtek.¹⁰⁰ Az ügyet és az ebből következő komplikációkat pedig a Hatóság két internáltra hárította, Finn Ferencre és Huber Ferencre. A furcsaság csak az, hogy Finn Ferenc nem volt ott az udvaron, mivel már előtte fogdába zárták.¹⁰¹ A vád ellenük az volt, hogy Finn Ferenc és Huber Ferenc felbujtotta a

⁹⁷ Görbedi, 27. o.

⁹⁸ Nemcsak az őrk, hanem a kirendelt tűzoltók fecskendővel spricceltek a tömegbe, de a tűzoltók meghátrálva eldobálták a tömlőket. Az egyiket elkapta Widlhofer József és az őrség felé fordította. Ekkor ment a táborba be a „Boxer” névre hallgató ávós, aki közvetlen közélről fejbe lőtte Widlhofert.

⁹⁹ 1953. október 24-én keletkezett jelentés szerint az összecsapásnak 5 halottja volt 181-1944/953. sz. ÁBTL 4.1 A-507 10. l. Ezen felül a halottak neve sem stimmelt, mivel a helyes lista a halottakról: Tangel János, Schulz József, Gazafy György, Geiszlinger Mátyás, Widlhofer József

¹⁰⁰ ÁBTL 4.1 A-507. 15. l. Feljegyzés a tiszalöki ügyben megsebesült személyekről. Tiszalök 1953. október 5.

¹⁰¹ Görbedi, 29. o.

tiszalöki táborba leinternált volt hadifoglyokat, hogy szálljanak szembe a tábor parancsnokságával, az örökkel és törjenek ki a táborból. Az eredmény az lett, hogy 1953. október 4-én az esti órákban „kitöréssel egybekötött tüntetést” szerveztek, melynek során a két vádlott által felbújtott tömeg súlyosan bántalmazta egyik társukat¹⁰², aki a tábori parancsnokság és őrség mellett szólt. Majd a tömeg rátámadt a tábor rendfenntartásáért felelős és kirendelt tüzelőőrségre, akik pedig igyekeztek őket visszatartani. Az őrség lerohanását – az ítélet indoklásában foglaltak szerint – „csak a Belügyminisztérium államvédelmis csapatainak erélyes fellépése” akadályozta meg.

Azt gondolom, hogy egy fegyveres őrséggel szemben egy fegyvertelen tömeg nem sok mindent tud csinálni, főleg akkor nem, ha az őrség számát is megnövelték. A másik kérdés pedig az, hogy miért pont akkor miért nem jóval előbb tört ki ez az ún. „zendülés”.¹⁰³ A két vádlott közül Finn Ferencet a hadbíróság hat, Huber Ferencet öt évi börtönbüntetésre ítélte izgatás büntetével.¹⁰⁴

A tiszalöki táborban visszatartott volt hadifoglyok létszáma – azok akik külföldre akartak távozni szabadításukkor - az utolsó években (1954-1955) 80-90 fő körül mozgott.¹⁰⁵ A visszaemlékezések és dokumentumok szerinti utolsó szabadítás 1955. novemberében történt meg Tiszalökről, amikor kb. 14-15 internált ment Németországba.

Összefoglalás

Végezetül csak annyit szeretnénk leszögezni, hogy ez a tanulmány újabb dokumentumokra szeretné felhívni a figyelmet a német kisebbséget ért törvénytelenések és a kitelepítés - internálás témában.

A fent ismertetett dokumentumok ismertetésekor és a tanulmányban nem törekedtünk a teljességre, hiszen a kutatás nincs még olyan állapotában, hogy ezt ki lehessen jelenteni, de az eddig már feldolgozott anyag sem kevés.

Az viszont tény, hogy az események megtörténtek. Az ország egész lakossága, családtagok, ismerősök valamilyen módon érintettek voltak az 1945-1953 között

¹⁰² A társukat László Jánosnak hívták, aki egy barakkban volt Huber Ferenc internálttal, és akit besúgónak tartottak a társai.

¹⁰³ Megjegyzendő, hogy az ítélet indoklás II. részében azt állítják, hogy ezek az internáltak, akik korábban a „Szovjetunió területén voltak hadifogly táborban, ahol a legjobb körülmények között éltek, munkalehetőségük és rendes kereseti viszonyaik voltak.”, és a „Magyar Népköztársaság kormánya is, míg a hadifoglyok átadására sor nem kerül, megfelelő munka és kereseti lehetőségeket biztosított a volt hadifoglyok részére”. Természetesen a munkalehetőség biztosítva volt, mivel jóval kevesebbet kaptak ugyanazért a munkáért az internáltak, mint a külső, polgári munkások. Az ellátásról, bánásmódról, megélhetési körülményekről pedig születtek már visszaemlékezések, melyekben sokat lehet olvasni az embertelen körülményekről, verésekről, alultápláltságról. – ÁBTL 3.1.9 V-108168 45-46. l.

¹⁰⁴ Finn Ferenc és Huber Ferenc két évet töltöttek börtönben, 1955 decemberében külföldre mentek.

megtörtént visszaélésekben, törvénytelenésekben. Nagyon sok még a fehér folt és a feltárnivaló dokumentum.

A bemutatott és az eddig feltárt anyagok fényében megállapítható az is, hogy a svábságot¹⁰⁶ - a fenti időszakban – kollektíve „kikiállították” háborús bűnösöknek, amely elméletileg a nemzetközi jogban sem állja meg a helyét. Egy népet törvénytelen elítélni vezetőinek helytelen döntései miatt. A kis emberek váltak a rendszer és a gépezet áldozataivá, legyen az a német kisebbség, rossz párthoz vagy felfogáshoz, politikai oldalhoz tartozó személy.

Rövidítések jegyzéke

(amelyek gyakran előfordulnak)

- **bv:** büntetés végrehajtás
- **áv:** államvédelmi
- **fhdgy:** főhadnagy
- **ref:** rendőrhatalmási felügyelet
- **ORFK:** Országos Rendőr Főkapitányság
- **BRFK:** Budapesti Rendőr Főkapitányság
- **ÁVH:** Államvédelmi Hatóság
- **TH:** Történelmi Hivatal. Amikor a tanulmány és dokumentumkötet készült akkor a hivatalos neve Történelmi Hivatal volt. Mire a kötet nyomtatva napvilágot lát, az elnevezése megváltozott: **Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára** (2003. április 1-jével)
- **MOL:** Magyar Országos Levéltár
- **KEOKH:** Külföldiekkel Ellenőrző Országos Hivatal

¹⁰⁵ Azok a német nemzetiségűek akik Ausztriába akartak menni és a jugoszláviai német nemzetiségieket tartották főképp vissza a táborba munkára, természetesen a KÖMI felügyelete alatt.

¹⁰⁶ A nemzetiségi hovatartozás a háború végével egy ideig talán érdekelte is a hatóságokat, de a későbbiekben nem kérdezték, hogy magyarnak vagy más nemzetiségűnek tartja-e magát. A lényeg az volt, hogy létszámot tudjanak felmutatni és ügyeket. Teljesen mindegy volt a Hatóság számára hogy valós vagy valótlan volt a vád, az „ügyeket” termelni kellett.

Dokumentumok

1. Magyar-német kisebbségi megállapodás.

Jegyzőkönyv¹⁰⁷

Attól az óhajtól vezérelve, hogy a német népcsoport helyzetét Magyarországon a kölcsönös barátságos kapcsolatoknak megfelelően rendezzék, a m.kir. kormány és birodalmi kormány a következő megállapodást kötötték:

A m.kir. kormány biztosítja a német népcsoporthoz tartozó személyeknek azt a lehetőséget, hogy német népiségüket korlátozás nélkül megőrizhessék. Gondoskodni fog arról, hogy a német népcsoporthoz tartozó személyeknek a népcsoporthoz való tartozás tényéből és amiatt, hogy a nemzeti szocialista világnézetet vallják, semmiféle módon és semmiféle téren hátrányuk nem származzék. A népcsoporthoz az tartozik, aki magát a németiséghez tartozónak vallja, s akit a Magyarországi Németek Szövetségének (Volksbund der Deutschen in Ungarn)¹⁰⁸ vezetősége népi németnek (...) elismer. Ezeknek az alapelveknek megfelelően kiváltképp a következők állapotátnak meg:

1. A német népcsoporthoz tartozó személyeknek az idevonatkozó általános előírások figyelembevételével, joguk van arra, hogy (...) és hogy különleges célokra, minők pl. az ifjúság (...) sport, a művészeti tevékenység stb. egyesületet alakítsanak.
2. A népcsoporthoz tartozó személyek Magyarországon minden hivatást ugyanolyan előfeltételek és feltételek mellett gyakorolhatnak, mint a többi magyar állampolgár.

¹⁰⁷ Budapesti Fővárosi Levéltár (továbbiakban: BFL) Népbírói iratok, Basch Ferenc pere

¹⁰⁸ Volksbund: Volksbund der deutschen in Ungarn= A magyarországi németek népi szövetsége.

A magyarországi németek tömegszervezete 1938-1945 között. A magyarországi németek radikálisabb nemzeti szárnya, 1936-ban Franz Anton Basch vezetésével kivált a magyarországi Német Népművelődési Egyesületből és megalakította a Népi Németek Bajtársi Egyesületét. Az első bécsi döntés után ebből alakult ki a Volksbund (1938.november 26.) és a harmadik birodalomban kidolgozott „népcsoportjog” alapján meghírdette „népi programját”. A magyar kormány csak kulturális szervezetként ismerte el. 1939 májusában a Volksbund választási együttműködésben a Magyar Élet Pártjával (MÉP), két mandátumot szerzett. A II. bécsi döntés után megkötötték a magyar-német népcsoport egyezményt, amely jelentősen megnövelte a Volksbund mozgásterét. A magyar kormány azonban me, tekintette az egyezményt a szerződés részének, csak pótegyezménynek, végrehajtását ezért késleltette, sőt elszabotálta. A területi revízió következtében nagymértékben megnőtt a magyarországi németek száma. A magát német anyanyelvűnek valló 719 ezer magyar állampolgárból 97 ezer volt Volksbund tag. A Hitlerjugend mintájára 1941 júniusában létrehozták a Deutsche Jugendet, amelyet hosszú viták után sikerült függetleníteni a leventeszervezettől. 1942. januárjától működött a Német Népsegély (Deutsche Volkshilfe), amely németországi színvonalú juttatásokat nyújtott a Volksbund tagjainak. 1943 nyarán létrehozták a Volksbund fegyveres testületét, a Deutsche Mannschaftot.

3. A népcsoporthoz tartozó személyekre, Magyarország összes népességéhet viszonyított arányszámuknak megfelelően, tekintettel lesznek a magyar hivatalok betöltésénél és az önkormányzati testületek megalakításánál, amennyiben a betöltés kinevezés útján történik. A népi német hivatalnokok kiváltképpen a német népi települési területeken működő hatóságoknál s a feljük rendelt központi hatóságoknál alkalmazandók.
4. A népcsoporthoz tartozó személyek valamennyi gyerekének lehetővé kell tenni, hogy ugyanolyan feltételek mellett, mint amilyenek a magyar iskolákra nézve érvényesek, népi német iskolákban nevelkedhessenek, és pedig közép, középfokú és elemi iskolákban, valamint szakiskolákban. Alkalmas népi német tanítókból elegendő utánpótlás kiképzését magyar részről mindenképpen elő fogják mozdítani.
5. A népcsoporthoz tartozó személyeknek joguk van arra, hogy nyelvüket szóban és írásban mind személyes és gazdasági viszonylataikban, mind pedig nyilvános gyűléseken szabadon használják. Német nyelvű napilapoknak, folyóiratoknak és egyéb kiadványoknak közzétételét nem fogják oly korlátozásoknak alávetni, amilyenek megfelelő magyar nyelvű kiadványok közzétételét illetőleg nem érvényesek. Olyan közigazgatási körletben, ahol a német népcsoporthoz tartozó személyek az összes népesség legalább egyharmadát teszik ki, ezek az illető kerületekben a (...) érintkezésben a német nyelvet használhatják.
6. A népcsoport jogosult a gazdasági önsegélyre és szövet.. ügyének kialakítására.
7. Magyar részről kerülni fognak minden olyat rendszabályt, amelyek a kényszerű asszimiláció céljára szolgálhatnak, különösen a német családnevek magyarosítása útján. A népcsoporthoz tartozó személyeknek joguk van arra, hogy a családjuk által előbb viselt nevet (...)felvegyék.
8. A népcsoporthoz tartozó személyeknek kulturális téren van a nagynémet anyaországgal szabadon érintkezni.

II.

A m.kir. kormány és a birodalmi kormány között teljes egyetértés áll fenn arra nézve, hogy a fenti alapelvek semmiképpen ne érintsék a lojalitásnak azt a köteleességét, amellyel a népcsoporthoz tartozó személyek magyar államnak tartoznak.

III.

A Magyarországgal ismét egyesített, előzőleg romániai területeken élő és a német népcsoporthoz tartozó személyekre nézve a következő különös megállapodás létesült:

A m.kir. kormány az ezeken a területeken letelepült népi németek kérelmére biztosítani fogja azt a lehetőséget, hogy a német birodalomba költözködhessenek. Azoknak a népi németeknek, akik ezzel a joggal élni akarnak, kérelmüket a megállapodás napjával

számított két évi határidőn belül kell előterjeszteniök. A költözködés idején a népi németek ingó vagyonukat szabadon magukkal vihetik. Ingatlan vagyonukat költözködésük előtt értékesíthetik és a befolyt összeget az illető jegybankok által közösen megállapítandó feltételek mellett kivihetik, illet átutalhatják. A költözködés részleteit a m.kir. kormány és a birodalmi kormány mihamarabb meg fogják állapítani. A megállapodás keretében szabályoztatni fog az is, mily feltételek mellett fogja a magyar állam azt az ingatlant átvenni, amelynek értékesítése a tulajdonosnak az előírt határidőn belül nem sikerül. E tekintetben mindkét kormányt, a különös körülmények figyelembevételével azok az alapgondolatok fogják vezetni, amelyek a birodalmi kormány és az olasz királyi kormány számára a déltiroli népi németek átköltözködésénél mérvadók voltak.

Bécs, 1940. augusztus 30.

A m.kir. kormány részéről:

Gróf Csáky István sk.

m. kir. külügyminiszter

A birodalmi kormány részéről:

Joachim v. Ribbentrop sk.

birodalmi külügyminiszter

2. Tájékoztató a „volksbund der deutschen in ungarn tagozódásáról összeállított vázlatához”¹⁰⁹

(Az 1942. év első felében fennállott állapot szerint)

A Volksbund der Deutschen in Ungarn (V.D.U.) szervezete napjainkban is az állandó fejlődés stádiumában van és folytonosan változik. Ezért belső tagozódásáról csak megközelítő képen alkothatunk. A tájékoztató tehát a V.D.U. szervezetét és annak vezető személyit nem minden részletében rögzíti a valóságos helyzetnek megfelelően, mert különösen az országos vezetőség központi hivatalainak személyzete gyakran változik. Az esetleges eltérések azonban – jelentéktelen személyi változásoktól eltekintve – csak lényegtelenek lehetnek.

Az áttekintés megkönnyítése végett az alábbi fejezetek számai a vonatkozó vázlat megfelelő számaihoz kapcsolódnak.

1./LANDESLEITUNG

/Röv: LL = országos vezetőség. Székhelye: Budapest VI. Lendvay utca 2-4. szám/

A V.D.U. jóváhagyott alapszabályai szerint a szervezet ügyeit az elnök, az elnökhelyettes, a főtitkár, a két titkár, ügyészek, pénztáros, ellenőr, illetve a felsoroltakból alakult háromtagú elnöki tanács intézné. Az 1938. november 26-án megtartott alakulógyűlésen

¹⁰⁹ BFL Népbíróági iratok, Basch Ferenc pere

még tizenkét tagú intézőbizottságot és számos tagból álló tanácsadó testületet állítottak össze.

Az 1940. augusztus 30-án, Bécsben megkötött magyar-német kisebbségi szerződés már messzemenő jogokat biztosított a hazai németiség számára és így a V.D.U. újabb szervezeteinek megalkotásánál lényegesen eltért az eredetileg elfogadott alapszabályoktól.

Az országos vezetőség ma már a következőket foglalja magában:

Volksgruppenführer /röv: Vgf = népcsoportvezető/

Vgf-Stellvertreter /népcsoportvezető-helyettes/

Landesinspektor /országos felügyelő/

Staabsführer /röv: Stf = törzsvezető/

Landesbauernführer /röv: LBf = orsz. földművesvezető/

Landesschatzmeister /röv: Lsch = orsz. kincstárnok/

Landespropagandaleiter /orsz. propagandavezető/

Landespresseschef /orsz. sajtófőnök/

Landesgesundheitsleiter /orsz. népegészségügyi vezető/

Volkstumsschutz. Volkswohlfart und Deutsche Volkshilfeleiter /népiségvédelem, népjólét és német népsegély orsz. vezetője/

Landesjugendführer /orsz. ifjúsági vezető/

Landesmädelführerin /orsz. leányvezető/

Landesfrauenführerin /orsz. asszonyvezető/

Landesstudentenführer /orsz. diákvezető/ valamint az összes Landeshaupamtsleiter-ek /röv:

LHAL = orsz. földhivatalvezető/ és Landesamtsleiter-ek /röv: LAL = orsz. hivatalvezető/

A népcsoportvezető: Dr. Basch Ferenc diktátori hatalommal rendelkezik ugyan, de a szervezet vezetését a „Volksbund der Deutschen im Ausland” /röv: V.D.A = Külföldi németek Szövetsége, székhelye: Stuttgart/ irányítása mellett végzi.

Személyesen és megbízottja útján összeköttetést tart fenn a V.D.A-val, a Nationalsozialistische Deutsche Arbeiter Partei Auslands Organisation-nal /röv: N.S.D.A.F-A.O. = Német Nemzetiszocialista Munkáspárt Külföldi Szervezet/ és a Magyarországon működő birodalmi német külképviseletekkel. A szervezettel kapcsolatos ügyekben a magyar kormány hivatalos szerveinél is személyesen jár el.

A népcsoportvezető – a törzsvezető előterjesztésére – kinevezi a terület- és körzetvezetőket, valamint az országos vezetőségen belül működő hivatalok vezetőit. Országos jellegű ünnepélyeken részt vesz. A szervezet szerint beosztott németlakta

területeket időnként megsemléli. Az országos vezetőségen belül felmerülő vitás ügyekben, továbbá a tagfelvételek és kizárások eseteiben a legfelsőbb fokban dönt.

A népcsoportvezető-helyettes: dr. Goldschmidt György egyben országos sajtófőnök és országos vadászmeister is. A népcsoportvezetőt távollétében helyettesíti és a kivételével, egyéb jogait is gyakorolja.

A népcsoportvezető rendelkezéseit, valamint az országos vezetőség együttes határozatából származó rendelkezéseket a törzsvezető a törzshivatalon keresztül adja ki. Egyébként az elől felsorolt országos vezetőségi tagok a szakkörükbe vágó intézkedéseket – a népcsoportvezető hozzájárulásával – szakhivatalaik útján adják ki.

Országos felügyelő: Albert Miksa. Az 1942. szeptemberében ezen új cím rendszeresítésével egyidejűleg történt Albert kinevezése. Hatásköre még ismeretlen. Közvetlenül a népcsoportvezetőnek van alárendelve. Albert kinevezése előtt a „Landesgeschäftsführer” /országos ügyvezető/ címet viselte.

Az országos vezetőségi tagok – a népcsoportvezető hozzájárulásával – az alábbi szakhivatalok útján adják ki rendelkezéseiket:

2./ STAABSAMT

/Törzshivatal, székhelye mint az országos vezetőségé/

Vezetője: Schönborn József országos törzsvezető. A törzshivatal a népcsoportvezető és az országos vezetőség végrehajtó szerve. A törzshivatal adja ki – alárendelt hivatal útján – az országos hatályú intézkedéseket.

A törzshivatal a következő hivatalokra tagozódik:

- a./ Werwaltung /közigazgatás/
- b./ Beratungsstelle /tanácsadó osztály/
- c./ Personalamt /személyi osztály/
- d./ Rundfunkstelle /rádiós osztály/
- e./ Abgeordnetenamt /orsz. gyűl. képviselők hivatal/
- f./Grenze und Auslandsamt /határügyi és külföldi ügyek hivatala/

a./ Közigazgatás

A rendelkezésre álló Schreibabteilung /leíró/ és Postabteilung /kiadó/ útján a törzshivatal közigazgatási ügyeit végzi.

Vezetője: Simon Egon. A leíróban Bartoschitz Hilda, Merkl Mária és Piribauer Anna, a kiadóban Wech Erzsébet és Teubert Jakab dolgoznak.

Ugyancsak a közigazgatásnál ismeretlen beosztásban még az alábbiak működnek:

Bernhardt Anna, Gizella Katalin, Rib József, Goór István, Huber Mária, Tölg Gizella, Müller Péter, Pilnay Mária és Platzner Antal.

b./ Tanácsadó osztály

Ez a hivatal a V.D.U. tagok ügyes bajos dolgaiban tájékoztatást, tanácsot ad. Akár személyese, akár írásban fordulnak tanácsért a hivatalhoz, az díjmentes felvilágosítással szolgál.

Vezetője: Guthwirt Gerhard. Beosztottak: Herzog Mária, Schuster Károly és Wagner Gertrud.

c./ Személyi osztály:

A V.D.U. összes vezetőinek személyi lapját kezeli, egyesek kinevezésére vonatkozólag a népcsoportvezetőnél javaslatot tesz. Tagfelvételi és kizárási ügyeket intéz.

Vezetője: Meyer György

d./ Rádiós osztály:

Ez az osztály – még mielőtt a magyar rádióban volksbundista műsor lett volna – már létezett. Kezdetben a népcsoportot érdeklő bel- és külföldi rádióhírek vétele volt a feladata. Később a magyar rádióban való szereplést készítette elő. Jelenleg a heti volksbundista rádióműsor anyagát készíti elő és a helyi csoportok rádiókészülékekkel való ellátásán fáradozik.

A rádiós osztály működésének részleteit mindig homály fedte, vezetője még ma is ismeretlen. Más elfoglaltsága mellett, ennél az osztálynál is működött Sulzer Mihály, akit időközben az SS-be¹¹⁰ besoroztak.

e./ Országgyűlési képviselő hivatala:

Ez a V.D.U.-hoz tartozó népi országgyűlési képviselők hivatala. A népi képviselők parlamenti felszólalásainak megszövegezése és a képviselők hivatalos szereplésével járó – inkább személyi jellegű – teendők ellátása hárul erre a hivatalra.

A V.D.U. tagok ügyes-bajos dolgaik szorgalmazását képviselőiktől kérik és azok az illetékes minisztériumokban és hatóságoknál eljárnak. A felszaporodott teendők ellátására e hivatal keretén belül külön titkárságot szerveztek és itt a képviselők állandó ügyeletet tartanak. Újabban a képviselőket beosztották az egyes területek szerint, hogy felváltva,

¹¹⁰ SS: Schutz-Staffel, eredetileg Hitler személyes védelmére létrehozott nemzet-szocialista fegyveres testület. Tagjait egyenruhájukról, feketeingeseknek nevezték, a náci párt legmegbízhatóbb alakulatának számítottak. Belőlük hozták létre a párt belső, majd az egész államapparátust ellenőrző biztonsági szolgálatát az SD-t. Az SS kapta feladatául a koncentrációs táborok őrzését, a megszállt területeken tömeges kivégzéseket és embertelenségeket hajtott végre. A Waffen SS a hadsereg legjobban kiképzett alakulata volt. A nürnbergi perben háborús bűnös szervezetnek nyilvánították

más- és más képviselő látogassa meg a területvezetőségek székhelyeit és megismerkedjék az eddig ismeretlen terület németiségével is.

A hivatal működése még ma sem bontakozott ki teljes egészében, mert a V.D.U. képviselői – egyelőre – a kormánypárt képviselői is. Ha azonban a Volksbund – erejének tudatában, önálló politikai pártként lép fel a parlamentben is-, e hivatal szerepköre bővülni fog.

A népi német képviselők csoportjának vezetője: Dr. Keintzel Eduárd. Felsőházi tagok: Welker Keresztély és dr. Molitoris Károly. Képviselők: Dr. Mühl Henrik, Brandt Jakab, Spreitzer József, Hamm Ferenc, dr. Trischler József és Schönborn József.

Fenti országgyűlési képviselők a parlamentben az alábbi bizottságok tagjai:

Hamm Ferenc külügyi és közigazgatási bizottsági tag, Brandt Jakab kérelem és panaszügyi bizottsági tag, dr. Trischler József országos gazdasági bizottság tagja, dr. Keintzel Ede jogi bizottsági tag, dr. Mühl Henrik gazdasági és közlekedési bizottság tagja. Schönborn József szociálpolitikai bizottsági tag, Hamm Ferenc iskolaügyi bizottsági, dr. Keintzel Ede pénzügyi bizottsági és Spreitzer József számadási bizottsági tag.

A képviselők hivatalának vezetője ismeretlen. Beosztottak: Bauer Adelheik és dr. Zeitler András.

f./ Határügyi és külföldi hivatal:

E hivatal működése is inkább névleges. Feladata lenne a szomszéd államok németiségével való kapcsolat kiépítése és fenntartása. A különböző németországi tanfolyamokon résztvevő volksbundisták útlevéllügyeinek elintézése és szorgalmazása, a Németországban tartózkodó németek és itt élő hozzátartozóik közötti kapcsolat fenntartása. E tennivalókat azonban rendszerint személyes kapcsolatok és ismeretségek révén, egyesek intézik. E hivatal vezetője és munkatársai még ismeretlenek.

3./ STUDENTEN

/Diákok csoportja/

/Székhelye: Budapest VI. Stefánia út. 33. szám/

E szervezetbe tömörítik az ország különböző városaiban tanuló egyetemi és főiskolai ifjúságot. /kb. 140 fő/ Ez a szervezet a Volksbund jelenlegi „elit gárdája”, mert a németiségnek még kevés a képzett, vezetésre alkalmas ifjúsága. Ezzel magyarázható, hogy a Studentenschaft-ot nem csatolták az országos ifjúsági vezetőséghez, hanem az közvetlenül a Landesleitunghez tartozik.

A főiskolások szervezete még most sem alakult ki teljese, hatáskörét pontosan még nem szabták meg. A gyakorlat az, hogy a főiskolások tevékeny részt vesznek a Volksbund

szervező munkájában. Munkájukat az országos vezetőség nevében végzik. Ifjúsági szervezési ügyekben külön megbízatást kapnak és ilyenkor az országos ifjúsági vezetőség felelős a munkájukért.

Vezetőjük: Krämer János /amíg Rath József tanulmányait befejezi/.

4./ HAUPTAMT FÜR VOLKSWIRTSCHAFT.

/Népgazdasági főhivatal. Székhelye: Budapest VI. Andrásy út. szám./

A következő hivatalokra tagozódik:

a./ Landesbauernamt /orsz. földműveshivatal/

b./ Gewerbliche Wirtschaft /szakmai gazdálkodás/

c./ Stellenvermittlung /állásközvetítés/ és

d./ Finanz- und Kreditwesen /pénz- és hitelügyek/

a./ Országos földműves hivatal

Mivel a V.D.U tagjainak nagy része / 55 %/ földműveléssel foglalkozik, ennek a hivatalnak fontos szerep jutott. Innen irányítják a volksbundista földművelőket. Szaktanácsadással látják el őket. A termelők részére szükséges vetőmagvakat, mezőgazdasági felszerelési cikkeket központilag szerzik. A terményértékesítésben segítik a gazdákat, tenyészállatokkal látják el őket, gazdasági iskolákat tartanak fenn és gazdasági vándortanfolyamokat rendeznek. Így pl. 1941-42. év telén több, mint 560 mezőgazdasági szaktanfolyamot rendezett ez a hivatal. Vidékenként más és más növény termesztését olyan formában propagálta, amely az irányított gazdálkodásra emlékeztet. /Pl. burgonya Nyugat–Magyarországon./

Az országos földművelés-hivatal a V.D.U-hoz tartozó földművesekről és azok vagyoni viszonyairól egyénenként nyilvántartást vezet.

Ehhez a hivatalhoz tartoznak az erdészeti ügyek, a mezőgazdasági munkások és cselédek bérügyei is.

A hivatal működési köre még nem alakult ki teljesen, további bővülése várható.

Vezetője: Metzger Frigyes. Munkatársai közül Petscher György okl.gazdász ismeretes.

b./ Szakmai gazdálkodás hivatala:

A hivatal a Volksbund tagjait foglalkozási ágak szerint csoportosítva irányítja. Összeköttetést tart fenn a birodalmi német gyár- és kézművesipar irányítóival, valamint a Deutsche Arbeitsfronttal /röv: DAF = német munkaarcvonal/

A kialakulóban lévő szakmai csoportok közül az alábbiak ismeretesek.

Orvosok, ügyvédek, mérnökök, technikusok, a különböző művészeti ágak képviselői, vadászok, halászok, a kézműves, építő, vas, vendéglátó, malom, téglá, fűrészipar, élelmiszer, ruha, textil, tüzelőanyag kereskedelem, közlekedés, bányászat, állami és magánvállalati alkalmazottak stb. stb.

A szakmai gazdálkodás hivatala kereskedelmi és ipari tanfolyamokat, hétvégi tanfolyamokat és tanulmányi kirándulásokat rendez. Tanoncügyeket intéz, gondoskodik a tanoncok bel- és külföldi szakkiképzéséről és tanoncotthonokat tart fenn. Hivatásversenyeket rendez, azok eredményét kiértékeli, a mester- és segédvizsgát vizsgakérdéseit összeállítja.

A hivatal vezetője: Dr. Ginder Pál. A mérnökök és technikusok szakcsoportjának vezetője: Staudhammer János. Ügyvezetője: Kugler Oszkár, pénztárosa: Wohlmann Károly. A vadász-szakcsoport vezetője: Dr. Goldschmidt György, aki „Landesjägermeister” /országos vadászmeister/ címet visel. A vadász törzsvezető: Staudt János.

A hivatalhoz beosztottak közül az alábbiak ismeretesek: Brandtner Pál, Poch Mária, Fritzenschaft György, Gärtner Olga, Spilka Edit és Neubauer Margit.

c./ Állasközvetítés hivatala:

A Volksbund-tagok számára állás és munkát közvetít. Evégből különböző ipari és kereskedelmi érdekeltségek vezetőivel vagy befolyásos egyéneivel kapcsolatot teremt, hogy a keresetnélküli volksbundistákat kenyérhez jutassa.

Érdekes, hogy az elmúlt év második felében a hivatal még 10.000 munkanélküli németet mutatott ki csak azért, hogy az illetékes hatóságok előtt a volksbundista állasközvetítés fontosságára hivatkozhasseék. A tulajdonképpeni cél pedig az volt, hogy a német érdekeltségeket elsősorban népi német munkaerővel láthassa el. A tízezres szám nem a valóságos helyzetből adódott.

Az 1941. év derekán az alábbi cégekkel tartott kapcsolatot.

Hazai Fésüs-fonó /Schlechte igazgató/, Fegyver és Gépgyár /Soroksági út, Damang igazgató/, Pamut-Textilművek /Langan és Kiesen/, Haas és Somogyi /Picker főmérnök/, Anglo-Danubia /Winkler igazgató/, Meinl Gyula rt. /Kunze igazgató/, Ford Motor rt. /Schäffer igazgató és Reinitzer mérnök/, Urban és Schwarzenberg /Kumpholz igazgató/, Kender és Jutagyár /Kaspar igazgató/, Reit József szabászata, Scherzinger Textil, Poznansky és Starlitz /Baumann igazgató/, Steyer-Daimler-Austro-Puch /Puch igazgató/, Szenk Bálint szabósága, Faludi Gyula gépészmérnök, Magyar-Német Kőolaj rt. /Freiherr igazgató/, Hitelbank /Pavlovsky igazgató/, Hutter és Lever /Pochner/, Bosch Róbert

Művek /Dierolf igazgató/, Wollmann Károly asztalosüzeme, D.D.S.G. /Puhl igazgató/, Schranz-féle elektromos és rádió szaküzlet, Olympia írógép, Budanil /Deyle igazgató/, Duna Biztosító rt. /Wüstler igazgató/, Magyar-Pharma-Bayer Művek, Woosther és társa, Ober és társa /magyar repülőszerelvény gyár/, Lampart /Bellinger mérnök/, Siemens Reiniger /Lebmann igazgató/, Goy és Kowalsky, Corvin, Dreher-Hagenmacher /Borufka igazgató/, Warhanek /Hitschmann igazgató/, Güttert órásüzem, Szentgotthárdi Kaszagyár, Báró Wieser, Schenker és társa /Stefan igazgató/, Agfa Foto /Höffler igazgató/, Müller György könyvkötő üzeme, Koresch rt. /Brauneiss igazgató/, Lang Gépgyár rt., Magánautó Kereskedelmi rt., Klenovits és Báthory, Éberhardt Jakab, Hartmann Festékgyár, Minerva Textil

A fent felsoroltakon kívül németországi cégek is a Stellenvermittlunghoz fordulnak munkaerő közvetítésért.

A folyó évben – annak ellenére, hogy területenként állásközvetítő-hivatalokat szerveztek- a hivatal működése lanyhult, ez a megváltozott viszonyokkal magyarázható, ugyanis ma már a munkanélküliség teljesen megszűnt. Sajtójuk e rovata úgyszólván csak munkaerőt keres. Ritkán ajánl.

E hivatal vezetője jelenleg ismeretlen.

d./ Pénz- és hitelügyek hivatala

A V.D.U.-hoz tartozó, illetve azzal szoros kapcsolatban lévő pénzügyintézetekkel karöltve, a Volksbund pénzáttalálási, kölcsön, hitel és betétügyeit intézi.

Az eddig ismert adatok szerint a Pécsváradi Takarékszövetkezet teljesen a Volksbund kezében van. Szoros kapcsolat áll fenn a Duna Biztosító rt.-vel, a Mercur Bankkal, A Wiener Kreditanstalt Bankvereinnel, a nagyszebeni érdekeltségtől elszakadt Besztercei Bankkal és az újvidéki Deutsche Landwirtschaftliche Zentraldarlehnskasse /Központi Német Mezőgazdasági Hitelszövetkezet/-val.

A hivatal vezetője ismeretlen. A pénzügyek intézése során különösen a Mercur Bank dr. Wagner nevű igazgatója, valamint ismeretlen érdekeltségeknél dolgozó dr. Haus, Ritzmann és Glöchner igazgatók tevékenykednek.

5./ HAUPTAMT FÜR ORGANISATION

/Szervezési főhivatal. Székhelye: Budapest, VI. Lendvay utca 2-4. szám/

Két hivatalra tagozódik, úgymint:

a./ Weltanschauliche Schulung /világnézeti kiképzés/ és

b./ Standesführung-Kartei /állománykezelés és nyilvántartás./

a./ Világnézeti kiképzés hivatala:

A népi németek nemzeti szocialista világnézeti kiképzésével foglalkozik. A hetenként tartani szokott „Heimabend” /esti összejövetel/ keretében nemzetiszocialista szellemű ismeretterjesztő előadásokat rendez. Beszerzi, illetve összeállítja a kiképzéshez szükséges tananyagot, az un. „Shulungebrief”-ekben /oktatólevelek/ adja ki a vidéki szervezeteknek. A tananyagot a birodalmi német szervezetektől kapják. Külön októatólevelet adnak ki a felnőttek, ifjak, asszonyok és leányok számára. Időnként pedig általános érvényű Schulungsbrief-eket hoznak forgalomba.

Az októatólevelek segítségével pl. az itteni ifjúsági szervezetekben ugyanazt a tananyagot oktatják, mint a birodalmi Hitler Jugend /HJ/ szervezeteiben.

A hivatal kinevezett vezetője ismeretlen. A V.D.U-tagok világnézetét formáló Schulungsbrief-ek nagy részét Gross /Nagy/ Ivor, volt szegedi egyetemi hallgató szerkesztette. Azóta a bakonyi terület sajtó- és propagandavezetőjévé nevezték ki. Ennél a hivatalnál hivatalvezető: Teppart Fülöp.

b./ Állománykezelés és nyilvántartás hivatala

A V.D.U. tagállományát kezeli és a tagokról kartoték nyilvántartást vezet. A vezetőszemélyekről külön személyi lapot állít ki. Itt állítják ki a fényképes tagsági igazolványokat. Az igazolt tag az igazolványában lévő fényképen kívül, még két fényképet köteles készíttetni. Egyiket az illetékes területvezetőséghez, másikat pedig a körzetvezetőséghez kell benyújtania.

Ez a hivatal azonban más nyilvántartást is vezet. Megállapított tény, hogy a V.D.U. központja községenként nyilvántartja a Volksbund ellenségeit. A nyilvántartás adatait minden bizonnyal ez a hivatal tartja nyilván.

A hivatal vezetője jelenleg ismeretlen. A beosztottak közül Harbeit József, Scheich Ádám, Hanek Rozina, Hoffer Anna és Plöschl Valéria ismeretesek.

HAUPTAMT FÜL PROPAGANDA

/Propaganda főhivatal. Székhelye: Budapest VI. Lendvay utca 2-4. sz./

Vezetője: Reister Henrik, aki „Landespropagandaleiter” /országos propagandavezető/címet visel.

A főhivatal az alábbi hivatalokra tagozódik:

a./ Presse /sajtó/,

- b./ Kunst und Schrifttum /irodalom és művészet/
- c./ Kundgebung und Versammlungen /gyűlésrendezés/

a./ Sajtóügyi hivatal:

E hivatal szerkeszti a Volksbund propaganda célzatú újságközleményeit, röpiratait, falragaszait. Ugyancsak ez a hivatal szerzi be Németországból a propagandatermékeket és azokat Magyarországon a németiség széles köreiben terjeszti.

Vezetője: Mayer György.

b./ Irodalmi és művészeti Hivatal:

Feladata a német nemzetiszocialista irodalom, művészet és film propagálása a hazai németiség körében. Német írók /hazai is/ műveit terjeszti, német filmeket ajánl és pontosan számom tartja, hogy az ország mely közösségében, mikor, milyen német filmet adnak.

Ugyanígy támogatja a nemzetiszocialista német művészet irányzatait és annak képviselőit.

Vezetője: Király Ferenc.

c./ Gyűlésrendezés hivatala:

A Volksbund tömeggyűléseinek és különböző címeken tartott demonstrációinak hirdetését irányítja, jelszavakat hoz forgalomba, amelyek nagy részét a birodalomtól veszi át. /Pl: Ein Volk, ein Reich, ein Führer, továbbá: Du bist nicht, dein Volk ist alles stb. stb./. Ez a hivatal propagálja a Volksbund lapjait is a mozgóképszínházak hirdetéseiben.

Vezetője: Klees Oszkár.

7./ HAUPTAMT FÜR RECHTSCHUTZ.

/Jogvédelmi főhivatal. Székhelye: Budapest, VI. Lendvay utca2-4. szám./

Vezetője: Hamm Ferenc országgyűlési képviselő. Ügyvezetője: Dr. Zeitler András.

A főhivatal az alábbi hivatalokra tagozódik:

- a./ Rechtsbetreuung /jogi tanácsadás/
- b./ Rechtsverwaltung /közjogi osztály/
- c./ Praktische Rechtshilfe /gyakorlati jogsegély/ és
- d./ Volksgruppenrecht /népcsoportjog/

a./ Jogi tanácsadás osztálya:

A V.D.U. tagokat ingyenes jogi tanácsokkal látja el. Ezért a tagok írásban és szóban egyaránt innen kérhetnek jogi tanácsot.

A hivatal működésének sok gyakorlati haszna nincs, mert a tanácsadásra szoruló egyszerű volksbundisták rendszerint a környékbeli képzett vezetőkhez fordulnak tanácsért.

b./ Közjogi osztály

Ez az osztály a V.D.U-t mint jogi személyt képviseli. Ide érkeznek be a helyi csoportok útján összegyűjtött hatóságok- és személyek elleni panaszok is. Ezekben az ügyekben a leendő esetleges feljelentéseket – a panaszanyag kiértékelése után ez az osztály teszi meg az illetékes helyekre.

c./ Gyakorlati jogsegély osztálya:

Az egyes tagok ellen tett feljelentések esetében ez a hivatal gondoskodik jogi képviseletről. Az arra rászorult tagok peres ügyeiben díjmentesen eljár.

Vezetője: Dr. Weitzel Henrik

d./ Népcsoportok osztálya:

A magyarországi német népcsoportnak a bécsi döntésben biztosított jogai felett őrködik. E mellett a kisebbség védelméről szóló magyar törvények betartását is figyeli. Az ezzel kapcsolatosan felmerült sérelmeket feldolgozza és illetékes helyre juttatja.

Vezetője: Dr. Zeitler András.

8./ LANDESSCHATZAMT

/Országos kincstári hivatal. Székhelye: Budapest, VI. Lendvay utca 2-4. szám./

Vezetője: Dr. Schnitzer János. Helyettese: Schilling János.

Az alábbi hivatalokra tagozódik:

a./ Finanzamt /pénzügyi hivatal/

b./ Rechnungsamt /számfejtő hivatal/

c./ Revisionsamt /felülvizsgáló hivatal/

d./ Wirtschaftsamt /gazdasági hivatal /

e./ Deutsches Haus A.G. /Németház rt./

f./ Zeugmeistereien /szertár/

g./ Buchführung /könyvelési hivatal/

a./ Pénzügyi hivatal

Az ország összes helyi csoportjaiból befolyt tagsági díjakat őrzi és kezeli. Az egyes szakhivatalok által igényelt összegeket kiutalja. A Volksbund évi mérlegét összeállítja.

Vezetője: Kruck János. Pénztáros: Bandtner Pál. Beosztottak: Frank Katalin és Guffart Ferenc.

b./ Számfejtő hivatal:

Az országos kincstárnok által bevételezni és kiadásolni rendelt összegeket számfejti. A V.D.U. vezetőségi tagjainak hivatalos utazásaiból, valamint az egyes tanfolyamokra és értekezletekre berendelt vidéki tagoknak utazásaiból felmerül költségeket elszámolja.

c./ Felülvizsgáló hivatal:

Az egyes hivatalok által elszámolás végett benyújtott számadatokat felülvizsgálja. A hiányosságokról az országos kincstárnoknak jelentést tesz. Tevékenysége általában azonos a pénzügyintézeteknél levő „revizor” munkájával.

d./ Gazdasági hivatal:

Ez a hivatal tulajdonképpen a Volksbund anyagbeszerző hivatala. Jelvényeket, zászlókat, egyenruházati- és sportcikkeket /pl. csizma, vállszíj, sapka, ruhaszövet/, hangszereket, felirati táblákat stb. stb. Ez a hivatal készítetteti, illetve szerzi be.

e./ Németház rt.

A községenként felállítani tervezett németházak telekvásárlási, építőanyag-beszerzési és általában a németházak építésével és vásárlásával kapcsolatos tennivalókat végzi. Közvetítőkkal dolgozik, árajánlatokat szerez be stb. stb.

f./ Szertár:

A gazdasági hivatal által beszerzett ruházati, felszerelési és sportcikkeket, jelvényeket stb. kedvezményes áron árusítja a tagoknak a németházban erre a célra berendezett helyiségben.

Vezetője: Kreiter Gábor.

g./ Könyvelési hivatal:

A pénz- és anyagkezeléssel kapcsolatos szakszerű könyvelést végzi az oda beosztott Teller Borbála, Waller Elinor és Schwartz Olga nevű segéderővel. Vezetője ismeretlen.

9./ HAUPTAMT FÜR PRESSE.

/Sajtóügyi főhivatal. Székhelye: Budapest, VI. Lendvay utca 2-4. szám/

Vezetője: Dr. Goldschmidt György országos sajtófőnök. /Lendepresseschef/. Helyettese: Böss Fülöp.

A főhivatal munkaköre a következőképp tagozódik:

a./ Innenpolitik /belpolitika/

b./ Deutsche Volksgruppe /német népcsoport/

- c./ Aussenpolitik /külpolitika/
- d./ Deutsche Zeitung szerkesztősége
- e./ Kunst und Wissenschaft /művészet és tudomány/
- f./ Deutscher Volksbote szerkesztősége
- g./ Deutsche Forschungen in Ungarn /német kutatások Magyarországon/
- h./ Süd-Ostdeutsche Rundschau és
- i./ Landpost szerkesztősége.

a./ Belpolitika:

A magyar belpolitikai élet megfigyeléseit végzi. Rendszeresen átvizsgálja a magyar napilapokat, főképp abból a szempontból, hogy van-e bennük a népcsoportot érintő közlemény. A Volksbundra sérelmesnek vélt közleményeket a főhivatalhoz továbbítja, amely gondoskodik arról, hogy a Deutsche Zeitung megfelelő választ adjon.

b./ Német népcsoport ügyei:

A népcsoport hivatalos és magánjellegű híreit dolgozza fel a V.D.U. lapjai számára. Egyben a környező államok német sajtóhíreit közli, vagy azok számára a magyarországi német népcsoport híreit kiadja.

c./ Külpolitika

A külpolitikai vonatkozású cikkeket átveszi a birodalmi sajtóból és a birodalom érdekeinek megfelelő sajtóhírek közlésével állandóan tájékoztatja a népcsoport tagjait.

d./ „Deutsche Zeitung” szerkesztősége:

Az idézett lap a Volksbund hivatalos napilapja. Főszerkesztője: Dr. Goldschmidt György. Szerkesztőség: Budapest VIII: Vas utca 2/b. szám, a kiadóhivatal: V. ker. Károly király út 25. szám alatt van.

Különböző rovataiban a népcsoport mozgalmi és gazdasági híreit, a napi politika eseményeit a magyarországi birodalmi német szervezetek híreit, végül a szomszédállamok németiségének híreit közli. Ezen felül a napi német (...) hirdetéseinek is helyet ad. Az egyes szakhivatalok is a lapban teszik közzé felhívásaikat, közleményeiket.

Az előfizetés díja havonta (...), hetenként 5,50 pengő, egyes szám ára (...), vasárnap 12 fillér.

A lap hétfő és ünnepet követő nap kivételével, minden reggel megjelenik. Utcai árusoknál és trafikokban is kapható.

e./ Művészet és tudomány:

A hazai és külföldi művészeti és tudományos élet eseményeit figyelemmel kíséri. A Deutsche Zeitung irodalmi és művészeti rovatát vezeti. Kritikáját a német nemzetiszocialista szemlélet jellemzi.

f./ Deutscher Volksbote szerkesztősége:

Szerkesztője, a szerkesztőség és kiadóhivatal helye ugyanaz, mint a Deutsche Zeitungnál. Az előfizetés díja példányonként 20 fillér, egész évre 6 pengő. A Volksbund hivatalos hetilapja. Minden pénteken jelenik meg. Cikkei a Deutsche Zeitung-ban megjelent, - főképp népi német vonatkozású cikkekkel azonosak. A hetilap célja az, hogy az olvasásra rá nem érő földművesek vasárnaponként tájékozódhassanak a szervezeti élet- és a világ eseményeiről. Ez a lap Budapesten csak egy utcai árusnál kapható, postán küldik megrendelések alapján.

g./ Német kutatások Magyarországon:

Szerkesztője: Dr. Tafferner Antal. Kiadója: Dr. Basch Ferenc.

Évente négyszer megjelenő, időszaki, tudományos folyóirat. Főképp a magyarországi németiség eredetével és a betelepülésének körülményeivel foglalkozik. Egy-egy füzet ára 6 pengő, könyvkereskedésekben 8 pengő.

h./ Süd-Ostdeutsche Rundschau szerkesztősége:

Szerkesztője: Böss Fülöp. Kiadója: Dr. Basch Ferenc.

Ez a folyóirat a Volksbund legújabb folyóirata. A folyóirat kiadásának állítólagos célja az, hogy a Volksbund törekvéseinek célját a magyar intelligenciával megismertesse és egyben a magyar-német jó viszonyt ezúton is ápolja. A hangoztatott cél valószínűségét bizonyítja az a körülmény, hogy az 1942. márciusában megjelent első számában Bárdossy volt miniszterelnöknek és von Jagow német követ, az áprilisban pedig Kállay miniszterelnök is cikket írt. A magyar irodalom képviselői közül előbbiben Féja Géza, utóbbiban Nyíró József is írt.

Egyes szám ára 1,50 pengő, évi előfizetés díja 16 pengő. Megjelenik minden hónap 15-án.

i./ Landspost:

A Landpost című földműves lap a parasztság szaktanácsadója. Ezen kívül számos vidéki kis helyi lap ugyancsak a V.D.U. céljait szolgálja.

10./ HAUPTAMT FÜL VOLKSWOHLFART

/Népjóléti főhivatal. Székhelye: VI. Benczur utca 17.

Vezetője: Dr. Schlitt Ádám

Az alábbi hivatalokra tagozódik:

- a./ Propaganda und Presse /sajtó és propaganda/
- b./ Organisation- WHW. /télisegély szervezet/
- c./ Deutsche Volkshilfe /német népsegély/
- d./ Wirtschaftliche Kriegsdienst der Heimat /hazai gazdasági hadiszolgálat/
- e./ Volksgesundheit /népegészségügy/
- f./ Volkswohlfort /népjólét/
- g./ Verwaltung /közigazgatás/

a./ Sajtó és propagandahivatal:

A német népjólét előmozdítását célzó propagandatermékek szerkesztését végzi. Ugyane célból a Volksbund sajtója útján cikkeket, felhívásokat, értesítéseket tesz közzé. Gyűlések keretében a népjóléttel kapcsolatos felhívásokat intéz a közönséghez.

b./ Télisegély-akció szervezet:

A birodalmi WHW. gyűjtések sikereinek vonzása következtében, a Volksbund is külön hivatalt állított fel, hogy ezzel a magyarországi németiség anyagi erejét is a birodalom szolgálatába állítsa.

A télisegély-akciókat nemcsak az arra rászoruló haza német vidékek felsegélyezésére, hanem a német hadsereg támogatására is évente megrendezik. Az akciók során természetbeni és pénzadományokat gyűjtenek különböző módon, mint pl. egytálételes vasárnapok, gyűlések, ünnepélyek, belépődíjak stb. stb.

Ez a szervezet a helyi csoportok útján felkutatja az ínségben szenvedő németeket és azok számára soron kívüli gyűjtést rendez. Legutóbb az árvíz sújtotta német vidékek németiségét karolta fel.

c./ Német népsegély:

1942. január 1-ével kezdte meg működését. Érdekessége az, hogy nem csupán a Volksbund tagok támogatását tűzte ki célul, hanem valamennyi magyarországi német felkarolását vette tervbe. A DV. tulajdonképpen a németiség szociális jólétét előmozdító szervezeteinek összefoglalója. Céljai érdekében valamennyi hivatalt működési körébe bevonhatja.

c./ Hazai gazdasági hadiszolgálat:

Ez csupán időleges, szükségszerű szervezet. Míg a DV. a német nép szociális támogatását szolgálja, a WKH. a Volksbund erőit a hadigazdálkodás szolgálatába állítja. Ez a szervezet is – tekintet nélkül a Volksbund tagságra – valamennyi magyarországi németet egyesíteni akarja a hadigazdálkodás fontos munkájában.

A WKH. csúcsszervezete az ún. „Zentralstaab” /központi törzs/, amelyben az országos földműves hivatal, a szakmai gazdálkodás hivatala, az országos ifjúsági vezetőség, az országos asszony vezetőség, a német népsegély, a propaganda- sajtóhivatal, a szervezési főhivatal és az országos egészségügyi hivatal megbízottai foglalnak helyet. Ezenkívül a területenként és körzetenként hasonló kisebb létszámú vezetőség irányítja a szervezet ügyeit. Vezetői korlátlanul rendelkeznek minden ember, állati és géperővel, ha annak szükségessége felmerül.

A WKH. tulajdonképpen az ősi magyar „Kaláka” mozgalomhoz hasonlóan, a hadbavonultak családjának támogatását és a mezőgazdasági munkák közös erővel való elvégzését célozza. Munkaszolgálatot szervez a falusi ifjúságból. Ezeknek kötelessége a hadbavonultak családjait munkával támogatni, akár német, akár magyar hadseregben szolgálnak azok.

A mezőgazdasági munka közös végzésén kívül (...) csecsemőgondozást, főzést és állatetetés stb. is a WKH. szervezi meg községenként.

A WHK. jelenleg szervezés alatt áll, tulajdonképpeni munkája csak ezután kezdődik.

Pillanatnyilag főtevékenysége abban merül ki, hogy a Deutsche Zeitung vasárnapi számainak utolsó oldalán időszerű, igen hasznos mezőgazdasági és állattenyésztéssel kapcsolatos tanácsokat ad. Ez az oldal falragaszhoz hasonló külsejű, amit azután a Heimben ki kell függeszteni.

Vezetője: Szegedi Erich.

e./ Közegészségügyi hivatal:

A Volksbund népegészségügyi szolgálatának megszervezése a főfeladata. Terv szerint a tagok ingyenes, illetve kedvezményes orvosi kezelésben részesülnek. Az orvosi szolgálatot a szakmai gazdálkodás orvosi szakcsoportjába tömörül népi német orvosok látják el.

Ez a hivatal a népegészségügyi szolgálat kiépítése során kórházak felállításáról tervet készít. Az első népi német kórházat Bonyhádön szándékoznak felállítani.

Vezetője: Dr. Faulstich Egyed.

f./ Népjóléti hivatal:

Ez a hivatal a német népcsoport szociális jólétét munkálja. Munkakörének nagy részét az országos asszonycsoport vette át. Amennyiben még működik, tevékenysége az aggok és betegekről való gondoskodás és házisegélyek kiutalásában merül ki.

g./ Közigazgatás:

A népjóléti főhivatal hivatalainak adminisztrációját végzi.

11./ HAUPTAMT FÜR VOLKSTUMSCHUTZ.

/Népiségvédelmi főhivatal. Székhelye: Budapest, VI. Lendvay utca 2-4. szám.

Vezetője: Dr. Schlitt Ádám. A főhivatalnál ismeretlen minőségben alábbiak működnek: Pachoffer Vilmos, Schäffer Péter, Stenger József, dr. Tafferner Antal, Tinger Antal, Wachter János, Weissenberger Henrik, Winkelmann Pál, Zirkelbach /Csaba/ Ádám és Steinich Irma. Ez utóbbi a V.D.U. képzett statisztikusa.

Az alábbi hivatalokra tagozódik:

- a./ Landesschulamts /orsz. iskolaügyi hivatal/
- b./ Wissenschaftliches Amt /tudományos ismeretterjesztés hivatala/
- c./ Fest- und Fei ergestaltung /ünnepélyrendezés hivatala/
- d./ Landesmusikamt /orsz. zeneügyi hivatal/
- e./ Brauchtumschutz /népszokásvédelem hivatala/
- f./ Landesbucherei /országos könyvtár/
- g./ Bildende Künste /képzőművészetek/

a./ Országos iskolaügyi hivatal:

Ez a hivatal végzi a Volksbund iskoláinak irányítását. Rejtett feladata egyben az is, hogy az állami és felekezeti iskolákban folyó német tanítást és a tanszemélyzet működését figyelemmel kísérje. Egyben előkészíti a Volksbund messzemenő tervét, hogy az ország valamennyi állami és felekezeti iskolájában átvegye a német oktatás irányítását.

Ez a hivatal gondoskodik arról, hogy megfelelő képzett tanszemélyzet álljon rendelkezésre. Megfelelőnek azonban csak azt a pedagógust tartják, aki egyben nemzetiszocialista is.

A hivatal teszi közzé a sajtóban az iskolák felvételi feltételeit. A tanítás menetét ellenőrzi, ösztöndíjakat tűz ki és az arra érdemesek németországi továbbképzéséről gondoskodik. Új iskolák felállításának tervét készíti elő.

A hivatal vezetője: Schmidt József. Tanügyi ellenőr: Balthasar Mátyás és Weidlein N. Beosztottak: Löchli József és Károly Edit.

A Volksbund ezen hivatalának irányítása alatt a következő iskolák állanak:

A budapesti /Fery Oszkár út/ tanítóképző intézet német tagozata, az ujverbászi német- és a szászrégeni evangélikus német tanítóképző.

A budapesti /Vilma királyné út 42./ Bleyer Jakab gimnázium, a pécsi német gimnázium, a besztercei evangélikus fiú- és leánygimnázium, az apatini és ujverbászi német magángimnázium, a baja, besztercei, németbolyi, hidasi, nagykárolyi, kolozsvári, újvidéki, ujverbászi és apatini polgári iskolát, az ujfutaki állandó német gazdasági iskola, az

ujverbászi német óvónőképző, 17 elemi iskola és számos középiskola német tagozata /pl. Bátaszék, Bácsalmás stb./

1942/43. tanévben Budapesten német kereskedelmi iskola is megkezdte működését.

b./ Tudományos ismeretterjesztés hivatala:

A hivatal működése a népművelést szolgálja. Tudományos és ismeretterjesztő előadásokat rendez az egyes helyi csoportokban. Ezeken történelmi, földrajzi, fajbiológiai, világnézeti stb. stb. tárgykörben igyekeznek a németiség tudását bővíteni.

c./ Ünnepélyrendezés hivatala:

A Volksbund országos ünnepélyeit /évi nagygyűlés, évente kétszer Sonnwend-ünnepély, Hitler Adolf születése napja, arató-ünnepély, sváb-bál, német család ünnepe stb. stb./ ez a hivatal rendezi.

A műkedvelő gárdával rendelkező helyi csoportoknak német színműveket ad ki, az arra alkalmas műkedvelő csoportokat a magyar „gyöngyösbokréta” mozgalomhoz hasonlóan, városokban vagy nagyobb községekben szerepelteti. Pl. a mekényesi műkedvelők Budapesten is szerepeltek.

Természetesen a hivatal ügyköréhez tartozik a nagyszabású ünnepélyek részletterveinek elkészítése is, mint pl. díszítés, elhelyezés biztosítása, hangszórók szerelése a birodalomtól ajándékba kapott dinamóval és hangszórókkal felszerelt gépkocsi segítségével.

d./ Országos zeneügyi hivatal:

A német zeneköltők műveit beszerzi és azokkal ellátja a helyi csoportok zenekedvelő tagjait. Gondoskodik a vidéki népi zenészek kiképzéséről, hangszereket vásárol, a népi énekkarok megszervezését szorgalmazza és szakszerűen irányítja. A népi zeneszerzők és zenészek számára ösztöndíjakat tűz ki, hangversenyeket rendez és annak keretében birodalmi német zenészeket és énekeseket is szerepeltet.

A hivatal vezetője: Freund Péter.

Az országos zeneügyi hivatal keretében működik még a hivatásos népi zenészek szakcsoportja is, amely a hivatásos népi zenészek továbbképzéséről gondoskodik. A szakcsoport vezetője: Heinz Hugó. Budapesten, Besztercén, Sopronban és Nagykárolyban ifjúsági és népi zenekarok működnek.

e./ Népszokásvédelem hivatala:

A népszokások és népviselet ápolása és fenntartási képezi a hivatal feladatát. Ezért a különböző német települések népszokásait /leánykérés, eljegyzés, esküvő, disznótor,

szüreti mulatság, verses köszöntők stb. stb./ és népviseletét számon tartja. Régi germán néptáncokat tanít és népviseleti bemutatókat rendez és azokat népszerűsíteni igyekszik.

A hivatal működése még csak a múlt emlékeinek felelevenítésén fáradozik, az új nemzetiszocialista német csoporttáncok tanításával még nem foglalkozik, mert ahhoz a magyarországi németiséget nem látja elég csiszoltnak. Az új nemzetiszocialista német táncok ugyanis egy új világ kialakulását igyekeznek kifejezni. A táncot itt nem párok, hanem csoportok járják. Míg a régebbi idők táncaiban elsősorban a lábnak volt szerepe, a mai táncok – balettszerűen – az egész testet szerephez juttatják. Hangoztatják, hogy a könnyed mozgás és ritmikus taglejtés bizonyos fokú szellemi csiszoltságot is kíván, amelyet a hazai német ma még nélkülöz.

f./ Országos könyvtár hivatala:

A budapesti németház könyvtárán kívül, vidéken állandó és vándorkönyvtárakat szervez. Nemzetiszocialista német írók műveit és a háborús irodalom termékeit beszerzi és terjeszti. Sajtó útján hirdeti a könyvpiacra megjelenő újabb német műveket. Könyvkiállításokat és „könyvnapokat” rendez.

Közvetlen beszerző helye a Knapp Gusztáv-féle könyvkereskedés /Budapest, IV. Eskü út 6./

Vezetője: 1942. októberében bekövetkezett haláláig Bleyer Ferenc volt. Helyét még nem töltötték be. Beosztottak: Teller Borbála, Waller Elinor és Schwarz Olga.

g./ Képzőművészeti hivatal:

A népi német képzőművészetet ápolja, a képzőművészeket támogatja, a szakirodalom termékeit beszerzi, kiállításokat rendez. A kiállításra kerülő festményeket, szobrokat, szénrajzokat és rézkarcokat díjazza.

A hivatal számontartja azt is, hogy Magyarország mely városában, melyik német művész, mit alkotott /szobrok, festmények, építészeti remekek/. Ezekről a sajtóban tájékoztatja a németiséget, a tényeknek olyan elferdítésével, hogy Magyarországon minden nevezetesebb művészeti alkotás német eredetű. Ilyen módon igyekszik átvinni a köztudatban, hogy Magyarország csak a németeknek köszönheti kultúráját.

12./ HAUPTAMT FÜR VOLKSGESUNDHEIT

/Népegészségügyi főhivatal. Székhelye: Budapest, VI. Benczur utca 17. szám./

Vezetője: Dr. Faulstich Egyed.

Az alábbi hivatalokra tagozódik:

a./ Rassenpolitisches Amt /fajpolitikai hivatal/

b./ Wissenschaftliche Forschungen /tudományos kutatások/

c./ Gesundheits-Dienst /egészségügyi szolgálat/ és

d./ Fachliche und weltanschauliche Schulung /szakmai és világnézeti kiképzés/

a./ Fajpolitikai hivatal:

A Volksbundban tömörül németiség fajtisztaságára felügyel, a más fajúakkal való keveredést igyekszik meggátolni és a magyarországi németek eredetét kutatja. Az e tárgyban hozzá fordulóknak – Németországból beszerzett adatok alapján felvilágosítást ad.

b./ Tudományos kutatások hivatala:

A német népbetegségek felkutatása és az ellenük való védekezés megszervezése, a német községekben divatos vérrokonok közötti házasság megakadályozása, a néptáplálkozás ellenőrzése és a vitamindús táplálékok népszerűsítése a hivatal feladata. E hivatal működése általában az orvostudomány hasznosítását célozza a német nép javára. /Pl.: Vigantol-akció/

c./ Egészségügyi szolgálat hivatala:

Főfeladata a németlakta vidékek egészségügyi szolgálatának megszervezése. Népszerűsíti azt a jelszót, hogy : Német községnek orvosa, gyógyszerésze és szülésznője is német legyen.

A jelenlegi háború alatt az átvonuló német katonaság egészségügyi szolgálatának ellátásában is részt vesz a magyar vöröskereszt intézmény szolgálatához hasonlóan.

Végül a V.D.U. sportorvosi szolgálatát is ellátja, ide értve a nemzetiszocialista nevelőintézetek tanulóinak orvosi vizsgálatát is.

d./ Szakmai és világnézeti kiképzés hivatala:

Az egyes helyi csoportokban egészségügyi előadásokat rendez. A sajtóban a népegészségvédelemmel kapcsolatos ismeretterjesztő közleményeket tesz közzé. Részt vesz a népbetegségek leküzdésére indított felvilágosító munkában.

Orvosi továbbképző tanfolyamokat és orvosi értekezleteket rendez. Szülész- és ápolónők kiképzéséről gondoskodik, ezek részére tanfolyamokat rendez, egyeseket továbbképzésre Németországba küld.

Ez a hivatal arra is nagy súlyt helyez, hogy az egészségügyi szolgálatot ellátó személy a német nemzetiszocialista világszemlélet alapján álljon, mert – szerintük – csak ilyen személy képen arra, hogy szolgálatát mindig és mindenütt népének javára végezze.

Az egyes hivatalok vezetői közül csak dr. Bleyer János ismeretes, aki az országos népegészségügyi hivatal vezetője címet viseli /Landesvolksgesundheitsleiter/

13./ GEBIET

/Terület/

Magyarország jelenleg 7 területre oszlik. Az egyes területek élén a területi vezetőség /Gebietsleitung, rövid: GL/ áll, amely a következőket foglalja magában:

Gebietsführer /rövid: GF = területvezető/

GF-Stellvertreter /területi vezetőhelyettes/

Gebietsstaabsleiter /rövid: GSStl = területi törzsvezető/

Gebietsgeschäftsführer /területi ügyvezető, továbbá a 4-től 12-ig számozott központi hivatalok működési körének megfelelő foglalkozású területi megbízottak /pl. Gebietsmusikleiter, Gebietsbauernführer stb. stb./ végül:

Gebietsfrauenführerin /területi asszonyvezető/

Bannführer /területi ifjúsági vezető/

Mädelbannführerin / területi leányvezető/

A terület létszámának és forgalmának megfelelően , egyéb területvezetőségeknél még külön „főhivatalok” és „hivatalok” /Gebietshauptamt és Gebietsamt/ is működnek.

A területvezető irányítja a számára kijelölt területen folyó népi munkát. A területén előforduló és a népcsoportot érintő eseményekről havonta összefoglaló jelentést tesz az országos vezetőséghez. Ennek anyagát a helyi csoportvezetők és a körzetvezetők jelentéseiből meríti, azt kiértékeli és átdolgozza.

A területvezetőségben működő, előbb felsorolt tisztséget viselők végrehajtó közegei a területvezetőnek és munkakörük szerinti munkát a terület keretein belül végzik.

A területvezetőség közvetítő szerepet tölt be az országos vezetőség és az alsóbb szervek / körzet és helyi csoport/ között.

A területvezető szükség szerinti időben megbeszélést tart a körzet- és helyi csoportvezetőkkel, tájékoztatja őket a szervezetet érintő eseményekről és jelentéseiket meghallgatja. Időnként megismeri a helyi csoportokat és azok munkáját ellenőrzi. A területén előfordult és a Volksbundra sérelmesnek vélt események kivizsgálására V.D.U. tagot, vagy bizottságot küld a helyszínre. Az egyes tisztséget viselők kinevezésére vagy elmozdítására az országos törzsvezetőhöz javaslatot tesz.

A területek több körzetre oszlanak.

14./ KREIS.

A körzet élén a körzetvezetőség /Kreisleitung, rov: KL/ áll. Tagjai a Kreisleiter /körzetvezető, rov: KL-r/, Kreisleiter Stellvertreter /körzetvezető-helyettes/, Kreisgeschäftsführer /körzeti ügyvezető/ és a 4-től 12-ig felsorolt hivatalok működési körének megfelelő foglalkozású körzeti megbízottak, továbbá a Kreisfrauenführerin /körzeti asszonyvezető/, a Stammführer /ifjúsági körzetvezető/, Ringführerin /leány körzetvezető/.

A körzetvezető – a területvezetőhöz hasonlóan-, de kisebb viszonylatban felelős a körzetében történt mozgalmi eseményekért. Ez is ellenőrzi a helyi csoportokat és azok vezetőivel személyes kapcsolatban áll. A körzetvezetőség is közvetítő szerepet tölt be a területvezetőség és a helyi csoportok között. A felülről kapott rendelkezéseket továbbítja, az alulról érkezett jelentéseket pedig kiértékelve jelenti a területvezetőséghez.

Egy-egy körzethez kb. 5-20 helyi csoport tartozik.

15./ ORTSGRUPPE.

/Helyi csoport, rov: OG/

A helyi csoport a községben vagy városrészben élő V.D.U. tagok összességéből áll. A helyicsoport – bár ennél kisebb egységek is vannak – a szervezet alapegysége.

A helyi csoportvezetőség az alábbiakból áll:

Ortsgruppenführer /helyi csoportvezető/

Ortsgruppenführer-Stellvertreter /helyi csoportvezető helyettes/

Bauernführer /földművesvezető/

Geschäftsführer /ügyvezető/

Organisationsleiter /szervezési vezető/

Propagandaleiter /propagandavezető/

Schulungleiter /tanfolyamvezető/

Leiter der Gewrlichen Wirtschaft /szakmai gazdálkodás vezetője/

Kassavart /pénztáros/

Sängerwart und Musikleiter /zene- és énekvezető/

Gesundheitswahrer /egészségügyi vezető/

Rechtswahrer /jogvédő/

Leiter de Volkshilfe /népsegély vezetője/

Nachbarvater /szomszédság-apa/ és helyenként a

Zellenleiter /fiókvezető/, valamint a

Zehntmann /tizedvezető/. Bácskában az ún. Mannschaftsleiter /férfivezető/ is helyet foglal a helyi csoport vezetőségében.

A helyi csoportvezető felelős a neki alárendelt vezetőségi tagok, valamint az egész helyi csoport munkájáért. Irányítja a helyi csoport szervezeti életét. Hetenként legalább egyszer „Heimabend”-et /esti összejövetel/ tarthat. A tagokat a helyes magatartásra kioktatja, jelentéseiket meghallgatja és – amint egy kiadott V.D.U. utasítás mondja – „atyja a helyi csoportnak”.

A helyi csoport viszonyairól, a tagok számáról, létszámváltozásról legalább havonta egyszer jelentést tesz a körzetvezetőn keresztül a területvezetőhöz.

Új tagok felvételére, vagy régiek kizárására ugyanoda javaslatot tesz. A népcsoport, vagy egyes tagok ügyeiben az illetékes helyi hatóságoknál eljár. Számon tartja a V.D.U. ellenségeit és azok működését figyelemmel kíséri.

A népcsoport számára előírt ünnepeket – ha magasabb vezető nincs jelen – a vezetőséget képviseli.

A helyi csoportvezetőséghez tartozó, előbb felsorolt szakvezetők a foglalkozásuknak megfelelő munkát végzik a helyi csoportok keretein belül és munkájuk eredményéről – mint előadók – a helyi csoportvezetőnek beszámolnak.

16./ ZELLE

/Kb. fiók, sejt/

Olyan helyiségekben, ahol a lakosság nagy száma miatt az egység vezetése nehezebb, a helyi csoport fiókokra tagozódik. A fiók tehát a helyi csoport alegysége. Vezetője a „Zellenleiter” /fiókvezető/, aki a helyi csoportvezető alárendelt munkatársa.

Azokon a helyeken, ahol fiókok vannak, a szokásos összejöveteleket fiókonként és külön-külön tartják. A helyi csoportvezető és fiókvezető csak szóbelileg érintkezik.

17./ NACHBARSCHAFT.

/Szomszédság/

1942. január 1-ével az országos vezetőség elrendelte az ún. szomszédságok megszervezését. A község német lakosságának települési helye szerint egy-egy nagyobb házcsoporthoz képezi a szomszédságot, amelynek élén a szomszédság-apa /Nachbarvater/ áll.

A szomszédságok megszervezése a könnyebb vezetést és a tökéletesebb egységek megalkotását célozza.

A szomszédság-apa feladata kisebb (...) mint a helyi csoportvezetőjéé. A szomszédságba beosztottak érdekeit képviseli, azokat irányítja és tanácsokkal látja el. A beosztottak a szomszédság-apának engedelmességgel tartoznak.

18./ ZEHNSCHAFT.

/Tized/

A tizedek megszervezését a szomszédságok felállításával egyidejűleg rendelték el. Mindezideig alig néhány helyen /inkább csak Erdélyben/ szervezték meg a tizedeket. Bizalmas értesülés szerint teljes kiépítésükre nem is kerül sor. Magalkotása szintén könnyebb vezetést és az egységeknek alegységekre beosztását célozná, a tagok egyéni kezelése és ellenőrzése végett.

Az eredeti terv szerint 10 népi német család egy tizedet képezni, amelynek élén a tizedvezető /Zehntmann/ állana.

A földrajzi és települési viszonyok figyelembevételével a V.D.U. a következő területekre oszlik:

A./ Gebiet Mitte /középterület/

B./ G. Buchenwald /Bakony- és Vértesvidék/

C./ G. Westungarn /Nyugat-Magyarország/

D./ G. Schwebische Türkei /Svábtörökország = Somogy-Tolna-Baranya vm/

E./ G. Batschka /Bács-Bodrog vm/

F./ G. Sathmar und Karpathenland /Szatmár vidéke és Kárpátalja/ és

G./ G. Nordsiebenbürgen /Észak-Erdély/

A./ Középterület

Székhelye: Budapest, XI. Kettőskereszt utca 34. szám.

A középterület Budapest székesfőváros és környékét, Esztergom vármegyét és több szomszédos megye német szórványtelepülését foglalja magában.

Vezetője: Binder Hugó.

Asszony területvezető: Angerbauer Katalin.

Ifjúsági vezető: Binder Ottó.

Leány területvezető: Ledig Magdolna.

A területvezetőségben működők közül még az alábbiak ismeretesek:

Dr. Obele Ferenc területi szervezési és propagandavezető, Frauenhoffer István területi kincstárnok.

A terület az alábbi körzetekre tagozódik:

a./ Budapest

b./ közép-,

c./ északi-,

d./ déli-,

e./ esztergomi,

f./ marosi és

g./ szórvány körzet.

a./ Budapesti körzet:

Vezetője: Salmen Ottó.

Körzeti sajtó- és propagandavezető: Bartl Ferenc, a körzetvezetőségénél osztályvezető: Schratzenthaler Jenő.

Ifjúsági körzetvezető: Schmidt József.

Asszony körzetvezető: Albert Miksáné.

b./ Közép körzet:

Vezetője: Nussbaum Antal.

c./ Északi körzet:

Vezetője: Steiner Károly

d./ Déli körzet:

Vezetője: Farkas Kálmán. Körzeti egészségügyi vezető: Dr. Folk János.

e./ Esztergomi körzet:

Vezetője: Wech Márton. Ügyvezető: Auder János.

f./ Marosi körzet /Mezőberény/:

Vezetője Schultz József

g./ Szórvány körzet: /Budapest/

Vezetője: Keppinger Károly. Körzeti ügyvezető: Engelmann Miklós.

A középterület körzeteihez az alábbi helységek helyi csoportjai tartoznak /78/.

Budapest /ide tartoznak: Kispest, Újpest, Rákospalota, Pestújhely, Mátyásföld, Pestszenterzsébet, Pestszentlőrinc és Csillaghegy /kb. 20 helyi csoporttal, amelyek 1942. februárjáig mint „Zelle”-k működtek, azután helyi csoportokká nyilvánították őket. Továbbá: Budaörs, Budakeszi, Torbágy, Törökbálint, Etyek, Budafok, Diósd, Albertfalva, Budatétény, Nagytétény, Érd, Csepel, Soroksár, Dunaharaszti, Taksony, Vecsés, Ceglédbercel, Újhartyán, Szigetújfalu, Szigetszentmárton, Szigetcsép, Szigetbecse, Tököl,

Iklad, Hercegfalva, Bia, Pesthidegkút, Nagykovácsi, Budajenő, Telki, Perbál, Zsámbék, Szomor, Mány, Ürom, Solymár, Pilisborosjenő, Pilisvörösvár, Pilisszentiván, Piliscsaba, Békásmegyer, Budakalász, Pomáz, Csobánka, Dorog, Csolnok, Dág, Máriahalom, Leányvár, Tát, Nyergesújfalu, Süttő, Dunabogdány, Visegrád, Nagymaros, Nagybörzsöny, Szendehely, Berkenye, Harta, Mezőberény, Elek, Almáskamrás, Deménd, Jászapáti, Szolnok, Békés, Gyoma, Szentés, Szeged és Miskolc.

B./ BAKONY- ÉS VÉRTESVIDÉKI TERÜLET:

Székhelye: Veszprém.

Veszprém, Fejér, Zala és Komárom vármegyék németlakta községeit foglalja magában.

Vezetője: Dr. Weber István.

A területvezetőségéből a következők ismeretesek:

Gerschbacher Antal területi ügyvezető, Schusztér Károly területi titkár, Nagy /Gross/ Ivor területi sajtó- és propagandavezető, Trasitsck János területi földművesvezető, Stefan Viktor területi zeneügyi vezető, Bukovsky Helmut területi földműves ügyvezető, Bukovsky Nándor területi egészségügyi, népségély és népjólét vezetője, valamint Preidl Gottfried a területi iskolaügyek vezetője.

Asszony területvezető: Bukovsky (...)

Leány területvezető: Salamon Margit.

A Bakony-vértesi terület az alábbi körzetekre tagozódik:

a./ Nagyvázsonyi,

b./ vértesi,

c./ zirci és

d./ pápai körzet.

a./ Nagyvázsonyi körzet:

Székhelye: Nagyvázsony. Vezetője: Spielmann Ferenc. Ifjúsági körzetvezető: Wellenschütz Pál.

b./ Vértesi körzet:

Székhelye: Mór. Vezetője: Wabl József. Körzeti ügyvezető: Fessler János. Ifjúsági körzetvezető: Jacobi József.

c./ Zirci körzet:

Székhelye: Zirc. Vezetője: Berger János. Ügyvezető: Hesch Mihály. Körzeti leányvezető: Marx Borbála.

d./ Pápai körzet:

Székhelye: Pápa. Vezetője Peckhel Mihály. Helyettese: Tax János, körzeti ügyész: Dr. Maurer István.

A Bakony-vértesi terület körzeteihez az alábbi helységek helyi csoportjai tartoznak /76/:

Bakonypéterd, Románd, Bakonygyirót, Csatka, Bakonyoszlop, Nagyesztergár, Bakonynána, Zirc, Olaszfalu, Lókut, Porva, Márkó, Városlód, Bakonyjákó, Iharkut, Némethánya, Farkasgyepü, Döbrönte, Nagyganna, Nagytevel, Béb, Szücs, Fenyőfő, Bakonykoppány, Bakonszentiván, Pápakovácsi, Pápanyögér, Bakonypölöske, Magyarpolány, Kislód, Bakonygyepes, Ajkarendek, Balatonfüred, Veszprém, Pápa, Vázsony, Pula, Bakonyszombathely, Ácsteszer, Dunaszentmiklós, Ágostyán, Baj, Vértestolna, Tarján, Alsógalla, Felsőgalla, Kecskéd, Környe, Várgesztes, Vértessomló, Szár, Ujbarok, Vértesacsa, Vértesboglár, Vérteskozma, Nadap, Bakonykúti, Bakonysárkány, Balinka, Gánt, Guttamási, Isztimér, Mór, Pusztavám, Pénzeskut, Gyertyánliget, Hárságy, Csehbánya és Aka.

C./ NYUGAT-MAGYARORSZÁGI TERÜLET.

Székhelye: Sopron. Pozsony, Győr, Moson, Sopron, Vas és Zala vármegyék egy részét foglalja magában.

Vezetője: Dr. Neun Henrik. A területvezetőségben működők közül az alábbiak ismereteseek:

Móderer Sámuel területi törzsvezető, Lang József területi titkár, Kindler Mihály területi földművesvezető, Schwabbauer Oszkár területi szervezési vezető, Feiler Rudolf területi iskolaügyi hivatal vezetője, Kastner Sámuel területi zeneügyi vezető, Greizer Frigyes területi egészségügyi előadó, Fink Rezső területi sajtóügyi vezető, Antmann Károly és Wetzter Máttyás a területvezetőségnél tisztség viselése nélkül működnek.

Ifjúsági területvezető: Weiss Keresztély.

Asszony területvezető: Dr. Neun Henrikné.

Leány területvezető: Stelzer Zsuzsanna.

A nyugat-magyarországi terület az alábbi körzetekre tagozódik:

a./ Mosonvidéki,

b./ soproni,

c./ szentgotthárdi és

d./ muraszombati körzet.

a./ Mosonvidéki körzet:

Székhelye: Mosonmagyaróvár. Vezetője: Dr. Szentner János.

b./ Soproni körzet:

Székhelye: Sopron. Vezetője: Zwaller Adolf. Helyettese: Bruckner Gottlieb, körzeti tanácsadó: László József, körzeti földművesvezető: Dezső Mihály.

Asszony körzetvezető: Leicht Józsefné.

c./ Szentgotthárdi körzet:

Székhelye: Szentgotthárd. Vezetője: Hinko József. Körzeti ügyvezető: Hoffmann Alajos, körzeti földművesvezető: Weisler György, körzeti népegészségügyi vezető: Szokoly Ede.

Ifjúsági körzetvezető: Kroboth József.

Asszony körzetvezető: Mayer X-né, szül. Y. Gabriella.

Leány körzetvezető: Stelger Anna.

d./ Muraszombati körzet:

Székhelye: Muraszombat. Vezetője: Polák József. Helyettese Holzmán István, körzeti ügyvezető: Fliszár Lajos, körzeti földművesvezető: Walsch Frigyes, körzeti kincstárnok: Schihár Béla, körzeti sajtó és propagandavezető: Czelecz József, körzeti zeneügyi vezető: Szapács Ágoston.

Ifjúsági körzetvezető: Beko József.

Asszony körzetvezető: Spuhr Tamásné.

Leány körzetvezető: Gasparics Mária.

A felsorolt körzetek valamelyikénél dr. Leicht József körzeti tanácsadói minőségben működik.

A nyugat-magyarországi terület körzeteiben az alábbi helységekben működnek V.D.U. szervezetek /40/:

Oroszvár, Rajka, Jászfalu, Bezenye, Mosonszolnok, Mosonszentjános, Mosonszentpéter, Mosonmagyaróvár, Hegyeshalom, Levél, Gyórsövényháza, Lébény, Magyaralm, Máriakálnok, Somorja, Dunaszerdahely, Németdósz, Győr, Sopron, Sopronbámfalva, Ágfalva, Fertőboz, Harka, Fertőrákos, Kópháza, Balf, Brennbergbánya, Kőszeg, Kőszegfalva, Szombathely, Pornóapáti, Németzsidány, Nemesmedves, Alsórönök, Felsőrönök, Jakabháza, Rábafüzes, Szentgotthárd, Alsószölnök és Felsőszölnök.

D./ SVÁBTÖRÖKORSZÁGI TERÜLET

Székhelye: Pécs. Magában foglalja Somogy, Tolna és Baranya vármegyét. Ideiglenes területvezető: Krämer Flórián.

A területvezető-helyettesi címet dr. Hornung György viseli.

A területvezetőségnél az alábbiak működnek: területi sajtó- és propagandavezető: Diel Dániel, területi földművesvezető: Huber Jakab, területi egészségügyi vezető: Dr. Seregély Tibor, területi zeneügyi vezető: Bachmann Theobald, területi kincstárnok: Teubert Jakab.

Ifjúsági területvezető: Christ János.

Asszony területvezető ismeretlen, ügyvezető: Lauter Mária.

Leány területvezető: Ondreykovics Anna Mária.

Ez a terület az alábbi körzetekre tagozódik:

- a./ Mágocsi,
- b./ Észak-kelet baranyai,
- c./ Észak-nyugat baranyai,
- d./ Baranyai háromszög,
- e./ Mohácsi,
- f./ Pécsi,
- g./ Villányi,
- h./ Bonyhádi,
- i./ Gyönki,
- k./ Északsomogyi és
- l./ Délsomogyi körzet.

a./ Mágocsi körzet:

Székhelye: Mágocs. Vezetője: Christ János. Körzeti ügyvezetők: Hess Péter és Sandtner József.

b./ Északkeleti-baranyai körzet:

Székhelye: Pécsvárad. Vezetője: Dr. Gussmann Viktor.

c./ Északnyugat-baranyai körzet:

Székhelye: Pécs. Vezetője: Dr. Lakner Sebestyén.

d./ Baranyai háromszög körzete:

Székhelye: Pálmonostor. Vezetője: Lutz József. Körzeti ügyvezető: Seiler Menyhért.

Asszony körzetvezető: Hotchewar Walterné.

e./ Mohácsi körzet:

Székhelye: Mohács. Vezetője: Dr. Mischung Konrád. /Ez utóbbi a somogyi, tolnai és baranyai önálló területek idején területvezető volt. Az egyesítés óta a területvezetői címet viseli, de körzetvezetői teendőket végez./

f./ Pécsi körzet:

Székhelye: Pécs. Vezetője: Dr. Steiner Károly. Körzeti ügyvezető: Hergenróder Ferenc.

g./ Villányi körzet:

Székhelye: Villány. Vezetője: Teppert József. Körzeti ügyvezető: Riter Rudolf.

h./ Bonyhádi körzet:

Székhelye: Bonyhád. Vezetője: Dr. Mühl Henrik. /Ezideig ő is területvezető volt és e címet most is viseli./

i./ Gyönki körzet:

Székhelye: Gyöng. Vezetője: Zimmermann Vilmos.

Asszony körzetvezető: Dr. Reitinger Henrikné.

k./ Észak-somogyi körzet:

Székhelye: Somogydöröcske. Vezetője ismeretlen. Körzeti ügyvezető: Reitinger Henrik.

l./ Délsomogyi körzet:

Székhelye: Almamellék. Vezetője: Dr. Zumpft Jakab. /Zumpftnak is területvezetői címe van./

Asszony körzetvezető: Dr. Zumpt Jakabné.

A Svábtörökország területéhez az alábbi helységek szervezeti tartoznak /292/:

Mágocs, Mekényes, Nagyhajmás, Lengyel, Szárász, Tófü, Hegyhátmarós, Egyházaskozár, Baikal, Köblény, Szalatnak, Ág, Gerényes, Tékes, Kisvaszar, Alsómocsolád, Csikostüttös, Kercseliget, Kaposszekcső, Kisberki, Nagyberki, Szabadi, Kaposhomok, Kapospula, Jágónak, Meződ, Tarros, Kasbattyán, Mecsekjánosi, Mecsekpölöske, Magyarszék, Oroszló, Godisa, Liget, Felsőmindszent, Baranyaszentgyörgy, Baranyajenő, Magyahertelend, Szatina, Kishajmás, Kárász, Magyaregregy, Barátur, Alsónána, Alsónyék, Bátapáti, Bonyhád, Bonyhádvarad, Bonyhádborzsony, Belac, Cikó, Decs, Dőrypatlan, Grábóc, Györe, Hant, Hidas, Izmény, Kisdorog, Kakasd, Kismányok, Kisujbánya, Kisvejek, Lodomány, Lajvér, Máza, Mórág, Báticaszék, Mócsény, Mőzs, Mucsfa, Nagymányok, Nagyvejke, Óbánya, Ófalu, Öcsény, Palatinca, Pörboly, Püspöknádasd, Sárpilis, Szálka, Tabód, Tevel, Tolna, Újnó, Diósberény, Duzs, Döbrököz, Csibrák, Kocsola, Kéty, Kurd, Medina, Mucsi, Murga, Szedres, Felsőnána, Hőgyész, Pári, Gyöng, Belecska, Bikács, Dunaföldvár, Dunakömlőd, Györköny, Keszőhidegkut, Kistormás, Miszla, Nagyszékely, Németkér, Paks, Simontornya, Szakadát, Szárazd, Tamási, Tengelic, Tolnanémedi, Udva, Újborjád, Varsád, Sérsekszöllős, Almamellék, Almáskeresztúr, Antalfalu, Antalszállás, Baros, Boldogasszonyfa, Bonnya, Böszénfa, Ecseny, Kishárság, Kiskeresztur, Magyarlukafa, Margitapuszta, Mike, Miklósi, Nágocs, Németujfalu, Rinyabesenyő, Somogydöröcske, Somogyhárság, Somogyszil, Szabás, Szentlászló, Szomajom, Szorosad, Szulimán, Szulok, Vásárosbéc, Rákos, Tab, Terecsénypuszta,

Csebény, Korpád, Ibafa, Horváthertelend, Babarc, Bár, Borjád, Cseledoboka, Cselegörcsöny, Dunaszekcső, Hercegszabar, Hercetöttös, Himesháza, Kisnyárad, Lánycsók, Liptód, Majs, Mohács, Nagynyárad, Németboly, Palotabozsok, Véménd, Püspökmárok, Somberek, Szajk, Szür, Udva, Versend, Villány, Beremond, Bezedek, Hercegszentmárton, Ivánbattyán, Ivándárda, Illocska, Kisbudmér, Kiskassa, Kisjakabfalva, Lippó, Lepánosa, Magyarboly, Nagybudmér, Németpalkonya, Németmárok, Pécsdevecser, Pócsa, Sároka, Berkesd, Ellend, Erdősmecske, Fazekaspoda, Feked, Geresd, Hosszuhetény, Kátoly, Kékesd, Kisujbánya, Lovászhetény, Maráza, Máriakéménd, Mártonfa, Monyoród, Nagypall, Nyomja, Pereked, Pusztakisfalva, Püspöklak, Püspökszenterzsébet, Püspökszentlászló, Szebény, Szederkény, Szellő, Szilágy, Zengővárkony, Zobákpuszt, Belvárdgyula, Birján, Egerág, Gyód, Hárságy, Hird, Hidor, Kozármislény, Magyarsarlós, Nagyárpád, Nagykozár, Olasz, Pogány, Romonya, Szőkéd, Pécs, Mecsekrákos, Mánfa, Komló, Tekeres, Hetvehely, Szentkatalin, Kán, Gorica, Bükkösd, Helesfa, Kovácsszénája, Somogy, Vasas, Mecsekszabolcs, Mecsekfalva, Abaliget, Orfű, Okorvölgy, Mecsekrákos, Laskafalva, Lőcs, Barnyabán, Kisfalud, Baranyavár, Baranyaszentistván, Bolmány, Kácsfalva, Ú- és Újpálmonostor, Karáncs, Keskend, Albertfalva, Laskafalva, Dárda, Bélye, Jenőfalva és Kisdárda.

E./ BÁCSKAI TERÜLET:

Székhelye: Zombor. Ide tartoznak: Bács-Bodrog vm., Pest vármegye déli és Torontál vármegye északi része.

Vezetője: Spreitzer József országgyűlési képviselő. A területvezetőségben még az alábbiak működnek:

Terület vezető-helyettes: Feldinger Béla, területi ügyvezető: Brandt István, területi zenevezető: Fébel József, területi sajtó- és propagandavezető: Krämer Jakab, területi jogvédelmi hivatal vezetője: Dr. Solos Vilmos, területi szervezési osztály, földműves és német népsegély vezetője: Schmidt Antal, területi sportosztály vezetője: Lerch István, területi egészségügyi vezető: Dr. Fuchs Géza. A területvezetői címet viseli, hatáskör nélkül Brandt Jakab országgyűlési képviselő.

Ifjúsági területvezető: Lotz Jakab.

Asszony területvezető: Kremling Gertrud.

Leány területvezető: Hess Angela. Területi leány világnézeti osztály vezetője: Maldacher Hella.

A bácskai terület az alábbi körzetekre tagozódik:

- a./ Bajai,
- b./ Zombor-apatini,
- c./ Hodsági,
- d./ Palánkai,
- e./ Ujvidéki és
- f./ Ujverbászi körzet.

a./ Bajai körzet:

Székhelye: Baja. Vezetője betöltetlen. Körzeti ügyvezető Rapp Antal. Földművesvezető: Dr. Keiner Mátyás, körzeti szervezési, sajtó- és propagandavezető: Gatti András, körzeti népegészségügyi vezető: Dr. Hiesl János.

Ifjúsági körzetvezetők: Daám Lőrinc és Scheibl János.

Asszony körzetvezető: Frich Teréz.

Leány körzetvezető: Haas Teréz.

b./ Zombor-apatini körzet:

Székhelye: Zombor. /Azelőtt Apatin volt./ Vezetője: Dietrich Henrik. Körzeti egészségügyi vezető: Dr. Tarrillion József, körzeti sajtó- és propagandavezető: Dr. Krämer Ádám.

Leány körzetvezető: Pfaff Gizella.

c./ Hódsági körzet:

Székhelye: Hódság. Vezetője: May Bálint. Körzeti ügyvezető: Krewenka János, körzeti egészségügyi vezető: Dr. Knebl József, körzeti sajtó- és propagandavezető: Bernhardt János, körzeti jogvédelmi hivatal vezetője: Mamuschits József, körzeti kincstárnok: Menrath Márton, körzeti földművesvezető: Schwendemann Antal.

Körzeti ifjúsági vezető: Mayer Ferenc. Sportvezető: Neumann Péter.

Körzeti asszonyvezető: Holcze Ingácné.

Körzeti leányvezető: Dörner Klára.

d./ Palánkai körzet:

Székhelye: Palánka. Vezetője: Reszely Ottó. Körzeti ügyvezető: Dennert Károly, körzeti földművesvezető: Welding Péter, körzeti szakmai gazdálkodás vezetője: Hepp József, körzeti népiségvédelem vezetője: Zieger Antal, a „Deutsche Mannschaft” /DM/ vezetője: Reck János.

Ifjúsági körzetvezető: Jung Ernő.

Asszony körzetvezető: Reck Jánosné, szül.: Kleespiesz Mária.

Leány körzetvezető: Küster Magdolna.

e./ Ujvidéki körzet:

Székhelye: Ujvidék. Vezetője: Leebberg Frigyes. Helyettese: Korell Frigyes. Körzeti ügyvezető: Hoffmann Jakab, körzeti egészségügyi vezető: Dr. Schmidt János, körzeti kincstárnok: Bischoff Fülöp, körzeti iskolaügyi vezető: Mornau Frigyes, körzeti kultúrügyek vezetője: Manrath József, körzeti szakmai gazdálkodás vezetője: Lütze Ágoston, DM. vezetője: Leibesberger Károly.

Ifjúsági körzetvezető: Prandell Alfréd. Sportvezető: Schuy Jakab.

Asszony körzetvezető: Dr. Ackermann Mátyásné.

Leány körzetvezető: Schuy Anna.

f./ Ujverbászi körzet:

Székhelye: Ujverbász. Vezetője: Staudt József. Helyettese: Michel Ádám. Körzeti ügyvezető: Krispenz Frigyes, körzeti földművesvezető: Schiffer Frigyes, körzeti egészségügyi vezető: Dr. Werner János, körzeti sajtó- és propagandavezető: Grau Jakab, körzeti jogvédelmi hivatal vezetője: Dr. Scholz Vilmos, körzeti kincstárnok és népiségvédelem vezetője: Krispenz Frigyes, DM vezetője: Müller János.

Ifjúsági körzetvezető: Klaar Dániel.

Asszony körzetvezető: Molter Béláné, szül: Minity Frida.

Leány körzetvezető: Albrecht Teréz.

A bácskai terület körzeteihez az alábbi helységek szervezeti tartoznak /85/:

Baja, Bácsalmás, Bácsbokod, Bácsborsod, Cérnahát, Csátalja, Csávoly, Csikéria, Felsőszentiván, Gara, Kunbaja, Rém, Vaskut, Császártöltés, Hajós, Nemesnádudvar, Katymár, Kübekháza, Ujszentiván, Zombor, Béreg, Regőcs, Orszállás, Gádor, Körtés, Küllőd, Bajnok, Szabadka, Szabadka-Sándor, Tavankut, Bácsgyulafalva, Csonpolya, Kereény, Ujszivác, Monostorszeg, Apatin, Bácsszentiván, Szond, Doroszló, Hódság, Szilberek, Szentfülöp, Bácsordas, Dernye, Bács, Vajszka, Paripás, Pincéd, Nemesmilitics, Palona, Bácsujlak, Dunabökeny, Bácsstóváros, Boróc, Szépliget, Weckerlefalva, Bulkeszi, Dunacséb, Palánka, Ujvidék, Ófutam, Ujfutam, Tiszaistvánfalva, Temerin, Zsablya, Boldogasszonyfalva, Káty, Tiszakálmánfalva, Sajkásszentiván, Titel, Topolya, Szeghegy, Bácsfeketehegy, Ujverbász, Óverbász, Kucora, Torzsa, Újsové, Ókér, Kiskér, Kula, Cservenka, Urszentiván, Veprőd, Bezdán.

F./ SZATMÁRVIDÉKI ÉS FELVIDÉKI TERÜLET:

Székhelye: Nagykároly. Ide tartozik: Bihar, Szatmár, Szilágy, Ugocsa, Máramaros, Bereg és Ung vármegyék németisége.

Vezetője: Jusali Márton.

A területvezetőségben még az alábbiak működnek:

Területi törzsvezető: Schradi József, területi ügyvezető: Kreiter István, területi sajtó- és propaganda vezető: Koch Márton, területi földművesvezető: Dr. Winterhoffen Frigyes, területi szervezési vezető: Horbas Géza Vilmos, területi népvédelmi hivatal zeneügyi- és ünnepi rendezője: Baber József, területi iskolaügyi vezető: Barth István, területi német népsegély vezetője: Koch Márton és ismeretlen főhivatal vezetője: Leilli József.

Ifjúsági területvezető: Zauner István.

Asszony területvezető: Czucz Viktorné szül.: Linder Berta.

Leány területvezető ismeretlen.

E terület körzetei még nem rögzíthetők. Az eddigi adatok szerint a következő körzetek vannak kialakulóban:

- a./ Mannherz-körzet,
- b./ északi,
- c./ keleti,
- d./ felsővidéki,
- e./ hegyvidéki,
- f./ szamosi,
- g./ zilahi és
- h./ nagyváradi körzet.

a./ Mannherz-körzet:

Székhelye: Nagykároly. A körzet a Volksbund első mártírává nyilvánított Mannherz István volt mezőpetri lakosról kapta a nevét.

b./ Északi körzet:

Székhelye: Munkács Körzeti ügyvezető: Zepezauer Ferenc.

c./ Keleti körzet:

Székhelye: Krasznabéltek. Vezetője: (...)

d./ Felsővisói körzet:

Székhelye: Felsővisó

e./ Hegyvidéki körzet:

Székhelye: Nagybánya

f./ Szamosi körzet:

Székhelye: Szatmárnémeti

g./ Zilahi körzet:

Székhelye: Zilah

h./ Nagyvárad körzet:

Székhelye: Nagyvárad

E terület körzeteihez az alábbi helységek szervezeti tartoznak /77/:

Királymező, Németmokra, Oroszmokra, Rahó, Huszt, Dolha, Felsőkerepec, Szolyva, Várpalánka, Alsóschönborn, Zsdenyova, Ujtövisfalva, Bárdháza, Börvely, Nagykároly, Mezőpetri, Csomaköz, Csanáros, Kisdengeleg, Mezőfény, Gilvács, Kálmánd, Kaplony, Szaniszló, Mezőteres, Vállaj, Mérk, Nagymajtény, Krasznabéltek, Barlafalu, Királydaróc, Királyerdő, Szelestyehuta, Alsóhomoród, Madarasz, Szakasz, Krasznasándorfalu, Szinfalu, Nagyszokond, Krasznaterebes, Felsővisó, Borsa, Máramarossziget, Fenyvesvölgy, Nagybánya, Felsőbánya, Kapnikbánya, Batarcs, Józsefháza, Nagytarna, Turterebes, Szatmárnémeti, Zejta, Halmos, Hadad, Nántü, Tasnád, Tasnádszántó, Zilah, Nagyvárad, Ujpalota, Szentandrás, Tarján, Tóti, Érselénd, Beregleányfalva, Zsófiafalva, Kékesfüred, Alsóhrabonica, Szuszkóujfalu, Szidorfalva, Pusnyákfalva, Dombó, Pósháza, Németkucsova, Kendereske és Rátka.

G./ ÉSZAKERDÉLYI TERÜLET:

Székhelye: Beszterce. Magában foglalja: Kolozs, Szolnok-Boboka, Beszterce-Naszód és Maros-Torda vármegyéket.

Vezetője: Gassner Róbert. A területvezetőségben működők közül az alábbiak ismeretesek:

Területi törzsvezető: Gross Hubert, területi népiségvédelmi főhivatal vezetője: Weigel Ferenc, területi testnevelési hivatal vezetője: Schneider János, területi közigazgatás vezetője: Schuster Helmut, területi egészségügyi vezető: Dr. Rottmann Alfréd, területi zeneügyi vezető: Roth Frigyes, területi népjóléti főhivatal vezetője: Kessel Sámuel, területi vadászmeister: Jacob Oszkár, továbbá dr. Langer Viktor az országos vezetőségnél az erdélyi ügyek tanácsadója és területi főhivatalvezető.

Dr. Molitoris Károly, Schröder János területi főhivatalvezetők, végül az alábbi területi hivatalvezetők: Hormann Károly, Kelp Gusztáv, Menning Alfréd, Orendy Frigyes és (...)

Területvezetői címet visel hatáskör nélkül: Klemens Róbert.

Ifjúsági területvezető: Wagner Ernő.

Asszony területvezető: Jacob Oszkárné.

Leány területvezető: Stürzer Liselotte.

Az észak-erdélyi terület az alábbi körzetekre tagozódik:

a./ Naszódi,

b./ szászrégeni és

c./ kolozsvári körzet.

a./ Naszódi körzet:

Székhelye: Beszterce. Vezetője: Langenhahn Ottó

b./ Szászrégeni körzet:

Székhelye: Szászrégen. Vezetője: Schell András.

c./ Kolozsvári körzet:

Székhelye: Kolozsvár. Vezetője: Schlecht Vilmos. Körzeti zeneügyi vezető: Bachner György.

A felsorolt körzetek valamelyikénél Klein György körzeti főhivatal-vezetői, Schneider Pál Ottó pedig körzeti iskolaügyi vezetői tisztséget tölt be.

Az észak-erdélyi terület körzeteihez az alábbi helységed szervezetei tartoznak /50/:

Bilak, Királynémeti, Beszterce, Borgóprund, Óvárhely, Dés, Szászbudak, Dipse, Nagysajtó, Besenyő, Jád, Szászsztentjakab, Árokalja, Kusma, Kerlán, Szászlekence, Nagydemeter, Malomárka, Aranyosmóric, Naszód, Szászujfalu, Petres, Pintak, szászsztentgyörgy, Szépnay, Kiszsolna, Tacs, Szásztörpény, Csépán, Sajómagyaros, Aldorf, Kisfehéregyháza, Vermes, Vinde, Petele, Dextrád, Ludvág, Marosvásárhely, Alsóidecs, Paszmos, Szászrégen, Teke, Vajola, Kolozsvár, Kisdemeter, Aszubeszterce, Harina, Bátos, Felsőidecs és Homoróddarócs.

19./ LANDESJUGENDFÜHRUNG

/Országos ifjúsági vezetőség. Rövid: LJF. Székhelye: Budapest VI. Benczur utca 17./

A Volksbund, hogy az ifjúság nevelésének külön nyomatékot adjon, a 6-24 éves ifjúságot külön szervezetbe, az ún. „Deutsche Jugend” /rövid: DJ., kiejtése: Dejot/ szervezetkbe sorolja. A DJ. a Volksbundnak önálló tagozatát képezi. Vezetője a „Landesjugendführer” /országos ifjúsági vezető/, aki egyben az országos vezetőségnek is tagja és közvetlenül a népcsoportvezetőnek van alárendelve.

A DJ. tagja más szervezetnek tagja nem lehet. /Levente egyesületnek sem lehetnek tagjai, csupán a kötelező leventekiképzésen vesznek részt./

A DJ. alapszabályai szerint a DJ. célja, hogy a magyar ifjúsággal és a birodalmi német ifjúsággal baráti kapcsolatot tartson fenn, előmozdítsa a DJ. tagjainak németországi látogatásait, valamint a Hitler Jugend /rövid: HJ, ejtsd: Hajot/ szervezet tagjait itt vendégül lássa.

A DJ. vezetői 24 éven felüliek is lehetnek, tehát az ifjúsági tagokra megállapított korhatár az ifjúsági vezetőkre nem vonatkozik.

A DJ. élén a címszóban is használt „Landesjugendführung” áll. Az országos ifjúsági vezetőség tagjait a népcsoportvezető nevezi ki.

Tagjai az alábbiak:

A./ Landesjugendführer /országos ifjúsági vezető/

B./ Landesjugendführer- Stellvertreter /országos ifjúsági vezetőhelyettes/,

C./ Jugendstaabsleiter /országos ifjúsági törzsvezető/, végül

D./ a különböző ifjúsági hivatalok vezetői.

A./ Országos ifjúsági vezető: Huber Mátyás. Irányítja a V.D.U. ifjúsági szervezeteinek működését, érintkezést tart fenn a magyar ifjúság vezetőivel és a birodalmi HJ. vezetőivel. Ellenőrzi az ifjúsági szervezetek és hivatalok munkáját. Az ifjúsági munka eredményéről tájékoztatja a népcsoportvezetőt és az ifjúsági vezetők kinevezésére javaslatot tesz.

B./ Országos ifjúsági vezető-helyettes: Kirsch Mátyás. Az országos ifjúsági vezetőt helyettesíti és az ifjúsági munka irányításában közreműködik.

C./ Országos ifjúsági törzsvezető: Kohler Róbert. Az országos ifjúsági vezetőség rendelkezéseit szakhivatalok útján kiadja és ebben a minőségben az országos ifjúsági vezetőség végrehajtó szerve.

D./ Az ifjúsági vezetőségben az alábbi hivatalok működnek:

a./ Personalstelle /személyi osztály/

b./ Vercaltungsstelle/ közigazgatási osztály/

c./ Presse- und Propagandastelle /sajtó és propaganda osztály/

d./ Weltanschauliche und Kulturstelle /Világnézeti és kultúrosztály/

e./ Organisationsstelle /szervezési osztály/

f./ Leibesübungsstelle /testnevelési osztály/ és

g./ Hauptamt für nationalsozialistische Anstalten /nemzetiszocialista nevelőintézmények főhivatala/

a./ Személyi osztály:

Ez a hivatal tartja nyilván a V.D.U. ifjúsági tagjait és az ifjúsági vezetőkről személyi lapot vezet. A személyi lapokon azt is feltüntetik, hogy ki, mikor, milyen tanfolyamot végzett. A tanfolyamok eredménye szerint az egyes résztvevőkről minősítést szerkesztenek.

Ugyanitt intézik az ifjúsági felvételek és kizárások ügyeit.

Vezetője: Kirsch Mátyás.

b./ Közigazgatási osztály:

Az ifjúsági szervezet adminisztrációjával kapcsolatos irodai munkát végzi.

Vezetője: Balzar Róbert és Herp Adolf.

c./ Sajtó- és propaganda osztály:

Az ifjúsági sajtót és propagandát irányítja a havonta egyszer megjelenő „Jugend voran” című ifjúsági lap útján. /Régebben ennek a lapnak „Jungkamerad” volt a címe./ Ezenkívül szükség szerint ifjúsági röpiratokat is ad ki. Országos vagy helyi jelentőségű ifjúsági ünnepélyeket propagál. A Jugend Voran-ban ismerteti az ifjúság szervezeti híreit, továbbá a birodalmi és környező államok német ifjúsági szervezeteinek híreit.

Vezetője: Worst Richárd.

d./ Világnézeti és kultúrosztály

Állandó és időleges ifjúsági tanfolyamokat rendez. Vidéken vándortanfolyamokon oktatja az ifjúságot világnézeti és kulturális előadások keretében. Az oktatás nemzetiszocialista módszerekkel történik.

Kulturális téren ünnepélyrendezés, ünnepélyek műsorának összeállítása, ifjúsági ének- és zenekarok megszervezése, műkedvelő előadások rendezése a hivatal feladata.

Említésre méltó, hogy a német hadisikere következtében ez a hivatal már most idegen nyelvtanfolyamokat rendez, hogy az ifjúság majdan a meghódított területek gazdasági életében vezető szerepet tölthessen be.

Vezetője: Hermann Frigyes.

e./ Szervezési osztály:

Az ifjúsági megszervezése a fő feladata. Ezideig kb. 65.000 ifjút szerveztek a DJ-be. A szervezőmunka eredményeképp mutatkoznak azok a nemzetiségi ellentétek, amelyek ma már az iskolás gyermekek között is fellelhetők.

Mivel a területekben és körzetekben még nincs tökéletesen működő ifjúsági szervezet, a szervezés munkáját általában az országos ifjúsági vezetőség végzi, a vezetőségi tagok vidéki utazásai során.

Vezetője: Ihl Dietmar.

f./ Testnevelési Osztály.

Az ifjúsági szervezeti egységeinek testnevelésével és katonai kiképzésével foglalkozik. Az osztályon belül szakcsoportok működnek. Pl. torna, labdarugó, ski, kerékpár, úszó, atletikai, evezős, céllövő stb. stb. szakcsoport. Tervbe vették a vitorlázó repülő szakcsoport megalakítását is. Az osztály évenként az időszaknak megfelelő sportversenyeket rendez és díjakat tűz ki. Külföldi sport tanfolyamokra küldi az ifjúságot. Újabban helyenként a levente sporttereket is igénybe veszik. Fejlődésük eredményei a közeljövő sportéletében mutatkozni fognak.

Vezetője: Lotz Pál.

g./ Nemzetiszocialista nevelőintézetek főhivatala:

Ez a főhivatal a DJ-hez tartozik ugyan, mégis egy különálló szervet képez. Az erkölcsi szellemi és fizikai tekintetben e célra kiválogatott ifjúság német vezetőkké való nevelésének súlypontja a főhivatalhoz tartozó nevelőintézeteken nyugszik. Ez a főhivatal tehát végrehajtó szerv az országos ifjúsági vezetőséggel összműködésben. Ez a főhivatal adja ki a világnézeti és politikai oktatás irányelveit, a szolgálat rend végrehajtásáról gondoskodik, szabályozza a nemzetiszocialista otthonok működésével kapcsolatos kérdéseket.

Az otthonok munkájáért az országos ifjúsági vezető felel.

Az otthonok vezetőit az országos ifjúsági vezető és területileg illetékes területvezető javaslatára, a népcsoportvezető nevezi ki.

A főhivatal a következő hivatalokra tagozódik:

a./ Personalamt /személyi hivatal/

b./ Leibesübungsamt /testnevelési hivatal/

c./ Weltanschauliche und Kulturausbildungsamt /világnézeti és kultúrkiképzés hivatala/

d./ Wirtschaftsamt /gazdasági hivatal/ és

e./ Schatsamt und Zeugmeisterei /kincstárnoki és szertári hivatal/

a./ Személyi hivatal:

Kimutatást vezet az intézetek fekvősegeiről és az egyes otthonok alkalmazottairól. Személyi vonatkozásban minden munkát /mint fizetés, alkalmazás, elbocsájtás, kizárás, felvétel stb. stb./ ez a hivatal végez. Kartoték nyilvántartást vezet az összes már felvett és jövőben belépő ifjakról, akiknek törzslapjára teljesítményeiket feljegyzi.

b./ Testnevelési hivatal:

A testnevelés és testedzés kérdését szabályozza és az otthonok részére körleveleket és irányelveket szerkeszt.

c./ Világnézeti és kultúrkiképzés hivatala:

Az oktatás során felmerülő szakkérdések feldolgozásáról gondoskodik, ezeket átadja a főhivatalnak, az pedig kiadja az egyes otthonoknak. Utasításokat ad ünnep- és ünnepélyrendezésre. Ide tartozik a zene-, ének- és műkedvelő előadások rendezése is.

d./ Gazdasági hivatal:

Az országos kincstárnok megbízásából valamennyi intézet gazdálkodását felülvizsgálja /pénz előirányzás, építés, bővítés, javítás stb. stb./

e./ Kincstárnoki és szertári hivatal:

Az egyes nemzetiszocialista nevelőotthonok felszereléséről és berendezéséről gondoskodik.

Nemzetiszocialista nevelőintézetek és otthonok az alábbi helyeken működnek. Pécsen, Munkácson és Hidason egy-egy.

Az 1942/43. tanévben még a következő helyeken tervezték nemzetiszocialista intézetek felállítását. Ujvidéken és Hódságon kettőt. Ujverbászon, Apatinban, Baján és Németbolyban egyet.

A nemzetiszocialista nevelőotthonok ifjúsága az alábbiak szerint tagozódik:

Minden Iskolai osztály „Jungzug”-ot /ifjú szakasz/ alkot. Ennek vezetője a „Jungzugführer” /ifjú szakaszvezető/.

1-4. osztály „Mannschaft”-ot /legénység/ alkot, ennek élén a „Mannschaftsführer” /legénységvezető/ áll. Ha pl. a gimnáziumban 8 osztály van, a felső 4 osztály újabb Mannschoftot képez, tehát az egész gimnázium 2 Mannschoftból áll.

A Mannschoftführer a főiskolások vagy felsőbb gimnáziumi osztályok tanulóiból kerülnek ki. Közvetlenül az otthonvezetőnek vannak alárendelve és az otthon tagjai közül valók.

Ha a Jungzug 15-nél több főből áll, a Mannschoftführer „Jungenschaft”-ra osztja fel és annak vezetőjét is ő nevezi ki.

Az otthonok vezetőik „Kameradschoftführer” /pajtáságvezető/ cím illeti meg. Említésre méltó, hogy a szabályok értelmében a Kameradschoftführereket az ifjúság szolgálaton kívül tegezi, csak szolgálatban szólítja őket „Tanár úr”-nak.

Az otthon vezető helyettesét „Gemeinschoftführer”-nek /közösségvezető/ nevezik.

A nemzetiszocialista nevelőotthonokba 10-13 év közötti testileg jól fejlett, tiszta árja származású, öntudatos német ifjakat vesznek fel.

A vonatkozó kiadott munkarend szerint a nevelőmunka 4 részre oszlik, úgymint:

testedzés, világnézeti és politikai nevelés, iskolai tanulás és tanulmányút, valamint társadalmi nevelésre.

Az intézetek tanulói barna inget, rövid fekete nadrágot, nyáron fehér harisnyát, télen síöltönyt viselnek.

Az intézeteknek saját orvosaik vannak.

Egyébként a tanulók szigorú, katonás fegyelem alatt állanak és az intézet szabályai szerint minden kényelemtől le kell mondaniuk. Minden ifjú köteles a nyári szabadsági alatt legalább 2 heti földműves munkát végezni. Ennek igazolása nélkül a következő tanévben nem veszik fel felsőbb osztályba.

Az ifjúsági szervezet a felnőttekéhez hasonlóan Gebiet Kreis és Ort szerint tagozódik az alábbiak szerint:

Gebietsjugendführung /ifjúsági területvezetőség/ és

Kreisjugendführung / ifjúsági körzetvezetőség/. Mindkettő munkája általában ugyanaz mint a felnőtteké azzal a különbséggel, hogy az ifjúsági terület és körzetvezetőségen belül ezideig csak szervezési, testnevelési, sajtó- és propagandavezetők vannak, de ezek is csak elvétve működnek. A területeikben és körzeteikben az ifjúsági vezető helyek betöltésére még csak ezután kerül sor.

Kiválogatásuk és kinevezésük folyamatban van.

Az Ortsjugendführung /ifjúsági helyi csoportvezetőség/ élén az ún. „Standortsführer” áll. Nemrég még „Ortsjugendführer” volt a neve. Ez év januárjában változtatták meg az elnevezését.

A Standortsführer irányítja a helyi csoporthoz tartozó ifjúság munkáját. A helyi viszonyokról, állományváltozásról jelentést tesz a Kreisjugendführer-en keresztül a Gebietsjugendführer-nek. A felnőtt helyi csoportvezetőnek nincs alárendelve, de ha a helyi csoport együttes gyűlést vagy ünnepélyt rendez, a felelősség a felnőtt helyi csoportvezetőt terheli. Ilyen esetekben a felnőtt helyi csoportvezető /Ortsgruppenführer/ előljárója az ifjúsági helyi csoportvezetőnek /Standortsführer/.

Az ifjúsági helyi csoportvezetőséghez a következők tartoznak:

Standortsführer /ifjúsági helyi csoportvezető/

Standortsführer- Stellvertreter /ifjúsági helyi csoportvezető-helyettes/

Geschäftsführer /ügyvezető/

Propagandaleiter /propagandavezető/

Organisationsleiter /szervezési vezető/

Säckelwart /pénztáros/

Gesang- und Musikleiter /ének és zenevezető/

Bücherwart /könyvtáros/

Sportwart /sportvezető/

A felsorolt szerepkörök egyelőre még nagy általánosságban üres kereteknek tekinthetők, betöltésükre csak később kerül sor.

Az ifjúsági helyi csoport

A./ tagozatokra és

B./ egységekre tagozódik.

A. /Tagozatok:

Fiúknál:

6-10 évesek „Spielschar” /játékcsoport/

10-14 évesek „Jungvolk” /ifjú nép/

14-18 évesek „Deutsche Jugend” /német ifjúság/

18-24 évesek „Jungmannschaft” /ifjú legénység/

Lányoknál:

6-10 évesek „Spielschar” /mint a fiúknál/

10-15 évesek „Jungmädel” /ifjú lányok/

15-21 évesek „Mädel” /lányok/ elnevezésű tagozatok vannak a nem, kor és vidék figyelembe vételével.

B./ Egységek:

Fiúknál:

10-15 fő 6-14 éves fú /Pimf/ „Jungmannschaft”-ot,

40-50 fő 6-14 éves fiú „Jungzung”-ot,

10-15 fő 15-24 éves ifjú „Kameradschaft”-ot és

40-50 fő 15-24 éves ifjú „Schaar”-t képez.

Lányoknál:

10-15 fő 6-10 éves kislány „Jungenschaft”-ot,

10-15 fő 10-21 éves lány „Mädelschaft”-ot,

40-50 fő 10-21 éves lány „Mädelschaar”-t alkot.

1942. április hónapban a Deutsche Jugend szervezeti elnevezéseit megváltoztatták. Az új elnevezések azonosak a birodalmi HJ. szervezetekben használt elnevezésekkel. Így pl. az ifjúságnál „Bann”, „Stamm”, „Gefolgschaft”, „Schar”, „Rotte” és „Kameradschaft”, a lányoknál „Bann” és „Ring” elnevezések kerültek forgalomba. Hogy pl. egy Bann egység-e vagy tagozat, erre vonatkozó ismertetést nem adtak ki. Csupán annyi ismeretes, hogy a Bannokat az új elnevezések forgalombahozatalával egyidejűleg új ifjúsági vezetőket neveztek ki. Ezek körül az alábbiak kinevezése ismeretes:

A középterületnél: Bannführer: Binder Ottó, Bannführerin: Ledig Magdolna. Stammführerek: Prach János, Kizenkrammer János, Reveliacz Henrik, Wirostek János, Schäffer Mihály, Jäger Vilmos és Frindt Lajos. Ringführerin: Albach Henni.

A Bakony- és vértessvidéki területnél: Bannführer: Kühn Ferenc. Ugyanezet területnél Stammführer-ek: Jacobi József és Peckhel Mihály. Ugyanitt Bannführerin: Salamon Margit. Ringführerin: Rosner Anna.

Nyugat-magyarországi területnél: Bannführer ismeretlen. Stammführerek: Jost Albert, Stubenvoll Mihály és Kroboth József. Területi leány testnevelési osztály vezetője: Steiner Paula. Ringführerinek: Stelzer Krisztina, Pfeiffer Mária és Telzer Anna.

Sváb-törökországi területnél: Bannführere ismeretlen. Stammführerek: Rumsauer János, Wolf János, Bernhardt János, Hauch Mihály és Bauer József. Területi szociális lányosztály vezetője: Eiter Alice. Leány szervezési osztály vezetője: Pipus Borbála. Ringführerein: Röder Erzsébet és Faik Hermina.

A bácskai területnél: Bannführer: Kohler Ottó. Bannführerin: Hess Angela. A területi világnézeti tanfolyam osztályának vezetője: Maldacker Hella. Ringführerinek: Haas Teréz, Fernbach Katalin, Pfaff Gizella, Dörner Klára, Küster Magdolna, Zimmerman Katalin, Röhrich Erzsébet.

A szatmári területnél: Bannführer: Löchl István. Stammführerin: Stürzer Liselotte. Területi személyi osztály vezetője: Fritsch Ella. Stammführerek: Philippi Ernő és Bacsoni Horst. Ringführerinek: Keintzel Gerda, Breckner Mária, Schneider Katalin és Henel Gertrud.

20./ LANDESFRAUENFÜHRUNG

/Országos asszonyvezetőség. Rövid: LDF. Székhelye: Budapest, VI. Benczur utca 17. szám/
A Volksbund asszonytagozata még nincs teljesen kiépítve. Különösen áll ez a falvak helyi csoportjaira, ahol az egyszerű földműves német asszonyok kevésbé hajlandók nyilvános szereplésre. Ezért az asszonyszervezet működése még nem érte el a vezetőség részéről megkívánt mértéket.

Az eddigi adatok szerint az országos asszonyvezetőség a következőkből áll:

- a./ Landesfrauenführerin /országos asszonyvezető/
- b./ Landesfrauenführerin-Stellvertreter /országos asszonyvezető-helyettes/
- c./ Presse- und Propagandaleiterin /országos sajtó- és propagandavezető/
- d./ Referentin des Hilfdienstes, Sozialarbeit und Berufsausbildung /segédszolgálat, szociális munka és hivatáskiképzés előadója/
- e./ Referentin der Kindererziehung /gyermeknevelés előadója/
- f./ Referentin der Schulung und Kultur /tanfolyam és kultúrelőadó/
- g./ Referentin des Hilswerkes, Mutter und Kind /anya és gyermeksegély-akció előadója/.

a./ Országos asszonyvezető: Dörner Borbála /1942. szeptemberéig Salzer Rudolfné. szül. Forfota Gerda volt./ Kizárólag a népcsoportvezetőnek van alárendelve. Irányítja az

asszonyszervezet munkáját a mellé beosztott munkatársakkal. Időnként megszemléli a vidéki szervezetek asszonyait, munkájukat ellenőrzi és irányítja. Az asszonyszervezet munkájáról a népcsoportvezetőt tájékoztatja. Összeköttetést tart fenn a birodalmi német asszonyszervezetekkel és azok munkájának mintájára szervezi a Volksbund asszonycsoportját. A vezetőkül alkalmasok kinevezésére a népcsoportvezetőnek javaslatot tesz.

b./ Országos asszonyvezető-helyettes: Angerbauer Katalin. Az országos asszonyvezetőt támogatja és távollétében helyettesíti.

c./ Sajtó és propagandavezető: Tantner Reneé. Az asszony szervezet munkáját propagáló közleményeket közöltet a V.D.U. lapjaiban. Fő tevékenysége egyelőre még mindig a magánlevelezésben merül ki. Ezúton igyekszik az asszonyszervezetbe híveket toborozni. A magánlevelezés látszik ezideig legalkalmasabb módnak az asszonyszervezetek megalakítására, mert közelebb hozza a női lelkeket egymáshoz, mint a hideg, hivatalos hirdetmények közlései.

d./ Segédszolgálat, szociális munka és hivatáskiképzés előadója: Angerbauer Katalin. A segédszolgálat mibenléte még pontosan körvonalazva nincs. Valószínű, hogy a háborús viszonyokkal adódó és a katonaság támogatását szolgáló női szolgálatról lehet szó, mint pl. férfiak pótlására női munkaerő beállítása, a hadsereg tagjainak téli ruházattal való ellátása, sebesültek ápolása, kórházvonatok és hajók sebesültjeinek frissítőkkal való ellátása stb. stb. A szociális munka az erre rászorulókat felkarolását, árvák és aggok gondozását, anya- és csecsemővédelem megszervezését jótékony célú gyűjtéseket, egytálételek főzését, anyák napjának rendezését, általában a német családok szociális jólétének előmozdítását foglalja magában.

A hivatáskiképzés munkája háztartási továbbképző és háziipari tanfolyamok rendezését foglalja magában.

e./ Gyermekevelés előadója: Prückler Etel. Előadások keretében útmutatást ad a helyes gyermeknevelés tekintetében. Napközi otthonok és óvodák létesítését szorgalmazza, azok működését ellenőrzi, a vezetésre alkalmas gyermekvédőket kijelöli. Gyermekek nyaraltatást rendez, az ezzel járó adminisztrációs munkát irányítja és végzi.

f./ Tanfolyam- és kultúrelőadó: Schiffbauer Margit. Asszonyvezető-képző tanfolyamokat rendez. Vidéken felvilágosító vándortanfolyamokat tart. Ezeken német nemzetiszocialista szellemben oktat a német anyák kötelességéről, világnézeti nevelést végez az asszonyok körében. A kulturális előadások során főképp a német nép történetét ismerteti és népi énekeket tanít.

g./ Anya- és gyermeksegély-akció előadója: Loch Katalin. Feladata az arra rászoruló nők erkölcsi és anyagi támogatása, tanácsokkal való ellátása és a német nőknek ezzel is a népközösségbe való bekapcsolása.

Az asszonycsoport területi- és körzetvezetői a 18./ alatt felsoroltak között találhatók.

21./ LANDESMADELFÜHRURING

/Országos leányvezetőség. Székhelye: Budapest VI. Benczur utca 17. szám./

A V.D.U. leánycsoportja – az asszonycsoportéhoz hasonlóan még nem kiforrott. A tervzet kész (...), vezetőhelyek még nincsenek betöltve és az ügykörök gyakorlatban még nem különültek el úgy, mint az a tervzetben van.

Az országos leányvezetőség ez idő szerint a következőkből áll:

- a./ Landesmädführerin /országos leányvezető/
- b./ Landesmädführerin-Stellvertreter /országos leányvezető-helyettes/
- c./ Stabsführerin /törzsvezető/, valamint az alábbi hivatalok vezetői:
- d./ Verwaltungestelle /közigazgatási osztály/
- e./ Personalstelle /személyi osztály/
- f./ Organisationsstelle /szervezési osztály/
- g./ Leibesübungsstelle /testnevelési osztály/
- g./ Weltanschauliche und Kulturstelle /világnézeti és kultúrosztály/ és
- i./ Kindergartenstelle /gyermekotthon osztály/

a./ Országos leányvezető: Sárközy Alajosné szül: Vogel Gizella. Feladata az országos leányszervezet irányítása és ellenőrzése. A leányvezetőség tagjainak kinevezésére javaslatot tesz az országos ifjúsági vezetőhöz. A szervezet – bár különálló – mégis legfelsőbb fokban az országos ifjúsági vezetőnek van alárendelve. Összeköttetést tart fenn a birodalmi leányszervezetekkel és azokhoz hasonlóan szervezi a V.D.U. leányszervezeteinek megalakítását.

b./ Országos leányvezető-helyettes: Török Ilona. Teendői ugyanazok, mint már szerveztek helyetteseié.

c./ Törzsvezető: Török Ilona. Az országos leánycsoport vezetőségi nevében rendelkezéseket ad ki, ilyen minőségben az országos vezetőség végrehajtó szerve.

d./ Közigazgatási osztály: Ideiglenes vezetője: Balthasar Teréz. Az osztály a leánycsoport irodai teendőit végzi.

e./ Személyi osztály. Ideiglenes vezetője: Zeher Ilona. A leánycsoport állományát kezeli, nyilvántartást vezet a tagokról, a leányvezetői tanfolyamot végzettekről személyi lapot vezet. A kinevezésre érdemeseket az országos leányvezető elé terjeszti.

f./ Szervezési osztály. Vezetője ennek is Török Ilona. Ugyanitt működik, mint az ifjú lányok szervezője: Rosenauer Erzsébet. A szervezési osztály feladata a népi német lányok megszervezése. Ezt – ugyanúgy mint az asszonyok – leginkább a vidéki vezető lányok útján, levélben végzi. A tulajdonképpeni szervező munkát itt is egyénenként, az országos vezetőség tagjai vidéki utazásaik során végzik.

g./ Testnevelési osztály. Ideiglenes vezetője: Fries Ilona. A Volksbundista lányok testnevelését és sportkiképzését tervezi. A sport- és testgyakorlatokról ún. „Schulungsbrief”-eket /oktató levelek/ ad ki.

Ez az osztály szervezte meg a közelmúltban Budapesten, Bajza utca. 22. szám alatt a Pimfek nemzetiszocialista nevelőotthonainak mintájára az első nemzetiszocialista leánynevelő otthont /Mädelerziehungsheim/. Itt a kislányokat is ugyanolyan katonás fegyelemben nevelik mint a fiúkat.

h./ Világnevelési és kultúrosztály: Ugyanaz mint az ifjaknál.

e./ Gyermekeotthon osztály előadója: Binder Relli. Az asszonycsoport gyermeknevelési előadójával karöltve az óvodák és napközi otthonok működését ellenőrzi és a felügyelő és oktató személyzet beosztására javaslatot.

Ez idő szerint a Volksbundnak 132 állandó óvodája, illetve napközi otthona van. Az elmúlt nyár folyamán ezenkívül 393 aratási időre, ideiglenes felállított nyári óvodája működött.

A területi és körzeti leányvezetők a 18./ pont alatt találhatók.

A leányszervezet egységekre és tagozatokra való felosztásának módját a 19./ pont alattiak mutatják.

3. A „Volksbund der Deutschen in Ungarn” illegális szervezete¹¹¹

Élén állott az országos vezetőség. /Landesleitung/, mely magába foglalta a népcsoportvezetőt, helyettesét, az országos felügyelőt, a törzsvezetőt, az országos fölművesvezetőt, az országos kincstárnokot, az országos propagandavezetőt, az országos sajtófőnököket, az országos népegészségügyi vezetőt, a népiségvédelem, népjólét és német népsegély országos vezetőjét, aki 1944. június 1-től „Nationalsozialistische Volkswohlfahrt der Deutschen Volksgruppe in Ungarn” /országos vezetői/ címet kapta, az országos ifjúsági vezetőt, az országos leányvezetőt, az országos asszonyvezetőt, az

országos diákvezetőt, valamint az összes országos főhivatal-vezetőket és országos hivatalvezetőket.

Az országos vezetőség végrehajtó szerve a törzshivatal, amely közigazgatási, tanácsadó, személyi, rádiós, országgyűlési képviselők, határügyek és külföldi ügyek, valamint 1944. óta a front és az otthon közötti összeköttetést biztosító hivatalokra tagozódott.

A főhivatalok a következők voltak: 1./ népgazdasági, az alábbi hivatalokra tagozódva: országos földművelésügyi hivatal, a szakmai gazdálkodás hivatala, az állásközvetítés, a pénz- és hitelügyek; 2./ a szervezési főhivatal, amely a világnézeti kiképzés és az állománykezelés- nyilvántartási hivatalra tagozódott; 3./ a propaganda főhivatal: amely a sajtó, irodalomművészet és gyűlés rendezés hivatalából állott; 4./ a jogvédelmi főhivatal: amely a jogi tanácsadás, a közjogi-, a gyakorlati jogsegély és a népcsoportjog hivatalokra tagozódott; 5./ az országos kincstári főhivatal; amely 7 osztályból, közülük a Német Ház R.T., a szertár osztályokból állott; 6./ a sajtóügyi főhivatal: amely 9 osztályra tagozódott, köztük a belpolitikai, külpolitikai, német népcsoporti, művészeti és tudományos stb. osztályokra; 7./ magyarországi német népcsoport nemzetiszocialista népjóléti főhivatala /NSV/, amely felölelte a saját sajtó és propaganda hivatalát, a télisegély szervezetet, a német népsegély, a haza gazdasági hadiszolgálat /KH/, a népegészségügyi, népjóléti és közigazgatási hivatalokat, utóbb a katonasegély, anya- és gyermek segély hivatalt; 8./ a népiségvédelmi főhivatal, amely az országos iskolaügyi hivatalra, a tudományos ismeretterjesztési, az ünnepélyrendezési, az országos zeneügyi, népszokásvédelmi, az országos könyvtári és képzőművészeti hivatalokra oszlott; 9./ a népegészségügyi főhivatal, amely fajpolitikai, a tudományos kutatások, az egészségügyi szolgálat, valamint a szakmai és világnézeti kiképzés hivatalaiból állott; 10./ az országos asszonyvezetőség; 11./ az országos leányvezetőség és 12./ az országos ifjúsági vezetőség, utóbbiak egy egész sereg hivatalra és ágazatra tagozódva.

A Volksbund következőképpen tagozódott területileg:

a./ Gebiet /táj, vidék/ b./ körzet /Kreis/, c./ helyi csoport, d./ fiók-sejt /Zelle/, e./ szomszédság /Naegbarschaft/, f./ tized /Zehnschaft/. A földrajzi letelepülési viszonyoknak megfelelően u.i. Magyarországot 7 tájra /Gebiet/ osztották, és pedig: 1./ Középtájra Budapest székhellyel/. Magába foglalta a székesfővárost és környékét, Esztergom vármegyét és több szomszédos megye német szórványtelepülését; 2./ a Bakony és Vértes vidékre /Gebiet Buchenwald/ Veszprém székhellyel, magában foglalta Veszprém, Fejér, Zala és Komárom megyék német lakta községeit; 3./ a Nyugat-Magyarországi tájra /Gebiet

¹¹¹ BFL Népbírósi iratok, Basch Ferenc pere

Westungarn/ magában foglalta Sopron székhellyel Sopron, Pozsony, Győr, Moson, Vas és Zala megyék egy részét; 4./ a Svábtörökország /Schwäbische Türkei/ tájra, amely Pécs székhellyel magában foglalta Somogy, Tolna és Baranya megyéket; 5./ a Bácskai tájra /Gebiet Batschka/ Zombor székhellyel magában foglalta Bács-Bodrog megyét, Pest megye déli és Torontál megye északi részét. 6./ a Szatmárvidéki és Kárpátaljai tájra /Gebiet Sathmar und Karpathenland/ Nagykároly székhellyel, Bihar, Szatmár, Szilágy, Ugocsa, Máramaros, Bereg és Ung megyéket foglalta magában; 7./ az Északerdélyi tájra /Gebiet Nordsiebenbürgen/ Beszterce székhellyel Kolozs, Szolnokdoboka, Beszterce-Naszód és Maros-Torna megyéket ölelte fel.

1943. után a Volksbund területi beosztása annyiban változott meg, hogy a Bakony-Vértesvidéket és a Nyugat-Magyarországi tájat Nyugat-felé /Gebiet West/ néven, Szatmárvidék, Kárpátalja és Észak-Erdély területet Kelet-táj /Gebiet Ost/ néven egyesítették, a Schwäbische Türkei /svábtörökország/ terület nevét pedig Duna-Dráva /Donau-Drau/ tájra változtatták. Így 1943. óta összesen öt tája volt a Volksbundnak. A tájaknak körzetekre, ezeknek helyi csoportokra, utóbbiaknak alegységére a fiókokra-sejtekre /Zelle/ való tagozódása továbbra is fennmaradt. A helyi csoportokon belül a szomszédos /Nagybarschaft/ egy-egy nagyobb házcsoport összefogását, a tizet pedig tíz német népi családra való tagozódását jelentette. A „Gebiet” /táj/ élén a területvezetőség állott, élén a területvezetővel és helyettesével s a központi hivatalok működési körének megfelelő területi hivatalokkal. A körzetben /Kreis/ a körzetvezetőség magában foglalta a körzetvezetőt és helyettesét és a központi hivatalok ügykörének megfelelő körzeti megbízottakat. Ugyanilyen beosztású volt a helyi csoportok szervezete is.

A Volksbund továbbá „Deutsche Mannschaft” néven megszervezte a karhatalmi jellegű és sok helyen fegyverek birtokában lévő rendfenntartó alakulatait. Ezeket az alakulatokat 1944. augusztusában „Heimat-Schutz” /ott honvédelem/ néven összesítették. Nagy szerepe volt a „Deutsche Mannschaft”-nak Magyarországnak a németek által 1944. március 19-én történt megszállásában, amikor is ezek a fegyveres alakulatok vették birtokba a vasútállomásokat, posta-távíró hivatalokat, községházákat stb., ezek fegyverezték le a csendőrséget, rendőrséget.

Volksbund-hírek.

A Volksbund munkáját támadó hazai politikai körök az „idők jelét” látják abban, hogy a Basch-féle organizáció vezérei, akik eddig minden vonalon agresszív módon követelték jogaik kiterjesztését, elképzeléseikhez és terveikhez pedig minden magyar ellenvetés

ellenére mereven ragaszkodta, legújabbán mégis hajlandók engedményeket tenni és az addigi agresszió teréről több ponton védekező állásba vonultak.

Ebben az irányban egyik legfeltűnőbb momentum volt az az intézkedés, amelynek értelmében elrendelték, hogy a Volksbund által eddig csökönyösen „Schwäbische Türkei”-nek nevezett dél-dunántúli területet a szervezési igazgatásban ezen túl „Gebiet Donau-Drau”-nak nevezzék. Ezt a névváltoztatást hosszú harc előzte meg. A pángermánellenes politikusok a sajtóban és a képviselőházban is sokszor tiltakoztak a „Schwäbische Türkei” jogtalan és minden történelmi alapot nélkülöző megjelölés ellen, amely nem is Magyarországon született, hanem németországi pángermán „kutatók” fantáziájából. A támadásokra a Volksbund képviselői önérzetesen válaszoltak, hivatkoztak arra, hogy a kérdéses terület a népi német irodalomban már akkor is „Schwäbische Türkei” néven szerepelt, amikor disszimilációról és német megújhódási mozgalomról még szó sem volt. Közölték azt is, hogy az elnevezéshez minden támadás ellenére ragaszkodni fognak. Ilyen előzmények után tehát valóban meglepő, hogy most egyik napról a másikra feladták eddigi álláspontjukat és teljes csendben a „Duna-Dráva vidék” szigorúan földrajzi megjelölésre tértek át, nem kis bánatára az érintett környék „öntudatos” agitátorainak és a birodalmi pángermán „tudósok”-nak.

A másik fontos kérdés, amelyben a Volksbund-vezérkar teljes takarodót fűjt, a birodalomba való visszatelepítés sok vihart aratott ügye, amely főleg a Volksbund szervezeteken belül kavarta fel a szenvedélyeket és heves ellentéteket idézett elő.

A Basch-csoport kezdetben nagy lelkesedéssel karolta fel a birodalomból érkező visszatelepítési terveket és minden igyekezetével azon volt, hogy ezt a gondolatot a tagok is magukévá tegyék. E belső propaganda kívül még arra is kísérleteket tettek, hogy a visszaköltöztetési terv gyakorlati megvalósítását bizalmas németországi tanácskozásokkal megsürgessék.

Informátorunk értesülése szerint Basch és társai már részletes tervezetet dolgoztak ki a kivándorlás lebonyolításának mikéntjére nézve és Berlinben úgy tüntették fel a dolgot, mintha a magyarországi németiség alig várná a pillanatot, amikor a visszahívó szó elhangzik.

Még attól sem riadtak vissza, hogy Berlint félrevezessék és a magyarországi németiség helyzetét ott úgy állítsák be, mintha ezt a népcsoportot „népiségének megmentése érdekében” kellene sürgősen áttelepíteni.

A Volksbund-vezérkar rendkívüli lelkesedése a visszatelepítési gondolat iránt egyszerűen azzal magyarázható, hogy nagyjából teljesen nincstelen kalandorokról van szó, akik

dicstelen hírnevükön kívül semmi egyebet nem hagynának hátra Magyarországon, viszont új hazájukban politikai babérok felül a telepéseknek és főleg ezek vezetőinek kijáró anyagi és termelő eszközök birtokába juthatnak.

A tagoknak azonban más érdekeik voltak és túlnyomó többségükben hallani sem akartak arról, hogy egy bizonytalan jövő kedvéért elhagyják ezt az országot, amely gondtalan megélhetést és mindenesetre jobb módot biztosított számukra, mint az őslakosságnak. A kivándorlástól való irtózás még jobban fokozódott, mióta híre jött, hogy a visszahívott németeket nem is az anyaországban, hanem a megszállt területeken kívánják letelepíteni. A Volksbund vezetőinek csakhamar tapasztalniok kellett nemcsak azt, hogy a visszatelepítési propaganda teljes csődöt mondott, hanem azt is, hogy ez a propaganda a Volksbund szervezetét létalapjában fenyegeti, mert a német lakosság körében elterjedt az a hír, hogy a visszatelepítési akcióra előbb-utóbb mindenképpen sor fog kerülni, de csak a Volksbund tagjaira lesz kötelező. A vezetőségnek tehát be kellett látnia, hogy a visszavándorlási jelszó erőltetésével csak azt éri el, hogy az itthoni röghöz ragaszkodó németek a Volksbundtól is eltávolodnak és tagságukat sem újítják meg, nehogy a visszatelepítés kapcsán számba vegyék őket.

Ilyen előzmények után a Basch-csoport most teljes takaródót vezényelt e kérdésben és most ugyanaz a Goldschmidt György, aki a megelőző években vezérszónoka volt a visszavándorlási propagandának, újabban minden gyűlésen megnyugtató beszédeket mond arról, hogy „szó sincs visszavándorlásról”, „Németországban senki nem gondol arra, hogy a magyarországi németeket elhívja mostani lakóhelyükről; erre legfeljebb átmenetileg lehet szükség, ha az ellenség előzőnlené az országot.”

Goldschmidt ellenpropagandája mindamellet egy kissé elkésett, mert bizalmas információnk szerint a kényszer-visszavándorlástól való félelem erősen megrítkította a Volksbund sorait.

A „Schwäbische Türkei” és a visszatelepítési akció ügyein kívül bizonyos rezerváció tapasztalható újabban a név-visszanémetesítő mozgalom terén is. Ezt az akciót a Volksbund részéről most már nem erőltetik, mióta néhány elbolondított gazda, aki névváltoztatása miatt falujában közmegvetés tárgya lett, botrányos jelenetek között követelte a Volksbund vezetőitől, hogy járják ki nevük újbóli megmagyarosítását.

Bizalmas értesülésünk szerint a Volksbund központi vezetőségét igen nyugtalanítja az a körülmény, hogy a taglétszámban kb. 6-7 hónap óta állandó visszaesés mutatkozik és a kilépések száma százalékszerűen is egyre emelkedő irányzatot mutat.

A belső emberek véleménye szerint a visszaesés részben a hadi helyzettel, főleg pedig a kényszerű németországi kivándoroltatásról szóló hírekkel magyarázható.

Március elején a központi vezetőség elhatározta, hogy minden helyi csoportban bizalmi embereket jelöl ki, akiknek kötelességévé teszik, hogy a hűtlenné vált tagokat egyenként felkeressék és a szervezetbe való visszatérésre rábeszéljék.

Informátorunknak alkalma volt egy ilyen kijelölt bizalmi emberrel beszélgetni. Az illető Reininger János /Johann/, tolna megyei születésű, Zuglóban lakó 24 éves szabólegény, aki önként vállalta a megbízatást, hogy a hűtlenné vált zuglói tagokat felkeresi. Közléséből tudjuk, hogy Zuglóban az egykor Volksbund-tagok 70 %-a jelentette ki, hogy tagságát többé nem kívánja megújítani. Reininger szerint az ország más vidékein közel sem ilyen nagyarányú az elszakadás, Pestkörnyéken azonban általános. Reininger, aki pár év előtt lelkesedésében útleveél nélkül kiszökött Németországba, de onnan visszatoloncolták, most rendkívül büszke megbízatására, de ugyanakkor sajnálattal állapítja meg azt a szerinte érthetetlen tényt, hogy a kiábrándult Volksbund-tagok túlnyomó többségét sem rábeszélésre, sem fenyegetésre nem sikerül a szervezetbe való visszatérésre bírni. Emiatt attól fél, hogy „kitüntető” megbízatását esetleg visszavonják, ami- véleménye szerint – méltánytalanság volna, mert a „Német Ház”-ban meggyőződött arról, hogy a többi megbízott sem igen tud nagyobb eredményeket elérni. Csak Bácskában és Erdélyben élő németek körében van aránylag nagyobb eredménye a fenyegetéseknek, de másutt, pl. az ő körzetében: Zuglóban a „renegátok” kinevetik őt, ha arra hivatkozik, hogy „háború után német törvényszék fog ítélni fölöttük”, vagy más hasonló megtorlással fenyegetőzik. Reininger közlése szerint elsősorban az asszonyok mutatkoznak közönyösöknek és legtöbb esetben az asszonyok tiltják meg férjeiknek a visszatérést.

Jellemzi a kiábrándulást, hogy Reininger még azokat a sváb barátait sem tudta a Volksbundba való visszatérésre bírni, akik annak idején őt magát beszervezték a Volksbundba, de onnan később kiléptek. Előadta még Reininger, hogy – bár szakmájában naponta 9-10 órát dolgozik – üzletzárás után minden nap 2-3 órát foglalkozik taglátogatásokkal, teljesen ingyen, sőt még villamosköltségét sem térítik meg. Sok eredményt ugyan nem tud elérni, de lelkiismeretesen végrehajtotta azt a megbízatását, hogy mindegyik húzódozó Volksbund-tagról feljegyezte és írásban közölte a központtal, hogy milyen indokok alapján tagadták meg a visszalépést.

Dr. Basch Ferenc volt népcsoportvezetőre vonatkozólag az általa létrehozott Volksbund der Deutsche in Ungarn szervezetével és működésével kapcsolatban több éven át folytatott

nyomozásom, megfigyelésem, ellenőrzésem során az alábbiakat állapította meg és észleltem:

Dr. Basch Ferenc előéletét, Bleyer Jakabbal való összeköttetéseit diákéveiben folytatott ténykedéseit, németországi tanulmányútját s ezzel kapcsolatos pángermán agitátor-kiképzését csak hallomásból, a múltban rendelkezésre állott nyomozati anyagokból ismeretem. Ezek szerint nevezett a pángermán agitációt már az 1920-as évek elején kifejtő Bleyer Jakab híve és társaival; Dr. Goldschmidt Györggyel, Dr. Böss Fülöppek, Dr. Mühl Henrikkal, Dr. Neun Henrikkal, Dr. Kussbachhal Albert Miksával stb. akkor egyetemi (...) szervezkedést folytatott.

Amint az a régi nyomozati adatokból kitűnt, az egyik belvárosi vendéglőben tartottak annak idején összejöveteleket, szigorúan szeparálódva, amennyiben az akkori nyomozati adatok helyesek voltak, Dr. Basch Ferenc még diák korában részt vett egy németországi propaganda tanfolyamon, fent említett társainak nagyobb részével. Abban az időben titkos összejöveteleket a Fő utcában levő „Három veréb” vendéglő különtermében is tartottak. Bleyer Jakab halála után Dr. Basch önálló lett és egyetemista társaival együtt, Tolna-Baranya vármegyékben feküdt bele különösen a népfelvilágosító /már amint ezt ők nevezték/ munkának. Ebben ténykedésében nemzetgyalázó kijelentéseket tett s ezért a pécsi törvényszék 6 havi szabadságvesztésre ítélte. Kiszabadulása után, társai a hazai svábok önállósodási mozgalmának mártírként, mint azok hívatott vezérét és élharcosát emlegették. A mindinkább megerősödő Németország mind nagyobb önbizalmat ébresztett Dr. Baschban és társaiban. Ez, különösen Hitler hatalomrajutásának és beszédeiben a külföldi németsegről való ismételt megemlékezéseknek hatására meghatványozódott s Dr. Basch Ferenc vezetésével társai a magyarországi németeknek a birodalmi németekkel való vérségi és szellemi együvé tartozandóságát nyíltan is kezdték hirdetni. Kezdetben illegális röplapokat szerkesztettek és azokat terjesztették, később az Üllői út 19. szám alatti helyiségükben szerkesztett és kiadott „Deutscher Volksbote” című, német nyelvű sajtótermét útján legálisan hirdették a német nép összefogásának szükségességét. A második világháború kitörése után, amely szükségessé tette, hogy a Birodalom minél nagyobb nyersanyagforrásokkal rendelkezzen, a birodalmi vezetők minden erkölcsi és anyagi támogatást megadtak az úgynevezett német népcsoportoknak, egyrészt, hogy provokációs céljaikat szolgálják, mint volt ez Lengyelországban, Cseh-Szlovákiában és később Jugoszláviában, másrészt, hogy különösen Délkelet-Európát megszerezzék „Hinterlandnak”.

Ebben az időben már teljesen a náci vezetők céljainak megfelelően folytatták a néptársak megszervezését, hangoztatták elnyomatásukat és a birodalmi támogatás bekövetkezését.

Mint az később megállapítást nyert, Ausztria náci megszállását is Dr. Baschék tudtával és segítségével, a Nyugat-Magyarországi németlakta helység (...)

A kezdeti sorozatos német győzelmek, továbbá német (...) célja, a Dr. Basch vezetése alatt állott Volksbund fejlődésének mind nagyobb iramot adott s dr. Basch is tudatában mozgalmának jelentőségéről. Ismételten kiutazott Németországba, ahol a Volksbund der Deutschen in der Welt vezetőségével tárgyalt, mely a Gauleiter Bohle a külföldi németek szervezetének /Auslands Organisation/ vezetése alatt állott. Azt, hogy náci központi irányítás mellett működött a Volksbund, bizonyítja, miszerint a Délkelet-európai államok német népcsoportjainak vezetői ismételten kölcsönösen meglátogatták egymást s bizalmas megbeszéléseket folytattak.

A német biztonsági szolgálat is nagy támogatást kapott a Volksbund-tól, mivel azok úgy katonai, politikai, gazdasági és minden más szempontból tájékoztatták őket.

Amikor én 1940. évben belekapcsolódtam a németmozgalmi ügyek felderítésére szolgáló csoportban, ennek oka az volt, hogy mindenki húzódozott ettől a szolgálattól s észleleteikről nem mertek jelentést tenni félve attól, hogy a németek tudomást szereznek arról, dr. Basch Ferencék szervezete már igen nagy volt. Ekkor még dr. Basch Ferenc személyesen járt-kelt az ország németlakta vidékein és propaganda beszédében nyíltan hirdette, hogy:

„Mi németek vagyunk, akiknek két hazájuk van. Az egyik az atyaország s ez Magyarország, a másik az Anyaország s ez a Birodalom. Nekünk kétféle kötelességünk van, hűség és törvénytisztelet az atyaországgal kapcsolatban, vérségi, szellemi azonosságunkból folyó kötelességünk az anyaországgal szemben, mert mi németek és nemzetiszocialisták vagyunk, akik Hitler Adolfnak a német nép predesztinált vezérének védelmi alatt állunk, aki megígérte, hogy minden német sorsával egyformán törődik.”

Beszédeiben sokszor kitért arra, hogy itt Magyarországon úgy a hivatalos, mint a magánemberek hangoztatják, miszerint a hazai svábság¹¹² ki lesz telepítve innen, ezeknek

¹¹² Svábok: Württembergben élő illetve onnan a 18. században Magyarországra (Nagykároly és Szatmárnémeti vidéke, Sárospatak környéke, Tolna, Baranya és Pest megye) települt németek. Hagyományosan a történeti Magyarországon lakó németeket is sváboknak nevezik a szepesi és erdélyi szászok, valamint a bányavidéki németek kivételével. Nevük a 3. századból származik. A 18. században Magyarországra elsősorban a Dél-Dunántúlra, a Bácskára, a Bánátba, Pest, Zemplén és Szatmár megyébe beköltözött német telepesek köznyelvi megjelölése. Az uralkodói szándék szerint csak katolikusok előtt állt volna nyitva a lehetőség, de a földesurak protestánsokat is betelepítettek. 1740-ig elsősorban az egyházi és magánföldesúri telepítés a jellemző. A már lakott falvakban érkezett módos telepeseknek általában 30 hold szántó, elegendő rét és legelő, házhely jutott. A második nagy betelepítési hullám elsősorban a kincstári földekre irányult. 1748-tól a Bácska betelepítésére került sor, majd a nemkívánatos német ajkú elemek internáló helyeként hasznosították a Bánátot. A harmadik

azt ízenem, hogy nem mi, hanem ők lesznek kitelepítve, mert mi ezt a földet vérrel és verejtékkel szereztük meg, amikor ősünk Jenő herceggel az élen kiűzték a törököket és kolonistáink az őserdőkől és mocsarakból virágzó városokat és falvakat varázsoltak elő, sok ezer néptárs elvesztése árán, akik nélkülözések és járványok következtében életüket veszítették. A kultúrát is mi hoztuk ebbe az országba, kézműveseink és hazai szokásaink révén.

A németellenes hatósági és magánszemélyek fenyegetését állandóan műsoron tartotta beszédeiben, kilátásba helyezve nekik a német nép bosszúját a győzelem bekövetkezése esetére, amelyben feltétlenül hitt és ezt a hitet ráerőszakolta néptársaira. Többször kijelentette, hogy mindazok, akik késnek a Volksbundba belépni, a háború után csak másodrendű emberek lesznek, míg, akik minden erejükkel támogatják a német nép élet-halál harcát méltók, és hivatottak lesznek a vezetésre, de mindenki azon a földön, amelyen él. Többször kikelt a népmagyarosítás ellen, mondván mi németek csak németek lehetünk a világ legkultúráltabb népének tagjai, bennünket nem lehet asszimilálni, mint ahogy egy négerből sem lehet angolt csinálni.

A németek háborús céljai érdekében igen nagy propagandát fejtett ki.

(...)

csoportjához tartozó ifjúságnak minél nagyobb számban részt kell vennie a harcban, nem csak idehaza, hanem a frontokon. Itt gyakran hivatkozott más népcsoportok tagjainak önkéntes jelentkezésére az SS. alakulatokba, mondván a magyarországi népcsoport sem akar elmaradni más országbeli népcsoportok önfeláldozó eredményétől. Ezek a beszédek már az akkor folyamatban volt SS. önkéntes akciót készítették elő, melynek lebonyolítását dr. Basch Ferenc németországi utazása során megbeszélte náci vezetőkkel. Ebben az ügyben, valamint, hogy dr. Basch minél nagyobb tekintélynek örvendjen, Hitler is fogadta ismételten és minden ilyen fogadást a Volksbund propagálta is.

Dr. Basch Ferencnek rész volt abban is, hogy a magyar hatóságok szakmunkásokat engedtek ki Németországba és mindazok, akik a szakmunkások közül Volksbundisták vagy nyilasok voltak, ott sokkal előnyösebb helyzetbe kerültek.

Dr. Baschék ténykedése nem csak fenyegetődzésben és propagandában merült ki, hanem gazdasági téren is megnyilatkozott. A német érdekeltségű vállalatok, így a D.G.T., I.G.

telepítéshullámmal II. József 1782-i pátense indította meg. 1787-ig 80-90 ezer német érkezett a bánáti kincstári birtokokra. Trianon után a németek alkották az ország legnagyobb kisebbségét. Főként Budapesten, a Nyugat-Dunántúlon, Baranya-Tolnában és Észak-Bácskában éltek. 1924-ben létrejött a magyarországi Német Népművelési Egyesület. 1938-ban megalakult Budapesten a Volksbund, a magyarországi németek nemzetszocialista szervezete.

Farbenindustrie, Bosch, Steyer, stb. alkalmazottait kényszerítették a Volksbundba való belépésre, s aki ilyen vállalatnál németnek vallotta magát, előnyben volt a magyarokkal szemben. Export engedélyt is csak az kapott Németországba, aki a Volksbund szempontjából nem bűnös.

Szervezetének felépítése:

Landesgruppe: vezetője Dr. Basch Ferenc, helyettese: Dr. Goldschmiedt György

Főhivatalai: törzsvezetői: Schönborn József, főtitkár: Albert Miksa

orsz.prop.: Reister Henrik

orsz. népjóléti: Dr. Schlitt Ádám

Földműves: Netzger Frigyes

Kincstár: Schnitzer János

Jogügyi: Dr. Gündisch Guidó, Dr. Schag Ferenc, stb.

Képviselői: tagjai a V.D.U. képviselők

Országos ifjúsági szervezet: vezető: Huber Mátyás, helyettes: Kirsch Mátyás

Országos női szervezet: vezető: Salzerné Forfota Gerda,

Országos leány szervezet: vezető: volt Vogl Gizella, majd Angebauer Katalin,

Országos nyilvántartási osztály: vezető: Schilling János,

Országos tanügyi hivatal: vezető: gyakran változott,

Országos egészségügyi hivatal: vezető: gyakran változott,

Országos sajtóosztály: vezető: Dr. Goldschmiedt, helyettes: Dr. Böss Fülöp.

A Landesgruppe u.n. „Gebiet”-tekre oszlott. Ilyen volt Budapest és környéke, vezetője: Binder Hugó nyug.áll. román alezredes. A Nyugat-magyarországi és Bakony-vidéki Gebiet /tartomány/ vezetőjének nevére már nem emlékszem. Az u.n. Sváb-Törökország /Schwäbische Türkei/ vezetője: dr. Neur Henrik. A Bácska és Bánát, továbbá Erdély, Szatmár és Kárpátaljai tartományvezetőség. Vezetőikre már nem emlékszem, mivel azok gyakran változtak s erre vonatkozó nyilvántartást meg kellett semmisíteni.

A Gebiet, mint főhivatal, hivatalokra oszlott, mint az országos központ. A budapesti Gebiet osztályvezetői többek között Dr. Oltványi /Obelz/ (...) volkbundistává vedlett számvevőségi főtanácsos.

A Volksbund gyors fejlődésének idején, 1941-1942, igen sok nagy értékű ingatlant szereztek. Így megszerezték a Lendvay u. 2-4. szám alatti, a Benczur u. 17. sz., a Stefánia út 29. és 33. sz. alatti villákat. A III. ker. Kiscell u.-i Schmidt kastély egy részét. A XII. ker. Csillagvölgyi út 10. sz. alatti villát. Béreltek a Somlói út 11/b. sz. alatti bérpalotát,

ahol tanoncotthont rendeztek be. Bérbevették a XI. ker. Kettőskereszt utcai egyik bérházat egyben, míg a másikat részben.

Mindezeket a jogügyleteket a Viener Creditanstalt Banverein intézte, ahol a Volksbundnak csekk- és folyószámlája volt. A Volksbund érdekkörébe tartozott a Duna-Concordia biztosító, melynek bejegyzett ügyvezetője volt Dr. Goldschmiedt György. Ebben a tekintetben igen érdekes volt a Kecskeméti utcában működött Orbis árukereskedelmi kft. Ennek vezetői németbirodalmi cseh nevű emberek voltak. A cégbíróságon dr. Gündisch Guidó és dr. Mátyáfi Glatz Erich szerepeltek, mint cégvezetők. Itt volt alkalmazásban a nyilas dr. Kerekes Bla is. Ez a vállalat gazdasági kémkedéssel foglalkozott, közép-európai hatáskörrel. A Duna-Concordia biztosító érdekkörébe tartozott a Mercur Bank is, mely látszólag bankügyletekkel is foglalkozott a földszinti helyiségében. Az emeleti helyiségek hermetikusan el volt zárva s oda csak a bennfenteseknek volt szabad bejutniuk. Itt bonyolították le a V.D.U. pénzügyi, gazdasági, továbbá statisztikai stb. ügyeit.

Azt, hogy dr. Basch Ferenc vezetésével működött Volksbund gazdasági, katonai és politikai felderítéssel foglalkozott, mi sem bizonyítja jobban, minthogy dr. Gündisch Guidó, aki a Széchenyi rakpart 3. sz. alatti D.G.T. központban lakott s a D.D.T. ügyésze volt, egyúttal a V.D.U.-nál mint jogi tanácsadó is szerepelt, mint a Gestapó hírszolgálatának tagja, az ugyancsak a Széchenyi rakpart 3. sz. alatti épületből, Urbán D.G.T. igazgató Gestapó alezredes közvetítésével, rádióon továbbították híreiket a birodalomba.

Nemcsak a Volksbundra tudott befolyást gyakorolni dr. Basch a maga németországi tekintélyével. Szem és fültanúja voltam egy alkalommal, amikor a Palatinus szállóban dr. Basch, dr. Goldschmidt, dr. Ullein Ferenc, gróf (...) Gyula és gróf Károlyi Imre közösvacsorán résztvévé, Ullein és a két gróf dr. Baschéknak bizonyították, hogy ők is bizonyos százalékig németek és nagyon szeretnék a hitleri Németországgal a közös vám pénz és militáris uniót.

A Dr. Basch jelenlétében és elgondolásai szerint kiképzett ifjúsági vezetők, amikor a teljesen Hitler Jugend szellemben nevelt volksbundista gyermekeket oktatták és fegyelmezték, ismételten hangsúlyozták azt is, hogy: „Nektek olyan magatartást kell tanúsítanotok és öntudatos németekké és nemzetiszocialistákká lennetek, hogy mint a jövőbeni közép-európai vezetők mindenkor példát mutathassatok.” Ebben a nevelésben és kiképzésben nagyon nagy szerepe volt egy dr. Steints Irma nevű, német állampolgárságú nőnek, aki hivatalosan a Német Tudományos Intézet tagja volt, de valójában a Volksbund

ifjúságának nevelésirányításában ténykedett s a Volksbund központban nagy tekintélye volt.

A Volksbund és az N.S.D.A.P. itteni szervezete közt, tehát a német állampolgárok szervezete közt látszólag nem volt összeköttetés. Azonban (...) szálláskor már kész listát adott át a megszálló Gestapó embereknek, hogy kik azok, akiket őrizetbe kell venni. Ugyancsak ő volt az, aki a Volksbund segítségével megállapította a zsidólakásokat és ezeket közölte a németekkel.

Hallfart Miksa irányítása mellett folyt a Volksbundban az u.n. sport kiképzés is. Ugyanis a birodalomban, megállapított szabályok szerint, bizonyos kiképzés után sportvizsgát tettek a kiképzettek. A sikeres vizsga után az u.n. „Wehrsport Abzeihent” kapták meg. Ez a jelvény volt egyik feltétele annak, hogy valaki az S.A. szervezet tagja lehessen. Ez az irányított kiképzés, továbbá, hogy Dr. Baschék az ország minden olyan helységét, ahol németnevűek laktak a maguk, Volksbund szempontból érdekerületüknek nyilvánították, s ez különösen Kárpátalján volt kirívó, ahol csupán 2 község volt ilyen, bizonyítja egyrészt, hogy az egész országot ellenőrizni és később az általuk hirdetett feltétlen német győzelem után német vezetésű területté akarták tenni.

Az 1941. évben az SS. alakulatokba való önkéntes jelentkezés lehetőségét biztosító rendelet is Dr. Basch Ferenc kezdeményezésére jött létre. Ebben a tekintetben dr. Basch volt a német kormány tájékoztatója és inspirátora. A Lendvay utcai német házban, abban az időben gyakran fordultak meg német katonatisztek, később pedig SS. tisztek, ezek továbbították dr. Baschék jelentéseit.

Abban az időben azt a látszatot keltették, hogy a nyilaspárt¹¹³ és a Volksbundnak semmiféle nexusa nincs, azonban állandó összeköttetést tartottak fenn, egy Zirkelbach, vagy hasonló személy által. Annak idején nyomozásunk annyit tudott megállapítani, hogy a Mercur Banknak szerepe volt a nyilasok 1939-es választásának finanszírozásában.

¹¹³ Nyilaskeresztes Párt: Szélsőjobbaldali, antiszemita nézeteket hirdető politikai párt Magyarországon. 1939-ben alapította Hubay Kálmán. 1940-ben került az élére Szálasi Ferenc. Az 1940-es évek végétől több szélsőjobbaldali, fajvédő szervezet alakult Magyarországon (például: ÉME, MOVE, Etelközi Szövetség). Politikai párttá való szerveződésük az 1920-as évek végén és az 1930-as évek elején a Nemzetszocialista Német Munkáspárt mintáját követte. A Nemzeti Akarat Pártját 1935-ben hozta létre Szálasi Ferenc, majd ennek betiltása (1935) után a Magyar Nemzetszocialista párt néven alakított új szervezetet 1937-ben. Ezt egy évvel később, 1938-ban újfent betiltották, Szálasi letartóztatták, azonban engedélyezték a Nemzetszocialista Magyar Párt – Hungarista Mozgalom elnevezésű párt megalakulását, melyet 1939-ben ugyancsak betiltottak. 1939-ben megszervezték a Nyilaskeresztes Pártot, amely 1942-ben felvette a Nyilaskeresztes-Hungarista Mozgalom nevet, amely ekkor már egyesítette a magyar fasiszta szervezetek majdnem mindegyikét. Az 1939 márciusában alakult Nyilaskeresztes Párt a májusi országgyűlési választásokon 31 mandátummal (a Teleki Pál vezette Magyar Élet Pártja után) a második legerősebb parlamenti párt lett. A nyilasok Horthy Miklós kormányzó sikertelen kiugrási kísérlete, illetve lemondása után, a német megszállók segítségével kerültek hatalomra 1944. október 16-án.

A német megszállás után és főleg a megszállás alatt dr. Basch a megszálló német rendőre és katonai alakulatok rendelkezésére bocsátotta főleg az ifjúsági tagokat, akik azután minden tekintetben kiszolgálták azokat. Az ő tanácsára pressionálták ki azt az magyar kormányzati rendelkezést, hogy a németek mindenkit besorozhatnak, aki német származású.

Dr. Basch bizalmi emberei közül Pillmeyer Gábor Lénárd, egy Bakonyi nevű, és Angebauer Katalin a Gestapónál dolgoztak és régi ismerősök Budapesten tanácsaikkal és besúgásaikkal igen nagy károkat okoztak.

Dr. Basch hívta életre teljesen birodalmi mintára a Winterhilfs Werke-t, amely óriási jövedelmet jelentett. Minden tagot kötelezték az adakozásra s az így befolyt óriási összegeket német háborús célokra használták fel. Mivel a magyar pengő nem jelentett valutát nekik, inkább élelmiszereket juttattak ki Németországba, látták el az itteni és átvonuló német alakulatokat. Baschék ebből a célból termelési szövetkezeteket is alakítottak, többek között Bonyhádon. Igen sok élelmet csempészték ki az országból Németországba.

Jellemző dr. Baschon keresztül a V.D.U. tagok jól értesültsége, hogy azok már 1943-ban beszéltek Magyarországnak a németek által való megszállásáról.

Sajtójuk, mely a Deutscher Volksbote, Deutsche Jugend, (...) is és a szövetséges ellenes, világnézeti és antiszemita cikkek átvétele és leközlése, elősegítette a fasiszták uralomra jutását.

Dr. Basch és szervezete a német megszállás után, már nem mint látszólag szeparált népi szervezet dolgozott, hanem nyíltan együttműködött a megszállókkal. Amikor a Lendvay utcai központból kibombázták őket, a Svábhegyi Lóránt utcába költöztek, ahol a 4/b. sz. alatt /emlékezetem szerint/ működött tovább a központi szervezet és készítették elő a már jól látható kiürítés esetére, vagyonuk és szervezési anyaguk kimentését Németországba.

A Statisztikai Hivatal Thirring Lajos hagyatékából válogatott dokumentumok¹¹⁴

4. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal¹¹⁵

Iktatókönyvi szám: 3.835/1941

A beadvány száma: 5.160/1941.

¹¹⁴ A dokumentumok több helyen a fogalmazást Thirring áthúzta, kijavította. Az áthúzott részeket zárójelben feltüntettük a javított szövegben.

¹¹⁵ Központi Statisztikai Hivatal kéziratár, Thirring Lajos hagyaték (továbbiakban: KSH)

Kelte: július 12.

Beérkezése: július 15.

Kapcsolatos: 2898/1941.

Tárgy: Miniszterelnökség elintézés végett megküldi a Honvédelmi miniszter úr átiratát Simon József soproni lakos tart. őrzető bűnügyével kapcsolatban

P.D.!

A III. honvéd hadtest /Szombathely/ Simon József soproni lakos tart. őrzető 1930. évi számlálólapjának kiadását kérte nevezett ellen indított bűnügyben való felhasználás céljából.

Elnök úr 1940. november hó 6-án 4.613/1940. szám alatt hozott döntése értelmében, amely szerint a Központi Statisztikai Hivatal a népszámlálással kapcsolatos adatbevallásokról az 1929. évi XIX. t. c. 18. §-a alapján tájékoztatást nem adhat ki, a számlálólap megküldésére irányuló kérelmét az alosztály elutasította.

A szombathelyi honvéd törvényszék a Hivatal elutasító értesítésével a Honvédelmi miniszter úrhoz fordult, a Honvédelmi miniszter úr pedig a Központi Statisztikai Hivatal felügyeleti hatóságát a kérelem kedvező elintézésére kérte fel.

Elnök úr tekintettel a rendkívüli és méltánylást érdemlő indokokra, elvi álláspontjától eltérően a számlálólapnak betekintés céljából való megküldését kivételesen engedélyezte.

Csatolandó: Simon József eredeti 1930. évi számlálólapja /a számlálólap másolata az ügyirat mellett marad/.

5. Tárgy: Simon József tart. őrvezető 1930. évi népszámlálási számlálólapja.¹¹⁶

Melléklet: Simon József 1930. évi eredeti számlálólapja.

M. kir. III. honvéd hadtest parancsnokság bírósága.

Szombathely

Értesítem, hogy a M. kir. Honvédelmi Miniszter úr kérelmére a M. kir. Miniszterelnök úra a Központi Statisztikai Hivatalnak Simon József soproni lakos, tart. őrvezető 1930. évi népszámlálási számlálólapjának betekintés céljából való megküldését engedélyezte.

A számlálólapot betekintésre visszakérőleg csatoltan megküldöm.

Megjegyzem, hogy a színes ceruzás megjelölések a számlálólapra a hivatali munkálatok során vezettettek reá, tehát csakis a kék és fekete tintás, valamint tintaceruzás bejegyzések származnak az eredeti, helyszíni összeírásból.

II.

P.D.

A III. honvéd hadtest /Szombathely/ Simon József soproni lakos tart. őrvezető 1930. évi számlálólapjának kiadását kérte nevezett ellen indított bűnügyben való felhasználás céljából.

A Központi Statisztikai Hivatal a népszámlálással kapcsolatos adatbevallásokról az 1929. évi XIX. t.c. 18. §-a alapján tájékoztatást nem adhat ki; a számlálólap megküldésére irányuló kérelem ezért elutasított.

A szombathelyi honvéd törvényszék a Központi Statisztikai Hivatal elutasító értesítésével a Honvédelmi miniszter úrhoz fordult, a Honvédelmi miniszter úr pedig a Központi Statisztikai Hivatal felügyeleti hatóságát a kérelem kedvező elintézésére kérte fel.

A Statisztikai Hivatal elnöke tekintettel a katonai nyilatkozatok pontos vezetéséhez, tehát helyesbítéséhez fűződő fontos szempontokra elvi álláspontjától eltérően a számlálólapnak betekintés céljából való megküldését kivételesen engedélyezhetőnek látta; ezért a számlálólapot a Központi Statisztikai Hivatal közvetlenül a szombathelyi III. honvéd hadtest parancsnokság bíróságának megküldte.

A számlálólap megküldésével kapcsolatban azonban nyomatékosan utalt arra, hogy számlálólapon foglaltaknak bírósági ítélet alapján való elfogadása, illetőleg az ítélet indoklásába való belefoglalása a hivatalos statisztikai eljárásról szóló 1929. XIX. törvénycikknek az adatszolgáltatás titkosságát és az egyéni adatok felhasználását korlátozó rendelkezéseivel (18. és 21. §.) nem áll összhangban és feltétlenül gyanúsnak látszik.

¹¹⁶ KSH Thirring János hagyaték

6. Tárgy: Simon József tart. őrvezető bűnügye¹¹⁷.

Hiv. sz.: 471.468/13./1941.

M. kir. Honvédelmi Miniszter úrnak.

Budapest

Értesítem Nagyméltóságodat, hogy Simon József soproni lakos, tart. őrvezető 1930. évi népszámlálási számlálólapjának a III. honvéd hadtest parancsnokság bírósága számára betekintés céljából való megküldését engedélyeztem.

A M. kir. Központi Statisztikai Hivatal a számlálólapot közvetlenül a szombathelyi III. honvéd hadtest parancsnokság bíróságának küldi meg.

Budapest, 1941. évi augusztus hó 19-én.

Szathmári

A népszámlálás végrehajtási rendelete értelmében egyébként a helyszíni összeírás során a számlálólapon az adatszolgáltatásra kötelezetten /a megszámlált egyéneken/ kívül a számlálóbiztos és a felülvizsgáló is eszközölhetett bejegyzéseket, sőt a hibás vagy hiányos bejegyzés esetében köteles is volt – a megszámlált adatvallomása alapján – bejegyzéseket eszközölni. Az a körülmény, hogy a számlálólapon a válaszok kétféle tintával, s tintaceruzával, és különböző írással jegyeztettek be arra a tisztázandó körülményre látszik mutatni, hogy egyes kérdésekre a választ a számlálóbiztos vagy a felülvizsgáló írta be és a hibát az említett két bejegyző közül valamelyik okozta.

Egyben megemlítem, hogy a csatoltan megküldött számlálólap az összeírás foganatosítása után azonnal a Központi Statisztikai Hivatalhoz terjesztetett be, a különböző katonai és népmozgalmi nyilvántartások alapjául a számlálólapnak a számlálóbiztos által az összeírás során elkészített másolata szolgált, mely a nyilvántartások elkészítése céljából a helyi hatóságoknál maradt.

Különlapról az 1929. XIX. törvénycikk, illetőleg az 1930. évi népszámlálás végrehajtási rendelete természetesen a valóságnak tudatosan meg nem felelő adatvallomást illetően az 4718/1930. M. E. sz. rendelet idevonatkozó 46. §-ának első bekezdése ugyanis a következőképpen rendelkezik:

„Az 1929. évi XIX. t. c. 17. §. szerint, aki tudva hamis, vagy valótlan statisztikai adatot vall be, a beszolgáltatandó adatot vagy az adatszolgáltatás érdekében kívánt felvilágosítást ismételt felszólítás ellenére a kitűzött határidőre be nem szolgáltatja, illetőleg meg nem

¹¹⁷ KSH Thirring Lajos hagyaték

adja, vagy az adatok beszolgáltatását megtagadja, kihágást követ el és pénzbüntetéssel büntetendő.”

A 48. §. szerint:

„A jelen utasítás 46. §-ában említett kihágási ügyekben a közigazgatási hatóságok, mint rendőri büntetőbíróóságok...” járnak el. (1929. évi XIX. t.c. 19. §.)

Az 50. §. szerint:

„A pénzbüntetések alkalmazása tekintetében a büntető igazságszolgáltatás egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1928. évi X. t.c. rendelkezései irányadók.”

Mérlegelve a katonai nyilvántartások pontos vezetéséhez fűződő fontos szempontokat az 1930. évi népszámlálás kész számlálólapját a hiba megállapítása és a helyesbítés megkönnyítési céljából kivételesen bocsátom rendelkezésére, hangsúlyozom azonban, hogy a számlálólapon foglaltaknak bírósági ítélet alapjául való elfogadása, illetve az ítélet indoklásába való belefoglalása az idézett törvénycikk rendelkezéseivel nem áll összhangban és feltétlenül gyanúsnak látszik.

Nyomatékosan utalok továbbá arra, hogy a hivatalos Statisztikai szolgálatról szóló 1929. évi XIX. törvénycikk a statisztikai adatszolgáltatás pontosságának biztosítása céljából, tehát abból a célból, hogy az adatszolgáltatót a statisztikai kérdőívek pontos és hű megválaszolásával semmilyen szempont ne feszélyezze, az adatfeldolgozót is védi amennyiben egyrészt biztosítja az adatszolgáltatás titkosságát, másrészt megtiltja az egyéni természetű statisztikai bevallásoknak adott hivataloknál való alapulvételét és szigorúan korlátozza az adatoknak egyénenkénti közlését is.

A törvény idevonatkozó 18. és 21 §-ai a következő rendelkezéseket tartalmazzák:

7. Jelentés¹¹⁸

a népszámlálás tudományos ellenőrzéséről a dél-dunántúli községekben.

A bizottság tagjai: Dr. Benisch Artur ny. tanügyi főtanácsos

Dr. Miskolczy Ágost koronaügyész helyettes.

Kísérőként beosztva: Dr. Fogarasi Zoltán min. fogalmazó

Az ellenőrzés alkalmával felkeresett községek /városok/, vármegyék szerit az ellenőrzés sorrendjében.

Fejér vármegye: Adony, Dunapetele

¹¹⁸ KSH Thirring Lajos hagyaték

Tolna vármegye: Paks, Tolna, Szekszárd, Mözs, Bonyhád, Máza, Dombóvár, Kurd, Hőgyész, Gyönk

Baranya vármegye: Dunaszekcső, Bezedek, Beremend, Pécs, Magyarszék, Sásd, Felsőmindszent, Godisa, Oroszló, Pécsvárad, Szellő, Püspökszenterzsébet, Hidas, Mágocs, Kaposzekcső

Somogy vármegye: Kaposvár, Szentlászló, Szulimán, Szigetvár, Teklafalu, Lakócsa, Somogyszil, Törökkoppány, Tab, Nágocs, Szomajom

A bizottság ellenőrző útja 1941. évi február hó 1-én kezdődött és 8-án fejeződött be.

Általános tájékoztató adatokat a vármegyei alispántól, a járásokra vonatkozólag pedig a járási főszolgabíráktól szereztünk be.

Fejér vármegye: /Utunk első állomása/ Adony /volt. Itt a/ Járási főszolgabíró, Dr. Milosevits Miklós /szolgált felvilágosításokkal/.

Magában Adonyban a németiség már csaknem teljesen felszívódott. Egy-két öregasszony beszél még németül, ellenben a fiatalság nem is tud másként mint magyarul. A családnevek között sok a német név, de ezek magyarok, németül nem is tudnak.

A szlávok eltűntek. Görög-keleti templom van ugyan, de híves nincsenek, istentiszteletet nem is tartanak.

Bácsalmáson még van néha g.kel. istentisztelet, mintegy 40 g.kel. léleknek.

Százhalombattán már több g.kel. lélek van s ezek eléggé beszélnek is a szerb nyelvet. Görög keleti szerb egyházi iskolájuk is van. /A világháborút követő összeomláskor a vagyonosabb szerbek pénzzé tették vagyonukat és eltávoztak a községből, de a legtöbben rosszul jártak s szívesen visszatértek volna a községbe, csak hogy időközben teljesen semmivé lett a korábbi vagyoni alap./

Perkátán már egyáltalán nincsenek szlávok. A családnevek szlávok, de ők maguk magyarok, csak magyarul beszélnek.

Ráckeresztúron és **Kisapostagon** a többség magyar, de közöttük is sok a szláv nevű. Kisapostagon tótik is vannak s egy időben Dunaegyházáról irányítva folyt közöttük tót agitáció.

Az **Ercsiben** lévő délszláv származásúak még Mária Terézia idejében katolizáltak. /A bizottság felhívta a főszolgabíró figyelmét arra, hogy a népszámlálásnál vigyázni kell, mert ezek tulajdonképpen nem szerb vagy horvát anyanyelvűek, hanem dalmátok, vagy illirek./ Nyelvük szókincse olyan szegény, hogy magyar szavakkal keverik a beszédet s így a legtöbbször meg lehet érteni, hogy miről beszélnek.

Dunapetelén még van 8-10 görög keleti lélek és templomuk is van. Budapestről adminisztrálják. Az istentisztelet nyelve tisztán magyar. Az asszimiláció 99 %-ig bejeződött. Nemzetiségi agitáció egyáltalán nincs. /A község külszínre tisztán magyar. A görög keletiek összeházasodás útján teljesen elvesztik kapcsolatukat a görög keletiekkel és teljesen magyarrá, valamint római katolikussá válnak. A görög keleti egyház maga is tisztában van vele, hogy a dunapetelei egyház előbb-utóbb feladandó lesz, mert teljesen elfogynak a hívek. Már is alig tud valaki közülük szerbül, ellenben magyarul valamennyien jó beszélnek./

/Szakmáry János községi jegyző Dunapetelén megerősítette az adonyi főszolgabíró által elmondottakat.

Megtudtuk még, hogy tulajdonképpen a tanítójuk tartotta fenn bennük a szerb nyelv ismeretét. Dunapetelén a görög keleti egyháznak kb. 25 kat. hold földje van. Bérbe adják ki. Jelenleg a községi bíró bírja. Ebből fizetik a tanítójukat s fedezik a dologi kiadásait olyképpen, hogy a bevétel 50 %-a magáé a papé s a másik 50 % marad a kiadásokra.

Görög keleti család mindössze 18-20 van, de van közöttük egy 700 és egy 400 holdas birtokos is. Valamikor ezek a szerbek mind módos gazdák voltak s övék volt a legszebb föld. Dolgozni azonban nem nagyon szerettek s költekező életmódot folytattak. Főleg a lakodalmak fogyasztották erősen a holdak számát, mert az eladott föld árából dáridóztak.

Általában jó magyar érzésűek. Vallásukat nem nagyon tartják, bár a hittanórán ma még rendszeresen tanítják a görög keleti liturgiát./

A nemzetiségi érzés inkább az idősebbekben él. Akad a gyerekek között is szerbül tudó, de magyarul jobban tudnak ezek is.

Ma már a görög keletiek nem igen szaporodnak. Vagyunkban nem erősödnek. /Ugyanakkor az egyházuk gyarapszik, mert az utolsó 10 év alatt pl. 6 kat. hold földet vásárolt a rácalmási határban./

Tolna vármegye Paks: /Tolna vármegyében először a dunaföldvári/ Járási főszolgabírája: dr. Tóthváradgyai Kornis István /-t kerestük fel/. Magában **Paks** községben az öregek még németek, de a fiatalok már nem. Németül csak az öregek beszélnek egymás közt néha-néha, de a fiatalok nem. A fiatalok kb. 40 évig, nem is tudnak másképp, csak magyarul. Az öregebb svábok a lutheránus templom környékén aránylag egy tömbben élnek.

A legelső, 7 órai misénél az ének német, a többi misénél már nem. Az evangéliumot előbb németül, majd magyarul olvassa fel a pap, de prédikáció nincs németül.

A többi községre vonatkozólag főleg **Dunakömlődről** kaptunk igen rossz véleményt. Ez erősen német község s a Volksbund erőteljesen működik. Annál kirívóbb, hogy a Máv.

majdnem minden munkát a dunakömlődiekkel végeztet. /Valószínűleg azért, mert legközelebb esnek, s ez a Máv-nak mindenesetre a legkényelmesebb/. Sok kőműves a dunakömlődiek között. Magyarul a község népe jól beszél.

Bikácson még nem annyira agresszív a németiség mint Dunakömlődön, ugyanez áll **Györkönyre** is.

/A legrosszabb a helyzet Dunakömlődön, egyforma helyen áll e tekintetben Bikács és Györköny s a legjobb a magyarság szempontjából Németkér./

Bikácson különösen a tanító fejt ki erős német propagandát.

Németkéren a község sváb jegyzője a Gazdakörön keresztül erősen ellensúlyozza a Voksbund működését.

Ezekben a községekben általában német szó járja, de – különösen Németkéren – a higgadtabb elem magyar érzésű.

Tolna /község/ vezetőjegyző: Csik Jenő /adott felvilágosításokat/.

Évtizedek óta a magyarság van többségben. A 30 éven felüliek már inkább beszélnek németül, mint magyarul, de tudnak magyarul is. A 60 éven felüliek csak németül tudnak. Ilyen azonban nincsen 100 sem. Az iskola ma még magyar, de tanítják a német írást-olvasást is. Érdekel, hogy a német iskola felállítását csak egyetlen asszony kívánta, de nem német, hanem tősgyökeres magyar. Egyébként még kérelem vagy kívánság formájában sem merült fel a német nyelvű oktatás kérdése.

Az istentisztelet nyelve vegyes, olyképpen, hogy a vasárnapi 4 mise közül 3 magyar és csak egy német. Ez főképpen az idősebb asszonyok látogatják s ragaszkodnak is ehhez a miséhez. A Volksbundot egy nyug. hajós osztrák származású felesége akarja megindítani. Házról-házra járva gyűjtötték a tagokat, de összesen csak 63 jelentkezett felvételre, úgyhogy még alakuló gyűlést sem tudtak tartani. A kiszemelt vezetőknek a község lakosai előtt nincs tekintélyük. Mindenkinek az az érzése, hogy ezek elsősorban önmaguknak akarnak jövőt biztosítani. Még helyiséget sem tudtak szerezni az alakuló gyűlés megtartására. Nem igen lesz a mozgalomnak eredménye.

A német nyelv tudása azért nem fog csökkenni a községben, mert sok a hajós. Kb. 500 fő. A 18-20 éves fiú elmegy hajóra – DDSG¹¹⁹, a hivatalos nyelv német – és kb. 10 évi szolgálattal összegyűjt magának annyi pénzt, hogy visszatérve a községbe tud egy pár hold földet vásárolni. A gazdák nagy rész mind hajós volt.

¹¹⁹ DDSG: Dunai hajó szolgálat, ahol hivatalos nyelv a német volt

/Egyébként a község ipari jellegű. Éppen ezért sok a bevándorolt. Két nagy gyára van. Egy állami selyemfonó és cérnázó gyár 700 munkással és egy textilfonó 150 munkással./

A községben meglehetősen sok egylet van, de 25 év alatt amióta a jegyző itt szolgál, soha német nyelvű előadást nem tartottak. A jegyző maga sem beszélt soha németül és ezt soha senki nem kifogásolta.

Látogatásunk napján – február hó 1-én – este a számlálóbiztosokat éppen értekezletre hívta össze a jegyző s az értekezleten a bizottságunk is részt vett. Több kérdésre vonatkozólag részletes magyarázatot adtam s a már elkészített anyag átnézése kapcsán intézkedtem az észlelt hiányok pótlásáról.

Mözs. Vezetőjegyző: /1923 óta/ Jaszmán András.

Mindenekelőtt azt tisztáztuk, hogy az 1930 évi népszámlálás alkalmával semmilyen presszió nem volt, az adatok a lakosság önkéntes, szabad bevallásán alapulnak.

A **tótok** jórészt elmagyarosodott tótok, magyar családnevekkel. Vegyes házasság ritka. Az öregek egymás között tótul beszélnek s az újszülöttel is tótul kezdenek beszélni, de már mire a gyerek óvodába kerül tud magyarul. A nyelvük nem fejlődik nyelvük különben is nagyon szegény, csak magyar szavakkal keverve tudják kifejezni magukat.

Az iskolás gyermekek társalgási nyelvi az utcán is magyar s a tót gyerekek a szülőkkel is magyarul beszélnek. /A felnőttek társalgási nyelvi családonkint változó, általánosan jellemezni nem lehet./

Tót agitáció nem volt soha. /A tótoknak kb. fele lesz tót nemzetiségű, a másik fele magyar nemzetiségűnek fogja vallani magát./

A **németek** akárcsak a tótok, tisztán és jól beszélnek magyarul, de a gyermekek magyar nyelvtudása nem olyan általános mint a tótoknál. A Volksbund erősen dolgozik, de az agitálás szájról szájra jár, soha nem lehet kinyomozni, hogy honnan indult ki valamely hír.

A Volksbund tagjai – kb. 50 felnőtt és 20-25 fiatal – 90 %-ban haszontalan emberek. Az alakuló gyűlésen – 1940. december 8-án – s az azt követő gyűléseken nem hangzottak el különösebb kijelentések. Azt a kijelentést, hogy ha a vezér hívni fog, követni fogjuk, nagyon vegyes érzelmekkel fogadták. Kimenni nem akarnak.

A nemzetiség kérdésében teljesen tanácstalanok. A Volksbund-tagok németnek vallják magukat, a többieknek pedig a zöme német anyanyelvűnek, de magyar nemzetiségűnek. Baj tulajdonképpen csak a fiatalokkal van. Az öregebbekkel, akik katonák is voltak a higgadtabbak, nincsen baj. Egyébként az a hír járja köztük, hogy az egész Dunántúl Hitleré lesz. A Volksbundot különben nem is a helybeliek kezdeményezték. Az iparosok jó része Bonyhádról meg Véméndről vándorolt be s ezek a nagy németek. Egyik vezetőjük meg,

név szerint Csákány Domokos, bitai születésű ref. székely, aki maga nem is igen tud németül. Felesége ellenben sváb asszony s nyilván a rokoni kapcsolatok tették a székelyt németté. Leánykája a 11 éves Teréz, már el fog veszni a magyarság szempontjából. A Volksbund metelyezése következtében a svábok egyre szemtelenebbek és tiszteletlenek. Az agitáció során fűt-fát ígérnek. Így pl. önálló Volksbund bank és olyan kórház felállítását ígérnek, ahol a 10 holdas gazdákat is ingyen fogják kezelni. 300 P kiházasítási segély ígérnek. Úgy látszik, hogy pénzük van bőven. Szeretik hangoztatni, hogy a vezér a hátunk mögött áll s ez garancia, hogy törekvésünk meg fog valósulni. Az bizonyos, hogy ha gazdasági téren egy állatért, vagy a terményért többet fognak tudni adni, mint más szerv vagy egyesület, akkor a gazdák is habozás nélkül belépnek a Volksbundba, mert az anyagi kérdés a döntő. Bármilyen csekély szociális reformmal sokat lehetne ellensúlyozni. Meg kell jegyezni, hogy az egyke erősen dűvik a svábok között. /A faluban levő 20-25 magyar szolgalegény közül nem egy köt vegyes házasságot, ami magyarosodási folyamatot jelent, bár általánosságban ezt nem lehet mondani./ A jegyző önálló gazdasági népiskola felállítását tervezte s a tolnaiakat is ide járatta volna, de nem engedélyezték az iskola felállítását, mert nem látszik biztosítottak az iskola magyar jellegének fenntartása.

Bonyhád. Dr. Gyimóthy László főszolgabíró távollétében Dr. Rummy Imre szolgabíró, továbbá vitész Hargittay Károly községi jegyző szolgáltak felvilágosítással. Az 1930-as adatok a valóságnak megfelelő képet mutatták, befolyás nem történt. A község lakossága régebben 48-as érzelmű s általában ellenzési volt és csak Mühl (Henrik – szerk.) munkája folytán kezdett megváltozni a helyzet. (A megelőző években a németek Somogyba jártak magyarul tanulni, azok meg ide jöttek német szóra.)

A Voksbund itteni fő vezetője Mühl Henrik orvos, képviselő, ide való napszámos gyerek. Gyakorló orvosi éveit Németországban töltötte. Valamikor a legnagyobb zsidóverő volt. Konjunktúra lovag. Egyéniségére és jellemére eléggé rávilágít az a tény, hogy apja ma is a legnagyobb nyomorban élő napszámos, bátyja szintén. Egyáltalán nem törődik velük. Azt is tudják róla, hogy anyját többször megverte. Van 50-60 hold földje, két autója. Cselédségével komiszul bánik. úgy hírlík, hogy a képviselők nem nagyon állanak vele szóba, egyedüli barátja Jandl Lajos tamási képviselő. Néha Fenczik István társaságában is látják.

Az anyanyelvi és nemzetiségi bevallásra vonatkozó hírek ellentmondók. A zsidók valószínűleg magyarnak fogják vallani magukat. A lutheránusok túlnyomórészt németek lesznek, de a katolikusok nagy része is. Olyan tekintélyes polgárok, akikért a jegyző tűzbe

merte volna tenni a kezét, ma a legnagyobb német propagandát folytatják. A képviselőtestületben ma még magyar a beszéd.

Az evangélikus gimnázium teljesen hazafias szellemű. A külterületi községi iskolában eddig a magyarság volt többségben, most pedig a németek. A volt 60 %-os magyarság valószínűleg le fog olvadni 50 % alá.

Jellemző, hogy míg a tervezett Magyar ház felállítása, anyagiak hiányában nem sikerült, addig a felállítandó Volksbund kórháznak már is vettek egy 6.000 négyszögöles telket. A Volksbund propaganda folytán ma német anyanyelvűnek és német nemzetiségűnek vallja magát a lakosság, bár a katolikus parasztság nem híve Baschnak.

Kirívó példa egy zománcgyári sváb munkás színmagyar felesége, aki attól való félelmében, hogy elválik tőle az ura, német nemzetiségűnek vallja magát. Erre vonatkozólag a jegyző írásbeli jelentését korábbi rövidebb jelentésemhez csatoltam.

Itt a magyar pártiakat rongyosoknak hívják.

A kisiparosság, amely tulajdonképpen magyar érzésű, mivel a svábságból él, nem meri magyarnak vallani magát, mert félti a kenyerét.

Van a községben 25-30 elnémetesedett magyar család /Tamás, Kovács, Nagy, Batárik stb./ ezek veszedelmesebb pángermánok, mint a fajnémetek.

Kisvejte valamikor magyar volt, ma pedig német s a magyarság állandóan morzsolódik. Vegyes házasságok előfordulnak, de mindenkor a magyarság kárára.

/Kakasd. Az a hír járta, hogy egy esküdt jár a számlálóbiztossal és követeli a német anyanyelvűek német nemzetiségi bejegyzését. Dr. Rummy szolgabíró jelenlétünkben beszélt telefonon Szalóczy Menyhért jegyzővel és megállapította, hogy ez a hír nem igaz. Mindössze annyi történt, hogy a számlálóbiztos a következő napi munka előkészítését végezve szokott adatokat gyűjteni, hogy pl. hány személy lakik egy házban stb./

Váralja. Itt a németek mind volksbundisták. A magyarság száma egyre fogy, gazdaságilag a tönk szélén állanak. Nem foglalkoznak eléggé velük. Egykések¹²⁰. A svábok ebben a községben nem egykések.

/Máza. Vezetőjegyző: Pap János. A községben 180 lakóház van. Lakosainak száma 800 lélek./

Györe és Máza magyarnak vallja magát az anyanyelvi bejegyzésnél is. Az 1930-as népszámlálási arány körülbelül megmarad. /A magyar reformátusok, bányászok, napszámosok, szegények. A római katolikus vallásúak gazdagabbak./ Vegyes házasságok

¹²⁰ Egykések: Azokat a családokat nevezték így, ahol csak egy gyermek volt

előfordultak az utóbbi időben. /1930 előtt nem igen találunk vegyes házasságot./ A házasságok révén magyarokká lettek. Basch fellépése óta azonban vegyes házasság nem fordul elő. A Volksbund nem tud működni. A Jungkameradschaft nem alakult meg. Korcsmai verekedések voltak, de most már lecsillapodtak a kedélyek. A pesti német bála innen nem ment fel senki.

Otthon mindenki legnagyobbbrészt magyarul beszél. A családi nyelv a magyar.

/A Volksbund vezetőjének a fia jóformán nem is tud magyarul. Neve: Sziller János./

Német számlálólapot nem kért senki.

113. házszám. Huber József vill. telepi fűtő. német anyanyelvű, magyar nemzetiségű, 2 kisleánya /4 éves, 7 éves/ magyar anyanyelvű, magyar nemzetiségű.

Leitz Antal és felesége német anyanyelvű – német nemzetiségű, két fia /1928. XII. 15-én született Antal és István/ magyar anyanyelvű – magyar nemzetiségű. A gyerek maga mondta, hogy őt ne merjék másnak beírni, mint magyarnak, mert ő magyar! Ha őt másnak írják, be utána megy a számlálóbiztosnak és kijavíttatja.

/Györe. Magyarnak vallja magát. A magyarok egykések. A németek ellenben igen szaporák. Vallás miatt vegyes házasság nincs. Gazdaságilag átmegy a föld a németek kezére. A szomszédos községek is igen sokat vásárolnak. Elmulatják a vagyonukat./

Kurd. Jegyző Szabados Károly. 20 éve ismeri a községet. A németek lassan beszivárogtak. A népszámlálásnál a zöme németnek vallja magát, magyar nemzetiségű talán csak három család lesz. Gazdasági téren jelentős változás nincs. A magyarság ügyel arra, hogy a magyar vagyon magyar kézbe kerüljön. Öntudatosan tartják a pozíciójukat.

A magyarok, s újabban a németek is egykések. Katolikusok. Elvándorlás, bevándorlás nincs. Németországban van körülbelül 15 napszámos, akik a pénzt rendszeresen küldik haza. Vegyes házasság nem igen fordul elő. /Legfeljebb a baptisták között. Magyar lány kerül német házhoz, a gyermekek is valószínűleg németek lesznek. A tanerők közül 2 magyar, 2 német. A magyar iskolába sváb is jár, de magyar gyerek német iskolába nem megy. Magyarul mindenki tud. Piacuk Dombóvár és Högyész. Magyarok is tudnak németül./

Társadalmi szempontból nincs baj, inkább községpolitikai és egyházi szempontból. A községi testületben a németek dominálnak. A magyarok községi helyi okokból 2 táborban vannak. Az istentisztelet felváltva magyar és német.

A németiség nem egységes. /A magyarok nem volksbundisták, itt összesen csak 76 tagja van a szervezetnek./

Csibrák egységes német község. A volksbundisták száma 113. /Mühl képviselő népgyűlést, Zimmermann tanító pedig beszédet tartott. A következő vasárnap a jegyző a nemzetiségről tartott beszédet. Nem befolyásolta, hanem csak megmagyarázta, hogy mi a nemzetiség./

/Ebben a községben/ 4-5 magyar család van, de ezeknek is inkább csak a nevük magyar, mert teljesen elnémetesedtek. Magyarul azért általában mindnyájan tudnak. Minden hónap utolsó vasárnapján magyarnyelvű istentiszteletet tartanak.

Mucsiban sok a német anyanyelvű és magyar nemzetiségű. A község lakosságának legalább a fele magyar nemzetiségű lesz. A Volksbund itt is működik.

Hőgyész. Jegyző: Makó András. Sok a kőműves, ezek már nem olyan vad hívei a Volksbundnak. A sváb fajú iparosság teljesen elmagyarosodott. A Volksbund megszűnése remélhető. Mühl volksbundista beszéde éppen az ellenkező hatást váltotta ki, mint amit várt volna. A túlzókat nem elégítette ki, a józanabb elem pedig amúgy sem lelkesedik nagyon.

A népszámlálásnál német anyanyelvű, de magyar nemzetiségű lesz többségben. A zsidók száma emelkedett. A kórház és az iskola vonzza őket.

Családi és társalgási nyelvük a német. Asszimilálódás csak az iparosságnál van, azok otthon is magyarul beszélnek.

Hőgyész ipari és kereskedelmi gócpont. A völgyeségi járás jelentékeny részének Hőgyész a gazdasági központja. Volksbund itt is van, de főleg a fiatalság vezetője dolgozik erősen. /Hőgyészen 15 holdasok a polgárok/ sok a kőműves ezek már nem olyan vad hívei a volksbundnak a sváb fajú iparosság teljesen elmagyarosodott. A volksbund megszűnése remélhető.

A családon belül is csak a Volksbund tag német nemzetiségű, a család többi tagja magyar nemzetiségűnek vallja magát.

/Van külön magyar és külön német iskola. A magyar iskolában valamivel több tanuló van, mint a németben. Van itt német polgári iskola is 37 tanulóval, ez az állam tartja fenn. A tulajdonképpen polgári iskolában az apácák tanítanak. Példás a rend és a fegyelem. Az iskolát 250 tanuló látogatja.

A német iskola igazgatója, mivel az iskola csaknem elnéptelenedik, elkeseredésében reggeltől estig iszik. Többet árt, mint használ.

Hőgyészen a kisebbség a Volksbund, 300 tag. A németek között nincsen súrlódás./

Dúzs. Tiszta német község, érzelmileg is. A Volksbund alakuló gyűlésén a jegyzőt majdnem, hogy kidobták, mert nem állt fel a német himnuszukra / egy Volkslied „Legyetek üdvözölve német testvérek”./

Kisszékely teljesen elmagyarosodott.

Gyönk. Főszolgabíró: Dr. Hidasy Imre.

/A Volksbundot sok községben csalódás fogja érni. Van református, magyar egyház 250 lélekkel. Egy pár nagybirtokos, a többi szegény. Ez utóbbiak igen szaporák. A református egyház körülbelül 1.000 német lelket számlál./ Az evangélikusok erősen egykések. Földműves katolikus parasztság nincs.

Az 1930-as arány valószínűleg megmarad. Sokan fogják magukat magyar nemzetiségűnek vallani. A svábok nem egységesek, vagy magyar és német párt. A Volksbund egyik vezető embere: Dr. Weitzel Henrik ügyvéd, bevallása szerint is csalódás fogja őket érni.

Varsádon sok lesz a magyar. /A volksbundnak Gyönkön kb. 80 felnőtt tagja van./ Van olyan, aki németnek vallja magát, de nem tagja a Volksbundnak.

Zimmermann **kalaznói** tanító fanatikus német.

/Ellentömörülés van/ **Szakadát** a volksbundistákat „die ganz verrückte” néven emlegetik. A szakadati plébános nagyon ügyesen dolgozik a Volksbund ellen.

Udvári. Jobbágy falu /magyarok és katolikusok/. Parcellázták a birtokot, amelyet katolikus svábok vettek meg. A magyarok gazdaságilag tartják magukat. A némettség már igen erősen egykés. Nincs munkás, igen keresik a magyar szolgalegényeket. /Mindenki beszél magyarul. Előfordul, évente, hogy egy-kettő konokságból, makacsságból nem beszél a bíróság előtt magyarul. Társadalmilag nincs elkülönülés, ezt a mindennapi élet nem engedi. Gyűlölet nincs bennük és ezt nem is lehet felébreszteni. Arra vigyáznak, hogy össze ne házasodjanak, s ha nagy ritkán egy magyar szolgalegény elvesz egy gazdag sváb lányt, ezzel egyszersmind el is németesedik./

A **kölesdi** lutheránus magyarság kb. 150 éve elmagyarosodott svábokból áll. /Nem túl rózsás a helyzet, de nem is nagyon sötét, bár a volksbundisták az asszimilált németeket janicsároknak nevezik¹²¹ és jobban elfordulnak tőlük, mint a színmagyaroktól./ A kölesdi és a kistormási némettség lassan felörlődik.

Nagyszékelyen a Volksbunddal szemben a Polgári Olvasóköri áll. Egyik fő Volksbund-vezető az albertfalvai orvos. Nem tud jól németül. Magzatelhajtási pere volt valamikor.

Ebben a járásban a némettség sorvad, mert nincs gyermekáldás.

¹²¹ Janicsárok: az asszimilált németeket nevezik így

Baranya vármegye

Dunaszekcső. Vezetőjegyző: Börzsöny László. Ebben a községben 27 szerb van. 7 család, köztük 4-5 elagott. Vegyes házasság nem fordul elő. Iskolájuk van, de jelenleg szünetel, mert sem tanító, sem tanköteles a községben nincs.

A németek már annyira elmagyarosodtak ott, hogy nem tudtak németül énekelni. Viseletük is magyaros. Vegyes házasság is előfordul a magyarok és németek között, de ez ma már nincs mindig a magyarok javára. A német asszony gyerekei németek lesznek. A Volksbund itt körülbelül 2 hónapja, hogy megalakult. 19 fiatal és 45 idősebb tagja van. Elnökül 4-5 éve jött ide Véméndről. A tisztikart úgy alakították meg, hogy nem is tudtak róla azok, akiket megválasztottak.

A jegyző meggyőződése szerint a Volksbund itt nem lesz életképes. Csőcselék és szemét nép a tagjai. Még egyik-másik németet vissza is kell tartani, hogy fel ne képeljék őket. Mischungot is meg akarták verni. Az ingyen bort nem fogadták el tőle a korcsmában. Az autóját össze záptojásolták. A vizsgálat során kiderült, hogy kizárólag németek voltak a tettesek. Féktelen izgatás folyik a Volksbund pénzén.

Az iparos német feltétlenül magyarnak vallja magát. Zöme magyar nemzetiségűnek fogja magát a népszámlálásnál vallani. A Volksbund agitációja és propagandája révén egy pár száz ember be fog hódolni. Az iskola nyelve magyar. Azonban tanítanak német írás-olvasást is.

Bezedek. Vezetőjegyző: Resch Mátyás

Kislippó és Károlymajor magyar lakosságú. Ritkán beszélnek németül. A családi nyelv is magyar. Érzésében is magyar a nép. Bezedeken félnek a kitelepítéstől. Nagy részt német anyanyelvűnek és magyar nemzetiségűnek vallják magukat.

A Volksbundnak 20-25 tagja van, ezek teljesen szegény emberek, úgyszólván a salakja a lakosságnak. Polgár egy sincs köztük. Kislippón körülbelül 100 volksbundista van, de itt sincs polgár köztük.

Szerb van kb. 60 lélek. Ezek jó magyarok. Gazdák, körülbelül 60-80 hold földjük van. Magyarul mind tud.

Ivándárda. A legerősebb volksbundista község. Bevándoroltak által megmételvezett vidék, itt a gazdák is volksbundisták, de csak az evangélikusok, a katolikusok közül alig 4-5 család. Evangélikusok közül 20 ház és a katolikusok közül ugyanannyi nem lépett be a Volksbundba. A tanító ellenük van.

Bezedeken egy érdekes levelet olvastunk, amelyet egy sváb írt a fiának Németországból /német cenzúrával ellátva/. 18 hónapja van kint munkán, szidja a Volksbundot, szó szerint

ezt írja: „Egy vezérem van csak, vitéz Horthy Miklós kormányzó!”. Bezedeken a tanító fél év alatt megtanította magyarul a gyermekeket.

Ivándárdán 6 Volksbund házból csak 2 vallotta magát német nemzetiségűnek.

Beremend. Vezetőjegyző: Gút József.

Szerb 11 lélek, 3 család és egy pópa, jugoszláv állampolgár. A siklósi görög keleti egyházközség 4 bérpalotájának vagyonkezelője. Soha nem volt szerb község. Római katolikus sokácok¹²², németül beszélő magyarok lakják a falut. A reformátusok fogyásának az egyke az oka. Nagy a vagyon utáni vágy. Most is fogynak. A vitézi szék telepített eddig 26 családot, 4-6 km-re a falutól. Átlag 7-8 gyermekes családok. A gyerekek télen többet vannak otthon, mint a beremendi iskolában. Az otthoni érintkezési nyelv a magyar. Átlag 10 % beszél otthon is németül. Eredetileg általános nyelv a horvát volt, később pedig a magyar.

Volksbund megalakult, tagjai 99 %-ban cementgyári munkások, összesen 190 lélek. Ezek 1935-ben magyar nemzetiségű szocialisták voltak. Ifjúsági vezetőjük, Antal Gyula, egy szót sem tud németül. Általában a lakosság alja tagja csak a Volksbundnak. „Mi egy falat kenyérrel többet akarunk!” jelszóval több magyar is tagja a Volksbundnak.

A népszámlálás első napján egyetlen egy sem vallotta magát német nemzetiségűnek, még a volksbundisták sem. Az őslakosságnak még 2 %-a sincs a Volksbundban. A tagok leginkább a bevándoroltak sorából kerülnek ki.

A cementgyár ősszel és tavasszal dolgozik 2-3 hónapot. Fontos lenne a működésbe hozása.

Kásád. A sokácok 99 %-a magyarnak vallja magát, noha az öregek egyáltalán nem tudnak magyarul

Alsószentmárton. A görög keleti cigányok a siklósi ferences barátok befolyására 2 év óta áttérnek a római katolikus vallásra. Főfoglalkozásuk a koldulás. A sokácok érintkezési nyelve itt nem a magyar, hanem a horvát. A beköltözött németek lélekszáma kb. 200, volksbundisták.

/Alsószentmártonban van zsidó birtok és arra alsószentmártoni németek jelentkeztek. Vaskúti bevándorolt emberek bérlik./

Pécs. Alispán: Horváth István.

A németek nem merik magukat magyar nemzetiségűnek vallani, mert félnek a bojkottól. A Volksbund csak most van alakulóban. A sváb cselédeket szervezik be. Emeletes házat

¹²² Sokácok: Horvát néprajzi csoport, tagjai Magyarországon főként Baranyában, Szlavóniában és a szerbiai Bácskában élnek. Eredeti hazájuk Bosznia és Hercegovina volt, onnan a 16-17. században, részben az oszmán-törökök telepítették őket északra, részben a hódítók elől menekültek. A 18. században szervezetten is telepítették őket Magyarországra.

vesznek. A Volksbundtól tartózkodóknak nincs megfelelő szervezetük, kérdik, hogy ki védi meg őket?

/Magyarszéki jegyző: Kósza János, jó magyar. Tanító Fessl /Rostás/ német iskola. Hipp magyar iskola.

Liget: Puch uradalom cselédsége magyar.

Oroszló: Dr. Bálint György segédjegyző Sásdon. 1/3 magyar, 2/3 német.

Godisa: sváb község

Felsőmindszent. Jegyző: Paáll Lajos. Dr. Hirt főszolgabíró /Hegyházi j. Sásd//

A baranyai magyarság – sajnos – nem szorgalmas. A svábság ezért tud terjeszkedni. Igen szorgalmasak. Még színmagyar község határában is német kézre kerül a birtok. Különös, hogy zsidó birtokra nincs jelentkező.

Magyarszék. Jegyző: Kasza János.

/A népszámlálás alkalmával két számlálókörzetet alakítottak./ A községben 1/3 résznél jóval több a német, az 1/3 részt alig haladja meg a magyarság száma. Eddig jobban magyarosodtak, a Volksbund megalakítása előtt vegyes házasságok is előfordultak. A II. kerületben, Németkéren megalakul a Volksbund. Az I. kerületből egyetlen tagja sincs, a II. kerületből körülbelül 50. A szervezők a komlói körjegyzőségből jöttek át. A tagok legnagyobb részben a fiatalság köréből kerülnek ki. A propaganda igen nagy. A német lakosság a pécsi vezetőkhez, meg Guszmann Viktor pécsváradi ügyvédhez jár be irányításért. 1 német és 1 magyar iskola van. A tanítás németül folyik, de magyarul jobban tudnak a gyerekek. A tanítók éppen fordítva voltak beosztva a számlálókörzetbe.

A lakosság nagy része német anyanyelvűnek, és magyar nemzetiségűnek vallja magát. 1939-ben a németszékiek, a mostani II. kerület 40 %-a magyarnak vallotta magát, mert félt a kitelepítéstől. Az I. kerület 401 lelke magyar. A jegyző helyi ismerete alapján családonként állította össze az anyanyelvi adatokat.

Mecsekpölöskén 20 házból egy vallotta magát német nemzetiségűnek. Itt most már a magyarság erősödik, gyarapodik, vagyonosodik, átvették a svábok szorgalmát és kitartását. A magyar igényesebb mind a táplálkozásban, mind az öltözködésben. 30 évvel ezelőtt a születések száma 120-130 volt, most pedig 30. Vagyonosabb családoknál legfeljebb 2 gyermek van, magyaroknál, sváboknál egyaránt. Csak a gazdasági cselédeknek van sok gyerekük. A jegyző egyáltalán nem tud németül s eddig nem is érezte hiányát.

Vegyes házasság 4 év alatt csak 3 fordult elő, ez is a magyarok kárára, mert a házasságokból született gyermekek németek lettek. Az utcán az iskolaköteles gyermekek csak magyarul beszélnek. A leventék egymás közt még magyarul beszélnek, a beszédük nem svábos. A dalegyletükben csak 2 magyar van, de magyarul énekelnek. A Volksbund működése csak ezután fog kialakulni. Rostás számlálóbiztos szerint, ha nem lett volna nemzetiségi kérdés, akkor magyarnak vallotta volna magát, így pedig német anyanyelvűnek és magyar nemzetiségűnek írta be /Szauer Antal 8. szám/

„Anyanyelv” kifejezés helytelen. Jobb lenne a kérdés így: „Mely nyelven beszél a legszívesebben.”

/A számlálóbiztos négyszemközt beszél velük és így magyar nemzetiségűnek vallják magukat. A Volksbund propaganda igen nagy. A pécsi vezetőkhez, Guszmann Viktor ügyvédhez és Dr. Lachner ügyvédhez mennek be irányításért./

Befolyásolás eddig nem volt tapasztalható. A jegyző arról panaszkodik, hogy sok a munka. Özönével jönnek a rendeletek.

Liget. A számarány pontosnak tekinthető. Az arányszám az uradalom révén a magyarság javára javulni fog. A magyarság szegény elem. Birtokuk mind védett birtok. Magyarországon a gazdaságilag szegény magyar elem elhullott, ami megmaradt, az már tartja a németekkel a frontot. Gazdasági téren egyenrangú a németekkel.

Sásd. Főszolgabíró: Dr. Hirt Ferenc.

A Volksbund Csikóstöttösön megbízottat akart a számlálóbiztossal küldeni, de kellő felvilágosítás után önként elállottak tőle. A számlálóbiztosok pártatlansága tekintetében eddig nincs aggály. /Most kezdenek ilyen tanítók lenni. A nyilas kísérletek igen gyengén sikerülnek./

Felsőmindszent. A Volksbund vezetői minden bizonnyal befolyásolták a lakosságot. Eddig csak egy vallotta magát magyar nemzetiségűnek. A községben 431 magyar és 420 német lélek van a főszolgabíró megállapítása szerint. Itt vegyes házasság is előfordul, de nem asszimilálódnak. Megmarad mindkét házastárs az adatbevallásnál magyarnak, illetve németnek. Az anyanyelv nem lesz 50 %-os, de magyar nemzetiségű lesz kb. 50 %.

A hegyháti járásban a németiség vagyoni téren egyre jobban szorítja hátra a magyarságot. Azonban ez a gazdasági előnyomulás újabban meglassúdott. A német takarékosabb és több a szorgalmi, igénytelenebb. Elemi csapásnál például nem csinál adósságot, hanem átvészeli azt az évet.

Bikalon 318 helyett 115 most a magyar. A korábbi számbavétel volt a téves.

Gerényesen nagyon rossz a helyzet a magyarság szempontjából. Újabban a németek is átvették az egykét. Nagyon erős a németek gazdasági nyomása. **Kaposszekcsőn** és **Csikóstöttösön** a föld már a németek kezén van. a magyarok itt szegények. Csikóstöttösön van módosabb magyar gazda is. Ezek jól bírják a németekkel az iramot. Társadalmilag nem érintkeznek, nem keverednek. A kétféle lakosság fékentartása nagy és nehéz probléma.

A községben az anyanyelvi megoszlás a jegyzőktől begyűjtött külön összeállítás szerint 1940 végén a következő volt:

Ág	84 magyar és	347 német
Baranyajenő	156 magyar és	658 német
Bikal	115 magyar és	972 német
Csikóstöttös	651 magyr és	890 német
Gerényes	275 magyar és	360 német
Godisa	80 magyar és	364 német
Kaposszekcső	840 magyar és	848 német
Liget	280 magyar és	337 német
Mágocs	1040 magyar és	3.830 német
Oroszló	171 magyar és	253 német
Szentkatalin	206 magyar és	200 német
Tékes	204 magyar és	372 német
Kishajmás	265 magyar és	130 német

Godisa. Az 1930-as adat nem felel meg a valóságnak. Inkább a 31 % magyar a tényleges adat, mint 67 %. Itt, ellentétben Felsőmindszenttel, alig 3 vallotta eddig magát német nemzetiségűnek. Felsőmindszenten Temmerl Péter vegyeskereskedő magyarnak vallotta magát, most ezért bojkottálják.

A törzslakosság ebben a községben német. Ha a birtok feloszlik és a gazdasági cselédek elmennek, akkor a község teljesen német lesz.

Kishajmáson a beszivárgott németek teljesen asszimilálódtak. Vegyes házasság előfordul, a magyarok javára.

Oroszló. Tanító Járomy Béla. A számlálóbiztos munkáját ellenőriztük a 16. házszám alatt. Miltner család.

Pécsvárad. Főszolgabíró: Bátsmegyey Jenő, helyettese Dr. Kovács Antal szolgabíró, helyettese: Csaba István.

Befolyásolás a népszámlálásnál nem volt. A magyar rész református. Az intelligenciának nem református része is magyar. Az iparosság egy része elmagyarosodott.

Nagypallon a többség német, még a gazdagabb németek is egykésék.

Szellő ősi magyar község. Elmagyarosodott németeket találunk itt.

Pécsváradon a népszámlálásra sok a panasz. Rövid a terminus és nem tudják elvégezni. Egy ház 3-4 lélekkel 1 ½ óra. II. 3-án járt itt Dr. Guszmann Viktor /itt lakik/ panaszt tenni. Állítólag kitelepítéssel ijesztgetik a lakosságot, ami azonban nem igaz. Ez özv. Ruppert Ignácné lakossal történt, a fia az alispán sofőrje.

A németek többsége még magyar nemzetiségűnek vallja magát. „Én nem megyek, inkább felakasztom magam.”

A Volksbundnak itt nincs talaja. Működése igen lanya, körülbelül a lakosságnak mintegy 20-25 %-a a tagja. Nincs érdeklődés a közügyek iránt. Nem szavaztak a Volksbund által jelölt bíróhelyettesre.

Szellőn nem is tudnak németül és mégis tömegesen vallják magukat német anyanyelvűnek. Ugyanezt találjuk **Püspökszenterzsébeten** is. Körjegyző: Benkő József.

Pécsváradon és **Szellőn** a szolgabíróhoz befutott hírek szerint az egyik számlálóbiztos mondotta volna: „Maga számolt azzal a körülménnyel, hogy ki lesz telepítve?” Az ügy kivizsgálás alatt van.

A Volksbund egyik vezető embere Guszmann Viktor. Versendi paraszt gyerek, papok nevelték fel. Ügyvédi vizsgáján háromszor bukott meg. Abszolút rosszindulatú, pökhendi alak. 35 év körüli. Igazi Lombrozó típus. Abból él, amit Németországból küldenek neki a tagok arányában. Ahol nemrég alakult meg a Volksbund, ott még lelkes a hangulat és a németek mellett vannak, ahol a Volksbund már régebben megalakult, ott már alábbhagyott a nagy német lelkesedés. Basch bejelentette, hogy leventeintézmény¹²³ helyett a 6-20 éves német gyerekek a Jungkameradeschaft sport egyesületben fognak nevelkedni. A további

¹²³ Levente intézmény: Katonai előképzés céljait szolgáló ifjúsági szervezet tagjai Magyarországon 1921 és 1945 között. A leventeegyesületek életre hívásával a kormányzat egyrészt munkalehetőséget kívánt adni a trianoni békeszerződés korlátozásai miatt a hadseregből elbocsátott tiszteknek, másrészt erősíteni kívánta a hadsereget, hogy adandó alkalommal képes legyen az elcsatolt területek visszaszerzésére, továbbá hazafias, nemzeti eszmékkel akarta nevelni az ifjúságot. A trianoni békeszerződés rendelkezései miatt a kormánynak lepleznie kellett valódi céljait, így a leventeegyesületek meghirdetett programja kezdetben a testnevelés fejlesztése és terjesztése volt. Az 1921-es LIII. törvény valamennyi 12-21 éves ifjút rendszeres testnevelésre kötelezett. Az új véderő törvény (1939. II.tv.) a testnevelési kötelezettséget leventekötelezettséggé alakította át. A leventék közvetlen szerepet kaptak a légoltalomban, a nemzetiségi ifjakat és a lányokat is bevonták a mozgalmába. Az 1944 október 15. utáni nyilas hatalomátvétel következtében, a leventékre is vonatkozott a totális mozgósítás, a kiürítési és felkoncolási parancs. Több tízezer került a frontra, és elesetek, vagy hadifogságba kerültek. A Hunyadi SS hadosztály soraiban különösen sok levente harcolt. Közvetlenül a II. világháború után hozott 529/1945. ME. sz. rendelet, amely betiltotta a fasiszta politikai és katonai szervezeteket, intézkedett a leventeservezetek feloszlásáról is; az országos leventeparancsnokot a népbíróság halálra ítélte.

beszélgetés Guszmán jelenlétében folyt le. Szerinte a bejelentés minden panaszra vonatkozólag egyelőre még csak egyoldalú. Szellőn. 9. házszám Müller, a számlálóbiztos nem vette tudomásul a német nemzetiséget, hanem magyarnak írta be. De ez is még egyoldalú. Mindent elintéznek az itteni hatósággal, tovább nem megy az ügy. Egy pécsváradi számlálóbiztosnő állítólag azt kérdezte, hogy nem fél a kitelepítéstől?

Elismeri maga Guszmán is, hogy semmiféle közigazgatási hatósági személy részéről befolyásolás nem történt.

A fekedői plébános állítólag előzetes megbeszélésen hangsúlyozta a népszámlálás fontosságát és próbálta befolyásolni a lakosságot. Előadásában a tárgyilagosság megőrzését hangsúlyozta.

Guszmán kijelentette, hogy a Volksbund részéről külön, saját népszámlálást fognak tartani, a hivatalos adatok figyelmen kívül hagyásával. Székely tanító tanúk előtt hivatalosan kijelentette, hogy nem tud németül. Probléma sem itt, sem a járásban nem volt.

Szebényben csak két hete alakult meg a Volksbund. Itt még nagy volt a lelkesedés. 50 % német. Gyűlést és bált rendeztek. De egy alkalommal a korcsmában egy német asszony egy kíváncsiságból bekukkantó magyar asszonyt szájonvágott. Nagy lett erre a magyarok körében a felháborodás. „Éljen Horthy” kiáltások hangzottak. Este a Gauleiter Guszmán is megérkezett, de póruljárt, mert fejbe verték. Egy Rác nevű propaganda mestert is megsebeztek. A gyűlést megtartani nem lehetett.

Guszmánnak mindig a vérségi elmélettel jönnek. Akik nem léptek be a Volksbundba, azok 99 %-ig jó módú gazdák, pl. **Máriakémen**dén. Mind 4 polgárit végeztek. **Fazekasbodán** csak egy ember tagja a Volksbundnak. Ez a volt bírósági, de az élete igen rossz az állandó zaklatások miatt. Állandó rettegés az élete.

Általában a lakosságnak 80 %-a tagja a Volksbundnak. Ez az alja. Bíróságnak inkább magyart jelölnek, semmint olyan németet, aki nem tagja a Volksbundnak.

A hatóság beavatkozását felsőbb helyről szigorúan leintik. Az iskolaügy rendezését 2 héttel később kellett volna hozni.

Palotabozsokon a tanító német érzésű sváb gyerek, Jung nevezetű.

Szellő. A 9. házszámú házban lakó Müller Józsefné anyanyelvnek a németet vallja, de folyékonyan sem ő, sem a férje nem tud, sőt a betegen fekvő férfi szerint az egész faluban nem tud senki sem folyékonyan németül.

Eilingsfeld Teréz /Müller Jánosné/ is szívesebben beszélne németül, de nem tud. 1940. április 7-én, mikor Perkedről idejött, még egy szót sem tudott németül.

Müllerné a végén kijelentette, hogy nem bánja, legyen az anyanyelve magyar, de a nemzetisége német. Egyébként az egész család magyarul beszélt előttük is.

/Kienle László római katolikus iskolai tanító német anyanyelvű és német nemzetiségű a bevallása szerint. A gyerekek így beszélnek németül: der gólya. Otthon magyarul beszélnek, csak a Volksbund hatására kezdenek el németül beszélni. Müller kijelentette, hogy ő megérdeklődik, hogy is van ez az anyanyelvi kérdés. Az asszony kijelentette, hogy annak dacára, hogy nem tudja magát németül megértetni, de német anyanyelvűnek vallja magát./

Püspökszenterzsébet. Zátory Lipót ig. tanító.

121. házszám. A gyerek nem tud másként csak magyarul s szülők mégis németnek íratják be. Ábel Pál /5 holdas, kisbirtokos napszámos/ leánya Mária 7. évében jár. Mikor iskolába kezdett járni, nem is tudott csak magyarul, most is csak a magyar nyelvet beszéli és még is német anyanyelvűnek vallják őt.

A kisbíró, azután Schmidt Pál, bár német származásúak, mégis magyar anyanyelvűnek vallották magukat.

111. házszám. Rack Lajosné, egy szót nem tud németül mégis német anyanyelvűnek és német nemzetiségűnek vallja magát, valószínűleg családi kényszer folytán.

113. házszám. Hering Margit /Stift Antalné/, ugyanaz az eset mint az előző házban Racknénál.

120. házszám. Hafner Béla, 3 gyereke egyáltalán nem tud németül, mégis németnek vallották be.

Általában véve annyira nem tud a lakosság németül, hogy még a német bálban is magyarul beszélnek.

Hidas. Közjegyző: Klenner Béla. Nehezen megy a népszámlálás. Német számlálólapokat igényelnek. A Volksbundnak itt polgári iskolája van. „Deutsches Haus Aktienges.”

Vegyes iskola. 158 gyerek, első és második osztály működik. A Volksbund ígéretekből eddig nem teljesítettek semmit. Ígértek tandíjmentességet és segélyezéseket. A vidékről bejáróknak autóbusz-költségmentesítést. A közlekedési nehézségek miatt a Hidason lakó tanulóknak 45 Ft-ot kell fizetni egy hónapra. A sváboknak nem annyira kisebbségi sérelmeik vannak, mint inkább úrgyűlölet van bennük. A kommün hajdani szereplői. A Volksbund vezetők is ezekből kerülnek ki. Itt sem téli segélyre, sem Volksbundra nem áldoznak. Erdélyi és felvidéki visszacsatoláskor az árvízkárosultak részére a jegyző 1.000-1.000 pengőt gyűjtött, ők meg alig 300 forintot.

„A magyarok úgy lesznek kihajtva, mint az ökrök” mondják a volksbundisták.

A leventék egy kis magyar színdarabot akartak előadni, de a svábok az előadást fenyegetéssel megakadályozták. A 2.700 lakosból volksbundista összesen 400, ebből az ifjúsághoz tartozik 180. Az a Kalot¹²⁴ meg van szervezve, ott jó eredményt lehet elérni a svábok között is. A lakosság üzletet csinál az érületéből. Oda húz, ahonnan támogatást remél.

Itt már nem találjuk a nagy sváb szorgalmat. A feleslegessé vált présházakból lakást csinálva, egy-egy szegény embert telepítettek ide 40 napi napszámra, jól etették, de napszámért alig fizettek. Modern rabszolgotartás. Alig 200 forintba került, mos pedig 7-800 forintba kerül egy munkás. Ma a sváb kell, hogy dolgozzék, de nem ért hozzá. A jómódú gazda nem nézi jó szemmel a Jungkameradschaftot, mert az ottani foglalkozás elvonja a fiatalokat az otthoni munkától. A szegények volksbundisták, a jobb módúak nem. A Volksbund itt sejtyszerűen dolgozik. Egy új generációt nevel fel, mely terrorisztikusan lép fel. Igen összetartanak, megtudni nem lehet semmit. Amit a jegyző bármilyen bizalmasan jelent, a Volksbund 24 óra alatt már tudja.

A kitelepítéstől félnek.

Német nemzetiségűnek és német anyanyelvűnek a Volksbundtól való félelmükben vallják magukat. A korábbi 180 magyar makói származású téglagyári munkásokból adódott.

Mágocs. Községi jegyző: Kienle Ernő.

Kismágocs, tanyarendszerű külterület, 60 %-ban magyarok. Az önálló kisbirtokosság 70 %-a német, a cselédség zöme magyar.

A vagyon 95 %-a német kézen van. 15-16 magyar paraszt család van, ezek mind szegények. A németek bevándoroltak. Szívós, takarékos nép, adósságot nem csinál, védett birtokos egy sincs közöttük. Igénytelenül élők. Elmaradtak. Van olyan is, aki még a faluból sem volt kinn. A dél-baranyai németek sokkal műveltebbek, igényesebbek. Itt az asszonyok még rendesen főzni sem tudnak. Jellemző, hogy a faluban egy mészáros van, aki egy héten nem tud még egy marhát sem eladni. /A falunak mintegy 15 %-át nem lehetett

¹²⁴ KALOT: 1935–1947 között Magyarországon működött szociális mozgalom. Szegeden alapították meg az 1931-ben kiadott pápai enciklika hatására. A következő évben a Magyarországi Katolikus Legényegyletek Országos Szövetsége Titkársága keretében megkezdtek a katolikus agrárfijúság szervezését a keresztényszocialista hivatásrendiség alapján álló program szellemében. A KALOT szükségesnek tartotta a földreformot, kb. félmillió parasztfiatalnak és leánynak szervezett külön népfőiskolákat, 1942 szeptemberében pedig Eger falu határában KALOT-falut hozott létre. A KALOT központja 1939-ben Budapestre költözött. 1940. november 12-én függetlenné vált, és nevét Katolikus Agrárfijúsági Legényegyletek Országos Testületére változtatta. 1945-től az Ideiglenes Nemzetgyűlés engedélyével folytatta tevékenységét. 1946 júliusában egy merénylet ürügyén a kommunista belügyminiszter más egyesületekkel együtt betiltotta. A KALOT utódként 1946 augusztusában megalakított Katolikus Parasztfijúság Szövetség, majd 1947-től az Egyházközségi Földműves Legénycsoportok működését meggátolták. A KALOT utolsó népfőiskoláját 1949-ben zárták be.

eddig meggyőzni, most pedig meg vannak vadulva./ A Volksbund erősen működik. „Aki magyarnak vallja magát, azt ki fogják telepíteni.” Ez a jelszó.

A népszámlálásnál bizalmi embert akartak állítani. A férfiak kivétel nélkül mind tudnak magyarul, de most már nem beszélnek. A Volksbundnak kb. 45 % tagja van. Az eddigi eredmények szerint kb. 35 % magyar. Ezek tisztviselők, iparosok. Az iparosok magyarok. 180 cigány is magyarnak vallja magát. Csak az öregek tudnak cigányul. Házról-házra járnak volksbundista agitátorok, de tárgyi bizonyíték ellenük nincs.

A római katolikus népiskolában 10 tanerő közül 7 német és 3 magyar. Külön német és külön magyar osztályok vannak. Az óvoda magyar, állami. Kétszélyos magánpolgári van a zárdában.

Bikal. Veszedelemesebb németek, mint a mágocsiak. Evangélikusok. Dr. Lakner orvos. Pécsen a Dunagőzhajózái Rt.-né kitűnő állása van, Volksbund szervező.

Alsómocsolád 50 %-ig magyar. Hoztak a községbe egy alkalommal szászokat látogatóba, 26 fő, fiúk, lányok vegyesen /jöttek látogatóba/. Népviseletben jártak. „A svábokkal egy vérből valók vagyunk és egy célért küzdünk.” Inkább agitációs csoportnak nézett ki, mint paraszt csoportnak. Legalább 60 éneket énekeltek el. 25-30 figurás táncot mutattak be.

Kaposszekcső. Jegyző 1930 óta Léces János. A Volksbund propagandája határozottan tapasztalható, de bizonyítani nem lehet. A katolikusok magyarok, az evangélikusok németek. Ellentétben Csikóstöttőssel, ahol majdnem mindenki be van szervezve, itt a lakosság fele sem volksbundista. A Jungkameradschaft is megalakult, sőt női egyesület is van 4-5 napja. A volksbundista és nem volksbundista németek között nem jó a kapcsolat. A Volksbund tagjai legnagyobbbrészt szegények, de akad köztük jómódú.

A községben lakók közül 20 % magyar. Van olvasóköriük. Volt itt 70 tag, akiket a Volksbundba akartak beolvasztani. 25-30 tag kilépett, a megmaradt 40 mind német. Van külön olvasóköriük is.

A faluban lakó magyarok közül 6-7 család gazda, a többi vasutas, napszámos. Gazdaságilag a magyarság gyenge. A szőlőhegy magyarsága szaporodik. A németek mind tudnak magyarul. Most kisebb része vallotta magát magyarnak. Volt olyan, aki a német nemzetiséget másnap magyarra akarta kiigazítani.

Csikóstöttösön 1938-ban megszűnt egy uradalom, Matild major, és a cselédek elköltöztek, ezek mint magyarok voltak. OKH vette bérbe és kisbérletbe adta. 3 cselédet önállósítottak. Fekete István 8 gyerekes magyar, 1938 óta minden adósságot kifizetett, van lova, tehene disznaja. Most a korábbi 10 hold mellé 4 hold földet vett.

Somogy vármegye

Szentlászló. Jegyző Pálffy Jenő. Gazdag község. Lakói svábok. Igen pénzpocséklást, lakodalmakat rendeznek.

Boldogasszonyfa és **Almamellék** tartozik még ide. A Szécsényi uradalmat 1911-ben parcellázták, akkor keletkeztek a külterületek.

Voksbund itt is megalakult. Tagjai az ifjúság és azok sorából kerülnek ki, akik mindenben benne vannak. 120 tagja van. A svábok 1/3 része magyarnak vallja magát anyanyelvénél és nemzetiségénél egyaránt. A Volksbund megfélemlítéssel dolgozik, s a nép tanácstalan. Nem tudja mit tegyen. Attól is fél, hogy ha németnek vallja magát, akkor kitelepítik. Ezért látjuk azt, hogy a módos családfő nem volksbundista, de a család többi tagja mind benne van a Volksbundban.

Horvát családnevűeket is találunk, inkább csak Almamelléken, ezek azonban igen jó magyarok.

A svábok között nincs egyetértés. Beszédük eléggé vegyes, gyakran beszélnek magyarul. A római katolikus iskola tanulói között találunk egyaránt németet és magyart. A plébános magyar. A templomban azonban minden német, mert a püspökség nem engedett itt semmit sem változtatni. Igen ritkán, minden sátorosünnepkor a fél prédikáció magyar. A népszámlálás előtt nagy volt a propaganda. Azt beszélték, hogyha 1 millió lesz a németek száma, akkor a magyaroknak ki kell innen menni.

Almamellék. Hozzá tartozik Németlukafa puszta.

Terecsenypusztá 1925 körüli település, abban az időben teljesen sváb volt. A magyarok inkább egyenként vándoroltak be. Most német többségű lesz. Jelenleg magyar állami iskolája van. Dr. Zunft Jakab orvos a Volksbund vezetője. 135 család közül 33 magyar család van a községben. Elég jól állnak. Az egyke erősen lábrakapott a sváboknál. 40 évvel ezelőtt 105 német születés volt, 1940-ben pedig 35.

A 33 magyar család szláv maradvány. A németek rácoknak csúfolják. Németté vedlett szláv nincs. Horvátul nem beszélnek, az öregek közül is csak egypár tud. Egy levélnek például csak a tartalmát tudták nagy keservesen megmondani. A Volksbund itt is működik. A község legnagyobb része volksbundista. Szegész, gazdag vegyesen.

Szulimán. Mozsgói közjegyző: Fekete Tivadar. 3-4 német család kivételével mind tagja a Volksbundnak. Azt híresztelték, hogy az egész Dunántúl Németországhoz fog tartozni. Zentai ig. tanító számlálóbiztos levele szerint Szulimánban a Volksbund emberei házról-házra járva agitáltak. Kasler József bevallása szerint nála Müller Jakab szulimáni

Volksbund tag járt előzetes kioktatás céljából. Kasler, valamint Treszler György, kinél Metz Antal volt kint, magyar nemzetiségűnek vallották magukat.

Hantos /Hüber/ Jakab községi tanító felesége, aki magyar lány /anyja német/, most mégis magyar anyanyelvűnek és német nemzetiségűnek vallotta magát, nyilván férje hatására. A családja ma is magyar. Hantos tanító mindig német érzésű volt. 1933 óta van itt. Azóta erősödik a német propaganda. A gyerekek még játék közben sem beszélhetnek magyarul. Nem engedi, hogy a német anyanyelvű gyermekek a magyarokkal játszanak. Azért választották meg, mert német. Nem engedte meg karácsonykor, hogy az ő tantermében tartsák meg a leventék az ünnepségüket.

Az 1930. évi népszámlálási adatok megfeleltek a valóságnak. Most azonban lényegesen több lesz a német.

Almáskeresztúron a reformátusok teljesen eltűntek. Iskolájukat, templomukat a római katolikusok vették meg. A községhez tartozó puszta kivételével a község maga német. Talán 3 család magyar csak. 6 család eddig német anyanyelvűnek és magyar nemzetiségűnek vallotta magát. Ezek nem Volksbundisták. Ennél a 6 családnál nem találjuk az anyagi okot. Talán az áttelepítéstől féltek. Ezek jó magyar érzésűek voltak mindig.

Horvátul már nem, tudnak, de az emlék még él. 60-70 évvel ezelőtt még horvátul beszéltek. Ma már magyarok. Kevés a szláv családi név, egyik a szlávok közül német nemzetiségűnek vallja magát.

Szigetvár. Főszolgabíró: Vermes Ödön.

Szomajom. Magyarok vallják magukat. A törzsmagyarság református. Van magyar és német Szomajom.

Kiskeresztúr a Volksbund előtt magyarok vallotta magát, most mind német. A község azonban csendes. A **Kőszénfaiak** agresszívek, szélsőségesek. Zunft szülőfaluja. Zunft nem olyan hitvány alak mint Mühl. Feltétlen elkülönülést hirdet, de nem szít gyűlöletet.

Kisberki. Buszkén vallják németnek magukat. 1930-as adat teljesen téves képet nyújt.

Kercseliget. Vad Volksbundista. Egy színmagyar leány is belépett a Volksbundba, mert nem táncolnak vele máskülönben. Kiváló magyar jegyzője van Kispál István személyében.

Szigetvár. Egy külön utca Gornya Mála: bosnyákok. A horvátokkal nem értik meg egymást. Csak az öregek tudnak még bosnyákul. Jó magyar érzésűek, magyarok is vallják magukat.

Magyarújfalú. Eddig békés svábok voltak. Csak 1-2 ember van felheccelve. A Volksbund csak most vasárnap alakult meg. Még nem asszimilálódott. A magyarok reformátusok, a svábok katolikusok.

Somogyhárság. Legnagyobb részt német. inkább a puszták magyarok. Almamelléken 2 hetes tanfolyam volt, 2 pesti hölgy tartotta, kik bejárták a községeket. Népegészségügy.

Németlad. Propaganda nem volt. Magyarosodás történhetett. A Volksbund működése homlokegyenest ellenkező eredményt idézhet elő. Általában nem is tudnak jól németül. Magyarul még az öregek is tudnak.

Vásárosbéc. Magyar többségű. 20-25 család lehet csak német. Jugoszláv propaganda egyáltalán nincs.

Teklafalu. Jegyző Nemes József-.

Endrőc. 1939-ben 670 lakosa volt 10 család, 26 fő, németnek vallotta magát. A körjegyzőség mindhárom községe telepes község. Teklafalu és Endrőc mintegy 100 éves telepítés, Németújfalú 1920. évi.

Endrőcön a magyar családnevűek is nagy németek Sváb nyelvüket más alig érti: „Klopzess!” a köszöntésük. /Dicsértessék./

Teklafalu. Maguk között magyar-német vegyes nyelven érintkeznek. Egy mondatban 5 német szó és 3 magyar szó van. A nők a „Klopzess”-sel köszönnek, a férfiak „jó napot”-tal. 20-30 még mindig tud németül, de a fiatalok csak magyarul beszélnek. Most kezdik a gyerekeket német szóra fogni. A német táncot tanító 2 német nőt „Sieg! Heil! Kádi”-nak nevezték.

Az ide telepítettek dologkerülők voltak. Csak belsőséget kaptak, kb. 2.400 négyszögölet. Lassanként magyarosodtak. az utolsó években a német oktatást elhagyták, mert erre már szükség nem volt.

Volksbund Teklafalun még nincs, csak Endrőcön és Nagyújfalun. Népviselő itt már nincs. Városias az öltözködésük. Itt az egész Volksbund inkább ellenzéki moztagolaom. „Ha kapok egy vasúti bakteri állást, felrúgom az egész Volksbundot.” A kultuszkormány a német lakosokat támogatja. Huber János endrőci kereskedő, szervezi a németeket, elsősorban a kőművessegeket. Endrőcön ma 60 % vallja magát németnek. Teklafalun elég jól bírják magukat. Csikót vesznek és felnevelve eladják.

Nagyújfalú. 3 „rúgott bíró” mindenáron vezetni akart, sváb emberek. Ezek alakították meg a Volksbundot. Ez részben ellenzéki, részben hiúsági mozgalom. Mindhárom községben jobban tudnak magyarul, mint németül.

Lakócsa. Közejgyő: Kamarás József. A nyelvük magyar-horvát vegyes nyelv. A fiatalság csak magyarul beszél, horvátul nem is igen tud. **Tótújfalun** és **Szentborbáson** inkább beszélnek horvátul. Már arról is volt szó, hogy az egyházi nyelv felesben magyar-horvát legyen. Igen szegények. $\frac{3}{4}$ hold jut fejenként. Kishaszonbérletből élnek.

Somogyiszil. Közejgyő: Garay László. Ny. közejgyő: Gerő Jenő Mihály. A Volksbund dolgozik, 9-én lesz az alakuló gyűlés, amelyet a magyarság minden biztonnal meg fog zavarni.

A németek evangélikusok, papjuk nincs, Somogydöröcskéhez tartoznak.

1930-ban magyarnak vallották magukat. Jól beszélt mind magyarul. Összeházasodás esetén a családi nyelv a magyar lett. Csak a nagyon öregek németek ma már, a középkorúak a törzslakosságnál /40-60/ még tudnak németül /de jó magyarok/, a gyerekek pedig törzslakosságnál nem is tudnak németül. 10 év óta állandóan szivárognak be Baranyából, ezek vad németek. Beszivárgott 15 család s ebből 5 család 8-10-12 gyermekes. Törík a magyar nyelvet, érzelmileg teljesen német. Bikal, Váralja, Kaposszekcső, Egyházaskozár vidékéről valók. Hunyady gróf 1.800 katesztrális hold földjéből vásároltak a svábok. A 15 svábbal szemben csak 2 magyar család jött. Az új családok érkezése az asszimiláció és a nemzeti érzület tekintetében magyar szempontból visszafejlődést jelent.

Az evangélikus iskola magyar-német. A tanítók – bár német származásúak – maguk sem jó németek.

Somogyiszilben igen kevés lesz a német nemzetiségű. Kb. 350-400 lesz.

Gadácson is kaptak Kongóval ijesztgető levelet. 96 %-ban német. Túlnyomórészt német nemzetiségű is lesz. Itt a két párt /Volksbund és nem Volksbund/ csendben megfél.

Varságdon /Tolnában/ a higgadtabb öregek egy német korcsmájába járnak, amelyet ők magyar korcsmának neveznek és kizárólag csárdást táncolnak.

Törökkopány. Vezető közejgyő 1926 óta: Molnár Lajos. A község tiszta magyar.

Szorosad. /1930-ban /népsz. anyagot vizsgáltam./ Kiesik a Volksbund hatása alól. Asszimilálódik.

Kára. Öregek németek, a többiek magyarok. Teljesen elmagyarosodott község. 45 évestől lefelé nem is tudnak németül. Volksbund itt nem működik. Érzéseikben is jó magyarok. 303 lélek. Az öregek egymás közt is felemás magyar-német beszéddel beszélnek.

Miklósi községben összeházasodás nem fordul elő.

Somogydöröcske. Evangélikusok. Németek. Volksbund nagyon erősen működik. Házról-házra járva kényszerítik az embereket, hogy belépjenek a Volksbundba. Leszidják, piszkolják azt, aki nem lép be. Az idősebbje, az értelmesebbje és a jobb módú nem tagja a

Volksbundnak. 1-2 család otthon is magyarul beszél. Főként az iparosság. A középiskolás gyermekek magyarosítják a szülőket is.

Tab. Igali főszolgabíró: Dr. Bálványossy Lajos.

Tabi Járás.

Kötcese. Tiszta magyar község. nem is tudnak németül.

Pusztaszemes erősen magyarosodik. Volksbund nem működik. A legrosszabb község

Nágocs és **Zics.** Tótok már nincsenek. Nem is tudnak tótul.

Torvajon is megszűntek. A legvadabb magyarok.

Sérsekszállás erős német hely. Volksbund nincs.

Nágocson nem olyan rossz a helyzet a népszámlálásnál, mint ahogy a jegyző gondolta.

1930-ban az volt az elv, hogy aki tud magyarul, az magyar.

Igali Járás

Bonnya. Erősen magyarosodó. A pusztá erősen sváb, de magyarnak vallja magát. Soha nem lehet más beszédet hallani, mint magyart.

Gadács. Tiszta sváb község.

Miklósi. A Volksbundista, és a magyar egyaránt kevés. „Miért beszél a püspök úr németül?” kérdezték annak idején. „Nem értjük mi azt meg.”, mondta a bíró. Jó magyar érzésűek.

Szabadi. 50 %-os magyar német. Jó érzésű, erősen a magyarosodás útján.

Nágocs. Közjegyző: Horváth Pál. A népszámlálásnál jobb az eredmény, mint remélték. Körülbelül 90 % magyar nemzetiségű lesz. Mióta a Jungführer Pesten járt, azóta építkeznek, dől a pénz. Nágocson összesen 9 német nemzetiségű. A Volksbund kapott egy 500 forintos rádiót. Először azt híresztelték, hogy ingyen, azonban most mindenkitől 6 P-t akarnak bevasalni. Most vissza akarják küldeni.

Zicsben eddig egyetlen német nemzetiségű sincs. Volksbund nem működik. magyar olvasóköri van. Az öregek szívesen beszélnek németül, a fiatalság szívesebben beszél magyarul. Többségben a családi nyelv a magyar. Lenéznek a volksbundistákat.

Az egyke erősen dívik. A református iskola tiszta magyar, a római katolikus iskolában 61 % magyar a 64 tankötelesből.

Szomajom. /Körjegyző: Heckinger Sándor. Jelenleg Pesten./ S(egéd) jegyző: Zágon Gyula.

Az 1930. évi népszámlálás adatai fordítottak. 1.400 német és 400 magyar van ebben a községben. A római katolikus sváb, jobban beszél magyarul, mint németül. A családban a

fiatalok is németül beszélnek. 10-15 házban beszélnek csak magyarul. Iskolában, levente órán csak magyarul beszélnek egymás közt.

Vegyes házasságnál a magyar fél elnémetesedik. Az asszimilációs folyamat kezdetleges. Az iskolázás ideje alatt magyarosodnak némileg. 2 év előtt kérték a német iskola felállítását, de a szülők leszavazták. A tanítás nyelve most is magyar.

A templomban minden 4. vasárnap van német ének, a prédikáció magyar. A Volksbund nem alakult meg. Semmilyen mozgolódás nincs. Talán 1 család volksbundista érzelmű.

Körülbelül fele kész a népszámlálásnak, mind magyar anyanyelvűnek és nemzetiségűnek vallja magát. Félnék a kitelepítéstől. Kongói levél jött a főjegyzőnek és a bírónak, portóköteles, 40 fillért kellett fizetni. Nagy visszatetszést váltott ki a svábok körében. Deputáció jött a segédjegyzőhöz, hogy mit tegyenek. A segédjegyző felolvasta a rendeletet, hogy nem szabad befolyásolni. A kongói levél erősen befolyásolja az eredményt.

Az egyiket a sváb is kezdi. Csak 18 ház van 3 vagy több gyerekkel. A környéki rosszul dotált bábasszonyok működnek. Egyedüli ellenszer az örökösödési törvény megváltoztatása.

8. JELENTÉS¹²⁵

a népszámlálás tudományos ellenőrzéséről a dél-pest megyei és bácskai községekben.

A bizottság tagjai:

Dr. Kovács Alajos ny. államtitkár

Dr. Miskolczi Ágost koronaügyész helyettes

Kísérőként beosztva: Dr. Fogarasi Zoltán miniszteri fogalmazó.

Az ellenőrzés alkalmával felkeresett községek vármegyék szerint az ellenőrzés sorrendjében:

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye: Kiskőrös, Soltvadkert, Császártöltés, Dusnok, Harta.

Bács-Bodrog Vármegye: Hercegszántó, Csátalja, Bácsborsód, Bácsbokod, Csávoly, Felsőszentiván, Bácsalmás, Kunbaja.

A bizottság ellenőrző útja 1941. évi február hó 11-én kezdődött és 14-én fejeződött be.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye

Kiskőrös. Főjegyző: Varga Sándor. /Népszámlálás rendben folyik. Házigyűjtőív, iparos és kereskedőív kevés volt. Természetes szaporodás átlag évente 100, születés 340-350, halálozás 240-250./ Nemzetiségi kérdés itt nincsen. A gyerekek már iskolába léptükkor

¹²⁵ KSH Thirring Lajos hagyaték

mind tudnak magyarul. 1930-ban tulajdonképpen nem volt tót, csak a Statisztikai Hivatal felszólítására nyilvánítottak tótnak 1.000 lelket. Tót istentisztelet nincs, mert nem értik. Evangélikusok. Nemzetiség szerint is mind magyar. Semmiféle agitáció nincs. A Felvidék visszacsatolása idején volt némi pánszláv levelezgetés, de az is megszűnt. A tanítók közül egy sem tud tótul.

Soltvadkert. Főjegyző: Szabady Márton. /Nyomtatványokban hiány mutatkozott. Táviratilag, majd írásban kértek pótlást. A népszámlálási anyag kitöltése hiányos./ Tótul, az öregeken kívül a gyermekek is beszélnek, írni, olvasni azonban tótul nem tudnak A németek 1711. táján jöttek be, evangélikusok.

Az öregek még beszélnek a német nyelvet, a fiatalok azonban már nem tudnak németül. A Volksbund itt nem tud boldogulni, nem is próbálkoztak. A bíró felesége már nem ért egy szót sem németül, pedig a szülei otthon németül beszéltek. Az otthoni társalgási nyelv a magyar. Háromszor egy évben van csak német prédikáció. Tót istentisztelet nincs. Idegen nyelvű újság nem jár-

A hartaiak kb. 5 éve itt összevásárolták a német énekeskönyveket, mert itt már nem volt szükség rájuk. Soltvadkerten a föld fele víz alatt van. A házak 1/3 része össze fog roskadni. Vadvizek folynak ide dél felől. Apadni fog a lakosok száma, mert az árvíz miatt sokat más községbe mentek. A kiskőrösi járásban 43.000 hold van víz alatt.

Hajóson és **Nemesnádudvaron** erősen működik a Volksbund, valamint **Császártöltésen** is. Innen gyakorolnak hatást **Soltvadkert** németiségére.

Kecel színmagyar község. Az 1930-as népszámlálás szerint kimutatott 139 német mezőgazdasági cseléd, szőlőkapás volt.

Császártöltés Vezetőjegyző: Vári Mátyás.

Ebben a községben az évi természetes gyarapodás 40. Egykések. A Volksbund megalakult, vezetője egy tanulatlan, szegény ember, Hill István. Tagjai is szegények, analfabéták. Olyan fajta, amelyet lehet ide is, oda is terelni. Eredeti magyar család körülbelül 10 van, de ezek is elnémetesedtek. A községi bíró nem tud németül. 25 % német nemzetiségűnek vallja magát, de nem tagjai a Volksbundnak. Egyetlen német újság sem jár, de ingyen osztogatják a Deutsche Zeitungot. Ezt azonban nem értik. Volksbundista nincs 100 sem. Szemtelen hangon beszélnek. Brandl a képviselő, gazdag, ezért nem léptek be a Volksbundba. Egy vitéz is Volksbund tag, Várszegi József, kommunista érzelmű.

Flach ügyvéd a kongói levél ellen agitál, a magyarok mennek majd Afrikába.

Császártöltésen Nagy Pál anyanyelvének a tótot, nemzetiségének pedig a németet vallotta, később azonban kiigazította anyanyelvét és nemzetiségét magyarra. Császártöltésen idáig erős volt már a magyarosodási folyamat.

/Hajós a legrégebbi település, azután keletkezett Nemesnádudvar, legfrissebb település Császártöltés./ Munkáskör tagjai kapások, szőlőmunkások, ezek németek. A császártöltésiek sok földet vásárolnak össze a szomszédos határokon. Kb. 50 % magyar anyanyelvű lesz és 75 % magyar nemzetiségű. „Itt lesznek a németek és ez Németország lesz” hirdeti a Volksbund, de magyarul mondják, mert németül nem tudnak. A német prédikációra nem nagyon mennek el, mert nem értik.

Az iskola magyar, de most bevezették, hogy a 6. elemiben német írás-olvasást tanítanak. Az óvoda is magyar. Otthoni társalgási nyelv 90 %-ban sváb. A község lakosai azonban jól és tisztán beszélnek magyarul.

/Hajós és Nemesnádudvar erősen német. A németesítő propaganda most visszaesőben van. A volksbund vezetője egy rovottmúltú, szegény ember, Heibl István./

A jegyző véleménye szerint 2 hónap múlva nem lesz itt semmi Volksbund mozgalom. A németesítő propaganda most visszaesőben van.

Hajóson már a gazdák is bekapcsolódtak a Volksbundba, nem is igen tudnak magyarul. Erős német község, szintúgy Nemesnádudvar. Hajóson valószínűleg a jegyző személyében van a hiba. Nem tudja vezetni a községet. Talán erőszakos, iszákos.

Különös, hogy a népszámlálással ellentétben az anyakönyvi bejegyzéseknél mind magyarnak vallja magát. A gazdagabbja Hajóson és Nemesnádudvaron egyaránt magyarnak vallja magát.

Dusnok. Jegyző: Balló Ferenc. Törpebirtokosok legnagyobbbrészt. 30 holdas birtok a legnagyobb. A számlálást 8 számlálóbiztos bonyolította le és látogatásunkkor majdnem készen voltak. Jobbágy község. Születések száma 127. Szaporodás azelőtt nem igen volt, most van. Tösgyökeres magyarságot csak kinn a tanyán lehet találni. Illirnek mondják magukat. Elszlávosodott község, most erősen magyarosodik. Az iskola azonban kizárólag magyar. A kismise és egy-egy nagymise magyar. A társalgási nyelv kevés kivétellel bunyevác¹²⁶. Kevert szláv nyelven beszélnek, ez korcs nyelv, fele magyar. A 40 éven felüliek és az öregasszonyok nem tudnak magyarul. Jó magyar érzésűek. A számláláskor bunyevác anyanyelvűnek és magyar nemzetiségűnek vallották magukat. Magyar misét

¹²⁶ Bunyevác: A 17. században a hercegovinai Buna folyó mellől a Bácskába és Baranya megyébe települt, katolikus vallású délszláv népcsoport. Tájszólásuk mellett a szerb irodalmi nyelvet használják és sokan tudnak közülük magyarul is.

követelnek. Bunyevác nótát alig tudnak. Nyilasok. Sok a nazarénus¹²⁷ közöttük. Egy közülük a katonaságnál nem akarta megfogni a fegyvert, ezért 5 évet töltött ki, a többi ezután meggondolta magát.

Községi óvodát akarnak létesíteni, de ezt az ügyet 1939 óta csak most vették elő a minisztériumban, pedig csak a formai jóváhagyás hiányzik, mert a községnek megvan rá az anyagi fedezete.

Bátva 2 éve a pap a szószékről kijelentette, hogy nem tanulta meg a bunyevác prédikációt és nem tudja elmondani. Egy öregasszony azt felelte, hogy ne is tanulja meg, beszéljen csak magyarul, s azóta magyar a prédikáció.

Harta. jegyző Pintér Péter. Népszámlálási vezető: Szendrey Lajos. A belterület német, a külterület magyar. A magyarok inkább cselédek. Az érseki birtokra telepéseket szeretnének hozni.

A Volksbund megalakult, tagjainak száma 27, vezetője egy szabómester.

Magyarul mind tud. Istentisztelet felváltva magyar és német. Szívesebben mennek a magyar istentiszteletre és magyar mozielőadásra. Anyanyelvüknek a németet, nemzetiségüknek a magyart vallották. A volksbundistákat 30 hold földdel hitegetik. Kommunistapártiak. A községben működő jegyző 38 év óta csak magyarul beszélt a hivatalában. Nem volt eddig szükség a német nyelvre. Jellemző, hogy a Volksbund vezetőjének a felesége nem tudta a 476-os házszámot németül megmondani.

Hartán az iskola német. Most szeretnének állami iskolát kapni. A tanítók jó magyarok. Vegyes házasság ritka. Név visszanémetesítés még nem volt. Adófizetés, katonáskodás tekintetében remek emberek. 29.000 hold közül 10.000 kisbirtok, 19.000 hold pedig nagybirtokosoké.

Dunaegyháza tót község, de magyarnak vallják magukat. Csupa magyar nevű tótot találunk itt. Ennek az az oka, hogy ez a község eredetileg tót település volt és a lassan beszívargó magyarok eltótosodtak.

Bács-Bodrog vármegye

Hercegszántó. Jegyző: Dr. Székely István.

A szerb pap állítólag propagál. A sokácok 90 %-a magyar nemzetiségűnek vallja magát. 40 év óta van magyar többség. A sokácoknál a halálozási arány nagyobb, mint a magyaroknál.

¹²⁷ Nazarénus: A fegyverviselést és esküt tiltó, csak felnőtteket keresztelő protestáns szekta. Az újkori nazarénus felekezetet Samuel Fröhlich alapította Svájcban, és onnan iparoslegények hozták Magyarországra 1839-ben. 1895 óta elismert vallásfelekezet.

Egy év alatt 62 születés volt, ennek 1/3 része sokác, 2/3 része pedig magyar. Magyarul mind tud. 15-20 német család van. Volksbund itt nincs. Általában még jó magyarok. Ezek azonban nemzetiségnek a németet vallják. A Kalotnak magyar és sokác tagozata van, mert nem akartak a magyarokkal együttműködni. A helyiségük is másutt van. Összeházasodás a görög keleti és a katolikus sokácok között van. A görög keletiek száma körülbelül 320-340. 1898-ban a püspököt rózsafüzérrel és misekönyvvel dobálták meg. A görög keletiek száma körülbelül 800 volt. Ennek a botránynak eredményeképpen vált szét a görög keleti egyház. A közgyűlés nyelve magyar. A görög keletiek közül sok magyarnak vallja magát, de előfordul, hogy utólag – valószínűleg a görög keleti pap befolyására – szerbre javíttatja. /A magyar és a sokác nők öltözete is különbözik. A magyarok szoknyája rövidebb, mint a sokácoké és harisnyájukon az ún. „bibbancs” van./

Lélekszámnövekedés várható. 110 tanya van, ezek túlnyomórészt magyarok. A határ /2 ½ km./ csendes. /Kettősbirtokosok. 7.500 kat. hold a község határa. Béreg már túlesik a magyar határon./ Sokác-magyar házasság van, de ezek nem igen sikerülnek. Az Iparoskör magyar jellegű.

Csátalja. Jegyző: Gádorfalvy Ádám. Csak a tanyán találunk magyarokat. A Volksbund nagyon erősen működik. Egy-két család kivételével mindenki tagja a Volksbundnak. Az iskola most tiszta német lesz. Német anyanyelvű és magyar nemzetiségű előfordul. Magyarul azonban mindenki tud. Eddig csak az első 3 osztályban tanultak németül.

Vagyonos község. Vegyes házasság nem fordul elő. Lakatos, Rostás, Horvát, Nagy stb. családnevűek is németnek vallják magukat. Még a béreseket is rá akarják venni, hogy németnek vallják magukat. A varsói kitelepítés híre most erősen gondolkoztatja őket. Utólag egy páran magyarra igazíttatják ki nemzetiségüket.

Az a hír járja, hogy német korridor lesz és a magyarokat kitelepítik innen. Még a szászokat is idehozzák. A magyar gyerekeket a német iskolában ütik-verik hangos „Heil Hitler” kiáltással.

Az istentisztelet német, de a végén a gyerekek magyarul énekelnek. A tanácskozás nyelvi német, de a közgyűlési jegyzőkönyvet eddig még magyar nyelven vezették.

Vaskúton ugyanaz a helyzet, mint **Garán** és **Csátalján**. Egykések. A természetes szaporodás évi 8 volt. Jellemző, hogy most tüntetőleg nem táncolnak csárdást. A magyar Himnusznál nem állanak fel. A magyarokat „tu slovak” gúnynévvel illetik, bár ezt inkább a baracskaiakra értik.

Garán állítólag a Volksbund vezetője magyar nemzetiségűnek vallotta magát. Ifj. Pentz Mátyás, volt csátlaljai szociális titkár, a Dredit-Anstalt tisztviselője, aki az ifjúság vezetője,

nagy agitátor. Az apja Volksbund vezető. A magyar érzésűek nem mehetnek a társaságukba, mert kicsúfolják őket.

Bácsborsód. Jegyző: Juharos Mátyás.

A németek és bunyevácok a szomszédos községekből beszivárogtak. A belterület inkább magyar. Két tanyai iskolájuk van, itt még magyarul folyik a tanítás. Volksbund kinn a tanyákon működik. Cérnaháti dűlőn. A jobb módú gazdák húzódoznak a Volksbundtól. A vezetőjük egy vincellér, aki feljár Pestre. Súrlódás nincs, mert nem igen érintkeznek. Német anyanyelvű és magyar nemzetiségű azért akad. A németek nagyjából tudnak magyarul, ellenben a magyarok nem tanulnak meg németül.

400 hold földből csak a madarasi magyarok vettek valami keveset, a bácsborsódi magyarok semmit. 5-6.000 hold van a vaskútiak és a garaiak kezén, akik nagyjából németek.

Körülbelül 5 bunyevác család van, ezek magyarnak vallották magukat.

Az istentisztelet nyelvi magyar.

Katymár. Bunyevác, német többség és kevés magyar. Sok az iskolázott sváb, s ezek inkább a magyarokhoz húznak. Magyarul, főleg a fiatalok beszélnek, de általánosságban mindenki tud magyarul. Úgy hírlik, hogy sok lesz a magyar nemzetiségű német. /A népszámlálás esetleg később fejeződik be./ Német nyomtatványt eddig csak egy ember kért, de nem értette meg és inkább a magyar nyomtatvány kérdéseire felelt.

Bácsbokod. Vezetőjegyző: Horváth Gyula. A község 2/3 része német, maga a pap is. A jegyző magára van hagyva, a hatóság nem támogatja. A bunyevácok jó magyar érzésűek. a Volksbundnak csak a fiatalság a tagja. A németek szemtelenek, követelőzők. Körülbelül csak 2/3 részük volksbundista. A németeknek két pártjuk van, a magyar svábok¹²⁸ és a hitlersvábok. Össze is verekedtek. Az utóbbiak húzták a rövidebbet. /Egy alkalommal az egyik német azt a kijelentést tette: „Ha Hitler nem szarik, a magyar nem eszik”./

Vegyes házasság csak magyar és bunyevác között fordul elő, németek között nincs. Magyar, német és bunyevác iskola van. A leglátogatottabb a magyar iskola, 400 tanulója van. Legkevesebb tanuló a német iskolába jár. Az apácák, akik a községben működnek, nagy németek. Innen is, mint Csátaljáról kiszöknek munkára Németországba.

Csávolgy. Nyugdíjazott jegyző Szilvölgyi Miklós /azelőtt Sirach, torontáli sváb/ helyettes jegyző: Bányász Miklós. A jegyzői szoba magyaros festésű bútorokkal van bútorozva.

A német számlálólapra azt mondták: „Das ist rázisch!” Nem értették meg. 65-70 % német anyanyelvű, 50 % magyar nemzetiségű lesz. A bunyevácok mind magyar nemzetiségűnek

¹²⁸ Magyar sváb: Magát magyarnak valló német nemzetiség

vallották magukat. Volksbund itt is működik. Pfeil János módos gazda a vezetőjük. A tagjai inkább módosabb gazdák közül kerülnek ki. Német újságok járnak. A propaganda vezető őket. Dornbach Péter tanító kint járt Németországban, visszatérve sokat foglalkozik a svábokkal.

Az iskola magyar tagozatának 2 tanítója, a német tagozatnak szintén 2 tanítója van. A tanulók közül 125 német, 128 magyar és 28 bunyevác. A svábok és a bunyevácok egykések. A magyarok (a zsellérségből adódnak) sokgyermekesek. Az egykén csak az örökösödés rendezése segít. A németek a környező községekben sok földet vásárolnak. Helyben minden birtok német kézbe kerül. Itt hagyatékozás ritkán fordul elő, inkább csak ajándékozás. Van olyan eset, hogy a dédapa, nagyapa és az apa a haszonélvező, a fiú pedig a tulajdonos. A sváb 40 éves kora után már nem igen dolgozik. Átadja a földet a fiatalabbnak s ő maga pipázgat.

A Volksbund szellem elég erős. Magyarul azonban mindenki tud. Pót népszámlálást akarnak tartani. Esténként 15-20 fiatal összegyűl, Dornbach tanító pedig felolvassa a német újságokat és átfordítja népi nyelvükre. Egy Pilisszentiváni állami tanító /Steiner István, azelőtt Sziklaira magyarosította, de most megint Steiner/ jár ide és gyűlöletet szít a magyarok ellen a németek körében. Vad agitátor. A jegyző megtette a jelentést. A jelentés száma 5.904/1940. XII.Fb. szám: 8.260/1940.

A községi bíró német. A képviselőtestületben 1 bunyevác és most 1 magyar van, a többi német. Múlt évben összesen 48 születés és 47 halálozás volt. Népszámlálási nyomtatványt keveset küldtek.

Felsőszentiván. Vezetőjegyző: Sik Ede.

Törpe- és kisbirtokosok. Középbirtokos nincs. 4/6-a magyar. Körülbelül 600 bunyevác. Inkább a bunyevác szívja fel a magyart. Vegyes házasság előfordul. Egykések. A Volksbund itt is működik. Körülbelül 100 tagja van. A vezetőjük azonban otthon is magyarul beszél. Ezek igazában nem is tudnak németül. Az iskolában van bunyevác és német tagozat. Tanítónőjük Gyarmaty Erzsébet, igen ügyes, jó magyar. 18 német tanuló van. Több mint a fele német nemzetiségűnek vallotta magát. Ez a község mindazonáltal elveszettnek tekinthető a németiség_szempontjából. A templomban 3 nyelvű prédikációt tartanak.

Bácsalmás. Vezetőjegyző /Pesten/ Túrmezey István. Helyettes: Rajnai Ferenc jegyző.

A Volksbund itt igen erős a község 50%-a a tagja. Több mint 50 % fogja német nemzetiségűnek vallani magát. A jobb módúak magyar nemzetiségűek lesznek. A vagyon német kézen van /25.000 hold, a föld 80 %-a/. A magyarok iparosok, napszámosok, kisebb

gazdák. A község németek lakta település, később a bunyevácok jöttek, majd 150 évvel ezelőtt a magyarok, amit a római katolikus egyház „Magyar báli meghívója” elég ügyetlenül ki is hangsúlyozott, mert úgy szól: a római katolikus egyház 200 éves és a magyarok beköltözésének 150 éves évfordulójára.

Tavalyig csak magyar iskola volt. Most az iskolának német tagozata is van. A németek között erősen dívik az egyke. A magyar és a bunyevác szaporább. A prédikáció háromnyelvű. A Gazdakör és a Volksbund egy helyiségben volt, most kénytelen volt a Gazdakör más helyiségbe menni, mert „tarthatatlan a helyzetünk.”. A bunyevác magyar nemzetiségűnek vallja magát. A katonaságnál úgy látszik azt ígérték, hogy itthon 4 q búzát kapnak a katonai szolgálatra behívottak, mert tömegesen jelentkeztek ez igényükkel.

/Névváltoztatás ügyében díj- és illetékmentes az anyakönyvi kivonatok kiállítása.

Belüggyel tisztázandó./

Kunbaja. Jegyző: Péterfia János.

/A számlálást 7 számlálóbiztos bonyolítja le. A nyomtatvány kevésnek bizonyult./

A magyarok körülbelül annyian lesznek, mint 1930-ban, 40 %. Az anyanyelvi és a nemzetiségi bevallásnál alig érthető esetek fordulnak elő.

Egy 8 gyermekes család, aki állandó segélyezésben részesült, német nemzetiségűnek vallotta magát. Egy német család pedig magyar nemzetiségűnek, ellenben a magyar cseléd az német nemzetiségűnek vallja magát. Utólag néhányan kérték a magyar nemzetiségre való kiigazítást. A Volksbundnak kb. 300 tagja van, a szegényebbek fiataljai közül kerülnek ki. a Volksbund vezetője Brandt Jakab képviselő kb. 100-130 kat. holddal. A svábságban éles az ellentét.

A község 1819-ben létesült, azelőtt kun település volt. Egy időben Rudicsháza volt a neve. A határ 5.800 hold. A birtokmegoszlás jó. 100 holdas gazda nincs.

A magyarok sokgyermekes cselédek. A németek között dívik az egyke. A római katolikus plébános Unterreiner, jó magyar. Csak a vasárnapi levente mise magyar és reggel a mise fele. Magyarul mindnyájan beszélnek. Csak német iskola van, még magyar tagozat sincs. 60 magyar tanuló jár az iskolába, a tanítás nyelve magyar-német. Csak 1 magyar tanerőt adtak. Ez igen hátrányos a magyarságra, legalább 2 magyar tanító kellene. A környező tanyák tanulói is idejárnak. Itt is baj volt amiatt, hogy a katonaság azt ígérte, hogy itthon búzát kapnak.

Baja. Polgármester: Dr. Puskás Dezső, polgármester-helyettes, népszámlálás vezetője: Dr. Madarász Lajos aljegyző.

A népszámlálás nem fog a terminusra befejeződni. Kb. 32.000 lesz a lélekszám. Petróleum hiány is volt. 56 számlálóbiztos közül 9 kész. Felülvizsgálat is folyik.

A természetes szaporodás rossz. A tényleges szaporodás bevándorlásból adódik. A város lakosságának 6 %-a zsidó. Ezek kihalóban vannak, mert nincs gyermekáldás.

A katonák által kitöltött számlálólapok igen hiányosak. A tanítóság jól dolgozott. Nemzetiségi probléma itt nincs. 650 személy a hajókon, horogkeresztes lobogó alatt. A Volksbund itt is kibontotta zászlóját, de inkább csak a környékbeli svábok jöttek.

A Volksbund vezetője egy vaskúti sváb gyerek, Dr. Flach Pál, aki a törvényszéki bírói kinevezést nem fogadta el. /A főszolgabírói értesülés szerint a Volksbundtól havi 500 P fizetést kap./ Főszolgabíró helyettese: Dr. Baranyi Bálint szolgabíró. A Volksbund állítólag engedélyt kapott egy utólagos népszámlálásra, március második felében.

A járás területén 70 % volksbundista. Sok a magyar nevű sváb. Elnémetesedés sok fordul elő. 2 hét óta csend van, de ennek előtte igen elmergesedett a helyzet.

Csátalja az egyik legelveszettebb község. Egy ott élő magyar vasutas és felesége állandó inzultusnak vannak kitéve. **Vaskút, Gara, Csávoly** szintén nagy német. Iparosokat, kereskedőket bojkottal fenyegetik. Baján legfeljebb csak a külterület volksbundista érzelmű.

A bunyevácok csendesek, államhűek.

A sváb csak gazdag magyarral vagy bunyeváccal házasodik össze. Gyakoribb a bunyevác-magyar vegyes házasság, a német-magyar házasságnál inkább a német nyer.

Vaskút szinte tervszerűen terjeszkedik, a svábok összevásárolják a földeket.

Bács-Bodrog vármegye.

Bácsalmási járás:

Csikória – A jugoszláv uralom alá került Szabadka város Kelebia pusztájának Magyarországon maradt része. 1930-ban a népesség 20.2 %-a bunyevácnak, 11.4 %-a pedig németnek vallotta magát. A népesség majdnem teljes egészében római katolikus.

Mátételke – Jelentős bunyevác kisebbséggel bíró község. 1900-ban 41,4, 1910-ben 17,3 %, 1920-ban 35,2 % és 1930-ban 11,9 % vallotta magát bunyevácnak.

A nagy többség római katolikus.

Bajai Járás:

Bácsbokol – Magyar, német és bunyevác község, a magyarság és németiség közel egyenlő arányban van. A bunyevácok száma 20 % körül mozog.

Bácsborsód – Egykor túlnyomó részben magyar község. Állandóan növekszik a német anyanyelvűek száma. 1880-ban az össznépességnek még csak 4,3 %-át tették, 1930-ban pedig már 33,8 %-át. Figyelemreméltó még a bunyevácok száma. Ezek aránya 5 és 11 % között mozog a különböző népszámlálások adatai szerint.

Felsőszentiván – Magyar, bunyevác és német lakosság. Vegyes nemzetiségű község. A magyarság állandóan növekedett és mind erősebb többségbe került. /1930-ban 61,7 %/. A szerb anyanyelvűek száma /bunyevácok/ csökkenő irányzatú. Német anyanyelvű 1930-ban a népességnek 18,8 %-a volt. A község majdnem teljesen római katolikus.

Jánoshalmi járás:

Rém - Erős, 22-40 %-ig váltakozó arányú német anyanyelvi kisebbségű. 1930-ban a németek aránya 33,9 %. A népesség majdnem 100 %-ban római katolikus.

9. A Magyar Központi Statisztikai Hivatal szakvéleménye¹²⁹

az Abaffy Lajos és társai elleni bűnügyben a budapesti államügyészség által 23.769/1946. á. ü. szám – 11.121/1946 alatt kiadott vádirat és a budapesti büntetőtörvényszék vádtanácsa által B.IV. 2.593/1946/30. sz. alatt hozott vádhatározat egyes pontjaihoz.

I.

A csak a nemzetiségi adatról kiadott igazolványok kérdése.

A vádirat szerint: „Elkövették visszaélések oly módon is, hogy a kiadott igazolványokban a kérelmezőnek csupán magyarként feltüntetett nemzetiségét vezették, de németnek vallott anyanyelvét nem, ezzel azt a valóságnak meg nem felelő látszatot keltették, mintha e rovat a népszámlálási ívben sem szerepelt volna. S miután ily esetekben a kiadott igazolványon nem tüntették fel a kérelmező német anyanyelvét, azok alkalmasak voltak azt a látszatot is kelteni, hogy a kérelmező nem tartozott a németiséghez és így szabadult a németiséget érintő jogszabályok rendelkezései alól. Az ekként kiállított igazolások tehát megtévesztésre alkalmasak s ezért lényegükben hamisak is, kiállításukkal tehát közokirat-hamisítás büntette valósult meg.”

A vádhatározat nem fogadta el azt a védekezést, hogy a csak a nemzetiségi adatról szóló igazolvány kiadása nem bűncselekmény. Szó szerint: „Ezt a védekezést a vádtanács a már kifejtettekben kívül ezért sem tehette magáévá, mert az u.n. sváb kitelepítő rendelet akkor rendeli el a kitelepítést, ha az érdekelt az összeíráskor német nemzetiségűnek vagy német anyanyelvűnek vallotta magát.

¹²⁹ KSH Thirring Lajos hagyaték

Ennélfogva az olyan kivonatos másolat, amely a két lényegbevágó adat közül az egyiket, a kedvezőtlent mellőzi és nem tünteti fel kétségtelenül célzatosnak és hamisnak minősül.

Nem volt figyelembevehető oly irányú védekezése sem, hogy a rendelet értelmében a Statisztikai Hivatal által községenként összeállított lajstromok voltak a kitelepítés szempontjából az irányadók.

Az igaz, hogy a rendelet értelmében ilyen községenkénti összeállítás volt a kitelepítő bizottságnak a rendelkezésére bocsátandó, de ez éppenséggel nem zárta ki, hogy a bizottság figyelembe vehesse a Hivatal által kiállított egyéni igazolásokat is, annál kevésbé, mert a rendelet nem mondja ki, hogy „csak” a községenkénti összeírás adatai irányadók.

A Hivatal álláspontja a következő:

1/ Az áttelepítésre kötelezett személyek kijelölése az 1941. évi népszámlálás anyanyelvi és nemzetiségi adatai alapján.

Községenkénti névjegyzék és egyéni igazolvány.

A kitelepítendő személyek névjegyzékének összeállításáról a 70.010/1946. B.M.sz. rendelet 3. §. intézkedik. A rendelkezést lényegében szabályozó /2/ bekezdés a következően hangzik:

„/2/ A névjegyzéket – a legutolsó népszámlálás adatai alapján készített – nemzetiségi és anyanyelvi kimutatások alapján kell összeállítani. Azokat, akik a Volksbundnak vagy valamilyen német fegyveres alakulatnak voltak a tagjai, továbbá, akik nevüket német hangzásúra váltztatták vissza, a községi előjáróságnak /polgármesternek/ rendelkezésére álló adatok alapján kell felvenni a névjegyzékbe.”

A szóban forgó „nemzetiségi és anyanyelvi kimutatások” azok a községek szerint készített névjegyzékek, amelyeket a Központi Statisztikai Hivatal a német anyanyelvű és német nemzetiségű, a német anyanyelvű, de magyar nemzetiségű, végül a magyar anyanyelvű, de német nemzetiségű személyekről állított össze és bocsátott a kitelepítési eljárás lebonyosítása céljára a Népgondozó Hivatal¹³⁰ rendelkezésére.

Az idézett szöveg alig értelmezhető úgy, hogy áttelepítésre kötelezettek névjegyzékének összeállításánál a német anyanyelvű vagy német nemzetiségű személyek körét az említett kimutatásokon kívül egyéb forrásokból kellene vagy lehetne megállapítani. Annál kevésbé,

¹³⁰ Népgondozó Hivatal: Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. Május 4-én kiadta a 1.710/1945. M.E. számú rendeletét, a Népgondozó Hivatal felállításáról. A rendelet 1945. Május 10-én hatályba lépett. A rendelet kimondja, hogy a Népgondozó Hivatal feladatkörébe tartozik a menekült vagy áttelepített személyek, illetve a fasiszta németek kitelepítése.

mert a szöveg további része határozott utasítást tartalmaz a többi kitelepítési kritériumnak /Volksbund tagság, német fegyveres alakulatban való részvétel, a név visszanevetesítése/ egyéb forrásokból való megállapítására.

Továbbmenően le kell még szögezni azt is, hogy a Hivatal által kiadott egyéni igazolványok adatai nem is szolgálhattak az áttelepítésre kötelezettek névjegyzékének összeállítására alapul, mert

1/ egy-egy község minden lakosát fel kellett volna szólítani egyéni igazolványának felmutatására, ami teljes képtelenség, mert azt jelenti, hogy a Hivatalnak az ország egész lakosságát el kellett volna előzőleg látni igazolványokkal;

2/ senki sem kötelezhető észszerűen arra, hogy a nem általánosan kiadott és így nem ellenőrizhetően birtokában lévő igazolványt felmutassa, ha az ránézve hátrányos.

A hivatal által kiadott egyéni igazolvány alapján tehát senki sem kerülhetett és nem is került az áttelepítésre kötelezettek névjegyzékére. Következésképpen a csak nemzetiségi adatról szóló igazolvány semmi körülmények között sem okozhatta, hogy valaki az áttelepítésre kötelezettek névjegyzékéről lemaradt.

Összefoglalva: az áttelepítési eljárás céljára a Hivatal részéről kizárólag a német anyanyelvű vagy német nemzetiségű személyekről községenként készített név szerinti kimutatások szolgáltak.

A Hivatal által az anyanyelvi vagy nemzetiségi kérdésről az érdekeltek kérésére kiadott egyéni igazolványoknak az áttelepítésre kötelezett személyek kijelölésénél semmiféle szerepe sem volt és nem is lehetett.

2/ Az áttelepítés alól való mentesítés lehetőségei az anyanyelvi vagy nemzetiségi adatok alapján. Az egyéni igazolványok kiadására vonatkozó szabályok és elvek.

Az 1941. évi népszámlálás alkalmával történt anyanyelvi vagy nemzetiségi adatokról kiadott egyéni igazolványok áttelepítési vonatkozásban csak a mentesítési eljárás során voltak felhasználhatók. Ennek következtésben csupán azokat az adatokat kellett tartalmazniuk, amelyekre a mentesítés során szükség volt.

Az áttelepítés alól való mentesítést anyanyelvi vagy nemzetiségi adatok felhasználásával kétféle címen lehetett elérni:

1. azon a címen, hogy az érdekelt nem német és tévedésből került az áttelepítésre kötelezettek névjegyzékére, mert az 1941. évi népszámlálásnál magyar anyanyelvűnek és magyar nemzetiségűnek vallotta magát.

2. Menteshíti lehetőséget adott a 12.330/1945. M. E. sz. rendelet 2. §-ának /3/ bekezdése egyes német anyanyelvű, de magyar nemzetiségű személyek számára. Szó szerint: „/3/ Nem kell alkalmazni az 1. §. rendelkezését azokra sem, akik bár német anyanyelvűeknek, de magyar nemzetiségűeknek vallották magukat, ha hiteltérdemlően igazolják, hogy a magyarsághoz való nemzethű magatartásokért üldöztetést szenvedtek.”

Meg kell említeni, hogy a 70.010/1946. B.M. sz. rendelet 4. §-ának /2/ bekezdésében foglalt intézkedések szerint az áttelepítésre kötelezettek névjegyzékén jegyzet formájában fel kellett tüntetni a kérdéses személy anyanyelvi és nemzetiségi adatát. Szó szerint: „/2/ A névjegyzéke jegyzet rovatában minden személynél fel kell tüntetni, hogy milyen címen vétetett fel /német nemzetiségű és anyanyelvű, német nemzetiségű, német anyanyelvű, Volksbund tag, volt SS tag/. Annál, aki az 1941. évi népszámlálás után költözött az összeírás helyére, ezt a körülményt – korábbi lakóhelyének megjelölésével együtt – szintén fel kell tüntetni a jegyzet rovatban.”

Az 1. alatti esetben, amikor tehát az érdekelt azt vitatta, hogy nem német, nyilvánvalóan olyan igazolásra volt szüksége, amely mind anyanyelvi, mind nemzetiségi bejegyzéséről tanúskodott.

A 2. alatti esetben, amikor az érdekelt az áttelepítés alól való menteshítését a 12.330/1946. M. E. sz. rendelet 2. §. /3/ bekezdésére hivatkozva akarta elérni, teljesen elegendő volt, ha azt igazolta, hogy magyar nemzetiségű. Az illető azonban ebben az esetben mint német anyanyelvű, már szerepelt az áttelepítésre kötelezettek névjegyzékén.

A magyar nemzetiség megállapításáról ilyen esetben a 70.010/1946. B.M. sz. rendelet is intézkedik. A 7. §. /6/ bekezdése ugyanis a következőket mondja: „/6/ A magyarsághoz való nemzethű magatartásért szenvedett üldöztetést a nemzeti bizottság, vagy a rendőrhatalóság tanúsítványával lehet igazolni. Azt, hogy valaki bár német anyanyelvűnek, de magyar nemzetiségűnek vallotta magát, az áttelepülésre kötelezettek névjegyzékének jegyzet rovatában – a Központi Statisztikai Hivatal nemzetiségi és anyanyelvi kimutatásai alapján – bevezetett megállapítás igazolja.”

Senkitől nem lehet elvitatni azt a jogát, hogy adott esetben az áttelepítés alapjául szolgáló tények tekintetében a rája vonatkozó adatok helyességéről meggyőződjen. Ezt annál is kevésbé lehetett megtagadni, mert hiszen a legnagyobb elővigyázatosság mellett is elképzelhető volt, hogy valaki valóban téves adat alapján került a névjegyzékre. Emellett a kitelepítési eljárás alá vont községek érdekelt lakosai már az áttelepítésre kötelezettek névjegyzékének kifüggesztése előtt is tehettek lépéseket a rendeletben megjelölt

tényállások bizonyításához szükséges okiratok és bizonyítványok megszerzésére és természetszerűen szükségük volt az anyanyelvi vagy nemzetiségi adatok ismertetésére.

A Hivatal azért nem tagadhatta meg az anyanyelvi vagy nemzetiségi adatról kért igazolás kiadását.

Ezenkívül figyelembe kell venni az érvényben lévő 1929. XIX. t.c. 21. §-ának második bekezdésében foglalt azt az intézkedését, amely szerint az adatok egyénenkénti közléséhez az adatszolgáltató hozzájárulása szükséges. Abban az esetben tehát, ha valaki csak nemzetiségi adatának közlését kérte, a közlést megtagadni nem lehetett viszont más adatot az igazolásba bevenni sem lehetett, mert a fél beleegyezése hiányzott.

/3/ A csak nemzetiségi adatot tartalmazó igazolvánnyal való megtévesztés lehetősége az áttelepítési eljárással kapcsolatban. Az egyéni igazolványok tulajdonképpeni jelentősége.

A csak nemzetiségi kérdésről a mentesítési eljárás céljára kiadott igazolvány megtévesztő tehát nem lehetett, mert

1. az áttelepítésre kötelezettek névjegyzéke nem készült és nem is készülhetett az egyéni igazolványok alapján;
2. a magyar nemzetiségi alapján mentesítésre igényt tartó félnél a német anyanyelvűség nyilvánvaló, mert ellenkező esetben nem kerülhetett az áttelepítésre kötelezettek névjegyzékére. Aki nem német anyanyelve miatt került a névjegyzékre, hanem azon a címen, hogy tagja volt a Volksbundnak, vagy az SS-nek, vagy nevét visszanevetesítette, a 12.330/1945. M. E. sz. rendelet 2. §. /3/ bekezdése alapján az áttelepítés alól nem is volt mentesíthető;
3. az áttelepítésre kötelezett személyek névjegyzéke jegyzet rovatában feltüntette a kérdéses személy anyanyelvi és nemzetiségi adatát. Az itt feltüntetett adatokat kellett a mentesítési eljárásnál a 70.010/1946. B. M. sz. rendelet 7. §. /6/ bekezdése szerint bizonyító erővel elfogadni.
4. Az egyéni igazolványnak tulajdonképpeni jelentősége az áttelepítendő névjegyzékébe foglalt adatok beírásánál a legnagyobb elővigyázatosság mellett is előfordulható hibák felderítése volt. A névjegyzék és az igazolvány adatainak eltérése esetében az eljáró hatóságoknak a tényállás tisztázása és a hiba kinyomozása érdekében a Központi Statisztikai Hivatalhoz kellett fordulni.

4/ A felelősség kérdése a kiadott igazolványokkal való visszaélés esetében.

Bevallott adatokról való igazolások kiadása tekintetében a Központi Statisztikai Hivatal semmiféle korlátozás nem kötötte. Jogszerűen kifogástalan igazolás kiadásánál a Hivatal nem is kötelezhető annak kutatására, hogy a kiadott igazolás esetleg megtévesztésre lehet

alkalmas valamilyen ügyben. Ennek a lehetősége ugyan, a fentiek szerint, egyáltalában nem is állott fenn. mindenesetre nyomatékosan le kell szegezni, hogy a csak nemzetiségi kérdésről szóló igazolások kiadását semmiféle jogszabály máig sem tilalmazza és nem kérte az ilyenek kiadásának mellőzését a bűnügy megindulásáig semmiféle érdekelt hatóság sem.

A csak nemzetiségről kiadott igazolvány útján elkövetett visszaélésért a Központi Statisztikai Hivatal vagy annak előadója nem is tehető felelőssé, mert nyilvánvaló, hogy visszaélés csak akkor állhat elő, ha az illetékes hatóságok a mentesítési eljárás során az érvényben lévő és be is mutatott jogszabályok rendelkezéseivel ellentétes módon járnak el. A visszaélésért tehát őket terhelné a felelősség.

II. A Hivatal által kiadott egyéni igazolvány aláírójának felelőssége az abban foglalt adatok valódiságáért.

A vádirat szerint: „Dr. Szabó Bertalan hivatali felsőbbbségtől feljogosítást kapott arra, hogy a népszámlálással kapcsolatos igazolásokat aláírhasa. Amennyiben tehát az igazolásokba az eredeti népszámlálási ívek adataira – a németiséghez való tartozás szempontjából – nem híven, hanem hiányosan tüntette fel, vagy éppen tudatosan hamis adatokat vett be, úgy hivatalos hatáskörében közokirat-hamisítás büntettét követte el.”

„Abaffy Lajos tekintetében csupán annyi volt megállapítható, hogy a kérdéses igazolások ő készítette el, de aláírásra dr. Szabó Bertalannak vagy Szathmári Gábor miniszteri titkárnak kellett bemutatnia. Miután azonban nevezettek a dolog természeténél fogva az aláírások eszközlésekor az adatokat nem ellenőrizhették a nagy mennyiségű munka miatt, így az igazolványokban szereplő hamis adatokért Abaffy Lajos a felelős.”

A Hivatal álláspontja a következő:

Az anyanyelvi vagy nemzetiségi adatokról kiadott egyéni igazolásokat a Hivatal erre felhatalmazott tisztviselői írták alá. Az igazolvány elkészítésével kapcsolatos tennivalókat – a számlálólap gyakran igen hosszadalmas munkával járó kikeresését, az ügydarab és az igazolvány megírását, iktatását, lepecsételését – a népszámlálási osztály, illetőleg az iroda egyéb alkalmazottai végezték el. Az aláírás tehát csak annyit jelent, hogy az igazolványt szabályszerű úton, arra hivatott személyek készítették el, akik közül az igazolvány kiállítója az ügyiraton aláírásával jelzi felelősségét. Az igazolványok aláírói a lehetőség szerint mégis behasonlították az adatokat a számlálólappal. Többször előfordult azonban, hogy erre a nagy munkatorlódás miatt nem kerülhetett sor, vagy nem volt a kellő alapossággal elvégezhető. A munkálatokban szabályszerűen részt vett személyek által bizonyos ügyességgel történt és a számlálólappal kapcsolatos hamisítás esetében ezt a tényt

a legnagyobb alapossággal elvégzett behasonlítás mellett sem állapíthatták meg az aláírók, már azért sem, mert a számlálólapok nem okiratnak készültek és azokon már kiállításuk alkalmával történhettek és történtek is igen számos esetben törlések, radírozások, vagy változtatások.

III. Az igazolások kiadása iránti kérelmek soronkívüli elintézése.

A vádirat szerint: „A gyanúsítottak hivatali hatáskörükben vagy szolgálatukban azáltal szegték meg kötelességüket, hogy a kérelmek érkezési sorrendjét figyelembe nem véve anyagi előnyök ellenében egyes kérelmeket a népszámlálási ívekkel felszerelve soron kívül mutatták be az előadónak, illetve az előadók azokat soron kívül intézték el.

Kimondja még a vádirat, hogy „az igazolások soronkívüli kiállításai is súlyos kárt eredményeztek, mert lehetővé tették olyan német származású egyéneknek Magyarországon maradását, és itteni vagyonuk megtartását, kiknek a törvényes rendelkezések szerint az országot el kellett volna hagyniuk és vagyonuk a magyar államra szállt volna. A soron kívül megszerzett igazolványok e tekintetben azt eredményezték, hogy a kitelepítési kormánybiztosság az illetőre vonatkozóan már korábban megállapította a kitelepítéstől való mentességüket s így a kérdéses község egyetemleges elbírálásánál már figyelembe nem vették, s így a visszamaradók százalékos számát nem terhelték.”

A Hivatal álláspontja a következő:

Az egyéni igazolások kiadása iránt benyújtott kérelmek beérkezésük alkalmával nem kerültek iktatásra. A kérelmek benyújtására formai megkötés nem állott fenn, mert a Hivatal nem akart bürokratikus nehézségeket támasztani. Az iktatás a kiadás alkalmával történt meg. A beérkezés sorrendjétől eltérő elintézés tényét ezért a Hivatal nem tudja megállapítani.

Az elintézés már kezdettől fogva eltért a beérkezés sorrendjétől mégpedig azért, hogy a munka gyorsítható legyen. A kérelmek az érdekeltek 1941. évi lakóhelyi szerint rendeztetek és összegyűjtettek. Az anyag többszöri kézhezvételét mellőzendő egyszerre történt meg az egy községbe tartozók lapjainak kikeresése.

A kérések teljesítésének sorrendjénél a következő körülmények voltak irányadók:

- 1/ az áttelepítés időrendje, amiről a Központi Statisztikai Hivatal a Népgondozó Hivataltól a kimutatások /névjegyzékek/ megfelelő időpontra való elkészítése céljából előre értesült;
- 2/ az, hogy az egyéni igazolások kiadása a községi névjegyzékek elkészítésével kapcsolatos munkálatokat nem hátráltassa;

3/ technikai körülmények: az egy-egy községből befutott kéréseket lehetőleg össze kellett gyűjteni és egyszerre elintézni, mert egy község anyagának többszöri felhozatala a raktárból és kézbevétele súlyos munkaerő és időpazarlással járt volna.

Az egyes kéréseknél felmerült szempontok mérlegelése alapján természetesen a soronkívüli elintézés szociális és egyéb okok miatt nem egyszer elkerülhetetlen volt, például olyan esetekben, amikor a helyi hatóságok egyes személyek feltételezett német mivolta miatt már az áttelepítési eljárás előtt fogatosítottak bizonyos rendszabályokat; különösen, ha a sürgősséget olyan tényező támasztotta alá, mely az áttelepítés, illetőleg a Hivatal munkája szempontjából irányadó volt /pl. a Miniszterelnök úr, az Igazságügyminiszter úr, a miniszterelnökség és a belügyminisztérium államtitkárai, a Nemzetgyűlés elnöke stb./.

A vádiratnak azokra a megállapításaira vonatkozóan, amelyek az igazolványok soronkívüli kiadásával okozott súlyos kárra vonatkoznak, meg kell jegyezni a következőket:

1/A kiadott egyéni igazolványból kiderülhetett, hogy az érdekelt fél magyar anyanyelvűnek és magyar nemzetiségűnek vallotta magát és ebben az esetben – ha nem volt tagja a Volksbundnak vagy az SS-nek, vagy nevét vissza nem németesítette – tévesen és jogszabályellenesen került az áttelepítendő névjegyzékére. Az ilyen személyt – a téves bejegyzés okának tisztázása után – a névjegyzékből törölni kellett. Itt károkozásról nem lehet szó.

2/ Az igazolványban foglalt adat vagy adatok megegyeztek az áttelepítésre kötelezett személyek névjegyzékének jegyzet rovatában feltüntetett adatokkal/70.010/ 1946. B.M. sz. rend. 4.§. /2/ bekezdés/. Károkozás az igazolvány soronkívüli kiadásával itt sem történhetett, mert a 70.010/1946. b. m. sz. rendelet 7. §-ának /6/ bekezdése szerint a mentesítési eljárásnál: „Azt, hogy valaki bár német anyanyelvűnek, de magyar nemzetiségűnek vallotta magát, az áttelepülésre kötelezettek névjegyzékének jegyzet rovatában – a Központi Statisztikai Hivatal nemzetiségi és anyanyelvi kimutatásai alapján – bevezetett megállapítás igazolja.”

3/ Kitűnhetett végül az igazolványból, hogy az érdekelt személy - az áttelepítésre kötelezettek névjegyzékének jegyzet rovatában foglaltakkal ellentétben – magyar nemzetiségű. Az igazolvány és a névjegyzék eltérésének tisztázása után abban az esetben, ah az igazolvány adata helytállónak bizonyult és a névjegyzéket megfelelően helyesbítették, csupán az történt, hogy az érdekelt számára megnyílt a 12.330/1945. M. E. sz. rendelet 2. §-ának /3/ bekezdésében megjelölt mentesítés lehetősége. Kárnak ez sem tekinthető.

A vádirat indokolása arról szól, hogy a soron kívül kiadott igazolványok alapján a „kitelepítési kormánybiztosság” és „korábban” megállapította a mentességet és az ilyen személy a község egyetemes elbírálásánál a visszamaradók %-os számát nem terhelte.

Meg kell jegyezni, hogy a magyarországi német lakosságnak Németországba való áttelepítéséről kiadott jogszabályok /a 12.330/1945. M. E. sz. rend. és a 70.010/1946. B. M. sz. rend./ „kitelepítési kormánybiztosságot” nem ismernek. A mentesítés ügyében a 12.330/1945. M. E. sz. rendelet 2. §. /6/ bekezdésében és a 70.010/1946. B. M. sz. rendelet 7. §. /1/ bekezdésében foglalt rendelkezéseknek megfelelő 5 tagú mentesítési bizottság határoz. A mentesített személyek végleges kijelölését azonban a 12.330/1945. M. E. sz. rendelet 6. §-ának megfelelően kiküldött miniszteri biztos állapítja meg a 70.010/1946. B. M. sz. rendelet 8. §-ában meghatározott módon. E §. /1/ bekezdése a következőket mondja: „/1/ A miniszteri biztos a mentesített személyeket és a R.2. §-a /4/ bekezdése értelmében mentesülő családtagjaikat a mentesülésre szolgáló érdem szerint sorrendben számbavenni és ha azoknak együttes száma meghaladja a járásban, thj. városban, illetőleg vármegyékben áttelepülésre kötelezettek 10 %-át, a bizottság által készített névjegyzékben törli a sorrendben hátrébb következő és a 10 %-ot meghaladó számban felvett személyeket és a névjegyzéket ennek megfelelően záradékolja.”

A mentességnek „korábban” való megállapítása sem történhetett a Hivatal által kiadott igazolványok alapján, mert hiszen a 70.010/1946. B. M. sz. rendelet 7. §-ának /6/ bekezdése szerint az érdekelt magyar nemzetiségét az áttelepítésre kötelezettek névjegyzékének jegyzet rovatából kellett megállapítani. Ebből viszont következik, hogy a névjegyzék elkészülése és a közszemlére való tétele előtt mentesítési ügyben nem lehetett határozni.

Fentiekre való tekintettel meg kell állapítani, hogy abban az esetben, ha a vádirat indoklásából idézett tényállás valóban megtörtént, ez jogszabályellenes eljárás eredménye lehetett csupán.

10. Tárgy: Pest vármegyei városok és környék anyagának átlapozása és a német anyanyelvű és nemzetiségű népesség névjegyzékének készítése¹³¹

P.d.

Folyó év április hó 18-án délben a Központi Statisztikai Hivatal II. osztályán megjelent a politikai rendőrség¹³² két kiküldöttje és Szepes csoportvezető aláírásával ellátott levél

¹³¹ KSH Thirring Lajos hagyaték

alapján s igazolványaik bemutatása után Pest vármegye németek által lakott városainak és községeinek számláló lapanyagát kérték azzal, hogy a németek (német anyanyelvűek és nemzetiségűek) névjegyzékét vagy a Központi Statisztikai Hivatalban, vagy a politikai rendőrségen elkészíthessék, még pedig terv szerint 3 nap alatt. Kérésüket, minthogy éppen Mike tanácsost hívták fel (...) tárgyalást Szathmári Gábor dr. miniszteri titkár hallgatta meg, és azonnal jelezte a munka nehézségeit, elvi akadályait és igen nagy terjedelmét, azután átirányította a kiküldötteket Mike Gyula dr. miniszteri tanácsos úrhoz. A két kiküldött ott, jelenlétemben megismételte a kérést, Mike tanácsos úr pedig az elvi akadályokra hívta fel a figyelmet, minthogy a kérdés elnöki döntést igényelt, a két igen határozottan fellépő kiküldöttel (...) osztályfőnök, elnök úrhoz mentünk föl. (...) Sándor dr. miniszteri osztályfőnök, elnök a kérés és az ezzel kapcsolatban már felmerült szempontok meghallgatása után szintén utalt a technikai nehézségekre (raktár-rendezés akadályai stb.), az elvi akadályokra (törvény), az összeírások titkosságához fűződő kormányzati érdekekre, de kiemelte azt is, hogy a kérdés súlyát átérzi és ezért haladéktalanul jelentést kíván tenni a miniszterelnök úrnak, hozzájárulása megnyeréséig azonban máris (...) nyújt a munka megindítására azzal, hogy a hozzájárulásnak akár általa, akár a politikai rendőrség által kedvezőtlenül történő (...) a haladéktalanul megkezdhető névjegyzékben foglalt esetekre ne használtassanak fel.

A munka a II. osztályban külön, lehetőleg elkülönített, illetőleg elkülöníthető szobákban indult meg másnap, a kiküldöttek azt jelezték, hogy munkatársaikkal készítették el, saját papíroson a névjegyzéket, hogy azonnal megkezdődhessen a munka, néhány község anyagát már a tárgyalás napján előkerestük, a munkában résztvettünk, illetőleg közvetlen irányítóik a munka megkezdésekor nyomban maguk is meglátták, hogy nagy terjedelmű munka elvégzésére szükséges és megbízható kisegítőket kértek, csak a munka folyamán emelkedő létszámban állottunk rendelkezésre a papírral és a Központi Statisztikai Hivatal ...

... kapcsolatot, Szebeni miniszteri tanácsost az illetékes belügyminisztériumi osztály vezetőjét hívta fel, mint erről a titkárságtól utólag értesült, az említett kérdésben. Tekintettel arra, hogy az itt dolgozók állandóan a munka sürgős voltát hangsúlyozták és a

¹³² Politikai Rendőrség (PRO): Teljes nevén Magyar Államrendőrség Budapesti Rendőrfőkapitányság Politikai Rendészeti osztálya, vagyis BRFK PRO. A politikai rendőrség vezetője Péter Gábor lett. A Szerv maga hivatalosan 1945. február 2-án alakult meg, körülbelül 60 fővel, és február végére megtalálták a számukra ideális központot is, az Andrássy út 60-at, az egykor Nyilaskeresztes központot, a volt Hűség Házát. Ezzel párhuzamosan megalakult a Magyar Államrendőrség Vidéki Főkapitányság politikai Rendészeti Osztály, melynek vezetője Tömpe András lett. 1946 októberében a budapesti és a vidéki politikai rendészeti osztályokat egyesítették Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályává, melynek a élére Péter Gábort nevezték ki.

jegyzékeket is mindig el akarták vinni, elnök úr úgy döntött, hogy csoportvezetőjüket április 27-re (23-án ugyanis a pesti oldalon tárgyalta) magához kérti és felhívja arra, hogy a hozzájárulást közvetlenül eszközölje ki, addig a munka menete ne szakadjon meg.

Folyó év április 24-én (...) csoportvezető az itt dolgozók közvetlen vezetőjével megjelent szobámban és azt kérdezte, hogy juthatnak a jegyzékek birtokába, mikor erre elnök úrhoz akartam irányítani, azt mondta, hogy ott már jártak, de úgy látják, másféle referálás kellett volna, nekik a jegyzék kézhez kapása múlhatatlanul fontos. Kissé (...) általam nyugodt hangnemben (...) után elismerték, hogy anyag rendelkezésre bocsátása és munkaerők beállítása nagy segítség, bár csak félmegoldás, a csoportvezető kilátásba helyezte, hogy a legrovidebb idő alatt új döntést provokál.

... volt kénytelen őket ellátni, az ezzel kapcsolatos megbeszélések mindig simán mentek, amennyiben nem voltam jelen, részben Szathmár Gábor dr. min. e. titkár vagy Dely Zoltán (...) főnök, részben és főleg pedig (...) Lajos statisztikai felügyelő tárgyalta az itt dolgozók irányításáról. A munka bizalmas jellegét a munkában résztvevők előtt ismételt hangoztattuk.

Elnök úr folyó év április 20-ra tervezett miniszterelnöki kihallgatása 21-re tolódott, a 21-i kihallgatás eredményéről csak 21-én késő délután értesültem. Addig a munka a megbeszéltek keretében folyt, azzal, hogy miután megállapítást nyert, hogy a jegyzékeket a munkában résztvevők elviszik és feltehető volt, hogy adataikat a hozzájárulás kiegészítése előtt felhasználják, elnök úr távollétében és korábbi (...) alatt az egyik napon Mike tanácsos úr a jegyzékek bezáratását rendelte el, a közvetlen munkavezető Abaffy felügyelő úrral ezután, minthogy a szobák általunk történő lezárása nem látszott szerencsésnek, úgy állapodott meg, hogy a II. osztály páncélszekrényébe zárják a jegyzékeket és az egyik kulcsot ő, a másikat Abaffy felügyelő úr őrzi meg.

Elnök úr 21-én délután arról értesített, hogy a Miniszterelnök úr nem járult hozzá a munkához és erről a Belügyminiszter urat is telefonon értesíteni kívánta, minthogy nem talált vele...

Egy vagy két nappal utóbb Mike tanácsos úrtól arról értesültem, hogy elnök úr megbízásából járt a Miniszterelnökségen is, a munka szóbeli engedélyezése megtörtént, erről a miniszterelnök úr írásban is értesíti a Központi Statisztikai Hivatalt, az ügyet azonnal referálják elnök úrnak és ezután a jegyzékeknek átadása nem ütközhet akadályokba. Ez közvetlenül a hivatalos óra végén történt, a munkavezetőt a hozzájárulásról és a jegyzékek elviteléről csupán másnap – amikor már elnök úr is

értesített az új döntésről – tájékoztathattam, mert mire a II. osztályba visszaérkeztem a rendőrségi munkaerők már nem voltak jelen.

A fent feljegyzetteket emlékezésből foglaltam össze, az időpontok és az időrend nem kétségtelen, a lényeg azonban az előadottak híven (...) magukba foglalni.

Folyó év április 24-én vagy 25-én megjelentem a belügyminisztériumban, kihallgatást kértem a politikai osztály vezetőjétől a fenti ügyben. (...) tanácsos elfoglaltsága miatt nem fogadott (...) tett, hogy jelentkezsem közvetlenül Zöldi államtitkár úrnál, aki az ügyet ismeri és a döntést közölni fogja.

Zöldi államtitkár úrnál megjelenvén közölte velem, hogy a megelőző nap délutánján beszélt a miniszterelnökúrral s ő hozzájárult a politikai rendőrség által kért népszámlálási adatok kiadásához. Egyben azt is közölte velem, hogy még aznap délután felkeresi a (...) írásbeli engedély megszerzése céljából.

A Statisztikai Hivatalban (...)

Budapest, 945.V/13

Az eredetileg három napra tervezett munka 1945. május 22-én fejeződött be. A munka során a következő községek anyagát lapozták át:

Békásmegyer	Budaörs
Bia	Budatétény
Budajenő	Ceglédbercel
Budakalász	Csobánka
Dunakeszi	Dunabogdány
Dunaharaszti	(...)
Nagykovácsi	(...)
Nagytétény	Taksony
Pesthidegkút	Telki
Pilisborosjenő	Torbágy
Piliscsaba	Tököl
Pilisszentmárton	Törökbálint
Pilisvörösvár	Újhartyán
Perbál	Üröm
Solymár	Vecsés
Szigetbecse	Zsámbék
Szigetcsép	

Az anyag átpörgetése után mindazok az említett községbeli lakosok, akik akár anyanyelvükkel, akár nemzetiségként jegyezték be, jegyzékbe foglaltattak, a jegyzék a következő adatokat tartalmazza: név, utca és házszám, születési év, anyanyelv, nemzetiség. A jegyzékek egy példányban készültek és azokat a politikai rendőrség kiküldöttei magukkal vitték.

Budapest, 1945. június 7.

11. Anyanyelvi és nemzetiségi egyéni adatok kiszolgáltatása¹³³

Hivatkozással Miniszterelnök úrnak a Központi Statisztikai Hivatal volt elnökével Dobrovits Sándor dr. miniszeri osztályfőnökkel, Szebeny belügyminiszeri osztályfőnökkel, továbbá a Belügyminisztérium kötelékéből időközben kivált Zöld államtitkárral folytatott megbeszéléseire, tisztelettel jelentem, hogy az 1941. évi népszámlálás anyanyelvi és nemzetiségi bevallásairól névjegyzékszerű /és egyéni/ igazolványok és kimutatások kiadása tárgyában újabb állásfoglalás vált időszerűvé.

Összefoglalva az ügyben eddig történeteket, a következőkről tájékoztathatom Miniszterelnök urat.

Régebbi gyakorlat. A Magyar Központi Statisztikai Hivatal egyéni adatokat általában nem szolgáltatott ki, legfeljebb magának az adatszolgáltatónak. Az adatgyűjtés titkossága érdekében a múltban rendszerint még bünyügyi nyomozónak sem adott ki a Hivatal egyéni adatokat. Zsidókra vonatkozó adatok kiszolgáltatására egyetlen esetben sem kerül sor, anyanyelvi nemzetiségi információra sem.

Újabb helyzet /sváb kérdés/: A sváb kérdés előtérbe lépésekor fokozott mértékben, több oldalról nyilvánult meg adatigény.

a/ Egyes egyének kérése. Kezdetben a Központi Statisztikai Hivatal főleg technikai okokból lehetőleg elzárkózott az akkoriban szórványosan érkező olyan kérések elől, hogy igazolja egyes egyéneknek az 1941. évi népszámlálás alkalmával tett anyanyelvi és nemzetiségi adatvallomását. Később, amikor a technikai akadályok részben elhárultak és a népszámlálási anyag túlnyomórésze hozzáférhető lett, mivel az 1929. XIX. t. c. egyéni adatoknak az adatszolgáltató saját részére való kiszolgáltatását nem tiltja, a Hivatal elnöke hozzájárult ahhoz, - és ezt Miniszterelnök úrnak be is jelentette -, hogy szigorúan családi alapon, illetőleg ügyvédi meghatalmazás esetében is, ah az anyag hozzáférhető és a számlálólap kikeresése nem okoz aránytalan nehézséget és idővesztést, anyanyelvi és nemzetiségi adatvallomásról igazolvány adassék ki a következőknek: az összeírt egyének

¹³³ KSH Thirring Lajos hagyaték

házastársának, fel- és lemenőinek, testvérének, apósának, anyósának, vejének, menyének, és végül meghatalmazott ügyvédjének. A személyazonosság igazolását a Hivatal természetesen minden esetben megkövetelte.

b/ Hatóságok kérése. A Központi Statisztikai Hivatal az 1929. XIX. t. c. tiltó rendelkezéseire támaszkodva kezdetben szigorúan elzárkózott egyéni adatoknak hatóságok, hivatalok részére történő kiadása elől. A Politikai rendőrség ilyirányú kívánságával kapcsolatban a 4184/1945. számú miniszterelnökségi ügyiratban adott engedély alapján azonban újabban a bizalmasság hangsúlyozásával hatóságoknak is kiad a Központi Statisztikai Hivatal egyéni /anyanyelvi és nemzetiségi/ adatokat, olykor névjegyzékszerűen, olykor csak egyes egyénekről, természetesen a Miniszterelnök úrnak történő egyidejű jelentéstétel mellett. Ezek a hatóságok többnyire igazolóbizottságok¹³⁴, Nemzeti Bizottságok, Földigénylő Bizottságok, Községi Elöljáróságok, Nép gondozó Hivatal, rendőrpáncsnokságok.

c/ Politikai rendőrség kérése. F. év április és május hó folyamán a Központi Statisztikai Hivatal Népszámlálási osztályán Miniszterelnök úrtól Zöld államtitkár útján érkezett szóbeli engedély alapján néhány hivatali alkalmazott segítségével a politikai rendőrség kiküldöttjei pest megyei községeknek magukat 1941-ben anyanyelvi ill. nemzetiségi alapon németeknek valló lakósaikról névjegyzéket állítottak össze. A munka végeztével a

¹³⁴ Igazoló bizottság: Az Ideiglenes Nemzeti Kormány, az Ideiglenes Nemzetgyűléstől kapott felhatalmazás alapján, az 1945. január 4-i 15/1945. M.E. sz. rendelettel létrehozták az igazoló bizottságokat, majd az 1080/1945. sz. M.E. rendelete alapján hatáskörüket kibővítették. Az igazolóbizottságok feladata elsődlegesen az volt, hogy felülvizsgálja azt, hogy a közalkalmazottak, köztisztviselők, az 1939. szeptember 1. napját követően tanúsított magatartása sértette-e a magyar nép érdekeit, vagyis a közalkalmazottak háború alatti magatartását vizsgálták. Az 1080/1945. M.E. sz. rendelet az igazolási eljárást kiterjesztette az állami támogatást élvező intézmények munkavállalóira, a társadalmi szervezetek tisztviselőire is. Az igazoló eljárás lefolytatása egy hét tagú igazolóbizottsági testület hatáskörébe tartozott, amelyek a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjainak és a Szakszervezeti Tanácsnak a küldötteiből, egy jogászból és a munkaadó képviselőjéből álltak. Minden járásbírói székhelyen egy igazolóbizottságot kellett létrehozni – ha több igazolóbizottság felállítására volt igény, annak elrendelése és létrehozása a főispán kötelezettségeihez tartozott. A bizottság tagjait kinevezésük, illetve behívásuk folytán igazoltnak tekintették (6.§.). Az igazolóbizottság a következő határozatokat hozhatta: 1. az igazolási eljárás alá vontat igazoltnak jelentette. 2. ha az ellenőrzés során kiderült, hogy a vizsgált személy tagja volt valamelyik nyilas vagy fasiszta jellegű pártnak, vagy ilyen jellegű nézeteket terjesztett, az - enyhébb vagy súlyosabb - büntetést vont maga után. Ez lehetett feddés, áthelyezés, rövidebb-hosszabb eltiltás, kényszernyugdíjazás vagy akár elbocsátás. A tárgyalások zárt körben folytak, nem voltak nyilvánosak (11.,15.§) Az igazolóbizottságoknak az igazolásokon kívül jogukban állt fegyelmi intézkedéseket hozni, így elrendelhetők az illető személy állásvesztését, internálását is. Ha bűncselekmény elkövetésének gyanúja merült fel, úgy a további ügyet átutalhatták a népügyészséghez kivizsgálásra. Az igazolási eljárás alá vont személy csak akkor került elbocsátásra, ha azt az illetékes miniszter ellenjegyezte. Az igazolási eljárások többsége 1945-1946. évre esett. 1946. augusztus 15-én Budapesten megszüntették a még működő igazolóbizottságokat és a még folyamatban levő ügyek kezelésére egy titkárságot hoztak létre a Budapesti Nemzeti Bizottság (BNB) irányítása alatt. 1947. március 28-i határozattal a Minisztertanács felfüggesztette az igazolási eljárásokat, majd a további igazolások lefolytatásával az Igazságügy-minisztériumot bízta meg (10.000/1947. Mt. sz. rendelet) Az eljárásokat 1945-ben kezdték, amelyek 1948-ig folytak. Az igazolóbizottságok működését a 11200/1948. sz. Kormány rendelet szüntette meg.

jegyzéket a politikai rendőrségre vitték. Ezután a Hivatal a kettős munka elkerülése céljából mind pest megyei kérést a Belügyminisztériumhoz tett át elbírálásra. A nem pest megyei kérések halmozódása miatt pedig a Hivatal utóbb Miniszterelnök úrhoz fordult döntésért. Az engedély ilyen egyéni adatok kiszolgáltatására a 4184/1945. számú miniszterelnökségi ügyiraton érkezett meg a Hivatalhoz azzal, hogy további intézkedésig hatósági kérésre is kiszolgáltatathatók egyéni adatok, Miniszterelnök úrnak történő egyidejű jelentéstétel kötelezettsége mellett. Az ügyirat azonban nem tartalmazza azt, hogy e tekintetben milyen körre korlátozódjék a hatóság fogalma. Az egész kérdés szempontjából pedig igen fontos volna ennek a fogalomnak pontos körülírása tekintettel a széles hatáskörrel felruházott új szervekre és intézményekre.

Belügyminiszter úr 20.146/1945-I. B. M. sz. átiratában, arra hívta fel a Hivatalt, hogy anyanyelvi és nemzetiségi statisztikai adatokat belügyminiszteri engedély nélkül sem magánosoknak, sem hatóságoknak nem szolgáltatasson ki. Ebből az volt következtethető, hogy újabban a Központi Statisztikai Hivatal által a Belügyminisztériumba áttett pest vármegyei kéréseket ott a törvényelőkészítő osztályhoz irányítják, ez pedig nem tudva a politikai rendészeti osztály korábbi kívánságáról, attól eltérően saját maga alakította ki a statisztikai szempontból is elvileg kifogástalan álláspontját.

Tekintettel arra, hogy a Hivatal álláspontja kezdettől fogva és Miniszterelnök úr első állásfoglalása is az volt, hogy a törvényes rendelkezések szigorúan betartassanak, a Hivatal kiküldöttje felkereste Bibó István miniszteri tanácsost a belügyminiszteri átirat aláíróját, hogy a Központi Statisztikai Hivatal bővebb tájékoztatást kapjon a belügyminiszteri álláspont megváltoztatásáról.

Bibó István közölte, hogy az engedélyezés nyilván egyedül az időközben már el is távozott Zöld államtitkár személyes befolyására történt, aki nem vette figyelembe, hogy a kiszolgáltatás az országos statisztikai érdekek igen súlyos sérelmével járhat és a jövőben a bevallások őszinteségét és valódiságát nagymértékben veszélyezteti, nemcsak anyanyelvi és nemzetiségi téren, hanem más adatfelvételeknél is. Éppen ezért az a kérése, hogy a Központi Statisztikai Hivatal Miniszterelnök urat a változott belügyminiszteri álláspontnak megfelelően eredeti elzárkózására vegye rá, annál is inkább, mert a svábok kitelepítése is nem népszámlálási, hanem más alapokon fog megtörténni. Az ellen természetesen nem merült fel kifogás, hogy az összeírt egyének házastársának, fel- és lemenőinek, testvérének, apósának, vejének, menyének, illetőleg ezekről is és végül meghatalmazott ügyvédjének az adatvallomásokról igazolvány kiadható legyen.

Az előadottakra figyelemmel tisztelettel javasolom, hogy Miniszterelnök úr ennek a kérdésnek végleges tisztázására az illetékes miniszterelnökségi államtitkár irányításával értekezlet összehívását rendelje el. Tiszteletteljes véleményem szerint az értekezletre a belügyminisztérium részéről Bibó és Szebeny osztályfőnök urak, továbbá az Igazságügyminisztérium törvényelőkészítő bizottságának képviselője, a Központi Statisztikai Hivatal kiküldöttjei, végül a korábbi tárgyalásokat vezető Dobrovits Sándor miniszteri osztályfőnök volna meghívandó.

Az értekezlet határozatai alapján kérek döntést arról, hogy hatóságok részére anyanyelvi és nemzetiségi adatok a jövőben akár egyesekről akár többekről /névjegyzékszerűen/ kiszolgáltatassanak-e, vagy sem, tovább, hogy az adatok kiszolgáltatása szempontjából mi tekintendő hatóságnak, különös tekintettel az újonnan létesített intézményekre.

Tisztelettel hangsúlyozom végül, hogy ilyen névjegyzékek elkészítése igen nagy munkaterhet ró a Központi Statisztikai Hivatalra és meglehetősen hátráltatja a miniszterelnökség és a külügyminisztérium illetékes osztályai részéről rendszeresen kért békeelőkészítési munkálatok gyors elvégzését.

Budapest, 1945. szeptember 17.

12. Emlékeztető¹³⁵

A Hivatal által anyanyelvi és nemzetiségi egyéni adatoknak hatóságok részére történő kiszolgáltatása tárgyában javasolt szakértekezlet a mai napon a miniszterelnökségen összeült. Jelen voltak: Miniszterelnökség részéről Pásint min. o. főnök, Dubravszky min. o. tan.; Belügyminisztérium részéről: Szekeres államtitkár, Szebenyi és Bibó min.o. főnökök; az Igazságügyminisztérium részéről a törvényelőkészítő osztály kiküldöttje; a Statisztikai Hivatal által felkért Dobrovits Sándor min.o. főnök, valamint a Statisztikai Hivatal képviselőjében Mike min.tan. Thirring min.o.tan., Szatmáry és Szabó min. s. titkár.

1/ Anyanyelvi nemzetiségi kérdés.

A szakminisztériumok és a Statisztikai Hivatal kiküldötteinek meghallgatása után az értekezlet Pásint javaslata szerint az alábbiakat állapította meg:

A törvény rendelkezéseitől eltérően a Volksbundisták /német nemzetiségűek/ névjegyzéke kiadható, de csak olyan hatóságoknak, melynél nem forog fenn a visszaélés vagy rosszhiszemű felhasználás /párt- vagy egyéni szempontok érvényesítése/ vagy éppen a

¹³⁵ KSH Thirring Lajos hagyaték

Hivatalra való hivatkozással történő publikálás veszélye. Így helyi hatóságoknak nem adható ki, mivel itt tág lehetősége van a nem megfelelő felhasználásnak, közhírré tételnek. Ennek a kérdésnek elbírálására a belügyminisztérium hivatott /Szekeres/. Fentiek értelmében a Hivatal a jövőben a névjegyzéke összeállításra vonatkozó kéréseket a belügyminisztériumhoz teszi át véleményezés végett. A már elkészített, de még el nem küldött névjegyzékeket is ide kell áttenni /Szekeres/.

Pártok részére történő hasonló adatkiadások is szóba kerültek. Álláspont kérést továbbítani a szakminiszterhez /belügyminiszter/.

Idetartozik Szekeres államtitkár kérése, mely egy országos kiterjedésű községenkénti nemzetiségi névjegyzék mielőbbi összeállítását célozza. A munkaköltségek pénzügyi fedezetésnek kieszközléséhez személyes segítségét felajánlotta.

2./ Felvidéki magyarok kérdése.

Tekintettel a kérdés politikai vonatkozásaira az újabb hivatali gyakorlattal egybehangzóan az értekezlet az egyöntetűen kitérő tartalmú /nemleges/ értesítés kiadását tartja a legcélszerűbbnek.

3./ Adatszolgáltatás külföld részére.

Abból a célból, hogy a különböző fölföldi fórumok /oroszok is/ különféle magyar forrásokból a magyar viszonyokra vonatkozóan egyöntetű tájékoztatást nyerjenek szükséges, hogy tájékoztatásuk minden esetben az illetékes szakminisztériumon keresztül történjék, illetőleg szakminisztérium minden kiadott számszerű információról tudomást szerezzen. Ezért, ha pl. oroszok fordulnak a Hivatalhoz nem publikált adatokért, őket lehetőség szerint a külügyminisztériumhoz, illetőleg a miniszterelnökségre kell irányítani /a részükre kiadott információról értesíteni kell a külügyminisztériumot, miniszterelnökséget/. E kérdésben egyébként a külügyminisztérium előreláthatólag rövidesen meg fogja keresni a szövetséges ellenőrző bizottságot¹³⁶ is.

4./ Egyéni adatok kiadása az adatszolgáltató részére.

ez eddigi keretek között természetesen tovább folyik.

Egyébként a miniszterelnökség az értekezlet határozatait aktában összefoglalja és a Hivatalnak megküldi. Fentiek addig is előzetes információul szolgálnak.

Szükséges intézkedések:

¹³⁶ Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB): a II. világháborúban győztes nagyhatalmak által a volt hitleri szövetséges országok mindegyikében felállított, a fegyverszüneti szerződés végrehajtásának és a békeszerződés megkötéséhez szükséges feltételeknek az ellenőrzésére hivatott nemzetközi testület. A ~ elnöke az adott ország területén a háborús katonai hadműveleteket irányító állam képviselője volt. Magyarországon a szovjet misszió mellett csekélyebb befolyással és létszámmal brit, amerikai, csehszlovák és jugoszláv kirendeltségek működtek.

A/ Az eddig kiadott anyagról, folyamatban lévő munkákról jegyzék, valamit az elkészült, de még el nem küldött községi névjegyzékek megküldése Szekeres államtitkárnak.

B/ A Népgondozó Hivatal kiküldött munkaerőivel végzett névjegyzék összeállítás megszüntetése.

c/ Továbbiakban külső munkaerők teljes távoltartása.

Budapest, 1945. évi október hó 25-én.

13. Feljegyzés

a sváb munkálatokkal kapcsolatban.¹³⁷

A Magyar Központi Statisztikai Hivatal a maga részéről állandóan fokozott ellenőrzés újabb megerősítését szívesen fogadja s a munkamenet még gyorsabbá tételére nagy súlyt helyez, mert a sváb lakosság kitelepítésével kapcsolatos, lényegileg nem statisztikai természetű munkálatok békeelőkészítési és egyéb időszerű feladatainak megoldását nagyon megnehezítik.

Megfelelő új munkaerők beállítása már csak azért is hasznos lehet, mert a Hivatal saját alkalmazott-létszámából említett más munkáinak sürgősségére való tekintettel a sváb-munkálatok végző munkacsoportot erősíteni nem tudja.

A Hivatal ilyen új munkaerőket mint szerződéses /ideiglenes/ alkalmazottakat vehet fel. Egyrészt költségvetési /status/ okokból és kipróbált, szakképzett és szakvizsgát tett régi személyzet jogos érdekeinek megóvása céljából, másrészt azért is, mivel a sváb-munkálatok legfontosabb részletét alkotó községi névjegyzékek előreláthatólag f.é. május hó folyamán teljesen elkészülnek és ezzel ez a munka lényegileg teljesen befejeződik.

A javaslatba hozott négy munkaerő közül csak háromnak az önéletrajza volt mellékelve /Berend Józsefé, Lukács Sándoré és Seidler Jenőé/; Kiss Péter önéletrajza hiányzik, e helyett Lukács Sándoré két példányban volt csatolva.

„Népszámlálási osztály szervezetszerű tagoltsága” összeállítás elkészítésekor nyilvánvalóan nem voltak ismertek a Hivatal által tett személyzeti változtatások, tovább hiányosan lehetett ismert a Népszámlálási osztály feladatköre és szervezete.

Az osztály munkakörének a sváb-munkálat pillanatnyilag ugyan a személyzet legnagyobb részét foglalkoztató, de csupán átfutó részlete. Az osztály jelenleg is foglalkozik, mégpedig átmenetileg kissé háttérbe szorul tulajdonképpeni fő munkái sürgőssé válásával egyre fokozódóan.

Magyarországon a SZEB a legfelsőbb politikai és gazdasági döntéshozó szerv szerepét is betöltötte, és közvetve segítette az MKP hatalomra jutását is.

Az 1941. évi népszámlálás megrongálódott ill. elpusztult – kormányzati és tudományos szempontból egyaránt nélkülözhetetlen értékű – feldolgozási tábláinak, kötet-kéziratának stb. pótlólagos elkészítésével, részben az anyag újból feldolgozása alapján,

a korábbi népszámlálások békeelőkészítési szempontból is pótolhatatlan feldolgozási tábláinak rendezésével;

mindennemű békeelőkészítési feladatok /összeállítások, memorandumok stb./ elkészítésével;

a közmunkaköteles-összeírás eredményeinek jegyzékbecsemlálásával;

a délszláv nemzetiségűek összeírása most begyűlő anyagának feldolgozásával;

szerkesztési, nemzetközi, községi törzskönyvbizottsági /helynév megállapítási/, helységnévtári munkálatokkal stb.

Személyzeti hiányait a legfontosabb munkahelyeken kellő szaktudással bíró alkalmazottak átvezénylésével már hetekkel ezelőtt betöltötte, mégpedig a szakszervezeti csoport intézőbizottsága vezetőinek meghallgatásával. A sváb-munkának hátralévő mintegy 11/2-2 hónapos szakaszában a munkálatok meggyorsítása és ellenőrzése céljából ugyan néhány munkaerőt hasznosan tudna foglalkoztatni, annyi munkaerőre azonban, mint amennyit az összeállítás sürgősen betöltendő állásként megjelöl, már csak a munkálatok befejezéséhez közeledése miatt nincs szükség.

Az osztályban nem állások betöltése lehet szükséges, hanem egyes munkahelyek megfelelő betöltéséről, helyesebben újabb munkaerőkkel való megerősítéséről, tehát egyszerű munkabeosztásról lehet szó.

A munkabeosztás a Hivatalban mindig az adott szükségletnek és a személyzeti viszonyoknak megfelelően alakul. Egy átfutó munka valamelyik helyének betöltése nem követel meg valamilyen fizetési fokozatba való beosztást, hanem sokkal inkább rátermettséget, szakképzettséget, gyakorlatot és megbízhatóságot.

A Hivatalban osztályvezető-helyettesi állások /munkakörök/ ez idő szerint nincsenek szervezve; a rangban következő helyettesíti természetesen az osztályvezetőt. /Thirring Lajos min. o. tanácsost például, aki nemcsak a népszámlálási osztálynak, hanem a többi osztályt összefogó társadalomstatisztikai ügykörnek is vezetője, a népszámlálási osztályban hosszabb távollét esetében Barsy Gyula dr. min.titkár, az ő esetleges távollétében pedig Szathmári Gábor dr. min. s. titkár helyettesíti./ Hasonlóképpen nincsenek az összeállítás merev tagolásának megfelelő beosztott titkárok, főcsoportvezetők, csoportvezetők, főraktárnokok és raktárnokok.

¹³⁷ KSH Thirring Lajos hagyaték

Jelenleg a népszámlálási osztály munkabeosztásának vázlata a következő /sváb-munkák részletesebb tagolásával/:

a/ Az 1941. évi népszámlálással és a korábbi népszámlálásokkal kapcsolatos munkálatok. A munkák közvetlen vezetője: Dely Zoltán stat. főtitkár.

b/ A közmunkakötelesek összeírása. A munkák irányítója: Szathmári Gábor dr. min. s. titkár.

c/ A délszláv nemzetiségűek összeírása. A munkák irányítója: Szathmári Gábor dr. min. s. titkár. Közvetlen vezetője: Dely Zoltán stat. főtitkár.

d/ Békeelőkészítési munkák /külön csoport/. A munkák irányítója az osztályvezető, közvetlen vezetője mint előadó: Snyder Árpád dr. min. titkár.

e/ Szerkesztési munkálatok, nemzetközi ügyek /külön csoport/. A munkák irányítója az osztályvezető, közvetlen vezetője, mint előadó: Sztankóczy György dr. min. titkár.

f/ Községi törzskönyvi, helységnévtári munkálatok /külön csoport/. A munkák irányítója az osztályvezető, közvetlen vezetője: Somogyi László ny. stat. főtanácsos.

g/ Sváb-munkálatok /külön csoport/: A munkák irányítója: Berti Béla dr. min. fogalmazó. A munkák közvetlen vezetője: Bessenyei István dr. stat. felügyelő.

Községi névjegyzékek készítésével foglalkozó csoport, vezeti: Vereskuti István stat. ellenőr.

Egyéni igazolásokkal foglalkozó csoport, vezeti: Berti Béla dr. min. fogalmazó.

Számlálólap kikeresési munkálatok, vezeti: Bessenyei István dr. stat. felügyelő.

Anyagelhelyezési és raktári munkálatok, vezeti: Győri Milós stat. tiszt.

Levelek bontása, elintézésre előkészítése, vezeti: Ritzky Katalin dr. min. s. fogalmazó.

Belső biztonsági szolgálat vezetője /más osztálybeli beosztásának megtartása mellett/: Semjén László stat. felügyelő.

Az egyéni igazolások aláírásával személy szerint megbízottak /Berti Béla dr-on felül/: Petrichevich-Horváth Miklós dr. min. o. tanácsos, Máday Lajos dr. min. fogalmazó, Doroszló Gyula dr. stat. tanácsos, Bessenyei István dr. stat. felügyelő, Győri Miklós stat. tiszt.

Új munkaerő beállítása leginkább hasznos lehetne: a raktárban a munkák vezetője, az egyéni igazolásokkal foglalkozó csoportban a munkák vezetője /a felekkel való forgalom lebonyolításánál/, a számlálólap-kikeresési munkálatokat végző csoportban, a munkák vezetője mellett.

A népszámlálási osztálynál munkabeosztásuk a sváb-munkálatok tartamára /előreláthatólag f.é. május hó vége, egy-két munkacsoportnál esetleg valamivel ezen túl is/ szól.

A raktárban – amennyiben beválik – ezen az időponton túl is szükség lehet munkaerőre.

A belső munkarendre vonatkozó – részben már fogantatosított – régebbi és újabb intézkedések külön lapokon foglaltattak össze; az ideérkezett javaslatoknak megfelelő intézkedések részben már előzőleg megtétettek, részben most figyelembe vették.

14. Nemzetiségi ügyekben követett eljárás¹³⁸

A hivatalt ilyen ügyekben kb. 1945. áprilisa óta keresik fel a felek. Kezdetben az volt a szokás, hogy ha az anyag könnyen hozzáférhető volt, még a beadás napján vagy a legrosszabb esetben egy héten belül megkapta az igazolványt. Később a munkatorlódás miatt a beadás sorrendjében végezték a kiszedést, eleinte egy-két hét, később egy-két hónap is beletelt míg a felek az igazolványhoz jutottak. Méltányos esetben kivételnek volt helye, pl. az igazolás távoli községből való felutazás. Ha egy községből több beadvány összegyűlt, a beadás dátumától eltekintve az összes kérelmek elintézését nyertek.

A kiadott igazolványokon eleinte csak a fél neve szerepelt és csak később készültek olyan igazolványok, ahol a név mellett a születési évet és a fél anyjának a nevét is feltüntették.

A Hivatal a fél kérelmére adott ki olyan igazolványt is, ahol csak a nemzetiségi bevallás volt feltüntetve.

Kismajoros feladata volt a felekkel való tárgyalás, a kiszedés sorrendjének megállapítása és az akták szignálása.

Takács a Népgondozó Hivatal részére készített jegyzékek ellenőrzésével, az anyag felhozatalával és őrzésével volt megbízva.

Abaffy feladata lett volna a visszaélések megakadályozása, a beosztottak tisztviselők és altisztek ellenőrzése. Foglalkozott még a felek fogadásával és lapkiszedéssel is.

Akták szignálása alatt a számlálólappal való behasonlítás utáni aláírását értettem.

Kismajoros és Ritzky volt vele megbízva.

Felelős aktaírók: Szabó, Kismajoros, Ritzky.

Kiadók: Szabó, Szathmári és 1946. év február havában Sztankóczi is.

Kivételesen, sürgős esetben Barsi is adott ki aktát. Ritzky feladata a felekkel való tárgyalás és aláírás volt. Abaffy munkatorlódás miatt kb. november végén, december elején kapcsolódott bele a munkába, hogy kitől kapta a megbízást azt nem tudom. Felektől kezdettől fogva kérdeztük, hogy saját illetve közvetlen hozzátartozója részére kéri-e az igazolványt és ha gyanú merült fel a visszaélésre, postán küldtük el az igazolványt.

¹³⁸ KSH Thirring Lajos hagyaték

Hivatalos írást személyazonosságuk bizonyítására csak január végén, február havában kértünk.

15. Szigorúan bizalmas!

Tájékoztató feljegyzések a hivatalos statisztikai szolgálat rendelkezésére álló népszámlálási adatok a magyarországi németek kitelepítése ügyében.¹³⁹

A Magyar Közlöny 1945. december 29-i számában /211. szám/ megjelent 12.330/1945. M. E. számú rendelet /a magyarországi német lakosságnak Németországba való áttelepítéséről/ 1. §-a az alábbiakat rendeli el: „Németországba áttelepülni köteles az a magyar állampolgár, aki a legutolsó népszámlálási összeírás alkalmával német nemzetiségűnek vagy anyanyelvűnek vallotta magát...stb.”

Tekintettel arra, hogy az idézett szakasz az 1941. évi népszámlálás alkalmával tett nemzetiségi és anyanyelvi vallomást első helyen jelöli a kitelepítés indokául, szükségesnek látszik az idézett rendelettel kapcsolatban a hivatalos statisztikai szolgálatot mindeddig következetesen irányító kormányzati, tudományos és gyakorlati szempontok újbóli köteleességszerű összefoglalása, valamint ismételt leszögezése annak a ténynek, hogy statisztikai adatszolgáltatások egyéni adatainak nem rendeltetésszerű kiszolgáltatása az 1929. XIX. t.c. rendelkezéseibe ütközik.

Az említett tárgykörben végzett munkálatok összefoglalása.

Az ország területének teljes felszabadítását közvetlenül követő hónapokban különböző helyi hatóságok fordultak a Magyar Központi Statisztikai Hivatalhoz, eleinte csak szórványosan, később egyre gyakrabban azzal a kéréssel, hogy a hivatal számukra a német nemzetiségű, illetőleg anyanyelvű lakosokról az 1941. évi népszámlálás anyaga alapján névjegyzéket adjon ki. A Központi Statisztikai Hivatal az 1929. XIX. t.c. tiltó rendelkezései szellemében kezdetben elzárkózott egyéni adatoknak hatóságok, hivatalok részére történő kiszolgáltatása elől. A politikai rendőrség ily irányú, inkább csak kivételképpen teljesített kívánságával kapcsolatban utóbb a 4.184/1945. számú miniszterelnökségi ügyiratban adott tágabb körű engedély alapján azonban később a bizalmasság hangsúlyozásával hatóságoknak is kiadott egyéni /nemzetiségi és anyanyelvi/ adatokat, olykor névjegyzékszerűen, olykor csak egyénekről és minden esetben a Miniszterelnök úrnak történő egyidejű jelentéstétel mellett. Ezek a hatóságok többnyire igazolóbizottságok, nemzeti bizottságok, földigénylő bizottságok, községi előljáróságok, Népgondozó Hivatalok, rendőrpáncsnokságok voltak.

¹³⁹ KSH Thirring Lajos hagyaték

Az egyéni adatok hatóságok részére történő kiszolgáltatásának kérdésében később a Belügyminisztérium /Bibó István min. o. főnök ör/ állást foglalt /20.146.1/1945. számú belügyminiszteri üggyirat/, mégpedig a politikai rendészeti osztály miniszterelnöki hozzájárulás alapján teljesített kérésével ellentétben, a Statisztikai Hivatal eredeti elzárkózó álláspontját erősítve meg. A kérdés végleges tisztázása céljából a Statisztikai Hivatal az 1945. évi szeptember hó 23-án a Miniszterelnök úrhoz intézett felterjesztésében /1.436/1945. szám/ szakértekezlet összehívását javasolta az érdekelt minisztériumok /Miniszterelnökség, Belügyminisztérium, Igazságügyminisztérium/ és a Központi Statisztikai Hivatal szakértőinek bevonásával. Az értekezlet az 1945. évi október hó 24-én a Miniszterelnökségen /Pásint Ödön min.o. főnök úr vezetésével/ össze is ült és a kérdésben a következő megállapodásokra jutott:

A törvény rendelkezéseitől eltérően a német nemzetiségűek névjegyzéke kiadható, de csak olyan hatóságoknak, melyeknél nem forog fenn a visszaélés, rosszhiszemű vagy téves felhasználás /egyéni érdekek, egyoldalú pártszempontok stb. érvényesítése/, vagy éppen a Hivatalra való hivatkozással történő publikálás veszélye. A megállapodások értelmében ilyen névjegyzékeket helyi hatóságoknak nem szabad kiadni, mivel itt tág tere van a nem megfelelő felhasználásnak, illetéktelen közzétételnek stb. Annak a kérdésnek az elbírálására, hogy névjegyzékek milyen keretekben szolgáltatathatók ki, a Belügyminisztérium hivatott /Szekeres János államtitkár úr/. Fentiek értelmében a Hivatal az értekezletet követően a névjegyzékek összeállítására vonatkozó kéréseket a Belügyminisztériumhoz teszi át véleményezés végett, a már kész, de még el nem küldött névjegyzékeket is ide teszi át.

Az értekezlet után Szekeres államtitkár úr azt kérte, hogy a német nemzetiségekről egy országos névjegyzék mielőbb összeállíttassék. E munka pénzügyi fedezetének kieszközlését is vállalta. Tájékoztatása szerint az országos névjegyzék azt célozta volna, hogy a helytelen felhasználás elkerülése céljából a sváb igazolások során kétes esetekben legalább valamilyen támpont álljon a döntésre hivatott hatóság rendelkezésére. Szekeres államtitkár úr később telefonon újól is jelezte, hogy nemzetiségi egyéni adatok csak az ő, vagy a Belügyminisztérium fegyverszüneti osztálya vezetőjének, Nagy Géza min. tanácsos úrnak aláírásával ellátott megkeresésre adhatók ki.

A Hivatal az értekezlet után azonnal hozzáfogott a német nemzetiségűek 1941. évi számlálólapjainak különválasztásához és névjegyzékbe foglalásához. Az 1941. évi népszámlálás számlálólap-anyaga egy jelentős részének átpörgetése és az első névjegyzékek elkészülte után vette a Hivatal Szekeres államtitkár úr újabb rövid úton

történt kérését, mely a nemzetiségi névjegyzékeknek a német anyanyelvűek névjegyzékével való kiegészítését célozta. A munka ezután ennek figyelembevételével folyt tovább, illetőleg egészített ki. Az 1945. évi december hó végén a Hivatal népszámlálási osztályán megjelentek a Népgondozó Hivatal kiküldöttai a névjegyzékek összeállítása és megküldése sorrendjének megbeszélése végett. Közölték, hogy a Belügyminisztériumnak, illetőleg a Népgondozó Hivatalnak a kérdéses névjegyzékekre a kitelepítések gyakorlati végrehajtásánál van szüksége.

Ilyen előzmények után jelent meg 1945. december hó 29-én a 12.330/1945. M. E. sz. rendelet a magyarországi német lakosságnak Németországba való áttelepítéséről.

Megjegyzések:

Előljáróban meg kell említeni, hogy mivel a rendelet a Központi Statisztikai Hivatal, illetőleg a Hivatalnak az 1929. XIX. t.c.-ben megállapított munkakörét közvetlenül érinti, a rendelet előkészítésénél a hivatalos statisztikai szolgálat szakvéleményének meghallgatása feltétlenül célszerű lett volna. Minthogy ez nem történt meg, a következő megjegyzések ebben a kérdésben legalább pótlólagos tájékoztatásul kívánnak szolgálni.

A magyarországi nemzetellenes magatartású németység kitelepítésének előkészítésénél a népszámlálás egyénenkénti nemzetiségi és anyanyelvi adatai valóban hasznos támpontul szolgálhatnak és felhasználásukat a rendkívüli körülmények és feladatok elfogadhatóan indokolják is. Az adatokat a végrehajtásnak szinte egyedüli alapjául felhasználni azonban több oknál fogva célszerűtlen, sőt aggályos is.

Az 1941. évi népszámlálásnak a hazai németység száma tekintetében különös jelentőséget adott az, hogy éppen az anyanyelv és nemzetiség kérdésének egymás mellé állítása ebből a szempontból fontos újítás volt az előbbi népszámlálásokkal szemben. 1941-ben ugyanis a terjeszkedő német birodalom propagandája saját imperialista céljai érdekében a hazai németység számát jóval a valóságos számnál magasabbra becsülte, sőt a német népközösséghez tartozók számhatárát a német anyanyelvűek tömbjén túl igyekezett kiterjeszteni; Teleki Pál gróf akkori miniszterelnök véleménye szerint szükségesnek látszott tehát, hogy a németység számereje nemcsak az anyanyelv alapján, hanem nemzetiségi alapokon is tisztáztassék.

Teleki Pál gróf, akkori kormányelnök, aki a népszámlálási előmunkálatokat a legéberebb figyelemmel kísérte és részben közvetlenül és személyesen irányította is, éppen ezért adta ki a jelszót: „nem akarunk papírmagyarokat”. Azt értvén ezalatt, hogy a németység és általában a nemzetiség kérdésében a kormányzat teljesen tisztán kell, hogy lásson, még akkor is, ah az eredmény esetleg nem lenne minden tekintetben vagy részletben kedvező a

magyarságra nézve. Ezért került az 1941. évi népszámlálás számlálólapjára egyes szomszédos államos ugyancsak kettős /anyanyelvi és nemzetiségi/ kérdésrendszeréhez hasonlóan az anyanyelven kívül a nemzetiség kérdése is, módot adva arra, hogy mindenki szigorúan statisztikai számbavétel céljából anyanyelvén felül és anyanyelvére való tekintet nélkül is minden befolyástól mentesen népi hovatartozásáról szintén vallomást tehessen. Éppen ezért fordítottak a népszámlálást előkészítő statisztikai hivatali kiküldött tisztviselők különös gondot arra – szintén Teleki Pál gróf miniszterelnök utasítása alapján – hogy a számlálást közvetlenül végrehajtó számlálóbiztosokat a fenti jelszó megértésével a kendőzetlen igazság kutatására intse, a lakosságot pedig felvilágosítsák arról, hogy bármilyen nemzetiségnek, vagy anyanyelvnek az adatszolgáltatók által történő teljesen szabad bejegyzése utóbb semmiféle politikai vagy egyéb hátránnyal nem fog járni. A népszámlálási eredmény megfelelt a várakozásnak és a német propaganda adataival szemben a korábbi magyar népszámlálások alapján kialakult magyar becsléseket igazolta. A fentiek az idézett rendeletet komoly megfontolást igénylő megvilágításba helyezik. A kitelepítési rendelet megjelenése után a hivatalos statisztikai szolgálatnak természetesen be kell érnie egy figyelemreméltónak látszó tény egyszerű megállapításával. Mégpedig azzal, hogy egyéni adatoknak rendeltetésellenes felhasználása könnyen azt eredményezheti, hogy hosszabb időre le kell mondani arról, hogy az anyanyelv és nemzetiség kérdésén túlmenően is bármilyen statisztikai adatgyűjtés, de különösen a népszámlálás minden eredményéhez a valóságosság reményét lehessen fűzni. Ugyanis számolni kell azzal, hogy az adatgyűjtő hatóság, intézmény jóhiszeműségébe vetett hit megrendülve, a retorzióktól, illetőleg a beszolgáltatott adatoknak nem statisztikai célokra való felhasználásától való félelem egyéb statisztikai adatgyűjtési kérdésekben is a leggondosabb előkészítés és feldolgozás ellenére a való helyzetet teljesen nem fedő számadatokat eredményezhet majd.

Az általános elvi megjegyzéseken kívül rá kell mutatni még az alábbiakra:

A Központi Statisztikai Hivatallal folytatott megbeszélések alkalmával a Hivatal szakértői részéről ismételtén történt utalás arra, hogy a népszámlálási számlálólap-anyag nem okmányok foglalatja és egyéni elbírálás alapjául szolgáló, minden kétséget kizáró nyilvántartás céljaira éppen ezért alig lehet alkalmas. Ebből a szempontból elsősorban olyan esetekre kell gondolni, melyek a számszerűség szempontjából nem lényegesek ugyan, mivel a különböző irányú eltérések a végeredményekben kiegyenlíthetők egymást, a megszámlált egyén politikai elbírálásánál azonban néha elkerülhetetlen és jóvátehetetlen méltánytalanság forrásaivá válhatnak. Tekintetbe kell azután venni azt is, hogy a számlálás technikailag az ország jelentős részében számlálóbiztosok közreműködésével történt; bár a

megszámlált egyénnek aláírásával kellett a bejegyzett adatok helyességét megerősíteni, éppen itt mutatkozik azonban a számlálólapon a legtöbb hiányosság. Meglehetősen sok esetben ugyanis pillanatnyi távollét miatt nem maga a megszámlált egyén töltötte ki, vagy írta alá a számlálólapot, hanem nem kellően tájékozott jelenlevő családtagja; az anyanyelvi vagy nemzetiségi bejegyzés ilyenkor esetleg nem egyezett meg a megszámlált egyén szándékával. A népszámlálást közvetlen követő időben számos ilyen esettel kellett a Központi Statisztikai Hivatalnak pótlólag foglalkoznia.

16. A hazai németiség kitelepítésével kapcsolatos munkálatok sorrendje¹⁴⁰

A svábstatistikai csoport ügykörszerűen a társadalomstatistikai ügykörhöz /vezetője: Dr. Thirring Lajos/ tartozik; a svábstatistikai munkálatok irányítója: Dr. Berti Béla miniszteri fogalmazó

I. Névjegyzékek összeállítása és a Népgondozó Hivatal részére való megküldése

A német névjegyzékek összeállítása a hazai németiség kitelepítésével kapcsolatos munkálatok legfontosabb része; közvetlen vezetője Vereskuti István stat. ellenőr. A munkacsoport ez idő szerint 60-70 főből áll s a csoport egyes részei az új épület I.10. és II. 7. és a régi épület II.5. sz. alatt vannak elhelyezve. Az alcsoportok vezetői: Kubát Mária és Martisovics Auguszt, akik Vereskuti stat. ellenőr közvetlen irányítása mellett végzik munkájukat. A csoport feladata a német anyanyelvűek és nemzetiségűek számlálólapjainak a népszámlálási lapanyagból való kipörgetése, névjegyzékbe foglalása és a Népgondozó Hivatal részére egy példányban való megküldése. /Másodpéldány nem készül./ Az 1941. évi népszámlálási adatokkal szemben mutatkozó esetleges nagyobb eltérések esetén, a csoport az anyagot újból átvizsgálja. A Hivatal az elkészült jegyzéket – még akkor is ha az újbóli átlapozás sem vezet eredményre – tehát hiányosan is, /e körülmény feltüntetésével/ megküldi a Népgondozó Hivatalnak. Az ostrom alatt /esetleg a folyamatban lévő munkálatok során/ összekeveredett anyagból – más községből – későbbi időpontban előkerülő egyes számlálólapokról a Hivatal pótnévjegyzékeket készít és pótnévjegyzékeket a Népgondozó Hivatalnak haladéktalanul megküldi.

A csoport vezetője a kitelepítések időrendjének megfelelő sorrendben végezteti a szükséges munkákat, melyeknek vázaltszerű sorrendje a következő: átvételi elismervény ellenében átveszi az érintett községek számlálólap-anyagát a raktár vezetőjétől, aki a kiadott községekről raktári nyilvántartást vezet. /Jegyzékbe foglalás után az anyag két részletben kerül vissza a raktárba; a magyar anyag visszahelyeztetik eredeti helyére, a

¹⁴⁰ KSH Thirring Lajos hagyaték

német anyag külön – vasajtóval, láncsal elzárható – raktárhelyiségben tárol./ A kézben lévő anyag a jegyzék elkészítéséig lezárható munkaszobákban marad. Az elkészült névjegyzékek a számlálólapokkal összeolvastatnak /behasonlíttatnak/ és az összeolvasó tisztviselők a jegyzéket aláírják. A kész jegyzékeket a csoportvezető elismervény ellenében a munkálatok irányítójához juttatja, aki azokat az esetleges javítások és eltérések ellenőrzése ill. ellenőriztetése után ugyancsak átvételi elismervény /ellenelismervény/ mellett a Népgondozó Hivatalnak megküldi. Az elkészült jegyzékek elküldésükig páncélszekrényben őriztetnek. A jegyzékek elküldéséről a Hivatal esetenként jelentést tesz a belügyminiszternek.

II. Egyéni igazolások kiadása és a számlálólapok kikeresése

Egyéni igazolások kiadására irányuló kérelmeket a Hivatal csak abban az esetben fogad el, ha ilyenek szükségességét az érdekelt fél hatóságilag igazolni tudja. Egyéni adatot a Hivatal hatóságoknak általában nem ad ki, kivéve az áttelepítéssel foglalkozó hivatalos szerveket, /Népgondozó Hivatal, miniszteri biztos, mentesítő bizottság¹⁴¹/ valamint az államrendőrség politikai osztályának helyileg illetékes csoportjait.

Az egyéni igazolások kiadását végző csoport /10 fő/ vezetője /egyszemélyben a munkálatok irányítója: Dr. Berti Béla miniszteri fogalmazó, a számlálólapok kizsedését végző munkacsoport /20 fő/ vezetője Dr. Bessenyei István stat. felügyelő. Az előbbi csoport a régi épület I. em. 2. és 3. szobáiban, az utóbbi ez idő szerint az új épület I. em. 1-től jobbra fekvő szobában és az I. em. 5 számtól balra eső munkaszobában van elhelyezve. Az anyanyelvi és nemzetiségi igazolást kérő fél vagy meghatalmazottja a kérőlap /keresőlap/ adatainak pontos kitöltése után a kérőlapot a folyóson szolgálatot teljesítő tisztviselőnek adja át. Kezbelbeli tisztviselő kérőlapot más nevében nem adhat be. Kivételt képeznek e tekintetben a Hivatal elnöke /alelnöke/, a népszámlálási osztály vezetője, a svábmunkálatok közvetlen irányítója és a szakszervezeti bizottság elnöke, akik telefon útján előterjesztett indokolt megkeresések esetében is rendelkezésre állhatnak.

A kérőlapok átvételével megbízott tisztviselő az összegyűjtött kérőlapokat jegyzékbe foglalja /Jegyzék az 1946. évi ...hó ...napján beadott kérelmekről/. A jegyzék a következő adatokat tartalmazza: sorszám, név, jelenlegi lakhely, jegyzet. A postán beérkezett anyag az említett jegyzék egyidejű elkészítése mellett /Ritzky Katalin dr./ ugyancsak az átvétellel megbízott tisztviselőhöz kerül. A jegyzet rovatban kell feltüntetni, ha a kérelem nem

¹⁴¹ Mentesítő bizottság: Különleges személyek kitelepítési ügyében eljáró külön felállított bizottság

kitelepítési, hanem más /névmagyarosítás, internálás alól való kivétel stb./ célt szolgál. Ez a körülmény a keresőlapra is rávezetendő.

A beadott kéréslapok kezeléssel és sorszámmal, valamint az átvevő tisztviselő /tisztviselők/ aláírásával láttatnak el.

Az ilyen módon beadott, illetőleg átvett kéréslapokat egy másik tisztviselő a megfelelő községi borítékokba helyezi. A községi borítékok betűrendes sorrendben fekszenek. Külön borítékba kerülnek az egyéb /névmagyarosítás stb./ kérelmekre irányuló keresőlapok. Ezután a munkálatok irányítója vagy helyettese a sürgősségi /kitelepítési/ sorrend szemelőtt tartásával a kézjeggyével ellátott keresőlapokat átküldi a számlálólapok kisézését végző csoport vezetőjének, aki a raktár vezetőjével, vagy az oda beosztott tisztviselővel egyetértésben intézkedik az anyag felszállításáról és annak a kereső csoport tagjai között való szétosztásáról. A kisézett számlálólapokat, amikor már nagyobb mennyiség áll rendelkezésre a csoportvezető oly módon foglalja jegyzékbe, hogy lehetőleg az azonos községbeli lapok sorrendben egymásután következzenek. /Jegyzék az 1946. évi ...hó ...-án átdott számlálólapokról./ A jegyzék a következő adatokat tartalmazza: sorszám, név, község megnevezése, visszavétel napja, jegyzék. A számlálólapok a keresőlapokkal együtt küldetnek át a régi épület I. em. 3. sz. alá. Megjegyzendő, hogy az egyes számlálólapok kikeresése az anyagszállítás elkerülésére /munkaerőhiány!/ való tekintettel, a raktárhelyiségben történik. A kiséző csoport tisztviselői által kikeresett lapokat a csoport vezetője jegyzékbe foglaltatja, e jegyzékeket a kézjeggyével ellátja, majd a kisézett számlálólapokkal együtt, a munkálatok irányítójához átküldi.

Ezután készül az ügyirat oly módon, hogy a beosztott gépírók azokat azonnal elkészítik s így azok az ügyiratok összeolvasása után, mindjárt aláírásra, majd nyilvántartási és iktatási teendők ellátása után az aláírással megbízott tisztviselőkhöz kerül. Az iktatószámmal ellátott igazolványok – körözüvénynek megfelelően – ezután iratnak alá. Az aláírók csakis olyan igazolványt írhatnak alá, melyek keresőlapjának felső bal sarkában a munkálatok vezetőjének /helyettesének/ kézjegye látható.

A kész igazolványok általában postán, ajánlott levélben küldetnek meg. Indokolt esetben, kellő igazolás és az átvétel elismerése mellett az érdekelt fél /megbízottja/ is átvethet igazolványt a kiadással megbízott tisztviselőtől. Kezelbeli tisztviselő – saját ill. családtagjainak igazolványán kívül – még mint meghatalmazott sem vehet át igazolványt. Az előadói ívek adatai jegyzékbe foglaltatnak, majd sorszám szerint a csoport irattárába kerülnek.

III. Anyagraktár.

A raktár vezetője Győri Miklós statisztikai tiszt, a raktár helye az új épület alagsora /két helyiség/ és a régi épület volt légoltalmi pincéje. A raktári csoportban átlagosan 8-10 tisztviselő dolgozik. Feladata az anyag tárolása, rendben tartása, és az egyes munkacsoportok anyaggal való ellátása.

A raktár vezetője a csoportvezető kívánságára rendelkezésre bocsátott anyag /községek, egyes számlálólapok/ kiadásáról és beérkezéséről naponként pontos raktári nyilvántartást vezet.

Az anyagraktárak és pánccsaszekrények kulcsait a biztonsági szolgálat vezetésével megbízott tisztviselő minden délután, a hivatalos munkaidő befejezése után magához veszi és másnap reggeli hivatalos munkaidő megkezdéséig magánál tartja. A régi épületben lévő két szoba kulcsait a munkaidő befejezése után a portáshoz adatnak le. A biztonsági szolgálat vezetésével megbízott tisztviselő, /aki egyébként a régi épületben lakik/ ezenfelül a házfelügyelői teendőkkel megbízott altiszttel együtt a hivatalos órákon túli időpontban /így éjszaka is/ felülvizsgálja a munkatermeket és raktárhelyiségeket.

17. Egyéb megjegyzések a svábmunkálatok során felmerülhető problémákra vonatkozólag.¹⁴²

Helyettesítés.

A munkálatok irányítójának, vagy az egyes munkacsoportok vezetőinek esetleges megbetegedése vagy hosszabb időn át tartó akadályoztatása esetén azonnali helyettesítésükről – a társadalomstatisztikai ügykör és szükség szerint a szakszervezeti bizottság vezetőjének meghallgatása után – a hivatal elnöke gondoskodik.

Az adatszolgáltatók névaláírásának valódiságának megállapítása.

Indokolt esetben – az érdekelt fél vagy illetékes hatóság kérésére – a számlálólapok ill. a számlálólapok bizonyos részének lefényképezéséhez és a fényképmásolat hitelesítéséhez a Hivatal hozzájárul.

Üres számlálólapok kezelése.

a Statisztikai Hivatalban kipattant svábpanamával kapcsolatos nyomozás lefolytatása után az 1941. évi üres számlálólapok összeszedettek és az esetleges visszaélések elkerülése céljából – további intézkedésig – az államrendőrség politikai osztályának küldettek meg.

¹⁴² KSH Thirring Lajos hagyaték

Az azóta előkerült egyes üres számlálólapokat a munkálatok irányítója páncélszekrényben őrzi. A pol. rendőrség felkérésére az 1941. évi népszámlálási utasításokban levő /minta/ számlálólapok tintával átlós irányban keresztülhúzottak. Az 1941. évi u.n. délvidéki /egy-két kérdőpontot eltérően feltüntető/ népszámlálási kérdő mintákat tartalmazó utasítás-füzeteket – hivatalos használat céljából – a társadalomstatistikai ügykör vezetője őrzi.

18. Német nemzetiségűek számlálólapjainak kiséde.¹⁴³

Munkajelentés

Vármegye, járás **Átpörgetett lapok száma** **A kisédet lapok száma:**

Baranya vármegye

hegyháti járás	44.386	17.632
mohácsi járás	38.891	14.178
pécsváradi járás	33.732	18.315
siklósi járás	38.497	1.324
szentlőrinci járás	32.657	809

A pécsi és villányi járások munkában.

Tolna vármegye

dunaföldvári járás*	38.534	2.001
simontornyai járás	36.420	11.953
tamási járás*	37.822	1.159
völgységi járás	33.842	19.625
Szekszárd mv.	14.683	132

* Nem a teljes járás, a többi község munkában.

A dombóvári és központi járások munkában.

Sopron t.jv. /Az anyag nem teljes/	42.255	7.426
Budapest III. ker.	-	774
	410.074	96.389

Munkaprogram

A kisédetendő lapok száma

Győr vármegye

¹⁴³ KSH Thirring Lajos hagyaték

magyaróvári járás	14.121
Komárom vármegye	
tatai járás	7.363
Pest vármegye	
Budakörnyéki járás	22.747
dunavecsei járás	1.391
kalocsai járás	5.168
központi járás	2.075
ráckevei járás	1.358
szentendrei járás	6.957
Budapest szfőv.	kb. 11.000
Csanád vármegye	
eleki járás	6.296
torontáli járás	1.026
Bács-Bodrog vármegye	
bácsalmási járás	9.598
Baja tjv.	1.282
Esztergom vármegye	
esztergomi járás	6.261
Fejér vármegye	
móri járás	6.650
sárbogárdi járás	1.310
váli járás	5.223
Vas vármegye	
szentgotthárdi járás	3.340
Veszprém vármegye	
devecseri járás	2.698
pápai járás	4.306
veszprémi járás	4.108
zirci járás	2.980
Összesen:	127.355

E járások után a további – ezer kisedendő lapon aluli-jársók illetve tjv. és megyei városok következnek.

Budapest, 1945. évi november hó 5-én.

19. Magyar Központi Statisztikai Hivatal¹⁴⁴

203/1946. sz.

KÖRÖZVÉNY

Mint ismeretes, kormányrendelet intézkedett a magyarországi németeknek Németországba való kitelepítéséről. Különösen a rendelet megjelenését közvetlenül megelőző időkből, de azóta is, igen sokan fordultak közvetlenül, vagy a Hivatal tisztviselőinek közvetítésével a népszámlálási osztályhoz olyan kéréssel, hogy a Hivatal részükre az 1941. évi népszámlálás alkalmával a számlálólapon tett anyanyelvi és nemzetiségi adatbevallásukat igazolja. Tekintettel arra, hogy a népszámlálási osztály az 1941. évi számlálólap-anyagot a folyamatban lévő országos jellegű feldolgozások munkálataiból tovább kivonni nem tudja, az egyéni anyanyelvi és nemzetiségi igazolványok kiadását újabb intézkedésig felfüggesztettem. Nyomatékosan felhívom ezzel kapcsolatban a Hivatal összes alkalmazottainak figyelmét arra, hogy ilyen ügyekben még kollegiális úton sem célravezető a népszámlálási osztályon újabb kérések elintézését szorgalmazni; anyanyelvi és nemzetiségi ügyekben felvilágosításokat adni egyedül a népszámlálási osztálynak ezzel megbízott tisztviselői /elsősorban Szabó Bertalan dr. miniszteri segédtitkár/ hivatottak és jogosultak. Ide tartoznak természetesen az 1941. évi népszámlálás számlálólap anyagára vonatkozó összes felvilágosítások is.

A Hivatal összes alkalmazottainak ezzel a kérdéssel kapcsolatban külön is figyelmébe ajánlom az 1929. XIX. t.c.-nek a statisztikai egyéni adatok titkosságára vonatkozó rendelkezéseit.

Budapest, 1946. évi január hó 11-én

Dr. Elekes Dezső s. k.

miniszteri tanácsos, alelnök.

20. Magyar Központi Statisztikai Hivatal¹⁴⁵

2.167/1946. sz.

ÉRTESÍTÉS

a nemzetiségi ügyekben követendő eljárásról.

¹⁴⁴ KSH Thirring Lajos hagyaték

¹⁴⁵ KSH Thirring Lajos hagyaték

A 37/1946. sz. „Értesítés”-ben, valamint a 203/1946. sz. körözüvényben elrendelt belszolgálati rendelkezések kiegészítéséül a Hivatalban folyó fontos munkák zavartalanosságának és a munkafegyelemnek fokozottabb biztosítása érdekében elrendelem, hogy

1. A népszámlálási osztály anyanyelvi-nemzetiségi igazolás iránti megkereséseket – az időleges felfüggesztés megszüntetésével egyidejűleg – újból korlátlanul átvesz.
2. A népszámlálási osztály kizárólag az e célra sokszorosított és az új épület I. em. 4. sz. alatt díjtalanul kapható kereső lapon beadott kéréseket intéz el.
3. A Hivatal alkalmazottai is csak az említett kereső lapon adhatják be ilyen kéréseiket kizárólag új épület I. em. 4. sz. alatt naponta 10 h és 12 h között. Ilyen kérésekkel tehát felesleges és tilos az osztályvezetőt és a népszámlálási osztálynak a kérések átvételével meg nem bízott többi tisztviselőit munkájukban feltartani.
4. Hasonlóképpen felesleges és tilos a beadott kérések teljesítését sürgetni, vagy soronkívüli elintézését szorgalmazni, mivel a kérések teljesítésének sorrendjét mindenki számára kizárólag a sváb kitelepítés menete határozza meg. A közbenjárások csak a munkával egyébként is túlterhelt alkalmazottak idejét veszik feleslegesen igénybe, és ezáltal a kérések teljesítését hátráltatják.
5. Újólág nyomatékosan hangsúlyozom, hogy nemzetiségi ügyekben a népszámlálási anyagra vonatkozó felvilágosításokat kizárólag a népszámlálási osztály vezetője által megbízott tisztviselők adhatnak.
6. Az új épület anyagraktárában a II/1. osztálynak oda beosztott alkalmazottain kívül senki sem tartózkodhatik és a népszámlálási anyagban segítség címén sem végezhet lapkeresést, mivel az ilyen esetekből elkerülhetetlenül elő álló anyagkeveredés igen nagy munkatöbbletet eredményez. Ennek a rendelkezésnek legszigorúbb végrehajtásáért a raktár összes beosztottját teszem felelőssé.

A fenti rendelkezések szigorú megtartása teszi egyedül lehetővé, hogy a Hivatal a rendkívüli mértékű külső érdeklődésnek eleget tehessen.

Budapest, 1946. évi február hó 9-én.

Dr. Elekes Dezső s. k.

miniszteri tanácsos, alelnök.

21. Magyar Központi Statisztikai Hivatal¹⁴⁶

¹⁴⁶ KSH Thirring Lajos hagyaték

2.944/1946. sz.

KÖRÖZVÉNY

a rendkívüli munkák által megkövetelt belszolgálati rendszabályokról.

A Hivatalban folyó különleges munkák megkövetelik a belső fegyelem fokozott megszilárdítását. A nemzetiségi ügyekben már két Körözüvény illetőleg Értesítés útján kiadtam az idevágó rendelkezéseket. Az azóta szerzett tapasztalatok újabb korlátozó rendelkezéseket tesznek szükségessé.

További intézkedésig az alábbiakat rendelem el:

A népszámlálási osztály csak az osztályvezető által meghatározott technikai szempontok szerint és az előre megállapított kitelepítési sorrendnek megfelelően intézheti el a beadott nemzetiségi igazolási kéréseket. Ezért tilos a népszámlálási osztály alkalmazottait vagy vezetőjét sürgetéssel zaklatni, vagy soronkívüli eljárást szorgalmazni.

A keresőlapot kizárólag Kismajoros Ferenc stat. tiszt illetőleg Dr. Szabó Bertalan min. segédtitkár útján kaphatók és adhatók be naponta 11 órától 13 óráig. Ilyen lapokat a továbbiakig Hivatal alkalmazottai is benyújthatnak, de természetesen csak a megjelölt időpontban.

Kész igazolványokat hivatali alkalmazottak nem vehetnek át; ilyen igazolványok további intézkedésig csak postán kézbesíthetők.

Ezenfelül kollegiális kötelességévé teszem minden alkalmazottnak, hogy a külső érdeklődőknek jóhiszeműen, de tájékoztatlanul tett ígérek helyett inkább kartársainak legyen segítségére azzal, hogy igen nehéz munkájukat megértéssel és a kiadott rendelkezések szigorú megtartásával támogatja. Csak így remélhető, hogy a népszámlálási osztály a rendkívüli méretű külső érdeklődésnek eleget tud majd tenni.

Egyébként is a kijárások kedvezőtlen színben tüntethetik fel a Hivatalt, sőt jóhírnevét is veszélyeztethetik. Ennek elkerülése érdekében előző és most közölt intézkedéseimnek következetesen érvényt fogok szerezni, bárhol és bárki részéről mutatkozzék is a kartársi megértés hiánya.

A fenti rendelkezések végrehajtásáról, illetőleg az utasításokat mellőző alkalmazottakról a népszámlálási osztály vezetője útján naponta névszerinti tájékoztatást kérek, hogy adott esetben a fegyelmi felelősséget megállapíthassam és a szükséges személyi intézkedéseket megtehessem.

Budapest, 1946. évi február hó 22-én.

Dr. Elekes Dezső s. k.

miniszteri tanácsos, alelnök

22. Emlékeztető¹⁴⁷

Az 1929. XIX.t.c. 21. §-ának második bekezdése a következően hangzik:

„Az adatgyűjtő hatóság, hivatal, testület vagy intézet a statisztikai adatokat – a címtárak körébe tartozó közleményeknek és azoknak az adatoknak a kivételével, amelyek törvény alapján vagy egyébként is nyilvánosságra kerülnek – nem egyénenként, hanem mindenkor csak területi vagy tárgy szerinti összefoglalásban teheti közzé, kivéve, ha az egyénenkinti közléshez az adatszolgáltatók hozzájárulnak.”

A vád esetleg arra az álláspontra helyezkedhet, hogy a névjegyzékek útján az anyanyelvi és nemzetiségi adatok „egyébként is nyilvánosságra kerülnek” és így az érdekelt hozzájárulása nélkül is kiadhatók.

Ellenérv. A kitelepítési rendeletek az 1929.XIX.t.c. 21. §-át nem helyezték hatályon kívül és ezen az úton csak az érdekelt németek adatai kerültek nyilvánosságra. Minthogy a többiekre nézve továbbra is titkosak az adatok, - már az egységes hivatali eljárás miatt is – ragaszkodni kellett a törvényhez.

A soronkívüliség ügyében a vádirat az 5.500/1929.M.E. sz.rendelet 32.§./2/ bekezdésére hivatkozik. Ez szó szerint a következőket mondja:

„Az előadók kötelesek a nekik kiadott ügyiratokat, a beérkezés sorrendje és az ügyek sürgősségének figyelembevétele mellett, a fennálló szabályoknak megfelelően a lehető legrövidebb idő alatt, de azért teljes alaposággal elintézni.”

A rendelet szövege már maga sem helyezkedik a beérkezési sorrend merev álláspontjára, következésképpen a vádirat állítása, amely csak ezt a sorrendet hangsúlyozza, nem felel meg az általa idézett jogszabályoknak.

23. Kimutatás¹⁴⁸

a testületi hatóságok működésének megszüntetésére vonatkozó 1946. március 9-ig megjelent belügyminiszeri rendeletekről.

A rendelet száma: 151.169/1946.B.M.sz.

Megjelenésének időpontja: 1946. január 29. Magyar Közlöny /24. sz./

Az érintett községek:

Vármegye

Község

Vármegye

Község

¹⁴⁷ KSH Thirring Lajos hagyaték

¹⁴⁸ KSH Thirring Lajos hagyaték

Pest-Pilis-Solt-Kiskun	Iklad	Pest-Pilis-Solt-Kiskun	Harta
	Bia		Hajós
	Budajenő		Nemesnádudvar
	Budakeszi		Császártöltés
	Budaörs		Soroksár
	Budatétény		Ceglédbercel
	Nagykovácsi		Vecsés
	Nagytétény		Szigetbecse
	Páty		Szigetszentmárton
	Perbál		
	Pesthidegkút		Szigetujfalu
	Pilisszentiván		Taksony
	Pilisvörösvár		Budakalász
	Solymár		Csobánka
	Telki		Dunabogdány
	Torbágy		Pilisborosjenő
	Törökbálint		Piliscsaba
	Üröm		Visegrád
	Zsámbék		

A rendelet száma: 151.400/1946.B.M.sz.

Megjelenésének időpontja: 1946. február 5. Magyar Közlöny /29. sz./

Az érintett községek:

Vármegye	Község	Vármegye	Község
Baranya	Ág	Baranya	Köblény
	Alsómocsolád		Liget
	Baranyajenő		Mágócs
	Baranyaszentgyörgy		Magyarszék
	Barátur		Mecsekfalu
	Bikal		Mecsekjánosi
	Csikóstöttös		Mecsekpölöske
	Egyházaskozár		Mekényes
	Felsőmindszent		Meződ

Gerényes	Nagyhajmás
Godisa	Ökörvölgy
Gödre	Oroszló
Hegyhátmaros	Palé
Hetvehely	Szalatnak
Jágónak	Szárász
Kán	Szentkatalin
Kaposszekcső	Tékes
Kisbattyán	Tófü
Kishajmás	Babarc
Kisvaszar	Bár
Borjád	Zsibrik
Görcsönydoboka	Beremend
Hercegszabar	Csebény
Hercegtöttös	Horváthertelend
Himesháza	Ibafa
Kisnyárad	Korpád
Lánycsók	Bezedek
Liptód	Hercegszentmárton
Majs	Illecska
Nagynyárad	Ivánbattyán
Németbóly	Ivándárda
Püspökmárok	Kisbudmér
Somberek	Kisjakabfalva
Szajk	Kiskassa
Szür	Lapáncsa
Udvar	Lippó
Versend	Magyarbóly
Abaliget	Nagybudmér
Ata	Németmárok
Egerág	Németpalkonya
Hásságy	Pócsdevecser
Hider	Pócsa
Hird	Sárok

Kozármisleny		Ujpetre
Mecsekrákos		Villány
Nagyárpád		Villánykövesd
Nagykozár		Virágos
Olasz		Vokány
Orfű	Csanád	Almáskamarás
Pogány		Elek
Romonya		Kübekháza
Szákéd		Ujszentiván
Tekeres	Győr-Moson	Hegyeshalom
Apátvarasd		Magyarkimle
Berkesd		Mosonszentjános
Erdősmecske		Mosonszentpéter
Fazekasboda		Mosonszolnok
Fekéd		Oroszvár
Geresd		Rajka
Hidas		Gyórsövényház
Kátoly	Komárom- Esztergom	Leányvár
Kisujbánya		Máriaalom
Lovászhetény		Ágostyán
Maráza		Alsógalla
Máriakéménd		Baj
Monyoród		Dunaszentmiklós
Nagypall		Kecskéd
Nyomja		Környe
Óbánya		Szezor
Ófalu		Tarján
Palotabezsek		Várgesztes
Pécsvárad		Vértessomló
Pusztakisfalu		Vértestolna
Püspöklak	Somogy	Szulok
Püspöknádasd		Gadács
Püspökszenterzsébet	Sopron	Ágfalva

Szebény	Balf
Szederkény	Fertőrákos
Szellő	Harka
Véménd	Kópháza
	Sopronbátfalva

A rendelet száma: 151.874/1946.B.M. sz.

Megjelenésének időpontja: 1946. február 14. Magyar Közlöny /37 sz./

Az érintett községek:

Vármegye	Község	Vármegye	Község
Fejér	Bakonykúti	Fejér	Ujbarok
	Bakonysárkány		Vértesacska
	Balinka		Vértesboglár
	Gánt		Diósd
	Guttamási	Komárom- Esztergom	Dág
	Isztimér		Tát
	Mór	Veszprém	Ajkarendek
	Pusztavám		Bakonypölöske
	Hercegfalva		Kislőd
	Nadap		Magyarpolány
	Etyek		Ácsteszér
	Szár		Aka

A rendelet száma: 152.032/1946. B.M. sz.

Megjelenésének időpontja: 1946. február 21. Magyar Közlöny /43 sz./

Az érintett községek:

Vármegye	Község	Vármegye	Község
Nógrád-Hont	Kismaros	Nógrád-Hont	Zebegény
	Nagymaros		Nagybörzsön

A rendelet száma: 152.126/1946. B.M. sz.

Megjelenésének időpontja: 1946. február 21. Magyar Közlöny /44 sz./

Az érintett községek:

Vármegye	Község	Vármegye	Község
Tolna	Csibrák	Tolna	Szakadát
	Kocsola		Szárazd
	Kurd		Udvari
	Mucsi		Varsád
	Bikács		Pári
	Dunakömlőd		Aparhant
	Györköny		Bátapáti
	Németkér		Bonyhád
	Alsónána		Bonyhádvarasd
	Bátaszék		Cikó
	Mózs		Grábóc
	Tengelic		Göre
	Várdomb		Izmény
	Belecska		Kakasd
	Diósberény		Péty
	Duzs		Kisdorog
	Felsőnána		Kismányok
	Gyönk		Kisvejke
	Hőgyész		Lengyel
	Kalaznó		Majos
	Keszőhidegkut		Máza
	Kölesd		Mórág
	Nagyszékely		Mőcsény
	Mucsfa		Tevel
	Murga		Váralja
	Nagymányok		Závod
	Szálka		Zomba
	Tabód		

A rendelet száma: 152.2171946. B.M. sz.

Megjelenésének időpontja: 1946. március 9. Magyar Közlöny /57 sz./

Az érintett községek:

Vármegye	Község
----------	--------

24. Magyar Központi**Statisztikai Hivatal****3539/1946 sz.**Körözzvényaz anyanyelvi és nemzetiségi ügyekben követendőújabb eljárásról¹⁴⁹

A német anyanyelvűek és nemzetiségűek névjegyzékének elkészítésével, valamint az igazolványok kiadásával kapcsolatban folyó évi április hó 6-tól kezdve – részben a már régebbi körözzvényekben foglaltak megismétlésével – az alábbi intézkedéseket foganatosítom:

1. A népszámlálási osztály anyanyelvi és nemzetiségi igazolás iránti megkereséseket csak abban az esetben vesz át, ha az érdekelt fél igazolni tudja, hogy anyanyelvi és nemzetiségi hovatartozásának igazolására valamelyik hatóság, vagy hivatal felszólította.
2. A népszámlálási osztály az e célra sokszorosított és az új óépület I. em. 3. sz. alatt díjtalanul kapható, az új óépület főlépcsőházában kiosztásra kerülő kereső lapon beadott kéréseket, továbbá a postán érkezett megkereséseket intézi el. A hivatal alkalmazottai kizárólag csak sajátmagukra, vagy családtagjaikra vonatkozó kéréslapot adhatnak be.
3. Kereső lapok kizárólag naponta 11 órától 13 óráig adhatók be az óépület főlépcsőházában szolgálatot teljesítő tisztviselőnél. Feleket a népszámlálási osztály anyanyelvi és nemzetiségi ügyben ugyancsak kizárólag 11-13 óra között fogad az új óépület I. em. 3. sz. alatt.
4. A népszámlálási osztály csak az osztályvezető, illetőleg a munkálatok közvetlen irányítója által meghatározott technikai szempontok szerint, az előre megállapított kitelepítési sorrendnek megfelelően intézi el a beadott igazolási kéréseket, ezért a legszigorúbban tilos a népszámlálási osztály alkalmazottait vagy vezetőjét sürgetéssel zaklatni, vagy soronkízüli elintézését szorgalmazni.

¹⁴⁹ KSH Thirring Lajos hagyaték

5. Igazolványokat a Hivatal csupán a fél / legközelebbi hozzátartozó, meghatalmazott kérelmére ad ki.
6. Kész igazolványokat a Hivatal általában postán, ajánlott levélben kézbesíti, személyesen csak indokolt esetben – a személyazonosság kellő igazolása mellett – esetleg a legközelebbi hozzátartozó, vagy meghatalmazott útján – lehet kész igazolványokat átvenni. Hivatali alkalmazottak kész igazolványokat /saját és családtagjaik igazolványain kívül/ semmi körülmények között – még mint meghatalmazott sem vehetik át.
7. Anyanyelvi és nemzetiségi ügyekben felvilágosításokat kizárólag a II/1. osztály vezetője, illetőleg az általa megbízott tisztviselők adhatnak.
8. Az új épület anyagraktáraiban a II/1. osztálynak oda beosztott alkalmazottain kívül senki sem tartózkodhatik. Felhatalmazom a II/1. osztály vezetőjét, illetőleg a munkálatok közvetlen irányítóját arra is, hogy azokban a szobákban és munkatermekben, amelyekben szükségét látja, az oda be nem osztott alkalmazottak eltávolítását, illetőleg kitiltását elrendelje.
9. A felekkel való érintkezés mindenkor udvarias, de határozott legyen.
10. Mindazokat a rendszabályokat és utasításokat amelyeket a II/1. osztály vezetője, illetőleg az általa megbízott tisztviselők fogyanatosítanak, az osztály alkalmazottai már csak a saját jól felfogott érdekükben is – nehogy esetleg bűncselekmény gyanújába kerüljenek – mindenkor a legszigorúbban tartásuk be és kartársaikkal is tartassák be.
A munka zavartalanságának, a munkafegyelem fokozottabb biztosításának és a Hivatal jóhírnevének megóvása érdekében felhívom ismételten valamennyi alkalmazott figyelmét a fenti rendelkezések szigorú betartására, mert ellenkező esetben kénytelen leszek a fegyelmi eljárás folyamatbátétele mellett a legerélyesebb rendszabályokat alkalmazni, ami a Hivatal kötelékéből való azonnali eltávolítást is eredményezheti, ha bűncselekmény gyanúját látom fennforogni, az esetet természetesen a Magyar Államrendőrség Politikai Osztályának azonnal jelenteni fogom.
Budapest, 1946. évi április hó 1-én-
Elekes Dezső s. k.
miniszteri osztályfőnök, elnök
A kiadmány hitelél:
irodáfőtiszt, irodavezető

25. Szigorúan bizalmas!

Feljegyzés elcsatolt területi lakosok anyanyelvi és nemzetiségi adatvallomásának igazolása tárgyában¹⁵⁰

Az elmúlt 1-1 ¼ év alatt elcsatolt /délvidéki, főleg pedig felvidéki/ lakosok ismételten fordultak anyanyelvi és nemzetiségi adatvallomásuk igazolása tárgyában a Központi Statisztikai Hivatalhoz. Többnyire az 1941. évi népszámlálás és csak részben az 1938. évi felvidéki népösszeírás alapján kérték az igazolást. Túlnyomórészt magyar anyanyelvű és /vagy/ magyar nemzetiségű egyénekről volt szó; egyes esetekben annak igazolása lett volna fontos, hogy az érdekelt nem német, legtöbbször azonban annak, hogy nem magyar; a kérés ismételten irányult oda, hogy az eredeti adatvallomástól eltérően igazoltassék az, hogy az érdekelt nem magyar /többnyire a szlovákokra kívánták volna kiállíttatni a meg nem felelő igazolást/ felmerült olyan kérés is, hogy az igazoltassék, miszerint az érdekelt zsidó nemzetiségűnek jegyezte be magát. Az igazolási kéressel nemcsak az érdekelt és hozzátartozói, hanem más egyének is fordultak a Hivatalhoz; legutóbb egy jelenleg egykori legionista múltjára hivatkozó felvidéki lakos német anyanyelvét és nemzetiségét kívánták volna igazoltatni, aki esztendőnkön át – tudomás szerint a népszámláláskor is – magát németnek vallotta, sőt német állampolgárságot is vett fel, a fordulatkor azonban visszavedett legionistának és azóta számos magyar családot üldözött és üldöz ki; németiségének igazolása és Csehszlovákiából az alapon való kitelepítése a magyarságra nézve is igen hasznos lenne.

A Központi Statisztikai Hivatal az ily kérések tekintetében a korábbi megbeszélések és a Miniszterelnökségen a múlt év vége felé tartott értekezlet megállapodásainak megfelelően járt el. Az amúgy is szórványos délvidéki kéréseket lehetőleg kielégítette, a tömegesebb felvidéki kérésekre azonban egy-két esettől eltekintve-, azt a választ adta, hogy a megrongált anyag ez idő szerint nem hozzáférhető, mert csak a trianoni anyag volt összerendezhető; ha a rendezés megtörténik, és a számlálólap nem pusztult el, az igazolásnak nem lesz akadálya.

Hamis igazolásokat – azt, hogy a nagyszámú magyarság magát szlováknak vallotta – a Hivatal természetesen nem adhatott, hiszen nagyobb számú ilyen igazolás esetében a hamisítás a Hivatalra a rendelkezésre álló számszerű adatok alapján könnyen ráolvasható lett volna és így minden igazolás értékét veszítette volna el. Egyes, magukat annak idején nem magyarnak, - többnyire szlováknak – vallók igazolásainak kiadása lehetetlenné tette volna azt, hogy a Hivatal a magyaroknak a fenti értelmű halogató igazolást kiadja, már

¹⁵⁰ KSH Thirring Lajos hagyaték

pedig utóbbi alapján több esetben lehetett értesülés szerint a kiutasítások határidejét legalább is kitolni. Erre való tekintettel is helyesebbnek látszik – legalábbis a felvidéki vonatkozásokban – az anyag rendezetlenségére utaló igazolási kiadása mellett megmaradni és legfeljebb egyes nagyon fontos esetekben eltérni ettől /pl. abból a célból, hogy az említett német egyén Csehszlovákiából kitelepíthető legyen és a magyarság sorsát tovább ne veszélyeztesse/. Ez is meggondolandó azonban, mert gyakoribb eseteket feltételezve Csehszlovák részről könnyen kifogásolhatnák, hogy a Hivatal néha meg tudja a számlálólapot találni, máskor – ha magukat magyar anyanyelvűeknek és nemzetiségűeknek vallókról van szó, azonban nem. /Valójában a Hivatal a trianoni anyagot rendezte össze a legjobban, az ostrom kárai miatt azonban ebben sem található meg minden számlálólap s a rendezés állandóan tart; egyébiránt az elcsatolt területi anyag sem olyan hozzáférhetetlen, mint ahogyan azt a Hivatal kénytelen említett igazolásaiban megállapítani./

Minthogy csehszlovák részről a Felvidéki területen tudomás szerint összeírásokat hajtanak végre, a népcsere-egyezmény korlátozta viszont némileg a kiutasításokat, lehet, hogy csökkent annak veszélye, hogy a magyarság összeírását, vagy legalább is állami stb. állásban megtartását annak igazolásához kötik, hogy az érdekelt a magyar népszámláláskor is nem magyarnak vallotta magát. Ha ez így lenne, a Hivatal felvidékiek számára is könnyebben adhatna igazolásokat. Mégis meggondolandó, hogy erre az útra lépjen, már csal azért is, mert a legtöbb esetben az érdekeltek magyarságát lenne kénytelen igazolni.

Román és délszláv viszonylatban az eddigi tapasztalatok szerint nem aggályos a helyzet, a megfelelő igazolások – bizonyos óvatossági rendszabályok mellett – a jövőben is kiadhatók volnának. Természetesen ezekben a viszonylatokban is megváltozhat a helyzet.

A kérdést legjobb volna a Külügyminisztérium bevonásával szűkebb körű értekezleten megbeszélni.

Budapest, 1946. évi május hó 21-én

26. Magyar Miniszterelnökség¹⁵¹

7832

M.B. II.

ELNÖK ÚR!

A magyarországi svábok kitelepítésével kapcsolatos névjegyzékek összeállításának munkálatai eddig nem tették lehetővé, hogy a Központi Statisztikai Hivatal az 1941. évi

¹⁵¹ KSH Thirring Lajos hagyaték

népszámlálási lapokon található anyanyelvi és nemzetiségi bejegyzésekről az összes kérelmezők számára igazolványokat állítson ki, hanem csak azoknak, akik hatósági felszólítás alapján igényeltek ilyen igazolványokat.

Egyrészt, demokratikus szempontokból nem helyes, ha hatóság nem ad ki a kérelmezőnek igazolványt olyan fontos esetben, amidőn az a kérelmezőnek érdekében áll jogosultságának bizonyítása végett. Másrészt, a névjegyzékek összeállításának munkálatai már befejeződtek és így egyéni igazolások kiadása sokkal szélesebb körben megvalósítható. Felhívom ezért Elnök urat, hogy a jövőben a szóban forgó igazolásokat adja ki mindazoknak, akiket anyanyelvük vagy nemzetiségük igazolására valamilyen hivatal vagy hatóság felszólít, továbbá azoknak, akik igazolják, hogy a kitelepítendőek jegyzékén szerepelnek. Igazolvány kiadható végül azoknak is, akik hiteltérdemlően igazolják, valószínűsítik, hogy feltételezett németiségük miatt őket valamilyen joghátrány fenyegeti.

Budapest, 1946. évi július hó 15.

A miniszterelnök helyett:

Bojta s. k.

miniszterelnökségi államtitkár

27. Központi Statisztikai Hivatal Elnökének¹⁵²

Budapest

A német lakosság áttelepítésével kapcsolatban a Központi Statisztikai Hivatalban kétféle igen nagy terjedelmű munka folyt: a./ községi kimutatások /névjegyzékek/ készítése a 70.010/1946.B.M. sz. rendelet 2. §-a alapján a német anyanyelvű vagy nemzetiségű lakosokról, b./ az 1929. évi XIX. t.c. 21.§-a értelmében – de nemcsak az áttelepítésekkel kapcsolatban és már korábban is - kiállított egyéni igazolások kiadása.

A kétféle munkát zavartalan lebonyolítását főleg a következő körülmények akadályozták:

1. a népszámlálási anyag háborús megrongálódása és összedobálása, összekeverése a népszámlálási raktárba beszállásolt vagy ott megfordult különféle katonai alakulatok és személyek stb. által;
2. az a tény, hogy a népszámlálási anyag ilyen munkálatok elvégzésére nem volt alkalmas s a Központi Statisztikai Hivatal személyzete az ilyen nem statisztikai természetű munkálatok elvégzéséhez szükséges gyakorlattal nem rendelkezett, a munkálat rendje és irányadó szempontjai tehát csak fokozatosan alakultak ki;

¹⁵² KSH Thirring Lajos hagyaték

3. a Hivatal bomba-sújtotta épületeiben az egyes munkacsoportokat csak túlsúfoltan, nem megfelelő és részben egymástól távol eső helyiségekben lehetett elhelyezni;
4. a kéz, az ujjak állandó és gyors igénybevételével járó többnyire hajszt munkáütemben végzett munkát /számlálólapok gyors pörgetése, névjegyzékírás stb./ részben üvegezetlen és többnyire nagyon hideg /nem, vagy alig fűtött/ helyiségekben kellett elvégezni;
5. kellő számú altiszt hiányában a népszámlálási anyagnak a raktárból való fel- és leszállítása az osztály csaknem összes alkalmazottjára súlyos fizikai munkaterhet is rótt;
6. a népszámlálási osztályban párhuzamosan számos legalább ugyanilyen nagyfontosságú munkálat /pl. a rendkívül sürgös béke-előkészítési munkálatok egész sora, a közmunkaköteles összeírása, a délszlávok által lakott területen a népesség hajszt ütemben végrehajtott megszámlálása/ folyt.

Az említett körülmények természetsszerűen nemcsak a munkálatok végrehajtását nehezítették meg, hanem az ellenőrzést is. A munkában állandóan kb. 100-130-an vettek részt, nagyrészt begyakorlott és fegyelmezett régebbi alkalmazottak és a csoportvezetők is kipróbált, túlnyomóan régi tisztviselők volta, akiknek megbízhatóságában addigi munkájuk alapján a legkisebb mértékben sem lehetett kételkedni. Mégis az esetleges visszaélések megakadályozására számos intézkedés történet, amelyeket részben a Központi Statisztikai Hivatal elnöke kezdeményezett, részben a munkálatok irányítói és maguk a csoportvezetők is.

A munkálatok közvetlen irányítója Dr. Szabó Bertalan volt. Elsősorban az ő munkájának és fáradozásainak tudható be, hogy az említett nehézségek ellenére:

1. az áttelepítés alapjául szolgáló és ebben a tekintetben döntő jelentőségű kimutatások /névjegyzékek/ elkészítésében, egyben tehát az áttelepítés helyszíni végrehajtásában is, fennakadás nem állott be;
2. az egyéni adatok kiadása /igazolások/, ha technikai okokból korlátozott keretekben is, de a Miniszterelnök úr és a hivatalos körök részéről ismételt hangoztatott humánus szellemben /újabb miniszterelnöki utasításra még az említett korlátozásokat is a lehető legminimálisabbra kellett csökkenteni/ és természetesen a hivatalos statisztikai szolgálatról szóló 1929. évi XIX. törvénycikk rendelkezésének megfelelően történt meg.

Dr. Szabó Bertalan tapasztalat szerint nemcsak példátmutató magatartást tanúsított a felekkel való tárgyalások során, hanem az esetleges visszaélések megelőzésére is számos intézkedést javasolt vagy tett; egyedül néhány régi, addig jól bevált és éppen ezért az

ellenőrzést s az igazolások kiállítását is végző, esküt tett tisztviselőre hármlik a felelősség a vádiratból kitűnően előfordult visszaélésekért.

A Hivatalra az elmúlt télen nehezedő, már említett és egyéb terjedelmes munkálatok, főleg a hasonlóképpen abnormisan sürgős kár-statisztikai munkák nagy tömege miatt dr. Szabó Bertalan is kénytelen volt a Miniszterelnökség által békelőkészítési célokra kért nagyobb tanulmány alapos forráskutatásokat igénylő kidolgozását vállalni. Munkaterhe a felek fogadását és a fokozatosan egyre nagyobb számban elkészülő névjegyzékek átnézését, valamint a tömeges egyéni igazolások aláírását figyelembevéve rendkívül nagy volt.

Abaffy Lajos, mint a népszámlálási osztálynál folyó technikai munkálatok irányítója kapcsolódott be a németek kitelepítésével kapcsolatos munkálatokba. Feladata elsősorban a munkaszervezési kérdések kézbentartása volt, de a nagy torlódás miatt szinte minden munkában részt vett. Eredetileg a Központi Statisztikai Hivatal más osztályaiban tevékenykedett, de egyidejűleg a népszámlálási osztálynál folyó otthoni szakmáymunkákban is csaknem állandóan részt vett. Ilyen alapon került 1943. nyarán az említett munkakört addig betöltő tisztviselő váratlan elhunytakor a népszámlálási osztályra, demokratikus gondolkodásáról közismert akkori főnökének javaslatára és legmelegebb ajánlásával. Addigi munkája alapján igen gyors, statisztikai munkákban nagyon járatos, jó szervező képességű tisztviselőnek mutatkozott; a németek áttelepítésével kapcsolatos munkák során szükségessé vált fizikai munkákban is ismételten résztvett. A technikai munkának és főleg az ellenőrzésnek legfőbb pillére kellett volna, hogy legyen.

Takács István 1941-től hosszabb időn át dolgozott a népszámlálási osztályon és annak talán legjobb csoportvezetője volt; az ostrom előtt legutoljára az elnöki osztályon működött. A németek áttelepítésével kapcsolatos statisztikai munkálatokhoz mint kipróbált és igen jól bevált tisztviselő került; itt csoportvezetőként, majd mint a rend biztosítása és az esetleges visszaélések megakadályozása céljából megszervezett biztonsági szolgálat legfontosabb oszlópa működött. A fizikai munkában példátmutatóan vett részt.

Kismajoros Ferenc az 1941. évi népszámlálás sok munkájában vett részt és mindig megbízható munkaerőnek bizonyult. A németek áttelepítésével kapcsolatos munkálatoknál az igazolványok kiállítása körül volt jelentős szerepe s közvetlen munkatársainak megállapítása szerint is odaadóan, emberséges szellemben és lelkiismeretesen dolgozott; a felekkel való érintkezés során szintén példás magatartást tanúsított.

Gulácsy Tibor a raktárt jól ismerete és régóta kezelte; minthogy munkája a legutolsó időben egy esetben kifogásolhatónak látszott, helyettesíteni pedig a megfelelő raktári ismeretekkel rendelkező munkaerő hiányában azonnal nem lehetett, a raktár felügyeltét és

fokozott ellenőrzését az addigi tapasztalatok szerint a rendre nagy gonddal ügyelő Takács István vette át.

Varga Jenő évek során tudomásom szerint megbízható és lelkiismeretes raktárosnak mutatkozott.

Bényei Sámuel raktári altiszt csoportvezetője szerint szorgalmasan és jól dolgozott.

Kálmán András portás csak az 1930. évi népszámláláskor dolgozott az osztályon is akkor igen jó népszámlálási altiszt volt.

özv. Jánossa Zoltánné nem a népszámlálási osztályon dolgozott; általában mint igen jó és lelkiismeretes orosz fordító volt ismeretes.

28. Tárgy: Anyanyelvi és nemzetiségi hovatartozást tanúsító igazolások kiadása.¹⁵³

Magyar Miniszterelnök Úrnak

Budapest

Az 1941. évi népszámlálás alkalmával bevallott anyanyelvi és nemzetiségi adatokat tanúsító igazolások kiadásával kapcsolatban tisztelettel jelentem Miniszterelnök Úrnak a következőket:

A Központi Statisztikai Hivatal a német anyanyelvű és német nemzetiségű lakosokról készült lajstromokat /névjegyzékeket/ a M. E., illetőleg 70.010/1946.B.M. sz. rendelet értelmében még f. év első felében folyamatosan elkészítette és – miként azt már sz. alatt-én jelentettem, f.é.-hó-ig fokozatosan megküldte a Magyar Belügyminisztérium Népgondozó Hivatalának. Ezzel eleget tett az előbb említett rendeletben reárárt kötelezettségnek. Ezek a lajstromok /névjegyzékek/ a munka rendkívüli sürgősségi miatt egyetlen példányban készültek és tudomás szerint a Magyar Belügyminisztérium Népgondozó Hivatalánál most is a megfelelő gonddal őriztetnek. A lajstromok alapján a Népgondozó Hivatal által készített névjegyzékek a kitelepítési eljárás céljából a községek /városok/ rendelkezésére bocsáttattak illetőleg bocsájtatnak és értesülés szerint ott őriztetnek.

Az említett lajstromok /névjegyzékek/ elkészítésével egyidejűleg, illetőleg jelenleg is a Központi Statisztikai Hivatalnál folyamatban van az érdekelt fél kérelmére és az 1929. évi XIX. értelmében az 1941. évi népszámlálás alkalmával bevallott anyanyelvi és /vagy/ nemzetiségi hovatartozásról egyéni igazolások kiadása is. A szóban forgó igazolványok kiadásával a Hivatal Miniszterelnök Úr sz. alatt kifejtett álláspontjának megfelelően

¹⁵³ KSH Thirring Lajos hagyaték

annak a demokratikus felfogásnak is eleget tett, hogy az érdekelt félnek mindenkor jogában áll a számlálólapon tett bevallásának eredetiségétől meggyőződést szerezni. Amikor a Hivatal ezeket az igazolásokat amelyek kiadása a lajstromok /névjegyzékek/ elkészítése idején technikai okokból korlátozott mértékben történhetett csak meg, a lajstrom-készítési munkák befejezése óta a Miniszterelnök Úr ... alatt kifejezett kívánságának megfelelően az ott megjelölt szélesebb körben adja ki.

Ezenfelül hosszabb idő óta különféle hatóságok és hivatalok is kérték vagy kérik egyes egyének anyaelvi és (vagy) nemzetiségi hovatartozásának igazolását a Hivataltól. A múltban az ilyen kérések igen gyakran egész községek, sőt több község lakosságára is vonatkoztak, még újabban is előfordul, hogy hatóságok egyszerre több egyénről is kérnek igazolást. Azokban az esetekben, amelyekben az igazolások megadása elkerülhetetlennek látszott /pl. Belügyminisztériumi, Népgondozó Hivatal, mint kitelepítő hatóság kérése, ügyesszék és politikai rendőrség kérései letartóztatások, illetőleg nyomozások ügyében/, a megkereséseknek a Hivatal a technikai lehetőségek határai közt eleget tett, egyéb hatóságok /hivatalok/ kéréseinél azonban mindenkor figyelembe vette az 1929. XIX. t.c. 21. §-ának 2. bekezdésében foglalt azt az intézkedést, amely szerint az adatok egyénenkinti közléséhez az adatszolgáltató hozzájárulása szükséges és csupán hatósági kívánságra az egyén által benyújtott kéréseket teljesítette. Az igazolást kérő hatóságokat tehát erről értesítette, hogy az igazolásnak hivatalból való megszerzésére az érdekelt személyt szólítsák fel, és csak ha ez megtörtént, akkor adta ki az egyéneknek a megfelelő igazolást. A hatóságok által tömegesen kért igazolásokat /névjegyzékeket/ az említett lajstromok /névjegyzékek/ amúgy is felesleges kettős munkát jelentett, pedig az 1929. évi XIX. értelmében és a Miniszterelnökségen e tárgyban Miniszterelnök Úr kiküldöttjeivel folytatott értekezlet állásfoglalásának megfelelően sem teljesítette.

A hatósági kérések tekintetében azonban a helyzet állandóan romlik, mert a hatóságok, a kitelepítéstől függetlenül egyre többféle esetben kérnek, illetőleg hatósági kívánságra egyes egyének nem kitelepítés céljából mind gyakrabban kénytelenek kérni igazolásokat anyanyelvi és /vagy/ nemzetiségi hovatartozásról pl. névmagyarosítás, iparendély kiadása tárgyában stb. Újabban ezenfelül kitelepített egyének visszatelepítési érdekében is. Az ilyen igazolások tömeges kiadására a Hivatalnak anyagi fedezet nem áll rendelkezésre, amúgy is ezzel sok tekintetben rendeltetésével ellentétes feladata megoldása hárulna a Hivatalra s ez szoros értelemben vett statisztikai munkáknak végrehajtását is nagyban akadályozná, mégpedig annál is inkább, mert az ugyanazokról a személyekről kiállított számlálólapoknak újabb és többszöri kikeresését, tehát egy rendkívül aprólékos és

nehézkés munka ismételt elvégzését tenné szükségessé. Minthogy a népszámlálási számlálólapokat a Hivatal a statisztika természetével összefüggő okokból nem alfabetikusan, hanem a legutolsó feldolgozásnak megfelelő rendben (részben községenként, részben járasonként és minden esetben foglalkozási csoportokban) őrzi, minden egyes számlálólap-kikeresés többórás, sőt többnapos teherrel jár.

Újabban azonban már nemcsak az anyanyelvi és nemzetiségi, hanem az állampolgársági hovatartozás igazolását is kéri különféle hatóságok. /így a Szövetséges Ellenőrző Bizottság s a Jóvátételi Hivatal is/, továbbá az érdekelt felek is. A Szövetséges Ellenőrző Bizottság és a Jóvátételi Hivatal kéréseinek teljesítéséhez a Hivatal megítélése szerint országos érdek fűződik, tekintettel arra, hogy esetleg magyar állampolgárokról van szó, akiknek vagyona így magyar kézben marad. Ezzel kapcsolatban rá kell azonban mutatni arra is, hogy az állampolgárság kérdésének megválaszolása alkalmával az akkori helyzetnek megfelelően az 1941. évben a népszámlálás bizonytalan alapokon nyugodott /a visszacsatolt területeken az állampolgárság kérdése még nem volt rendezve, a Belügyminisztérium sem adhatott olyan magyarázatot, mely a kérdés teljesen kétségmentes megválaszolását biztosította volna stb. Az állampolgárságnak a mai helyzetnek megfelelő tisztázására pedig igen sok esetben nem is alkalmas /pl. az 1941. évi népszámláláskor az osztrák állampolgárok, - tehát nemcsak a birodalmi németek – magukat német állampolgárnak vallották.

A fentiek alapján abból a célból, hogy a Hivatal egyre fontosabb és tágabb körű statisztikai feladatainak minél teljesebben tudjon megfelelni, feltétlenül szükséges, hogy az említett igazolások kiadásával kapcsolatos nem statisztikai természetű munkatervbe korlátoztassák.

Ezek érdekében tisztelettel kijelentem, hogy a Hivatal az 1929.-nek és a korábbi tárcaközi értekezlet megállapodásnak is megfelelően egyes egyéneknek /és hozzátartozóiknak/ az igazolást Miniszterelnök Úr szám alatti utasítása értelmében változatlanul szélesebb körben fog kiadni, tehát a német lakosság kitelepítésének befejezése után azonban az egyéni igazolások kiadását mindez már nem időszerű és nem statisztikai munkát - szintén beszünteti: egyes elkerülhetetlen esetektől eltekintve (például hadifoglyok hazahozatala érdekében tett kérés).

A hatóságok kérései közül pedig változatlanul, és ugyancsak a német lakosság kitelepítésének befejezéséig, csak olyan esetben fog kiadni egyes egyénekről igazolást, amely esetekben az a német lakosság kitelepítésével kapcsolatban, vagy bűnügyekben valóban elkerülhetetlennek látszik, mégpedig előbbi esetben csupán a Belügyminiszter úrnak és a Népgondozó Hivatalnak, utóbbi esetben pedig az ügyészségnek, politikai

rendőrségnek. Miniszterközi hozzájárulását kérem ahhoz is, hogy az anyanyelvi és /vagy/ nemzetiségi adat igazolásán felül ezenkívül ugyancsak elkerülhetetlennek látszó esetekben /ha azt a Szövetséges (Ellenőrző Bizottság – szerk.), vagy a Jóvátételi (Hivatal – szerk.) kérte, a Hivatal – mint egyes esetekben eddig is tette – az országos érdekekre való tekintettel az állampolgárságról is, adhasson ki statisztikai igazolást.

Egyébként azonban a hatóságok kérései elől a Hivatal, minden esetben részben az 1929. ... való hivatkozással, részben pedig arra való utalással, hogy a német lakosokra vonatkozó névjegyzékek amúgy is lényegesen könnyebben hozzáférhetők az említett hatóságoknál a jövőben is ki fog térni.

Minderről kíváncsnak látszik a különböző Minisztériumok /hatóságok/ köriratban való értesítése, abból a célból, hogy annak a rendszernek az elburjánzása, miszerint a hatóságok lassankint a lakosság hivatalos ügyében minden megnyilatkozásnál /így az igazolványok kiadásánál is/ az 1941. évi népszámlálás anyanyelvi és / vagy nemzetiségi egyéni adatvallomásának igazolására utasítják az érdekelteket, vagy kéréssel közvetlenül a Hivatalhoz fordulnak, megakadályoztassék, minthogy ezeket a kéréseket a Hivatal ha törvényes korlátozások nem állnak fent, akkor is csak statisztikai feladatai megoldásának teljes háttérbe szorításával végezhetné el.

Végül meg kell említenem, hogy eddig a Központi Statisztikai Hivatal számára csupán a jelenlegi /trianoni/ országterület népszámlálási anyaga volt hozzáférhető, miután eredetileg az ostrom alatt az és azt követően teljesen feldúlt raktárában ezt az anyagot tudta megfelelően rendezni.

A nem a jelenlegi országterületről azonban újabban is egyre több kérés érkezik a Hivatalhoz, melyek teljesítése alól a Hivatal a Miniszterelnökség illetékes osztályával egyetértőleg elvi okokból is, de az anyag rendezetlen /hozzáférhetetlen/ voltára való utalással mindeddig kitért. A nem a jelenlegi országterület teljesen még ezidő szerint sem rendezett, azonban már többé-kevésbé hozzáférhető népszámlálási anyagának igazolások céljára való rendelkezésre bocsátásának vagy megtagadásának kérdéseitől a Hivatalnak most is újabb igen nagy munkatöbbletet jelentene.

A szóban forgó kérések teljesítése ettől függetlenül fontos elbírálást igényel, egyfelől ugyanis lehetővé tenné pl. magukat nem német anyanyelvűeknek vagy nemzetiségűeknek valló lakosok számára azt, hogy az illető területrészen /pl. a délvidéki területeken/ megmaradhassanak és mint németek ne telepítessenek ki, másfelől /főleg a felvidéki területrészen, de ugyancsak erdélyi viszonylatban is csehszlovák – román hatóságok számára a magyarok kitelepítését könnyíthetné meg. Ennek a kérdésnek tehát azon

túlmenően, hogy amennyiben a Hivatal a kérelmeket teljesítené, újabb rendkívüli munkatöbbletet vállalna magára, melynek elvégzésére anyagi fedezete nincs, fontos külpolitikai vonatkozása is van. Éppen ezért a Hivatal véleménye szerint szükséges volna, hogy Miniszter Úr a béketárgyalásokon és a népcsere értekezleteken tett tapasztalatok figyelembevételével, esetleg a Külügyminiszter Úrral egyetértőleg, döntene abban a kérdésben, hogy az 1941-ben nem a jelenlegi területen megszámláltak részére – a technikai lehetőségek határain belül – kiadjon-e vagy továbbra is az anyag nem megfelelő rendezettségére való hivatkozással térjen ki az ilyen kérések elől.

Budapest, 1946. évi október hó 16-án.

29. A Magyar Központi Statisztikai Hivatalnak a svábok kitelepítésével kapcsolatos munkálatainál követett eljárásának néhány elvi szempontja¹⁵⁴

A Magyar Központi Statisztikai Hivatal a svábok kitelepítésével kapcsolatban két irányban adott ki az 1941. évi népszámlálás alkalmával történt anyanyelvi és nemzetiségi bevallásokról egyéni természetű adatokat:

1. A 12.330/1945. M.E. sz. rendelet 1.§-ában és a 4. §. /3/ bekezdésében, valamint a 70.010/1946.B.M. sz. rendelet 3. §. /2/ bekezdésében foglalt rendelkezéseknek megfelelően községenként kimutatásokat /névjegyzékeket/ állít össze a német anyanyelvű vagy német nemzetiségű személyekről a kitelepítési eljárás lebonyolítása céljából és bocsát folyamatosan a Népgondozó Hivatal rendelkezésére. A kitelepítési eljárásnál ezek a kimutatások döntőek a Belügyminisztérium és a Népgondozó Hivatal több ízben hangoztatott és a rendeletnek megfelelő álláspontja szerint is.
2. Az 1929 XIX. t.c. 21. §-a alapján egyes felek részére egyéni igazolásokat. Egyéni kérelmek esetén – akármilyen adatgyűjtésről van szó – a Hivatal olyan adatról ad igazolást, amelyre nézve az érdekelt fél kérelmét előterjeszti. Ebben a tekintetben semmiféle törvényes korlátozás nem állott fenn. Kiadott a Hivatal olyan igazolványokat is, amelyeken a fél kérelmének megfelelően csak a nemzetiségi bevallása szerepelt. Félrevezető ez azért nem lehetett, mert a kitelepítést végrehajtó hatóságok megkapják a német anyanyelvű vagy német nemzetiségű személyek egyénienkénti, névszerinti kimutatását minden községről. Megjegyzendő továbbá, hogy az érdekelt felek nem vitatott német anyanyelvűségük mellett általában olyan előny megszerzése céljából kérték nemzetiségi bevallásuknak

¹⁵⁴ KSH Thirring Lajos hagyaték

igazolását, amelyet a 12.330/1945. M. E. sz. rendelet német anyanyelvű, de magyar nemzetiségű személyek részére biztosít.

Meg kell említeni, hogy a német anyanyelvű, illetőleg német nemzetiségű személyekről községenként készített kimutatásokat mindenkor a munkálatokat vezető tisztviselő /letartoztatásáig dr. Szabó Bertalan min.s. titkár/ adja át személyesen a Népgondozó Hivatal kiküldöttjeinek.

A kiadott egyéni igazolásokat a Hivatal erre felhatalmazott tisztviselői írták alá. Az igazolvány elkészítésével kapcsolatos tennivalókat – a számlálólap gyakran igen hosszadalmas munkával járó kikeresését, az ügydarab és az igazolvány megírását, iktatását, lepecsételését – a népszámlálási osztály, illetőleg az iroda egyéb alkalmazottai végezték el. Az aláírás tehát csak annyit jelent, hogy az igazolványt szabályszerű úton, arra hivatott személyek készítették el, akik közül az igazolvány kiállítója az ügyiraton aláírásával jelzi felelősségét. Az igazolványok aláírói a lehetőség szerint mégis behasonlították az adatokat a számlálólapmal. Többször előfordult azonban, hogy erre a nagy munkatorlódás miatt nem kerülhetett sor, vagy nem volt a kellő alapossággal elvégezhető. A munkálatokban szabályszerűen részt vett személyek által bizonyos ügyességgel történt és a számlálólapmal kapcsolatos hamisítás esetében ezt a tényt a legnagyobb alapossággal elvégzett behasonlítás mellett sem állapíthatták meg az aláírók, már azért sem, mert a számlálólapok nem okiratnak készültek és azokon már kiállításuk alkalmával történhettek és történtek is igen számos esetben törlések, radírozások, vagy változtatások.

Az egyéni igazolványok kiadásánál a Hivatal – felelős kormánytényezők megnyilatkozásainak megfelelően – az a szempont vezette, hogy mindenképpen biztosítani kell az érdekeltek számára a jogérvényesítés teljes lehetőségét. Hangsúlyozottan rá kell mutatni arra, hogy a svábok kitelepítésével kapcsolatban a Hivatalra olyan nagy munkateher hárult, amelynek csak hajszott munkatempóval tudott megfelelni és a beosztottak munkateljesítményének fokozására még az elvégzett munka mennyiségéhez igazodó prémiumrendszert is be kellett vezetni. Ilyen körülmények között még a legnagyobb elővigyázatosság mellett is előfordulhattak a községek szerint a Népgondozó Hivatal részére készült egyénenkénti kimutatásokban elírások vagy tévedések. Ezeknek a hibáknak a felderítésére az egyéni igazolványok kiadása igen alkalmas volt, mert az adatnak több személy által újból való megállapítását jelentette.

Meg kell említeni, hogy a 12.330/1945. M. E. sz. rendelet megjelenése után olyan óriási tömegben érkeztek a Hivatalhoz egyéni igazolások kiadása iránti megkeresések, amelyeknek a rendelkezésre álló személyzettel már nem lehetett megfelelni. Az

elintézésnél így a beérkezés sorrendjétől teljesen el kellett tekinteni és csak a sürgősséget lehetett irányadóul venni. A sürgősséget pedig csak az határozhatta meg, hogy mikor kerül sor az egyes községekben a kitelepítés lebonyolítására. Erre nézve a belügyminiszter úrnak azon rendelkezései voltak irányadóak, amelyek elrendelték az egyes községekben a testületi hatóságok működésének szünetelését. Felsorolásukat a melléklet tartalmazza. Mindezen községekre nézve az egyéni igazolásokat lehetőleg azonnal el kellett végezni. Gyakorlatilag a lebonyolításnál úgy kellett eljárni, hogy az egy-egy községből származó kérések összegyűjtettek és egyszerre történt meg a számlálólapok kikeresése, elkerülendő az anyag többszöri kézbevitelét. Soron kívüli elintézésben részesült még az olyan személyek kérelme is, akikkel szemben a helyi hatóságok feltételezett német mivoltuk miatt a kitelepítési eljárás megindulása előtt már folyamatosítottak bizonyos rendszabályokat.

Megjegyzendő még, hogy a Hivatal az anyanyelvi, illetőleg nemzetiségi kérvényekről kiadott egyéni igazolások ügyében az érdekelt tárcák – miniszterelnökség, belügyminisztérium, igazságügy-minisztérium – képviselőivel folytatott megbeszéléseknek megfelelően járt el.

30. Miniszterelnökség¹⁵⁵

5526

Másolat

M.E.II.

Hivatkozással 1277/1947. számú felterjesztésére, a külügyminiszter úrral egyetértésben közlöm, hogy nem teszek észrevételt az ellen, miszerint az erdélyi és kelet-magyarországi területrészt magukat német állampolgároknak valló lakói névjegyzékét a Központi Statisztikai Hivatal a Szövetséges Ellenőrző Bizottság rendelkezésére bocsássa. Nem tartom kívánatosnak és indokoltnak azonban, hogy a magyar állampolgárok tekintetében is megtörténjék a szóban forgó adatszolgáltatás.

Budapest, 1947. május 19-én

A miniszterelnök helyett

miniszterelnökségi államtitkár

Központi Statisztikai Hivatal Elnökének

Budapest

¹⁵⁵ KSH Thirring Lajos hagyaték

31. Miniszterelnökség¹⁵⁶

9637

M.E.1947.III.

Tárgy: A nem jelenlegi országterületre vonatkozó anyanyelvi és nemzetiségi hovatartozást tanúsító igazolások kiadása.

5867/1946. számú iratára hivatkozással értesítem, hogy a szomszéd államok területén élő magánszemélyeknek anyanyelvi és nemzetiségi hovatartozását tanúsító igazolások kiadása ellen külpolitikai szempontból a külügyminiszter úrnak észrevétele nincs.

Fontosnak tartom azonban a külügyminiszter úrral egyetértőleg, hogy az igazolások kiadása csakis egyéni kérésre történjék, és nem valamilyen külföldi hatóság megkeresésére.

Budapest, 1947. augusztus hó 9-én.

A Miniszterelnök helyett:

Bojta s.k.

államtitkár

Központi Statisztikai Hivatalnak

Budapest

32. BELÜGYMINISZTERIUM¹⁵⁷

I/4. Népgondozó Osztály

Budapest, V. Sas utca 12.

Telefon: 120-422

1045/1948. I/4. biz.szám.

Tárgy: Anyanyelvi és nemzetiségi igazolványok kiadása

Magyar Központi Statisztikai Hivatalnak,

Budapest.

Értesítem, hogy a magyarországi német lakosságnak a 12.200/1947. Korm.sz. rendelet alapján való elbírálása – Budapest kivételével – az ország egész területén befejezést nyert. A vonatkozó névjegyzékek a községekben már mindenütt kifüggesztettek, így az érdekelteknek módjukban állott, amennyiben a besorolásukat sérelmesnek tartották, felszólalni és ehhez az anyanyelvi és nemzetiségi igazolást kikérni. Miután a Népgondozó Osztály vidéki kitelepítési ügyekkel 1949. január 1-től kezdődően nem foglalkozik, statisztikai igazolások kiadására az osztály részére további szükség nincs. Budapest

¹⁵⁶ KSH Thirring Lajos hagyaték

elbírálása előreláthatólag 1949. január hó 31-ig befejezést nyer, mindenesetre erről annak idején a t. Hivatalt értesítem.

A miniszter rendeletéből:

/Dr. Vicenty Ödön/

miniszteri titkár

33. A Magyar Közlöny 1946. évi január hó 29-én /24/ sz. 70.020/1946. B. M. rendeletében megjelent zárolt községek jegyzéke:¹⁵⁸

Iklad	Ceglédbercel
Bia	Vecsés
Budajenő	Szigetbecse
Budakeszi	Szigetmonostor
Budaörs	Szigetújfalu
Budatétény	Taksony
Nagykovács	Budakalász
Nagytétény	Csobánka
Páty	Dunabogdány
Perbál	Pilisborosjenő
Pesthidegkút	Piliscsaba
Pilisszentiván	Visegrád
Pilisvörösvár	Pomáz
Solymár	Mosonszolnok
Telki	Máriakálnok
Torbágy	Levél
Törökbálint	Mosonszenjános
Üröm	Rajka
Zsámbék	Ágfalva
Harta	Sopronbánfalva
Hajós	Fertőrákos
Nemesnádudvar	Balf

¹⁵⁷ KSH Thirring Lajos hagyaték

¹⁵⁸ KSH Thirring Lajos hagyaték

Császártöltés
Soroksár
Mosonszentpéter

Fertődoboz
Harka

Község neve		Svábság lélekszám a	Százalék aránya	Kitelepítésre figyelembe jövő hozzávetőleges száma
1.	Budaörs	-	-	¾ rész
2.	Törökbálint	5.178	56 %	2.200
3.	Torbágy	3.820	10 %	300
4.	Bia	-	-	-
5.	Zsámbék	4.525	90 %	3.200
6.	Szomor	885	70 %	460
7.	Dunaharaszti	-	-	-
8.	Soroksár	6.846	37 %	5.000
9.	Taksony	2.077	34 %	1.500
10.	Páty	23	1 %	10
11.	Mány	373	14 %	300
12.	Etyek	3.153	78 %	2.250
13.	Gánt	-	-	-
14.	Bicske	76	1 %	50
15.	Ujbarok	353	64 %	710
16.	Szár	1.343	61 %	900
17.	Vértesboglár	1.105	86 %	850
18.	Vértesacsá	2.234	82 %	1.600
19.	Felsőgally	2.270	13 %	1.500
20.	Tarján	1.820	84 %	1.300
21.	Alsógalla	806	42 %	500
22.	Vértestolna	557	90 %	400
23.	Vértessomló	870	91 %	600
24.	Várgesztes	345	91 %	210
25.	Kecskéd	972	86 %	700
26.	Környe	1.460	52 %	1.000
27.	abánya	197	3 %	140

28.	ihida	291	3 %	210
29.	aóváros	199	1 %	140
30.		1.026	86 %	700
31.	gostyán	558	94 %	400
32.	naszentmiklós	595	74 %	450
33.	őr	704	1 %	500
34.	örsövényház	909	70 %	650
35.	ény	205	6 %	150
36.	gyarkimle	390	88 %	670
37.	riakálnok	901	88 %	
38.	sonmagyar-óvár	2.162	13 %	1.500
39.	sonszolnok	2.638	84 %	2.000
40.	sonszentjános	3.010	69 %	2.300
41.	sonszentpéter	2.050	83 %	1.600
42.	él	1.482	89 %	1.100
43.	gyeshalom	1.630	46 %	1.200
44.	zenye	201	14 %	150
45.	ka	2.350	77 %	1.800
46.	oszvár	1.260	73 %	900
47.	nacsun	148	19 %	100
48.	váthárfalu	157	18 %	100
49.	lakalász	1.408	43 %	1.100
50.	ásmeqyer	2.576	20 %	2.000
51.	náz	1.355	22 %	1.000
52.	ntedre	197	2 %	140
53.	nyvár	1.210	85 %	900
54.	g	544	44 %	450
55.	va	818	96 %	600
	íriahalom/			
56.	scsaba	1.670	51 %	1.250
57.	otldliget-	70	50 %	10
	Szentendrei			
58.	svörösvár	4.918	60 %	3.500
59.	gykovácsi	2.000	70 %	1.500

60.	sszentiván	1.645	72 %	1.200
61.	obánka	1.337	70 %	1.500
62.	ymár	2.446	60 %	1.800
63.	im	1.628	80 %	1.200
64.	sbörösjenő	1.541	83 %	1.200
65.	thidegkút	1.950	24 %	1.500
66.	lajenő	841	86 %	650
67.	ki	276	91 %	230
68.	lakeszi	4.635	64 %	3.500
69.	tő	684	48 %	520
70.	olnok	2.795	73 %	2.100
71.	od	193	3 %	140
72.	og	1.882	23 %	1.350
73.	abogdány	2.313	75 %	1.080
74.	egrád	335	20 %	250
75.		827	52 %	600
76.	ergesújfalu	216	8 %	150
77.	tergom	400	2 %	300
				<hr/> 33.380

Azaz harminháromezer-háromszáznyolcvan, vagyis kerekszámban 34 vonat.

1946. II. 25.

Elküldött, kész anyag:	92.813 sor, 55 község
Kész és el nem küldött:	124.738 sor, 207 község
„Nemzetiség” készen	130.899 sor, 643 község
Elkészült összesen:	<hr/> 348.450 sor, 905 község

Német anyanyelvűek száma:	477.057
Elkészült sorok:	348.450
Még kiírandó sorok száma:	128.607

VB: Teljesen kész Tolna és Fejér megye: Ebből elküldve 1945. XII. 11-én Tolna sor anyagokból a német nemzetiségűek.

Áttekintendő még a német anyanyelvi lapok kiszedése végett kb. még 7.000.000 lap.

Kész „nemzetiség” sorok: 281.211

még kiveendő: 22.208

1946. II. 25 – III.11.

Kimutatás

Elküldött, kész anyag:	132.014 sor, 70 község
Kész és el nem küldött:	85.537 sor, 197 község
„Anyanyelvi-nemzetiségi” kész:	163.084 sor, 947 község
Elkészült összesen:	380.635 sor, 1214 község

Német anyanyelvűek: 477.057

Elkészült sorok: 380.635

Még kiírandó: 96.422 sor

Nemzetiség

Elkészült sorok: 295.390

Német nemzetiségűek: 303.419

Elkészült sorok: 295.390

Még kiírandó: 8.029 sor

Pörgetés

Kikeresendő lapok: 7.000.000 lap

Kipergetve: 821.457 lap

Még kipergetendő: 6.178.543 lap

Budapest anyagának munkálatai

Kipergetve: I-IV. ker.

Kipergetés alatt: I. és II. ker.

1946. III.11-III. 26.

Kimutatás

Elküldött, kész anyag:	132.014 sor, 70 község
Kész és el nem küldött:	85.537 sor, 197 község
„Anyanyelv –nemzetiség” kész:	168.373 sor, 987 község
Elkészült sorok:	385.924 sor, 1.254 község

Német anyanyelvűek: 477.057

Elkészült sorok: 385.924

Még kiírandó: 91.133 sor

Nemzetiség

Elkészült sorok: 298.778 sor

Német nemzetiségűek: 303.419 sor

Elkészült sorok: 298.778 sor

Még kiírandó: 4.641 sor

Pörgetés

Kipergetendő lapok: 6.178.543 lap

Kipergetve: 207.662 lap

Még kipergetendő: 5.970.881 lap

Budapest anyagának munkálatai:

Kipergetve: I-V. ker.

Kiírás alatt: I. és II. ker.

1946. III. 27 – IV.1.

Kimutatás

Elküldött, kész anyag:	151.415 sor, 96 község
Kész és el nem küldött anyag:	70.083 sor, 173 község
„Anyanyelv-nemzetiség” kész:	169.966 sor, 1.051 község
Elkészült sorok:	391.464 sor, 1.320 község

Német anyanyelvűek: 477.057 sor

Elkészült sorok: 391.464 sor

Még kiírandó: 85.593 sor

Nemzetiség

Elkészült sorok: 300.743 sor

Német nemzetiségűek: 303.419 sor

Elkészült sorok: 300.743 sor

Még kiírandó: 2.676 sor

Pergetés

Kipergetendő lapok: 5.970.881 lap

Kipergetve: 273.009 lap

Még kipergetendő: 5.697.872 lap

Budapest anyagának munkálatai:

Kipergetve: I-V. ker.

Kipergetés alatt: II. és III. ker.

Kipergetés alatt: II. és III. ker.

Kész: I. ker. $443+400=843$

1946. IV. 1 – IV. 8.

Kimutatás

Anyanyelv

Elküldött, kész anyag:	234.262 sor, 353 község
Kész és el nem küldött anyag:	234.262 sor, 353 község
„Anyanyelv-nemzetiség” kész:	171.637 sor, 1.090 község
Elkészült sorok:	405.899 sor, 1.443 község

Német anyanyelvűek: 477.057 sor

Elkészült sorok: 405. 899 sor

Még kiírandó: 71.158 sor

Nemzetiség

Elkészült sorok: 302.030 sor

Német nemzetiségűek: 303.419 sor

Elkészült sorok: 302.743 sor

Még kiírandó: 676 sor

Pergetés

Kipergetendő lapok: 5.697.872 lap

Kipergetve: 295.897 lap

Még kipergetendő: 5.401.975 lap

Budapest anyagának munkálatai:

Kipergetve: I-VI. ker.

Kipergetés alatt: III. és IV. ker.

Kiírás alatt: III. és IV. ker.

Kész: I. ker. $443+400=843$

Kész II. ker.: $1.277+1.172=2449$

1946. IV. 9 – IV. 14.

Kimutatás

Anyanyelv

Elküldött, kész anyag:	251.793 sor, 396 község
„Anyanyelv-nemzetiség” kész:	162.739 sor, 1.081 község
Elkészült sorok:	414.532 sor, 1.477 község

Német anyanyelvűek: 477.057 sor

Elkészült sorok: 414.532 sor

Még kiírandó: 62.525 sor

Nemzetiség

Elkészült sorok: 303.419 sor

Német nemzetiségűek: 303.419 sor

Elkészült sorok: 303.419 sor

Még kiírandó: -

Pergetés

Kipergetendő lapok: 5.401.9752 lap

Kipergetve: 706.547 lap

Még kipergetendő: 4.695.428 lap

Budapest anyagának munkálatai:

Kipergetve: I-VI. ker.

Kiírás alatt: III. és IV. ker.

Kész: I. ker. $443+400=843$

Kész II. ker.: $1.277+1.172=2449$

1946. IV. 15 – IV. 22.

Kimutatás

Anyanyelv

Elküldött, kész anyag:	355.617 sor, 793 község
El nem küldött félkész anyag:	69.025 sor, 706 község
Elkészült sorok:	424.642 sor, 1.499 község

Német anyanyelvűek: 477.057 sor

Elkészült sorok: 424. 642 sor

Még kiírandó: 52.415 sor

Nemzetiség

Készen

Pergetés

Kipergetendő lapok: 4.695.428 lap

Kipergetve: 701.152 lap

Még kipergetendő: 3.993.776 lap

Budapest anyagának munkálatai:

Kipergetve: I-VI. ker. és XIII. ker

Kiírás alatt: IV. ker.

Kész: I. ker. $443+400=843$

Kész II. ker.: $1.277+1.172=2449$

Kész III. ker.: $1541+940=2481$

1946. IV. 23. – IV. 29.

Kimutatás

Anyanyelv

Elküldött, kész anyag:

364.126 sor, 863 község

El nem küldött félkész anyag

67.963 sor, 698 község

Elkészült sorok:

432.089 sor, 1.561 község

Német anyanyelvűek: 477.057 sor

Elkészült sorok: 432.089 sor

Még kiírandó: 44.968 sor

Nemzetiség

Készen

Pergetés

Kipergetendő lapok: 3.993.776 lap

Kipergetve: 807.679 lap

Még kipergetendő: 3.186.097 lap

Budapest anyagának munkálatai:

Kipergetve: I-VI. ker. és XIII. ker.

Kiírás alatt: IV. ker.

Kész: I. ker. $443+400=843$

Kész II. ker.: $1.277+1.172=2449$

Kész III. ker.: $1541+940=2481$

Kész V. ker. $826+1.209=2.035$

1946. IV. 30. – V. 5.

Kimutatás

Anyanyelv

Elküldött, kész anyag:	393.431 sor, 1.90 község, Bp. I. ker. 843
El nem küldött félkész anyag	46.220 sor, 571 község
Elkészült sorok:	439.651 sor, 1.661 község

Német anyanyelvűek: 477.057 sor

Elkészült sorok: 439.651 sor

Még kiírandó: 37.406 sor

Nemzetiség

Készen

Pergetés

Kipergetendő lapok: 3.186.097 lap

E héten kipergetve: 473.627 lap

Még kipergetendő: 2.712.470 lap

Budapest anyagának munkálatai:

Kipergetve: I-VI. ker. és XII. - XIII. ker.

Kész: I. ker.: 843

Kész II. ker.: 2449

Kész III. ker.: 2481

Kész V. ker. =2.035

Kész IV.: 884

„Budapest” I. ker. lajstromát lemásoltuk.

1946. V. 6 – V. 12.

Kimutatás

Anyanyelv

Elküldött, kész anyag:	411.609 sor, 1.288 község, Bp. I. 843
El nem küldött félkész anyag	33.168 sor, 467 község
Elkészült sorok:	444.777 sor, 1.755 község

Német anyanyelvűek: 477.057 sor

Elkészült sorok: 444.777 sor

Még kiírandó: 32.280 sor

Nemzetiség

Készen

Pergetés

Kipergetendő lapok: 2.712.470 lap

Kipergetve: 877.107 lap

Még kipergetendő: 1.835.363 lap

Budapest anyagának munkálatai:

Kipergetve: I-IX. ker. és XI. - XIII. ker.

Kiírás alatt: XI. és XII. ker.

Kész: I. ker. 843

Kész II. ker.: 2449

Kész III. ker.: 2481

Kész IV. ker: 884

Kész V. ker. 2.035

„Budapest” I. ker. lajstromát lemásoltuk.

1946. V. 13 – V. 19.

Kimutatás

Anyanyelv

Elküldött, kész anyag:	411.609 sor,	1.288	Bp. I. 843,
	község,		II. ker. 2249

El nem küldött félkész anyag	41.210 sor, 625 község
------------------------------	------------------------

Elkészült sorok:	452.819 sor,	1.913
	község	

Német anyanyelvűek: 477.057 sor

Elkészült sorok: 452.819 sor

Még kiírandó: 24.238 sor

Pergetés

Kipergetendő lapok: 1.835.363 lap

Kipergetve: 941.008 lap

Még kipergetendő: 894.355 lap

Budapest anyagának munkálatai:

Kipergetve: I-XIV. ker.

Kimaradt anyagok kipergetés alatt

Kiírás alatt: XI. és XII. ker.

Kész: I. ker. 843

Kész II. ker.: 2449

Kész III. ker.: 2481

Kész IV. ker: 884

Kész V. ker. 2.035

„Budapest” III. és IV. ker. lajstromát másolják

1946. V. 19 – V. 25.

Kimutatás

Anyanyelv

Elküldött, kész anyag:	440.505	sor,	1.603	Bp. I. 843,
	község,			II. ker. 2249
				III. ker.: 2.481
				IV. ker.: 831

El nem küldött félkész 13.966 sor, 315 község
anyag

Elkészült sorok:	454.471	sor,	1.918
	község		

Budapest anyagának munkálatai:

Kipergetve: Teljes Budapest

Kiírás alatt: VI. és XII. ker

Kész: I. ker. 843

Kész V. ker. 2.035

Kész II. ker.: 2449

Kész XII. ker.: 1.558

Kész III. ker.: 2481

Összesen: 10.197

Kész IV. ker: 831

Budapest: 22.586

Kész: 10.197

Még kiírandó és másolandó: 12.389

Budapest XII. ker. lajstromát másolják.

Pergetés

Kipergetett lapok: 894.355

E héten kipergetve: 894.355

Még kipergetendő: 0

1946. V. 26 – VI. 2.

Kimutatás

Anyanyelv

Elküldött, kész anyag:	447.944	sor,	1.885	Bp. I. 843, II. ker. 2249 III. ker.: 2.481 IV. ker.: 831 XI. ker.: 1.558
	község,			

El nem küldött kész anyag 6.527 sor

Elkészült sorok: 454.471 sor

„Budapest”

Kiírás alatt: VI. és IX. ker

Kész: I. ker. 843

Kész V. ker. 2.035

Kész II. ker.: 2449

Kész XII. ker.: 1.558

Kész III. ker.: 2481

Kész: XII. ker. 2.030

Kész IV. ker: 831

Budapest: 22.586

Kész: 12.227

Még kiírandó és másolandó: 10.359

Budapest V. ker. lajstromát másolják.

1946. VI. 3 – VI. 10.

Kimutatás

Anyanyelv

Elküldött, kész anyag:	453.866	sor,	1.896	Bp. I. 843, II. ker. 2249 III. ker.: 2.481
	község,			

IV. ker.: 831
 VII. ker.: 2.432
 XI. ker.: 1.558
 XII. ker.: 2.030

1941. évi népszámlálás
 adatai szerint: 454.471 sor

„Budapest”

Kiírás alatt: VI., VIII – X., XIV. ker

Kész: I. ker. 843

Kész XII. ker.: 1.558

Kész II. ker.: 2449

Kész: XII. ker. 2.030

Kész III. ker.: 2481

Összesen: 14.659

Kész IV. ker: 831

Kész V. ker. 2.035

Budapest: 22.586

Kész: 14.659

Még kiírandó és másolandó: 7.927

Budapest V. ker. lajstromát másolják.

1946. VI. 11 – VI. 17.

Kimutatás

Anyanyelv

Elküldött anyag: 453.866 sor, 1.896 község

Elküldött

anyag

Budapest:

I. 843,

VII. ker.: 2.432

II. ker. 2249

IX. ker.: 1.587

III. ker.: 2.481

X. ker.: 977

IV. ker.: 831

XI. ker.: 1.558

V. ker.: 1.945

XII. ker.: 2.030

VI. ker.: 2.240

Elküldött Budapest: 19.373

Budapest kiírás alatt: VIII., XIII. és XIV. ker.

Budapest: 22.586

Kész: 19.373

Még kiírandó és másolandó: 3.213

1946. VI. 17 – VI. 24.

Kimutatás

Anyanyelv

Elküldött anyag: 453.903 sor, 1.898 község. Néhány község kiányzik.

Elküldött	anyag	Budapest:
I. 843,	IX. ker.: 1.587	
II. ker. 2249	X. ker.: 977	
III. ker.: 2.481	XI. ker.: 1.558	
IV. ker.: 831	XII. ker.: 2.030	
V. ker.: 1.945	XIII. ker.: 1.352	
VI. ker.: 2.240	XIV. ker.: 1.621	
VII. ker.: 2.432	Összesen: 24.676	
VIII. ker.: 2.330		

1941. évi népszámlálási adatok szerint:

Vidéki német anyanyelvűek:	454.471
Budapesti német anyanyelvűek:	22.586
Összesen:	<u>477.057</u>

A hivatal által elkészített jegyzékek szerint:

Vidéki német anyanyelvűek:	453.903
Budapesti német anyanyelvűek:	24.676
Összesen:	<u>478.579</u>

34. Tanúkihallgatás 1946. március 2-án¹⁵⁹

Március 2-án délelőtt tanúkihallgatásra hívtak át Elekes alelnök úrral a polgári rendőrségre. Mindketten arra való tekintettel, hogy a munka részleteiben nem vettünk részt (ő egyáltalában nem, én hónapok óta nem), számos döntő szempontra tárgyi ismeretek hiányában nem gondoltunk s így tanúvallomásunk hézagos, a tényleges helyzetet nem mindenben fedő és bizonyos mértékig terhelő jellegű volt.

¹⁵⁹ KSH Thirring Lajos hagyaték

Engem Darvas főhadnagy hallgatott ki, a jegyzőkönyvet azonban Vágó százados írta, a jegyzőkönyv a kedvezőtlen momentumokat (látszatot) jelölte, a kedvezőbbeket nem, utasításokat Vágó százados szerint az én érdekemben nem. Így, hogy a hírt feleslegesen ne feszítsük, aláírtam a csonka és egyoldalú jegyzőkönyvet.

Ez azt tartalmazza, hogy a Szathmári és Szabó által eddig egyoldalú (csak a nemzetiséget tanúsító) igazolás az újabb gyakorlatnak nem felel meg (én a teljesen szó beszúrását kértem, ami nem történt meg, holott csak így fedte volna teljesen a lényegét), hasonló igazolványt, tekintettel a svábkérdés fontosságára, én azt hiszem, hogy nem írtam volna alá (az én szövegrészem szerint szó nélkül vagy utánanézés nélkül, mi ismét kimaradt) és feltétlenül vizsgálat tárgyává tettem volna az ily igazolásokat (a feltétlen szó helyett minden valószínűség szerint, a vizsgálat helyet utánanézést mondtam). Kb. ez volt a jegyzőkönyv tartalma, ami megfelelt volna az enyhébb szövegezésben álláspontomnak, így azonban attól formailag eltér valamelyest. Tanúvallomásomban hangoztattam, hogy bár minden valószínűség szerint aláírás előtt megtorpantam volna, lehet, hogy utánagondolás után magam is aláírtam ily igazolást és elvétele (természetesen esetleg elnézésből is). Nyomatékosan hangoztattam, hogy a rendelet pontos ismeretében szó sem lehetett arról, hogy (...) kidolgozta-e állásfoglalását, a módosítást, mely úgy látszik enyhítészszerű lesz, a kollektív felelősség¹⁶⁰ elvetéséről, a nemzetiség (...) (mindezt nem mondta, de erre kellett gondolni utalásai alapján), ezt majd mielőbb minisztertanács elé kell vinni, mondta Györgyei külügyminiszter úrnak, ezek – a kollektív – fasiszta módszerek, vannak bűnösök, akiket természetesen meg kell büntetni, de fölényesen napirendre tért efelett azzal, hogy amíg emberek vannak és pénz van, ilyen előfordul, utolsó szavai szerint „nem kell túlságosan a mellre szívni” szinte azt mondta, hogy ne siessünk a jegyzékek készítésével, 10-20.000 sváb kitelepítése még nem lényeges, módosítani akarnak, a végén azt is mondta, hogy a munkát természetesen ne szabotáljuk, de ne túlozzuk ütemét, le legyen egyik

¹⁶⁰ Kollektív felelősségre vonás (németek kitelepítése): 1945.április 27-én az MKP Központi Titkársága határozatot fogadott el arról, hogy Nagy Imre dolgozzon ki egy tervezetet a németek kitelepítéséről. Ő úgy vélekedett, hogy a „hazaáruló volksbundista svábok” eltávolítása után, a németek korábbi tulajdonait, gazdaságaikat, az élő – és holt felszerelésekkel együtt át kell adniuk és birtokaikra az MKP megfelelőbb személyeket telepít majd. 1945 tavasz végétől a baloldali sajtóban egyre többször jelentek meg a németek kollektív felelősségre vonását, kitelepítését sürgető cikkek, amelyek tartalmukat tekintve megegyeztek a vorosilovi elképzelésekkel, a kollektív büntetés szorgalmazásával. 1945.május 4-én felállították a Népgondozó Hivatalt, amelynek feladata a hazatelepülő magyarság letelepítése mellett a német kitelepítés előkészítése, végrehajtása volt. 1946 nyarán (június 27.) a Népgondozó Hivatal megszűnésével, a kitelepítés végrehajtása a Belügyminisztérium hatáskörébe került. A magyar kormány 1945. július 5-én a SZEB segítségét kérte a „komoly veszedelemet jelentő svábok Magyarországról történő kitelepítéséhez. A kormányzat 200 ezer „fasiszta svábot” akart kitelepíteni, Szviridov altábornagy 1945. Augusztus 5-i jegyzékében pedig már 450 ezer magyarországi német kitelepítését követelte. Meghozták a németek kitelepítéséről szóló 1945.december 22-i határozatot, melynek tartalmát már a „kollektív felelősség”, és nem a ténylegesen felelőssé tehetőkkal szembeni alapállás hatotta át.

irányban sem kifogásolható. (...) fölött fölényesen napirendre tért, legyintett, láthatóan szívesen foglalkozott a dolgokkal, tetszett neki, hogy gyors áttekintése nekünk mennyire imponál, igen barátságosan búcsúzott. A tanúkihallgatás után (..) várt, jelezte, hogy elnöki-alelnöki kinevezés egy-két nap alatt megjelenik a hírlapban is.

35. Tájékozódás a Belügyminisztériumban és a Népgondozó Hivatalban¹⁶¹

1946. március 3-án rövid átiratot írtunk a Belügyminisztériumhoz kérve a tapasztalatok alapján a szükséges utasítások kiadását az áttelepítési miniszteri biztosokhoz és helyi hatóságokhoz (mindig a népjegyzék az irányadó, csak nemzetiség igazolását úgy értelmezni, hogy egyúttal az anyanyelvet is megadja, tilos és téves), csatoltuk a miniszterelnök úrhoz tett jelentés másolatát.

1946. március 5-én a Belügyminisztériumba már nem jutottunk el, 6-án a Népgondozó Hivatalnál, Puskás osztályvezetőnél és Szepesy hivatalvezetőnél jártunk, átadva egy-egy másolatot. Tájékoztattuk őket a helyzetről. Állást tulajdonképpen nem foglaltak, tudomásul vették, hogy intézkedéseket kérünk. Utána - Elekes alelnök úrral jártam - a Belügyminisztériumba, hiába mentünk, de telefonon beszélt Elekes Fráter minisztertanácsossal.

Több napon át egyedül hiába mentem a Belügyminisztériumba. Végre 8-án Nagy Géza minisztertanácsost megtaláltam, miután előzőleg a Népgondozó Hivatalban is jártam, ahol Puskással és jogi (...) (...), Puskás helyettesével tisztáztunk egyes kérdéseket (miniszteri biztosoknak az utasítást haladéktalanul kiadják, másolatban elküldik nekünk, egyoldalú igazolást nem tartanak szerencsésnek, igazolások kiadását mellékesnek vélik, de nem minden esetben, például amikor még kitelepítés előtt (...) és jogkorlátozás (anyagi hátrányok) miatt valaki felülvizsgálati eljárást kér, igazolásokat írjuk alá, bélyegezzük le, eddig átadottakról kimutatást kérünk). Nagy Géza átvette és elolvasta a Belügyminisztériumnak szóló átiratokat és a minisztertanácsnak szóló jelentés másolatát. Állást foglalni nem tudott (...) utalt (nem volt ott), azzal, hogy esetleg (...) államtitkár is meghallgatandó. Tájékoztattam (...) mindenről. Szerinte lehetetlen volna megakadályozni névmagyarosítási stb. eljárásokat, úgy hiszi, hogy az ellenőrzés fokozásával továbbra is kellene adni egyéni igazolásokat. Igen előzékenyen áll rendelkezésre. A névmagyarosítás miatt feltétlenül kérte a (...) igazolást, azzal, hogy régebben a nemzetség igazolása is elég volt.

¹⁶¹ KSH Thirring Lajos hagyaték

1946. március 9-én reggel jártam Szekeres államtitkár úrnál. Váztoltam a lényegét. Nem mélyedt be túlságosan a kérdésekbe, azzal, hogy ő csak az előkészítésbe folyt be, a továbbiak (...) államtitkár úrhoz tartoztak, azt hiszi, most (...) tartoznak (a Belügyminiszter úr sajnos beteg), forduljak tehát hozzá. A zavarok elkerülése céljából azt javasolja, helyesebben barátilag azt tanácsolja, hogy hatóságoknak – az ismert sokféle célra való tekintettel – adjunk ki egyéni igazolásokat, másoknak ne. Azután jártam Orbán Jenő államtitkár úrnál. Soká voltam nála, igen részletesen előadtam az igazolások további kiadásával vagy megtagadásával kapcsolatos kérdéseket, több kérdéssel is kiegészítve tájékoztatásomat. Véleménye szerint dönteni amúgy is a (...) hivatott. Véleménye szerint (...) joga a (...) Hivatalnak, hogy ad-e vagy nem ad-e igazolást, ha történt szabálytalanság, az sem jelentheti az intézmény (...), hiszen ilyen okból az anyakönyvezést is be kellett volna szüntetni, jogilag a helyzet tiszta, gondoskodni a hibák kiküszöböléséről, és folytatni a munkát, ha más döntés nem jön (például Minisztertanácstól), a sokféle célra való tekintettel sem látná szükségesnek a megszüntetését (említettem Szekeres államtitkár úr tanácsát, de ez véleményében szerintem nem befolyásolta, a megtévedt (...) ügyét sem vette túlságosan súlyosan), gondolt arra, hogy esetleg csak azoknak adjunk igazolást, akiket a helyi pártok javasolnak, de elvetette ezt a gondolatot, érdeklődéssel, szívélyességgel, szinte kedvességgel foglalkozott a kérdéssel.

Még március 8-án, várakozás közben Kandó miniszteri titkár egy beszélgetés során arra látszott utalni, hogy további szentesítések lesznek, szó van ide vonatkozó rendeletről.

36. Jelentés a Miniszterelnökségen¹⁶²

1946. március 3-án írásbeli jelentésben foglaltuk össze (2-án szövegeztük meg első formában) a tényállást, 4-én (...) nem tudott fogadni, akkor még módosítottuk a szöveget. 5-én Elekes elnök úrral átmentünk a Miniszterelnökségre. (...) rövidebb ideig fogadott (előzőleg (...) megbeszéltük az ügyet, átvette a jelentés másolatát, tudomásul vette, hogy a Miniszterelnökhöz fordulunk és kérdezte, indítottunk-e házi vizsgálatot s fegyelmi eljárás ügyében Híres minisztertanácsossal való megbeszélést javasolt. Ebben a tekintetben, hogy a jövőben adjunk-e ki igazolásokat nézete szerint a Belügyminisztériumot kellene meghallgatnunk. Azután (...) átmentünk a Miniszterelnök Úrhoz, Kovács miniszteri titkár, titkára Elekesnek éppen akkor aláírt elnöki kinevezéséhez melyben (...) jelenti, hogy a Miniszterelnök Úr a Gazdasági (...) ülése miatt nem fogadhat, forduljunk helyette Balogh

¹⁶² KSH Thirring Lajos hagyaték

István államtitkár úrhoz. Hosszabb várakozás után bejutottunk hozzá és igen hosszasan fogadott. Elekes pontosan és részletesen előadta a tényállást és a főbb kérdéseket (csak nemzetiségi igazolás, nem (...) természetű munka stb.), Balogh államtitkár úr figyelmes meghallgatás után részletesen és pontosan elolvasta a jelentést és hosszú tovább beszélgetés után következőket mondta: a minisztertanácson megszavaztak pénzt az épület újjáépítésére (Elekes jelezte is, hogy ez csak újabban lesz elég), mi (ti. a kormány) hazudtunk: Potsdamban szó se volt kollektív felelősségi alapon való kitelepítésről, mi az egyéni felelősség, egyéni elbírálás alapján állunk, a nemzetiség a döntő és úgy tűnt ki szavaiból, hogy igen helyes, hogy nemzetiségi igazolást adtunk s általában helyes, hogy egyéni igazolásokat adtunk, az a hiba, hogy a Belügyminisztériumhoz fordultunk, forduljunk mindig csak hozzájuk (hozzá). A mai eljárás nem helyes az amerikaiak a Potsdamra hivatkozás miatt (Key altábornagy) (...), fel is hívta ottlétünk alatt (azt hittük már elege volt az ügyből, holott azonnal tovább intézkedett) a külügyminisztériumot, hogy mi van a Key-féle.... ez esetleg megtévesztő, erre soha sem gondoltunk – ezt úgy látszik igen nehezményezték – annyira a jegyzék volt a „hiba”, a rendelet értelmében, hogy a helyi hatóságok nem fogadhatták el azzal szemben az egyéni igazolást, legfeljebb utána nézhetek annak, nincs-e a jegyzékben hiba, ami minden gondosság előfordulhatott. Részletesen megmagyaráztam miért, mely sokféle okból nem térhettünk ki az egyéni igazolások elől, amelyek nemcsak svábügyben kellettek, miért állítottunk ki a jegyzék mellett - rendszerint korábban – egyéni igazolásokat is stb. Mindez a jegyzőkönyvbe nem került be. A szóbeli kihallgatás során azt is ki szerették volna belőlem(...), hogy a kérdőlap hiánya milyen nagy bűn, megmagyaráztam, hogy mi rendszeresítettük, tisztán keresésmegkönnyítés céljából a kérdőlapot, nem azért, hogy a magunk munkáját megnehezítsük, bürokratizáljuk. Csupán annyit voltam hajlandó elismerni, hogy az általunk kezdeményezett és írott körülmények szó szerinti merev értelmezésében (...), de az ügy érdekében nyugodtan túltettük magunkat megkötésein.

37. Másolat¹⁶³

Magyar Belügyminisztérium

Népgondozó osztály

59.258/I/4/1946.

Tárgy: Abaffy Lajos és társai bűnügye

¹⁶³ KSH Thirring Lajos hagyaték

Hiv.sz.: B. VIII.2.593/1946.

Budapesti Büntetőtörvényszéknek

Budapest

A magyarországi németek áttelepítésének tárgyában kiadott 90.010/1946. B.M. sz. rendelet 2. §. szerint az áttelepítésre kötelezett személyeket minden községben lakóházanként össze kell írni és közös háztartásban élőket családonként csoportosítva jegyzékbe foglalni. A 3. §. /2/ bekezdése szerint a névjegyzéket a legutolsó népszámlálás alapján készített anyanyelvi és nemzetiségi adatok szerint kell összeállítani. Ugyanezen § /3/ bekezdése úgy rendelkezik, hogy minden hatóság köteles a birtokában lévő és az összeíráshoz szükséges adatokat rendelkezésre bocsátani.

Ezen rendelkezés alapján a Népgondozó Hivatal megkereste a Központi Statisztikai Hivatalt, hogy az 1941. évi népszámlálási összeírási ívek alapján állítsa össze a kitelepítés szempontjából számbajöhető személyek névjegyzékét az ország egész területére vonatkozólag.

A Statisztikai Hivatal a 70.010/1946. B.M. sz. rendelet 1. §-ának megfelelően a népszámlálási lapok alapján készített névjegyzékeken külön tüntette fel azokat, akik a népszámláláskor 1/ német nemzetiségűnek és német anyanyelvűnek, 2/ magyar nemzetiségűnek és német anyanyelvűnek és 3/ német nemzetiségűnek de magyar anyanyelvűnek vallották magukat.

A Statisztikai Hivatal által szolgáltatott fenti névjegyzék alapján készültek el azok a névjegyzékek, amelyek szerint a kitelepítések történtek, kiegészítve a helyszínen azoknak a személyeknek a névsorával, akik az 1941 évi népszámlálás óta költöztek az illető község területére, viszont ki lettek hagyva azok, akik a legutolsó népszámlálás időpontja óta meghaltak, elköltöztek vagy az összeírás időpontjában távol voltak. Ezekről külön jegyzékek készültek. **A kitelepítendőek névjegyzékének alapja tehát a Statisztikai Hivatal által szállított névjegyzék volt.**

A Statisztikai Hivatal által szolgáltatott névjegyzékeknél éppen a tömegmunkában előforduló hibalehetőségek folytán, valamint az elkészítés idejében volt munkaviszonyok miatt, előfordulhattak tévedések. Ha valaki ennek folytán tévesen került a kitelepítendőek névjegyzékére, felszólalása alapján öttagú bizottság tárgyalta le egyénileg az ügyét. A felszólalók a legtöbb esetben a Statisztikai Hivatal által kiadott egyéni igazolványokkal igyekeztek bizonyítani, hogy tévesen kerültek a kitelepítendőek névjegyzékére. A Statisztikai Hivatal által kiadott egyéni igazolások kizárólag csak a mentesítő bizottság előtti eljárásban játszottak szerepet.

Előfordultak olyan esetek, amikor a felmutatott egyéni igazolások és a kitelepítendő névjegyzékének adatai homlokegyenest ellenkező adatokat tartalmaztak. Az első időben előfordulhatott az, hogy kellő tapasztalattal még nem rendelkező mentesítő bizottságok ezeket az egyéni igazolásokat vették a mentesítő eljárás alapjának, mert hiszen semmi olyan rendelkezés nem volt, amely ezt tiltotta volna és a mentesítő bizottság tagja nem is gondolhattak arra, hogy egy állami hatóság által szabályszerűen aláírott és a Hivatal pecsétjével ellátott hivatalos irat valódiságában kételkedjenek és feltételezhették, hogy hibalehetőségek a kitelepítendő névjegyzékének összeállításánál is adódhattak.

A mentesítő bizottságok olyan esetekben, amikor a felmutatott egyéni igazolás a kitelepítendő névjegyzékének adataival nem egyezett, az igazolvány adatait a Statisztikai Hivatal által készített eredeti névjegyzék adataival hasonlították össze, sőt kétségtelenül vitás esetekben igen sokszor fordult elő, hogy a Népgondozó Hivatal megkereste a Statisztikai Hivatalt, miszerint az eredeti számlálólap alapján közölje a helyes adatokat. Így a Statisztikai Hivatal által kiadott egyéni igazolások ebben a tekintetben sok hasznos szolgálatot is tettek, mert az áttelepítendő névjegyzékének összeállításánál fent említett elkerülhetetlen hibák kiküszöbölhetőkké váltak.

A 12.330/1945. M.E. sz. rendelet 1. §. szerint áttelepülni köteles az a magyar állampolgár, aki a legutolsó népszámlálás alkalmával német nemzetiségűnek vagy német anyanyelvűnek vallotta magát.

A Központi Statisztikai Hivatal által kiadott olyan igazolványok, amelyek csak nemzetiségre vonatkozólag szolgáltatott adatokat, a kitelepítés szempontjából döntő szerepet nem játszhattak éppen a fenti rendelkezés folytán, miután az, hogy valaki magyar nemzetiségűnek vallotta magát, még nem zárta ki a kitelepítés lehetőségét akkor, ha német anyanyelvet vallott. Egyedül a magyar nemzetiség csak akkor játszott szerepet a mentesítési eljárásban, ha a hivatkozott rendelet 2. §-ban felsorolt mentesítési okok valamelyike fennforgott.

Annak elbírálása, hogy a Statisztikai Hivatal által kiadott csak nemzetiségi igazolás szabályos vagy szabálytalan-e, nem tartozott a mentesítő bizottság hatáskörébe, viszont a bizottság eljárásában megtévesztő hatással nem lehetett, mivel a nemzetiség mellett az anyanyelvi kérdés is vizsgálat tárgyává volt téve.

Az átiratban említett személyekre vonatkozólag értesítem, hogy a mentesítési vagy kitelepítési eljárásra vonatkozó adatokat csak abban az esetben tudom közölni, ha a felsoroltak születési évét, valamint pontos lakóhelyét is közli Cím, mert minden községben sok hasonló nevű fordul elő a névjegyzékben.

Budapest, 1946. október 14.

A miniszter rendeletéből:

Iványi Jenő s.k.

osztályvezető

38. Dr. Thirring Lajos vallomása Abaffy Lajos és társai ügyében¹⁶⁴

I.

Vallomásom mindenben megegyezik „A Magyar Központi Statisztikai Hivatalnak a svábok kitelepítésével kapcsolatos munkálatainál követett eljárásának néhány elvi szempontja, címen a Hivatal által írásban már korábban megküldött és általam is aláírt összefoglalással /másolatban mellékelve/.

II.

A német lakosság áttelepítésével kapcsolatos, az említett összefoglalásban felsorolt munkálatok gyors lebonyolítását főleg a következő

1. a népszámlálási anyag háborús megrongálódása és összedobálása, összekeverése a népszámlálási raktárba beszállásolt vagy ott megfordult különféle katonai alakulatok és személyek stb. által;
2. az a tény, hogy a népszámlálási anyag ilyen munkálatok elvégzésére nem volt alkalmas s a Központi Statisztikai Hivatal személyzete az ilyen nem statisztikai természetű munkálatok elvégzéséhez szükséges gyakorlattal nem rendelkezett, a munkálat rendje és irányadó szempontjai tehát csak fokozatosan alakultak ki;
3. a Hivatal bomba-sújtotta épületeiben az egyes munkacsoportokat csak túlszűfoltan, nem megfelelő és részben egymástól távol eső helyiségekben lehetett elhelyezni;
4. a kéz, az ujjak állandó és gyors igénybevételével járó többnyire hajsztolt munkáütemben végzett munkát /számlálólapok gyors pörgetése, névjegyzékírás stb./ részben üvegezetlen és többnyire nagyon hideg /nem, vagy alig fűtött/ helyiségekben kellett elvégezni;
5. kellő számú altiszt hiányában a népszámlálási anyagnak a raktárból való fel- és leszállítása az osztály csaknem összes alkalmazottjára súlyos fizikai munkaterhet is rótt;
6. a népszámlálási osztályban párhuzamosan számos legalább ugyanilyen nagyfontosságú munkálat /pl. a rendkívül sürgős béke-előkészítési munkálatok egész sora, a

¹⁶⁴ KSH Thirring Lajos hagyaték

közmunkaköteles összeírása, a délszlávok által lakott területen a népesség hajszolt ütemben végrehajtott megszámlálása/ folyt.

Elsősorban Szabó Bertalan odaadó, körültekintő és gondos munkájának volt köszönhető, hogy a nehézségek ellenére:

1/ Az áttelepítés alapjául szolgáló és ebben a tekintetben döntő jelentőségű névjegyzékek elkészítésében, egyben tehát az áttelepítés helyszíni végrehajtásában. fennakadás nem állott be;

2./ az egyéni adatok kiadása /igazolások/, ha technikai okokból korlátozott keretekben is, de a Miniszterelnök úr és a hivatalos körök részéről ismételt hangoztatott humánus szellemben és természetesen a hivatalos statisztikai szolgálatról szóló 1929. évi XI: törvénycikk szellemében adattak ki.

Dr. Szabó Bertalan tapasztalat szerint nemcsak példátmutató magatartást tanúsított a felekkel való tárgyalások során, hanem az esetleges visszaélések megelőzésére is számos intézkedést javasolt vagy tett; egyedül néhány régi, addig jól bevált és éppen ezért az ellenőrzést s az igazolások kiállítását is végző, esküt tett tisztviselőre háramlík a felelősség a vádiratból kitűnően előfordult visszaélésekért.

A Hivatalra az elmúlt télen nehezedő, már említett és egyéb terjedelmes munkálatok, főleg a hasonlóképpen abnormisan sürgős kár-statisztikai munkák nagy tömege miatt dr. Szabó Bertalan is kénytelen volt a Miniszterelnökség által békéltetőbizottsági célokra kért nagyobb tanulmány alapos forráskutatásokat igénylő kidolgozását vállalni. Munkaterhe a felek fogadását és a fokozatosan egyre nagyobb számban elkészülő névjegyzékek átnézését, valamint a tömeges egyéni igazolások aláírását figyelembevéve rendkívül nagy volt.

III.

A nyomozás során tett vallomásomkor más /béke-előkészítési stb./ feladatok igen nagymérvű összetelődése miatt az áttelepítéssel kapcsolatos munkában közvetlenül már hosszabb ideje nem vettem részt, annak és a rendeleteknek részletei emlékezetemben – más munkák gondolatkörében élve – elhomályosodtak. A vitássá tett kérdés meglepetésszerű felvetése tehát felkészületlenül ért. Vallomásom ezért néhány vonatkozásban hézagos volt; az I. alatt említett összefoglalásban felsorolt elvi szempontokkal egybehangzóan elmondottak egy része pedig nem került be a jegyzőkönyvbe, mely ily módon hiányos maradt.

Így kimaradt a jegyzőkönyvből annak ismételt hangsúlyozása, miszerint arra, hogy csupán a nemzetiségi adatot tartalmazó teljesen szabályszerű igazolás kiadása akár csak a legcsekélyebb mértékben is félrevezető vagy jóhiszeműen félremagyarázható legyen, még

gondolni sem lehetett. Mégpedig annál kevésbé, mert az áttelepítés lebonyolításában részt vevő hatóságok kellő felkészültségét számos kormánynyilatkozat leszegezte, az áttelepítésről szóló rendelet félre nem magyarázható rendelkezései szerint pedig az áttelepítésnél egyedül a községi névjegyzék lehetett az irányadó.

Nem terjeszkedett ki a hézagos vallomás alapján a jegyzőkönyv arra sem, hogy a Központi Statisztikai Hivatal népszámlálási osztálya a felek kérésére főleg az áttelepítési rendeletek megjelenése előtt sok olyan igazolást adott ki amelyeken csak a nemzetiség, vagy csak az anyanyelv szerepelt. Ebben a tekintetben tehát az 1929. évi XIX. t.c. 21. §-ának második bekezdésében foglaltaknak megfelelően ugyanúgy járt el, mint ahogyan a bevallott adatokról szóló igazolások kiadásánál általában eljártak a Központi Statisztikai Hivatal más osztályai; az adatoknak egyénenkénti közléséhez az adatszolgáltató hozzájárulása lévén szükséges, arról az adatról adott igazolást, amelyre nézve az érdekelt kérte.

A nyomozás során tett vallomások idején a 12.330/1945. M.E. sz. rendeletnek azok az intézkedései, amelyek a német anyanyelvű, de magyar nemzetiségű személyek részére bizonyos kivételes elbánást biztosítanak – és amely elbánást a későbbi rendelkezések általánossá tettek – az említett okokból nem éltek világosan emlékezetemben. Nem emlékezve a megfelelő határozottsággal ezekre a kivételezésekre, a csak nemzetiségi adatról szóló igazolások kiadása előtt természetesen meg kellett volna néznem az említett rendeletet. Ha a rendelet a jelzett kivételezésre nem terjeszkedett volna ki, csupán egy adatról nem lett volna értelmi kiadni az egyébként teljesen szabályos igazolást, hiszen azt a kérelmező a mentesítési eljárás során nem használhatta volna fel. A rendelet intézkedéseinek ismeretében azonban igazolást csak a nemzetiségi adatról feltétlenül ugyanúgy aláírtam volna, mint azt Dr. Szabó Bertalan tette.

IV.

A Hivatal felettes hatósága az igazolások kiadása körül követendő eljárás tekintetében a Hivatalnak újabban a másolatban mellékelte utasítást adta.

39. I. kiegészítés dr. Thirring Lajos vallomásához.¹⁶⁵

I.

Egyéni adatokat és igazolásokat a statisztikai nyomtatványokon szolgáltatott adatok alapján a Központi Statisztikai Hivatal az 1929. évi XIX. törvénycikk szellemében nemcsak most, hanem korábban, nemcsak a népszámlálási anyag, hanem más

¹⁶⁵ KSH Thirring Lajos hagyaték

adatszolgáltatások alapján és nem csupán az áttelepítéssel kapcsolatban, hanem számos más szempontból /névmagyarosítás, földhözjuttatás, hadifoglyok hazahozatala stb./ is kiadott az érdekelt félnek /családjának/.

Abban a tekintetben, hogy adatot adjon ki /igazoljon/, a döntő az 1929. évi XIX. t.c. szellemében mindig a fél kérése volt. Ebben a tekintetben semmiféle törvényes korlátozás nem állott fenn. Kiadott tehát olyan igazolásokat is, amelyek csupán a bevallott nemzetiséget tartalmazták.

Félrevezető ez semmiképpen nem lehetett, mert:

1/ az áttelepítés végrehatásáról szóló rendelet világos és félre nem magyarázható rendelkezései értelmében és a Belügyminisztérium, valamint a Népgondozó Hivatal ennek megfelelően ismételten leszögezett állásfoglalás szerint az áttelepítésnél egyedül a – főleg a Statisztikai Hivatalnál készült községi kimutatásokon /névjegyzékeken/ alapuló – áttelepítési névjegyzék lehetett az irányadó.

2/ a 12.330/1945. M.E. sz. rendelet /megjelent 1945. december 29-én/ 2. §-ának /3/ bekezdésében nyújtott előny /mentesség/ biztosításához a népszámlálási adatok közül egyedül a magyar nemzetiség igazolása volt szükséges; az érdekeltek sok esetben egyenesen hatósági utasításra, vagy az érdekükben csak a magyar nemzetiség igazolása után eljáró pártok stb. felszólítására kérték csupán nemzetiségük igazolását;

3/ ilyen esetekben az anyanyelvet nyilvánvalónak és közismertnek kellett tekinteni.

Az áttelepítést lebonyolító hatóságok kellő felkészültségét ismételten leszögező kormánynyilatkozatok után még gondolni sem lehetett arra, hogy valamely hatóság a csak a nemzetiségi adatot tartalmazó igazolást jóhiszeműen félremagyarázhatja.

Egyébként a Központi Statisztikai Hivatal az egyéni igazolások kiadása terén kezdettől fogva a Miniszterelnökség, a Belügyminisztérium és az Igazságügyminisztérium képviselőivel a Miniszterelnökségen megtartott értekezlet megállapodásainak megfelelően járt el; azt a körülményt pedig, hogy csupán a nemzetiséget tartalmazó igazolást is kiadott, felettes hatóságának szóban és írásban ismételten bejelentette, mely azt helyeslőleg tudomásul vette, sőt a nemzetiségi kérdés döntő voltát nyomatékosan kihangsúlyozta. Ugyanez az álláspont tűnt ki többek között a Miniszterelnök úr több beszédéből, majd utóbb Rákosi Mátyás miniszterelnök-helyettes úr hasonló értelmű kijelentéséből, végül a német anyanyelvű, de magyar nemzetiségű lakosságot az áttelepítés alól kivonó /1946. május 10-én kelt/ belügyminiszteri rendelkezésből.

Az egyéni igazolások terén a Statisztikai Hivatal technikai okokból bizonyos korlátozásokra kényszerült. Felettes hatósága arra való utalással, hogy egyrészt

demokratikus szempontokból nem helyes, ha hatóság nem ad ki kérelmezőnek igazolványt olyan fontos esetben, amidőn az a kérelmezőnek érdekében áll jogosultságának bizonyítása végett, másrészt a névjegyzékek összeállításának munkálatai már befejeződtek és így az egyéni igazolások kiadása sokkal szélesebb körben megvalósítható, ilyen irányban való eljárásra utasította a Hivatal elnökét. /A miniszterelnöki leirat szerint igazolványt kell adni mindazoknak, 1/ akiket anyanyelvük vagy nemzetiségük igazolására valamely hivatal vagy hatóság felszólít, 2/ akik az áttelepítendőek jegyzékén szerepelnek; igazolás kiadható azoknak is, 3/ akik hiteltérdemlően igazolják, valószínűsítik, hogy feltételezett németységük miatt őket valamilyen más joghátrány fenyegeti./

II.

Az egyéni igazolásokat esküt tett, régebbi, felelősségüket kellőképpen ismerő és arról ismételtelen felvilágosított tisztviselők készítették; az igazolások helyességéért ők voltak felelősek, amit az ügyiratok aláírásával jeleztek is. Az igazolást aláíró az aláírásával csupán azt igazolhatta, hogy az igazolás szabályszerű úton jött létre, azt arra hivatott személyek készítették el. Tényleges ellenőrzést már csak az igazolások nagy tömege miatt sem gyakorolhatott, csupán lehetőleg törekedett rápillantással, vagy összeolvasással meggyőződni arról, hogy az igazolás és a számlálólap adatai fedik-e egymást. A munkálatokban szabályszerűen részt vett személyek által bizonyos ügyességgel végrehajtott manipulációk számlálólap-hamisítások/ megállapítására azonban módja semmiképpen nem volt; már csak azért sem, mert az egyszerű statisztikai kérdőlapnak és nem okiratnak készült számlálólapokon a statisztikai adatgyűjtések természetével szoros összefüggésben mindenféle javítások, áthúzások, bejegyzések, radirozások, már kiállításuk alkalmával, de a további munkák során is tömegesen előfordultak.

Az egyéni igazolások elkészítésénél a kérés előterjesztésének időpontját csak részben lehetett figyelembevenni. A kérések teljesítésének sorrendjénél a következő körülmények voltak irányadók:

- 1/ az áttelepítés időrendje, amiről a Központi Statisztikai Hivatal a Népgondozó Hivataltól a kimutatások /névjegyzékek/ megfelelő időpontra való elkészítése céljából előre értesült;
- 2/ az, hogy az egyéni igazolások kiadása a községi névjegyzékek elkészítésével kapcsolatos munkálatokat nem hátráltassa;
- 3/ technikai körülmények: az egy-egy községből befutott kéréseket lehetőleg össze kellett gyűjteni és egyszerre elintézni, mert egy község anyagának többszöri felhozatala a raktárból és kézbevétele súlyos munkaerő és időpazarlással járt volna.

Az egyes kéréseknél felmerült szempontok mérlegelése alapján természetesen a soronkívüli elintézés szociális és egyéb okok miatt nem egyszer elkerülhetetlen volt, például olyan esetekben, amikor a helyi hatóságok egyes személyek feltételezett német mivolta miatt már az áttelepítési eljárás előtt fogantatosítottak bizonyos rendszabályokat; különösen, ha a sürgősséget olyan tényező támasztotta alá, mely az áttelepítés, illetőleg a Hivatal munkája szempontjából irányadó volt /pl. a Miniszterelnök úr, az Igazságügyminiszter úr, a miniszterelnökség és a belügyminisztérium államtitkárai, a Nemzetgyűlés elnöke stb./.

40. Kivonat a budapesti büntetőtörvényszék B.VIII.2593/1946/47. szám alatt kelt ítéletéből.¹⁶⁶

Indokolás.

Mielőtt a törvényszék ez ügyben a szorosan a vád tárgyává tett cselekményekkel kapcsolatos tényállását megállapítaná, egyrészt a tényállás könnyebb áttekintése és megértése, másrészt és főként a cselekmények elkövetését eredményező indokok megismerése végett szükségesnek tartja az alábbiak előre bocsátását.

A Szövetséges Ellenőrző Tanácsnak 1945. évi november 20-án kelt és a magyarországi német lakosság Németországba való áttelepítéséről szóló határozat végrehajtása tekintetében a Magyar Minisztérium az 1945. évi december 22-én kelt 12.330/1945. M. E. sz. rendeletében intézkedett, míg a rendelet mikénti végrehajtását a Belügyminiszter úr az 1946. évi január hó 4. napján kelt 70.610/1946. B. M. sz. rendelete szabályozza.

Ezen két rendelet intézkedéseinek egybevetése szerint Németországba áttelepülni köteles az a magyar állampolgár, aki a legutolsó 1941. évi népszámlálási összeírás alkalmával német nemzetiségűnek vagy anyanyelvűnek vallotta magát, vagy aki megmagyarosított nevét német hangzásúra visszaváltoztatta, vagy továbbá az, aki a Volksbundnak vagy valamely német alakulatnak /SS/ tagja volt.

Egyéb mentességi okok kiemelése mellett, amelyek a bűnüggyel kapcsolatban nincsenek, rendelkezések vannak arra, hogy az áttelepülés alól mentesíthetők, azok, akik bár német anyanyelvűek, magukat a népszámlálás alkalmával magyar nemzetiségűnek vallották, feltéve, ha hitelt érdemlően igazolják, hogy a Magyarországhoz való nemzethű magatartásukért üldöztetést szenvedtek, viszont ilyen egyének nem mentesíthetők az esetben, ha megmagyarosított nevüket német hangzásúra visszaváltoztatták, ha továbbá a

¹⁶⁶ KSH Thirring Lajos hagyaték

Volksbundnak vagy valamely fasiszta szervezetnek vagy ilyen katonai alakulatnak tagjai voltak.

A 70.01/1946. B. M. sz. rendelet szerint a mentesítés kérdésben ezen irányelvek szem előtt tartásával, öttagú bizottság dönt s ezen döntés figyelembevételével a Miniszteri biztos érdem szerinti sorban vétel után dönti azt el, hogy kik mentesek az áttelepülés kötelezettsége alól, mert a mentesítettek száma az áttelepülésre kötelezettek számának 10 %-át meg nem haladhatja.

További rendelkezése az előbbi hivatkozott rendeletnek, az, hogy a Községi Elöljáróságok s a városok Polgármesterei az áttelepülésre kötelezettekről a népszámlálás adatai alapján névjegyzéket köteles összeállítani.

Az eljárás viszont arra szolgáltatott adatokat, hogy a névjegyzékek a Központi Statisztikai Hivatal külön-külön elkészített kimutatása alapján állítatik össze.

Végül rendelkezések vannak az áttelepülésre kötelezettek vagyonának leltározására nézve is.

Ezen leltározás az áttelepülésre kötelezettek névjegyzékének kifüggesztése után nyomban megkezdendő. Ez időtől fogva az áttelepülésre kötelezettek, bár a leltározott ingóságokat áttelepülésükig birtokukban megtarthatják, azokat el nem idegeníthetik, és áttelepülésük után viszont a leltározott ingóságokat, amelyeket az áttelepülők magukkal nem vihetek a községi előljáróság vagy polgármester átvenni tartozik és a további megőrzésükről a Népjóléti Hivatal megbízottjának közreműködésével gondoskodik.

Már az itt előadottakból is kitűnik, az hogy mindazok, akik az áttelepülésnél számbajöhettek, súlyos vagyoni érdekei fűződtek ahhoz, hogy az áttelepítés kötelezettsége alól mentesítést nyerjenek, hozzájárul ehhez a megszokott életkörülményekhez s a szülőföldhöz való ragaszkodás is, úgyhogy ezek miatt az áttelepülésre kötelezettek s főként azok, akiknek erre a rendelet lehetőséget nyújtott, minden elkövettek, hogy az áttelepülés kötelezettsége alól mentesítést nyerjenek.

Utalás történt fentebb már arra, hogy az áttelepülési kötelezettséget a nemzetiségi és anyanyelvi adatoknak a legutóbbi népszámlálás alkalmával való mikénti bevallása állapítja meg. Ezen adta bevallást tartalmazó népszámlálási lapokat a Központi Statisztikai Hivatal őrizvén, a bevallott adatok tekintetében elsősorban csak ezen hatóság adhatott közokirat erejével bíró igazolást.

Ezeknek tehát, akiknek a mentesítésre a rendelet módot nyújtott, az volt az elsőrangú érdekük, hogy kérelmül alapos voltát a mentesítést eldöntő bizottság előtt hiteltérdemlően igazolják.

Akadtak ezenkívül kétségtelenül olyanok is, akik nem voltak tisztában azzal, hogy a népszámlálás alkalmával nemzetiségükre és anyanyelvükre vonatkozóan milyen vallomást tettek, előfordulhatott olyan eset is, akikre nézve a már kifüggesztett névjegyzékek nem azokat az adatokat tartalmazta, mint amelyeket ők bevallottak és voltak olyanok is, akik a bevallásuktól eltérően kívánták igazolni nemzetiségi és anyanyelvi bevallásukat.

Ezen igazolásukat, amint ezt már fentebb érintett a Központi Statisztikai Hivatal által adattak ki. A rendeletek megjelenése után, de ezt megelőzően is, tehát rendkívül sokan fordultak ezen hatósághoz az említett adatokra vonatkozó igazolások kiadása iránt.

Az érdekeltek részéről az igazolások megszerzése természetesen nem tűrt időhaladékat. Ezért az ilyen egyének a maguk részéről mindent elkövettek, hogy a kívánt igazolásokat, minél hamarább megkapják.

Ezek az okok és törekvések voltak azok, amelyek a jelen bűnperbeli cselekmények előidézői s végső fokon a vádlottak személyétől eltekintve indító okai voltak.

Rátérve ezek után a tényállásnak a bűnösség és minősítés tekintetében alapul vett részére, a törvényszék az egyes cselekmények taglalása előtt a vádlottak idevonatkozó ténybeli előadása, tovább dr. Elekes Dezső, dr. Thirring Lajos és Szepesi Rozália tanúk vallomása alapján az alábbiakat állapítja meg:

A fennebb vázolt egyéni igazolások kiadása nyomban Budapest ostromának bejezése után megkezdődött s idővel az ezt kérő igazolványok száma fokozatosan növekedett. A kérelmek kezelésével, elintézésével, s az igazolványok kiadásával kapcsolatos adminisztrációs rendelkezések csak később történtek meg és pedig a célszerűségi szempontok figyelembevételével. Eleinte a kérelmek nemcsak írásban, hanem szóval, sőt távbeszélő útján is előterjeszthető volt, míg később a felek részére egy rendszeresített kérőlap adatott ki. A kérelmek egyébként iktatásra nem kerültek és érkeztetve nem voltak, erre csak akkor került sor, amikor a kérelmet elintéztetvén az igazolások kiadattak. Az eljárás sorrendjére vonatkozóan az a rendelkezés adatott ki, hogy a kérelmek a kérelmezőknek 1941. évi lakóhelye szerint csoportosítandók s akkor intéztettek el, ha több összegyűlt. Az ugyanazon községre vonatkozó népszámlálási lapok kikeresésével ugyanis a munkatöbblet elkerülhető volt. Figyelembevételt emellett az elintézés sorrendjénél, amelyet a csoportvezető határozott meg, a községek áttelepülésének a sorrendje, emellett az igazolt egyéni sürgősségi ok is.

Egyébként az igazolások kiadása iránti kérelmek a Központi Statisztikai Hivatal népszámlálási osztályán intéztettek el. A kérelmek tekintetében az adminisztrációs munkát

Abaffy Lajos vádlott statisztikai felügyelő irányította. Az ő hatáskörébe tartozott az igazolások elkészítése s a kiadással kapcsolatos munkák elvégzése.

A népszámlálási lapok előkeresése s a kérelmek felszerelése Takács István vádlott ellenőr hatáskörébe tartozott, de ugyanezen munkakört láttál ez az egyébként raktárban dolgozó Gulácsy Tibor és Varga Jenő vádlottak, akik a Hivatalnál alkalmazott napidíjasok voltak.

Míg a kérelmek községenkénti összegyűjtése, a sürgősségi fok megállapítása, a leírt igazolvány egyeztetése Kismajoros Ferenc vádlott csoportvezető feladata volt, ő volt az is, aki az általa ellenjegyzett kérelmeket a kiállított igazolványokkal az ezek aláírásával megbízott dr. Szabó Bertalan vádlott miniszteri segédtitkárhoz, majd később Sztankóczy Györgyhez elvitte.

Mindezeknek kiemelése után nem lehet meglepő az, hogy az áttelepülésre kötelezettek ezen egyénnel kerestek összeköttetést a fennebb már vázolt céljaik elérése végett, akár személyesen, akár oly egyén által akik a nevezettekkel közös hivatali szolgálat folytán, vagy másképpen közeli ismeretségben, s bizalmasabb viszonyban voltak.

Hogy a vádbeli cselekmények milyen időbeli sorrendben történtek, pontosan felderíthető nem volt, ezenkívül ugyanazon igazolások kiadásával kapcsolatosan vádlottak közül többeknek a cselekvősege is vád tárgyává tétetett, ami kizárja szinte a tényállás szisztematikus módon való előadását.

A vádirat 3.31.32.33.34. és 35. pontjai alatt vád emeltetett dr. Szabó Bertalan ellen a 6. rb. a Btk. 393 §-ában meghatározott közirathamisítás büntette miatt, azért mert mint közhivatalnok a Hivatali hatáskörében 6 rendbeli hamis köziratot állított ki akként, hogy Venczel Jánosról, Venczel Jánosnéról, Venczel Istvánról s Venczel Istvánnéról csupán azt igazolta, hogy magyar nemzetiségűek, azt azonban elhallgatta, hogy ezek magukat német anyanyelvűeknek vallották, míg Kirsch Antalnéról és Kirsch Annáról a valóságnak meg nem felelően azt tanúsította, hogy magukat magyar nemzetiségűeknek és anyanyelvűeknek vallották.

Ezen vádlott 37. sorszámú jegyzőkönyvben foglalt vallomásában előadott ténybeli indokokra alapítottn tagadta a bűnösségét.

Tényállása általános, továbbá az egyes vádlottakkal kapcsolatos részében a törvényszék Dr. Szabó Bertalan ténykedésével és a kiadott hat igazolvánnyal már foglalkozott.

Az itt előadottak szerint dr. Szabó Bertalan, aki az igazolások fogalmazványának aláírásával volt az időben megbízva, csak akkor írta alá ezeket, amikor az igazolás fogalmazványát tisztviselőtársai már elkészítették és az összeegyeztetés jelzésül az erre megbízott tisztviselők szignálásával is ellátott.

Dr. Thirring Lajos tanú, mint ez már kiemeltetett, azt a vallomást tette, hogy a Központi Statisztikai Hivatal a vallomásában hivatkozott törvényhely figyelembevételével csupán azon adat mikénti bevallását igazolta, amelyre vonatkozóan kérelem előterjesztetett. Így csupán a nemzetiségre vonatkozó bevallás sem szokatlan, sem feltűnő nem lehetett.

Kiemelve az ugyancsak már ismertetett belügyminiszteri leirat közlését, amely szerint az előadott s szintén már ismertetett okok miatt e csupán nemzetiségre vonatkozó igazolások amúgy sem nyújtottak biztos alapot a kitelepülés alól való mentesítésre.

Felhozván végül azt is, hogy az eljárás során a vádirati ténykedésre egyáltalán nem merült fel, amennyiben az egyébként e részben beismerésben levő vádlottak sem vallották azt, hogy dr. Szabó Bertalan vádlottal e tekintetben tárgyaltak volna, és őt a vádirat szerinti ténykedésre rábírták volna.

A törvényszék fennebb előadottak alapján dr. Szabó Bertalan vádlottat védekezése megcáfolást nem nyervén az ellene emelt vádak alól bizonyíték hiányában a Bp. 326. §-ának 2. pontja alapján felmentette, annál is inkább, mert Kirsch Antalnéra és Kirsch Annára nézve, kik nem is telepítettek ki, az eljárás arra szolgáltatott adatokat, hogy nevezettek magukat magyar nemzetiségűeknek és anyanyelvűeknek vallották, a Venczel család kiemelt tagjaira viszont Takács István vádlott azt a vallomást tette, hogy ezek igazolása bevallásának megfelelő adatokat tartalmazta, viszont ennek ellenkezője, az eredeti igazolás híján, amúgy sem volt megállapítható.

41. Feljegyzés¹⁶⁷

a nemzetiségi igazolások körül történet visszaélésekről kiadott vádiratnak dr. Szabó Bertalan min. s. titkár elleni vádemeléséről.

A budapesti államügyészség 23.769/1946. á.ü. alatt kiadott vádirata dr. Szabó Bertalan min. s. titkár ellen a Btk. 393. §-ába ütköző 6 rendbeli közokirat-hamisítás büntette miatt emel vádat

A vád alapjául szolgáló tényállás a vádirat szerint a következő:

„Dr. Szabó Bertalan, mint a Statisztikai Hivatalnál alkalmazott miniszteri titkár és így közhivatalnok, hivatali hatáskörében 6 rendbeli hamis köziratot állított ki akként, hogy Budakalászon lakó Venczel Jánosról, Venczel Jánosnéról, Venczel Istvánról s Venczel Istvánnéról csupán azt igazolta, hogy magyar nemzetiségűek, azt azonban az okiratban elhallgatta, hogy magukat a népszámláláskor német anyanyelvűeknek vallották, Kirsch

¹⁶⁷ KSH Thirring Lajos hagyaték

Antalnéről és Kirsch Annáról pedig a valónak meg nem felelően egyenesen azt, hogy magukat magyar nemzetiségűeknek és anyanyelvűeknek vallották.

A vádirat indokolása a következőket mondja általában a csak nemzetiségi bevallásról kiadott igazolványokra nézve:

„Elkövetettek visszaélések oly módon is, hogy a kiadott igazolványokban a kérelmezőnek csupán magyarként feltüntetett nemzetiségét vezették, de németnek vallott anyanyelvét nem, ezzel azt a valóságnak meg nem felelő látszatot keltették, mintha e rovat a népszámlálási ívben sem szerepelt volna. S miután ily esetekben a kiadott igazolványon nem tüntették fel a kérelmező német anyanyelvét, azok alkalmasak voltak azt a látszatot is kelteni, hogy a kérelmező nem tartozott a németiséghez és így szabadult a németiséget érintő jogszabályok rendelkezései alól. Az ekként kiállított igazolások tehát megtévesztésre alkalmasak s ezért lényegükben hamisak is, kiállításukkal tehát közokirat-hamisítás büntette valósult meg.”

A vádirat a dr. Szabó Bertalan elleni vádemelést a következően indokolja:

„Dr. Szabó Bertalan hivatali felsőbbbségtől feljogosítást kapott arra, hogy a népszámlálással kapcsolatos igazolásokat aláírhasa. Amennyiben tehát az igazolásokba az eredeti népszámlálási ívek adataira – a németiséghez való tartozás szempontjából – nem híven, hanem hiányosan tüntette fel, vagy éppen tudatosan hamis adatokat vett be, úgy hivatalos hatáskörében közokirat-hamisítás büntettét követte el.”

A valóban hamis adatokat tartalmazó igazolványokra nézve azonban már a vádirat következő bekezdése megállapítja, hogy azért tulajdonképpen a hamisító, Abaffy Lajos a felelős. Szó szerint:

„Abaffy Lajos tekintetében csupán annyi volt megállapítható, hogy a kérdéses igazolások ő készítette el, de aláírásra dr. Szabó Bertalannak vagy Szathmári Gábor miniszteri titkárnak kellett bemutatnia. Miután azonban nevezettek a dolog természeténél fogva az aláírások eszközlésekor az adatokat nem ellenőrizhették a nagy mennyiségű munka miatt, így az igazolványokban szereplő hamis adatokért Abaffy Lajos a felelős.”

Bizonyítékul dr. Szabó Bertalan ellen az általa aláírt igazolványok szolgálnak. Nincs szó a vádiratban sem arról, hogy Szabó Bertalan tudott volna hamisításról, vagy bárkitől bármiféle juttatásban részesült volna.

42. Összefoglaló feljegyzés

Dr. Szabó Bertalan min. s. tikár ügyéről.¹⁶⁸

¹⁶⁸ KSH Thirring Lajos hagyaték

A nemzetiségi igazolásokkal kapcsolatban elkövetett visszaélések ügyében kiadott vádirat egyes pontjaira nézve a Magyar Központi Statisztikai Hivatal álláspontját a csatolt melléklet tartalmazza.

Amennyiben az abban foglaltak jogilag kifogástalanok, Dr. Szabó Bertalan nem követett el közokirat-hamisítást mert

1/ a csak nemzetiségi kérdésről kiadott igazolások nem lehetnek megtévesztőek és kiadásuk indokolt volt;

2/ a valótlan adatokat tartalmazó adatokat tartalmazó igazolványért nem tehető felelősség, mert a hamisítás tényét nem állapíthatta meg.

Nem hivatalos úton olyan értesülés érkezett, amely szerint a politikai rendőrség közölte volna az eljáró bünyügyi hatóságokkal, hogy amennyiben ezek a letartoztatásban levő statisztikusok közül egyeseket szabadlábra helyeznének, az ilyeneket nyomban internálni fogja.

Dr. Szabó Bertalanra és több, kellően nem bizonyítható, vagy enyhébb bűncselekmény elkövetésével vádolt társára nézve az eljáró bünyügyi hatóságok – nem hivatalos értesülés szerint – kinyilvánították készségüket szabálábrahelyezésük ügyében, amelynek ezek szerint csak a politikai rendőrség említett álláspontja az akadály.

43. Nyilatkozat¹⁶⁹

Dr. Szabó Bertalan miniszteri segédtitkár a német lakosság áttelepítésével kapcsolatban mindenkor a legnagyobb gonddal végezte munkáját és nagy körültekintéssel irányította csoportjának tevékenységét. Mindvégig ügyelt arra, hogy az áttelepítés alapjául szolgáló községenkénti névjegyzékek a népszámlálási osztálynak munkával való igen nagyfokú túlterheltsége és az 1945/46. év telén rendkívül nehéz elhelyezkedési és személyzeti körülmények ellenére a kellő pontossággal és késedelem nélkül készüljenek el, az u. n. egyéni gazolások pedig teljesen szabályszerűen és a Miniszterelnökség által is helyesnek megjelölt módon adassanak ki. A munkálatok során azok pontosságának biztosítása és az esetleges visszaélések megelőzése céljából számos intézkedést javasolt és tett. Egy-két irányító és az ellenőrzésre hivatott tisztviselő megtévedésével kapcsolatban tehát mulasztásnak még a gyanúja sem merülhet fel ellene, saját munkájában pedig mindig a szabályoknak megfelelően, lelkiismeretesen és emberségesen járt el.

Budapest, 1947. évi július hó 2-án.

¹⁶⁹ KSH Thirring Lajos hagyaték

44. A sváb ügyben kiadott vádirat összefoglalása.¹⁷⁰

Az ügyészség vádirata a következő bűncselekmények miatt emelt vádat a sváb ügyben.

a/ Az 1942. X. t.c. 2 §-ának megfelelő vesztegetés. A törvény szó szerint:

„Az a közhivatalnok, aki személyes vagy vagyoni előnyért kötelességének hivatalos hatáskörében vagy szolgálatban akár cselekvéssel, akár mulasztással, való megszegésére vállalkozik, vagy ajánlkozik, vagy tudva elfogad olyan előnyt, amelynek az a célja, hogy őt kötelességének hivatalos hatáskörében vagy szolgálatában akár cselekvéssel, akár mulasztással való megszegésére indítsa, avagy egyetért azzal, aki az ő kötelességmegszegését célzó ilyen előnyt elfogad büntetést követ el és büntetése 5 évig terjedhető börtön.

A jelen törvény alkalmazásában előny elfogadása alatt az előny ígéretének elfogadását is érteni kell.

Az első bekezdésben meghatározott cselekményért 10 évig terjedhető fogsággal büntetendő:

1. a fontosabb ügyekben intézkedésre hivatott közhivatalnak – a bírót és a vádhatóság tagját minden esetben ideértve – úgyszintén más közhivatalnok is, ha a cselekményt különösen fontos kötelesség tekintetében követi el.
2. Az a közhivatalnok, aki az előnyért hivatalos hatáskörében vagy szolgálatában akár cselekvéssel, akár mulasztással megszegte kötelességét és ezzel súlyos kárt okozott.

A jelen § eseteiben a hivatalvesztést és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését is meg kell állapítani.

A tényállást kimeríti a vádirat szerint az igazolásoknak anyagi előnyök juttatása fejében történeke soronkívüli elintézése anélkül, hogy erre a hivatalfőnök utasítást adott volna. A vádirat hivatkozik az 5.500/1929. M. E. sz. rendelet 32. § /2/ bekezdésére, amely szó szerint a következőket említi:

„/2/ Az előadók kötelesek a nekik kiadott ügyiratokat, a beérkezés sorrendje és az ügyek sürgősségének figyelembevétele mellett a fennálló szabályoknak megfelelően a lehető legrövidebb idő alatt, de azért teljes alapossággal elintézni.”

Vesztegetésnek minősítettek ezenkívül minden egyéb – anyagi előny juttatása fejében történet – visszaélést, így üres számlalólapok kiadását – Gulácsy, Bényei –, s a számlalólapon az anyanyelvi bejegyzés meghamisítását – Abaffy – újonnan kitöltött

¹⁷⁰ KSH Thirring Lajos hagyaték

számlálólapoknak az anyagba való behyezését – Gulácsy – és olyan igazolványok megszerzését, amelyeken csak a nemzetiség volt feltüntetve, illetőleg hamis igazolványok megszerzését – Takács, Henter.

Elkövették:

Abaffy: 4 esetben önálló tettes, 5 esetben tettestárs,

Takács: 4 esetben tettestárs,

Gulácsy: 3 esetben önálló tettes,

Henter: 1 esetben tettestárs

Kismajoros: 1 esetben önálló tettes,

Jánossáné: 1 esetben tettestárs,

Varga Jenő: 1 esetben önálló tettes,

Bényei: 1 esetben önálló tettes,

Kálmán: 5 esetben felbujtó,

Kálmánné: 5 esetben felbujtó,

Varga József: 5 esetben felbujtó,

Kovács Ferenc: 2 esetben felbujtó,

dr. Vajda: 2 esetben felbujtó,

Septei: 1 esetben felbujtó,

Acsády: 1 esetben felbujtó.

Az aláhúzott nevűek csak soronkívüli elintézésben bűnösök.

b./ Közokirat-hamisítás

A vádirat a számlálólapot nem minősíti okiratnak, csak a kiállított igazolványt.

Hamis igazolvány kiállítása a Btk. 393. §-ába ütköző közokirat-hamisítás. Szó szerint:

„Azon közhivatalnok, vagy váltójegyző, aki hivatali hatáskörében hamis közokiratot állít ki, vagy a valódi közokiratot meghamisítja, ha ebből valakire jogsérelem háramlik vagy háramolhatik: 5 évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Elkövették:

Abaffy: 3 esetben tettes

Szabó Bertalan: 6 esetben tettes

Jánossáné: 1 esetben tettes

dr. Vajda: 1 esetben tettes

Septei: 1 esetben tettes

Abaffy hamisításai: 2 esetben magyar-magyar igazolvány kiadása, 1 esetben olyan igazolvány kiadása, hogy a fél lapja nem található. /A lapot előzőleg megsemmisítették./

Szabó Bertalan a budakalászi Wenczel család 4 tagjáról csak a nemzetiséget igazolta az anyanyelvet elhallgatta, Kirsch Antalnéről és Kirsch Annáról pedig hamis magyar-magyar igazolvány adott ki. A vád ellene igen gyenge, mert arról nincs szó, hogy anyagi előnyért tette volna és az indokolás kimondja, hogy a magyar-magyar igazolványért elkészítője – Abaffy – a felelős, mert Szabó-Szathmári a dolog „természeténél fogva az aláírások eszközölésekor az adatokat nem ellenőrizhették a nagy mennyiségű munka miatt.”

A csak nemzetiségi igazolásról a vádirat a következőt mondja:

„Dr. Szabó Bertalan hivatali felsőbbbségtől feljogosítást kapott arra, hogy a népszámlálással kapcsolatos igazolásokat aláírhatta. Amennyiben tehát az igazolásokba az eredeti népszámlálási ívek adataira – a németiséghez való tartozás szempontjából – nem híven, hanem hiányosan tüntette fel, vagy éppen tudatosan hamis adatokat vett be, úgy hivatalos hatáskörében közokirat-hamisítás büntetettét követte el.”

A számlálólap hamisítása, illetőleg hamis számlálólapnak az anyagba való elhelyezése intellektuális közokirat-hamisítás. Btk. 400. § szó szerint:

„Aki szándékosan közreműködik arra, hogy valaki jogai vagy jogviszonyainak lényegére vonatkozó valótlan tények, körülmények vagy nyilatkozatok vezettessenek be a nyilvános könyvbe vagy más közokiratba egy évig terjedhető fogházzal büntetendő.

Aki pedig az ezen szakaszban meghatározott cselekményt azért követi el, hogy ezáltal magának vagy másnak jogtalan hasznot szerezzen: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.”

Elkövette:

Gulácsy: 3 esetben mint tettes

c/ Vagyonrongálás.

Számlálólapok megsemmisítése. Btk. 420. Vétség 3 évi fogház vagy pénzbüntetés.

Elkövették:

Gulácsy tettes

dr. Vajda tettes

Abaffy bűnsegéd

d/ Egyéb – külsők – által elkövetett bűncselekmények: „befolyással üzérkedés” – Varga József, Kovács Ferenc, Virág Lajos –, „hamis tanúzásra való rábízás – dr. Vajda – „jogosulatlan használat” – Kovács Ferenc.

Kiegészítő megjegyzések

az Abaffy Lajos és társai elleni bűnügy tárgyában a Magyar Központi Statisztikai Hivatal által a budapesti büntető törvényszéknek benyújtott szakvéleményhez.

I. A csak nemzetiségi adatról kiadott igazolványok ügye.

A hivatalos statisztikai szolgálatot és ennek keretében a Magyar Statisztikai Hivatalt a statisztikai célokra bevallott egyéni adatok tekintetében az 1929. XI. t. c. 21. §-ában szabályozott titoktartás kötelezi. A titoktartás megszegése az 1929. XIX. t.c. 18. §-ában meghatározott büntetés alá esik.

A titoktartás nyilvánvaló célja az adatszolgáltató érdekének a védelme. Törvény biztosítja az adatszolgáltatót, hogy statisztikai adatszolgáltatásból, bármilyen természetű adatról legyen is szó, ránézve semmilyen hátrány nem származhatik. Az adatszolgáltatónak ezt a törvényes védelmét minden kultúrállamban egyformán fontosnak tartják és egyformán biztosítják, mert ez az előfeltétele annak, hogy a statisztikai szolgálat a valóságnak megfelelő adatok birtokában tudja ellátni azt a feladatát, amelyre hivatva van.

A magyarországi németek kitelepítéséről szóló 12.330/1946. M. E. sz. rendelet 4. §-ának /3/ bekezdése ezt az elvet magyarországi németeknek Németországba való áttelepítéséhez fűződő érdekekre való tekintettel áttörte és elrendelte, bár a Magyar Központi Statisztikai Hivatalt meg nem nevezte, a Hivatal birtokában levő és az 1929. XIX. t. c. 21. §-ával védett anyanyelvi és nemzetiségi adatoknak – amennyiben az illetők magukat németnek vallották – az áttelepítési eljárás lebonyolítása céljából való kiszolgáltatását. Az idézett rendelet az 1929. XIX. t. c. 21. §-át hatályon kívül nem helyezte, így az továbbra is érvényben van.

A Hivatal a 12.330/1945. M. E. sz. rendelet 4. §-ának /3/ bekezdésében meghatározott adatszolgáltatási kötelezettségének eleget tett. Ennek során a kitelepítést intéző hatóságok részére községenkénti névjegyzékeket adott át mindazokról a személyekről, aki az 1941. évi népszámlálás alkalmával

a/ német anyanyelvűnek és német nemzetiségűnek;

b/ német anyanyelvűnek, de magyar nemzetiségűnek;

c/ magyar anyanyelvűnek, de német nemzetiségűnek
vallották magukat.

Minthogy a 12.330/1945. M. E. sz. rendelet az 1929. XIX. t. c.-nek a statisztikai titoktartásra vonatkozó rendelkezéseit általában hatályon kívül nem helyezte, az ugyanebben a rendeletben előírt adatszolgáltatási kötelezettségen túl a Hivatalnak

változatlanul a statisztikai törvényben meghatározott törvényes alapokra kellett helyezkednie az egyéni adatok kiszolgáltatása tekintetében. A törvény rendelkezéseinek megfelelően egyéni igazolványban is a Hivatal csak olyan adatot közölhet, amelyre nézve az egyéni adat beszolgáltatója a közléshez hozzájárulását adja.

A vádnak az az állítása, hogy az olyan igazolvány, amely a kérdéses személynek csak a nemzetiségét tartalmazza, de az anyanyelvet elhallgatja, megtévesztésre lehet alkalmas. A vádnak az az állítása továbbá, hogy e megtévesztés útján az érdekelt személy mentesülhet azoktól a jogkövetkezményektől, amelyek a németiséghez való tartozás tényéből folynak.

A németiséghez való tartozás a ma érvénybe levő jogszabályaink szerint is ténykérdés. Ebből folyik, hogy ha valaki az 1941. évi népszámlálás alkalmával az akkori magyar miniszterelnök és a hivatalos statisztikai szolgálat felszólítására, valamint az ezek által hangoztatott biztosítékokra való tekintettel – amelyek a valóságnak megfelelő vallomás minden hátrányos jogkövetkezményét kizárták – magát a valóságnak megfelelően német anyanyelvűnek vagy német nemzetiségűnek vallotta, ezzel bűncselekményt nem követett el, hanem eleget tett a statisztikai törvényben előírt adatszolgáltatási kötelezettségének.

Hogy ez a vallomás önmagában nem jelenti még az állampolgári hűség megszegését, bizonyítja a 12.330/1945. M. E. sz. rendelet 2. §-ának /2/ bekezdése is, amely az áttelepítés alól német anyanyelvűkre és nemzetiségűkre való tekintet nélkül eleve mentesíti mindazokat a személyeket, akik valamilyen demokratikus pártnak cselekvő tagjai voltak, vagy a szakszervezeti tanácsnak a kötelékébe tartozó valamilyen szakszervezetnek 1940 óta tagjai voltak.

Vitatható az, hogy milyen ismérvek szerint határozzuk meg a németiséghez való tartozás tényét.

A 12.330/1945. M. E. sz. rendelet intézkedéseivel ellentétben felelős kormányférfiak kifejezetten hangsúlyozták, hogy a német anyanyelvű, de magyar nemzetiségű személyeket nem tekintik a németiséghez tartozóknak. Az ilyen személyek a 32.920/1946/I./3. B. M. sz. rendelet értelmében nem is kerülnek áttelepítésre, feltéve, hogy más áttelepítési ismérv alá nem esnek /Volksbund, SS tagság, stb./

A németiséghez való tartozás egyetlen hátrányos jogkövetkezménye az, hogy az illető a 12.330/1945. M. E. sz. rendelet értelmében a Németországba való áttelepítés szempontjából tekintetbe jön. Más joghátrány az érvényben levő jogszabályaink értelmében a németiséghez való tartozás tényéből nem következik.

Fel kell vetni most már a kérdést, hogy milyen ügyben és milyen hatóságot lehet az említett csak a nemzetiségi adatot tartalmazó igazolvánnyal megtévesztteni.

Azt, hogy az áttelepítési eljárásban résztvevő hatóságoknak az ilyen igazolványok útján való megtevesztése ki van zárva, az e kérdésben beadott szakvélemény már kifejtette. Fel kell tételezni természetesen, hogy a hatóságok a jogszabályok rendelkezéseinek megfelelően járnak el. Más feltételezésből kiindulni nem is lehet.

Az áttelepítési eljárásban résztvevő hatóságokon kívül más hatóságok a Magyar Központi Statisztikai Hivataltól egyéni természetű adatok kiszolgáltatását nem kérhetik, mert ezt az 1929. XIX. t. c. érvényben lévő rendelkezései tiltják. Ha ilyen irányú megkeresés érkezne a Hivatalhoz, a teljesítést a Hivatal megtagadni köteles.

Minthogy a németiséghez tartozás önmagában nem bűncselekmény és az áttelepítésen kívül más jogkövetkezménye nincs, az áttelepítést lebonyolító hatóságokon kívül más hatóságok az érdekelteket ebből folyóan joghátrányokkal nem sújthatják. Ha ilyet mégis tennének, ez jogi alapot nélkülöző önkényes eljárás. A Hivatal nem kötelezhető arra, hogy jogalap nélküli, önkényes eljárások során felléphető megtevesztésekre megfelelő törvényes alap híján tekintettel legyen oly módon, hogy ezzel maga is törvényt sértést kövessen el.

Elképzelhető azonban ez, hogy valamilyen hatóság nem akar bizonyos előnyökben részesíteni olyan személyeket, akik a németországi áttelepítés szempontjából tekintetbe jöhetnek. A Magyar Központi Statisztikai Hivatal a statisztikai titoktartást ezek irányában sem szeghette meg és részükre egyéni adatot nem szolgáltatathat. Ezek a hatóságok felszólíthatják az érdekelteket, hogy kérjenek a Hivataltól az általuk megjelölt adatokra nézve igazolást. Az eljáró hatóságok kötelessége ilyen esetben annak a megállapítása, hogy a kérdéses személytől milyen adatra nézve kérjenek igazolást. Nehézségek előtt itt nem állnak, mert az áttelepítési rendeletek számukra hozzáférhetők. Ha megelégedtek olyan igazolással – a 32.920/1946/I.3. B.M. sz. rendelet megjelenése előtt – amely csak a nemzetiségi adatról szólt, hanyagságot követtek el és ezért csakis őket terheli a felelősség.

II. Az egyéni igazolványok kiadásának indokai

A Hivatal korábban előterjesztett szakvéleménye már hangsúlyozta azokat az okokat, amelyek az egyéni igazolványok kiadását szükségessé tették, és teszik. A Hivatal e tekintetben nem csupán a demokratikus elveknek megfelelő felfogásából indul ki, hanem erre nézve felettesétől, a Miniszterelnök úrtól, szóbeli és írásbeli utasításokat kapott. Ennek igazolására szolgál a Miniszterelnök úrnak a Hivatal elnökéhez intézett 7.832/ M. E. II. sz. rendelete.

A korábban benyújtott szakvéleményben említés történt arról, hogy az egyéni igazolványok kiadását indokolttá tette az a lehetőség is, hogy az áttelepítésre kötelezettek

névjegyzékén valaki esetleg tévedésből vagy téves adattal szerepelhetett. Ezek a hibalehetőségek a következő körülményekből adódhattak.

1./ A Hivatal a német anyanyelvű vagy német nemzetiségű személyekről összeállított névjegyzékeket hajsolt munkaütemben volt kénytelen elkészíttetni, a jó irodai munka számos előfeltételének teljes hiánya mellett. A hivatali szobák fűtetlenek voltak, a munka rossz világítás mellett folyt és a munkában résztvevő tisztviselők munkájának kifogástalansága már a rossz táplálkozás következtében is vitatható volt. Így előfordulhatott, hogy valakinek a számlálólapja tévedésből a németek közé keveredhetett és ott is maradt.

2./ A Hivaltól kapott névjegyzékeket a Népgondozó Hivatalban kicédulázták. A cédulaanyagot a rendeletben előírt módon rendezték és kiegészítették azokkal, akik egyéb címen /Volksbund, SS tagság, a név visszanevetesítése/ voltak az áttelepítendő névjegyzékébe felveendő. Ezután történt meg az áttelepítendő névjegyzékének leírása. Hibalehetőségek ennél az eljárásnál is adódtak. A felsorolt hibalehetőségeknek felderítésére a kiadott egyéni igazolványok igen alkalmasak voltak, mert ebben az esetben az egyéni igazolvány és az áttelepítési jegyzék adatai nem egyeztek. Az eljáró hatóságok dolga volt ebben az esetben, hogy az eltérés okát, a Központi Statisztikai Hivatallal együttműködve, megállapítsák és az áttelepítendő névjegyzékén az esetleg mutakozó hibákat helyesbítsék.

Mikor múlt év decemberében, háromhavi betegségemből éppen felgyógyulva, Zentay elnök halála után, mint alelnök a Statisztikai Hivatal vezetését átvettem, a népszámlálási számlálólapok alapján anyanyelvi és nemzetiségi igazolások kiadása már folyamatban volt. Igazolványokat nem csak kitelepítési, hanem névmagyarosítási s más célokra is kiadtak. Az e tekintetben követett eljárásba avatkozni annál kevésbé tartottam szükségesnek, mert a népességstatisztikai ügykör vezetője Thirring Lajos osztálytanácsos volt, egyike a legkitűnőbb és legmegbízhatóbb adminisztrátoroknak s a csoportvezetők is jórészt kiváló munkaerők voltak. Az esetleges visszaélések megakadályozásáról azonban ismételt és gyors egymásutánban kiadott rendelkezésekkel kívántam gondoskodni. A Statisztikai Hivatal személyzete általában ismert volt fegyelmezettségéről, de figyelembe veendő, hogy a megfeszített munkát fűtetlen romhelyiségekben, hiányosan táplálva végezték.

A nyomozási jegyzőkönyv vallomásomnak kiragadott részeit tartalmazza, megkísérlem a teljes hűség kedvéért vallomásomat visszaemlékezésem szerint lehetőleg egészében rekonstruálni.

Kihallgatásom alkalmával szakvéleményt kértek tőlem, hogy mi a véleményem oly igazolványok kiállításáról, amelyek csupán a nemzetiségi kérdésre adott bevallást tartalmazzák, az anyanyelvi kérdésre adott választ pedig nem.

Előadtam, hogy elvileg nem tartom szabálytalannak, hogy olyan igazolvány adatott ki, amely csupán a nemzetiség tanúsítására vonatkozik, mert lehetséges, hogy a fél csupán ennek az egy adatnak az igazolását kérte. Mindenesetre ismernem kellene az eset körülményeit, a különböző célokból kért igazolványok tekintetében kialakult gyakorlatot, fontolóra véve a kitelepítésre vonatkozó jogszabályokat is. E joganyagot és a nemzetiségi igazolványok kiállítása terén követett gyakorlatot nem ismerem olyan alapossággal, hogy pontos szakvéleményt tudnék adni, e kérdésben Thirring Lajos és a munkavezetők adhatnak bővebb felvilágosítást.

Elémtárták, hogy adott esetben arról van szó, hogy ilyen nemzetiséget igazoló igazolványokat rosszhiszeműen felhasználtak, mert a nagyfokban tájékozatlan, primitív képzettségű helyi szervek előtt ezek az igazolványok azt a hiedelmet keltették, hogy az igazolvány birtokosa magyar, tehát nem kitelepíthető. Megjegyeztem, hogy annál, aki a kitelepítési eljárás során ilyen egyoldalú igazolványt kért vagy felmutatott, véleményem szerint kézenfekvőbb volt arra gondolni, hogy nem vitatja német anyanyelvűségét s éppen azért volt igazolványra szüksége, mert német anyanyelvű volta miatt a nemzetiség rovaton tett „magyar” vallomása alapján akarja esetleges mentesítését megkapni. Ezért az ilyen igazolvány kiadójának rosszhiszeműségét nem merném feltételezni. Erre közölték, hogy Thirring Lajos, akinek kihallgatása az enyémmel párhuzamosan történt, már olyértelmű vallomást tett, hogy ilyen, csupán az egyik kérdésre vonatkozó igazolványt nem írt volna alá. Minthogy az ügy állását akkor még nem ismertem, arra kellett gondolnom, hogy a bűncselekményekben a csupán nemzetiségre vonatkozó igazolványok kiállításának fontos szerepe lehet. E beállítást nyervén előttem a kérdés, s hogy vallomásommal is az ügy minél alaposabb felderítését szolgáljam, vallottam, hogy amennyiben tudtam volna, hogy ilyen igazolványt a kitelepítési eljárásnál a helyi szervek tájékozatlanságával visszaélve arra használtak fel, hogy az érdekeltet minden vonatkozásban magyarnak tüntessék fel: mindezek tudatában bizonyára magam sem adtam volna ki a csak a nemzetiség adatát tartalmazó igazolványt, vagy legalább is meggondoltam volna ily igazolvány aláírását.

Kihallgatásomat követően a kitelepítési jogszabályok áttanulmányozása és a hivatali szakértők szakvéleményének meghallgatása után megállapítottam, hogy a csupán a nemzetiségi adatot feltüntető igazolványok kiadása szabályszerű volt. Arra sem lehetett gondolni, hogy a kitelepítésnél eljáró közegeket megtéveszti, még ha eltekintünk is attól,

hog az ilyen fontos kérdésekben döntésekre hivatott szervek megkapták a Hivatal által készített névjegyzékeket, amelyekben mindkét adat szerepelt. Az áttelepítésre kötelezett személyek névjegyzékének összeállítása ezeknek a névjegyzékeknek alapján történt meg. Csak a nemzetiséget tartalmazó igazolvány nem okozhatta, hogy valaki a kitelepítési névjegyzékről lemaradjon. Míg a kitelepítés a névjegyzék alapján történt, a Hivatal által egyénenként kiadott igazolvány az esetleges mentesítés céljára szolgált. Minthogy a kitelepítési rendelet /a 12.330/1945. M. E. sz. rend. 2. §./3// értelmében mentesítését sem a mindkét rovaton német, sem a magyar anyanyelvű, de német nemzetiségű nem kérhette, nyilvánvalóan a hivatali igazolványoknak csak a magyar nemzetiséget, de német anyanyelvet vallott egyének esetében volt mentesítő jelentősége. Kitelepítés aluli mentesítés az idézett szakaszra való hivatkozással csak a magyar nemzetiség igazolásával volt elérhető, a kitelepítési praxisban tehát az igazolványoknak elég lett volna csupán a nemzetiségi vallomás tanúsítására szorítkozniuk. A mentesítés előfeltétele a magyar nemzetiség volt. A hangsúly mindig a nemzetiségen volt, nem is szólva a már akkoriban ismételt elhangzott kormánynyilatkozatokról s arról, hogy jelenleg a 32.920/1946.I./3 B. M. sz. körrendelet a magyar nemzetiséget vallottakat nem is vonja kitelepítés alá.

Ami a soronkívüliséget illeti: hogy milyen sorrendben intéztessenek el az ügyek, általában a községek kitelepítési menetrendje voltak az irányadók. A sorrendet technikai szempontok is irányították /pl. hogy egy községből beérkezett kérések lehető összegyűjtése, hogy az anyagot nem kelljen minden egyes kérésért külön kézbevenni/; ezeket a munkát vezetőik ismerték, kivételeket a hivatal vezetősége kifejezetten ritkán tett. Leginkább éppen bűnügyi célra nyomozó, vizsgáló szervek kérésére rendeltünk el soronkívüliséget. Bármily magas forma kért soronkívüliséget, a kérést általában csak továbbítottam, közölve, hogy ki interveniált, rendszerint azt is – ami szinte kivételnélküli eset volt – hogy sürgősséget jeleznek. A közelebbi sorrend megállapítása – az eset mérlegelése – a munkát vezetőknél diszkrecionárius joga volt. A sorrendiséget tüzetesebben szabályozó rendelkezést tényleg csak a bűnügy kipattanása után adtuk ki.

A kérdésre vonatkozó hivatali álláspontot, amely fedi a személyes meggyőződésemet, csatoltan betesztem.

45. A nemzeti kormány 12.330/1945.M.E. számú rendelete¹⁷¹

a magyarországi német lakosságnak Németországba való áttelepítéséről.

A minisztérium a Szövetséges Ellenőrző Tanács 1945. évi november hó 20-án kelt és a magyarországi német lakosság Németországba való áttelepítéséről szóló határozat végrehajtásának tárgyában az 1945. évi XI. tc. 15.§-ában kapott felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1.§.

Németországba áttelepülni köteles az a magyar állampolgár, aki a legutolsó népszámlálási összeírás alkalmával német nemzetiségűnek vagy anyanyelvűnek vallotta magát, vagy aki magyarosított nevét német hangzásúra változtatta vissza, továbbá az, aki a Volksbundnak, vagy valamely fegyveres német alakulatnak /SS/ tagja volt.

2. §.

/3/ Nem kell alkalmazni az 1.§. rendelkezését azokra sem, akik bár német anyanyelvűek, de magyar nemzetiségűnek vallották magukat, ha hitelt érdemlően igazolják, hogy a magyarsághoz való nemzethű magatartásukért üldöztetést szenvedtek.

/4/ A /2/ és /3/ bekezdésben szabályozott mentesség kiterjed a feleségre /özvegyre/, a kiskorú gyermekekre /kiskorú árvákra/, valamint a velük – már a jelen rendelet hatálybalépését megelőzően is – közös háztartásban élő felmenőkre /szülők, nagyszülők/ is.

/5/ A /2/ és /3/ bekezdés szerint mentességet nem lehet alkalmazni azokra, akik magyarosított nevüket német hangzásúra változtatták vissza, vagy a Volksbundnak, vagy valamely fasiszta szervezetnek, illetve katonai alakulatnak tagjai voltak.

Magyar Közlöny.

1946. évi

12. szám.

1943. január 15.

46. A belügyminiszter 70.010/1946.B.M. számú rendelete¹⁷²

a nemzeti kormánynak a magyarországi német lakosság Németországba való áttelepítéséről az 1945. évi XI.T.c. 15.§-ában kapott felhatalmazás alapján kiadott 12.330/1945.M.E. számú rendelete és a Szövetséges Ellenőrző Tanácsnak ugyanezen tárgyban 1945. évi november hó 20. napján hozott határozata végrehajtásáról

3.§.

¹⁷¹ KSH Thirring Lajos hagyaték

¹⁷² KSH Thirring Lajos hagyaték

/1/ Az áttelepülésre kötelezettek névjegyzékét a községi előjáróság, városokban a polgármester /az önkormányzat felfüggesztése esetén a kirendelt közigazgatási szerv, vagy közeg/ a miniszteri biztos által megállapított határidő alatt köteles három példányban elkészíteni.

/2/ A névjegyzéket – a legutolsó népszámlálás adatai alapján készített – nemzetiségi és anyanyelvi kimutatások alapján kell összeállítani. Azokat, akik a Volksbundnak vagy valamely német fegyveres alakulatnak voltak tagjai, továbbá akik nevüket német hangzásúra változtatták vissza, a községi előjáróságnak /polgármesternek/ rendelkezésére álló adatok alapján kell felvenni a névjegyzékbe.

47. 1929. évi XIX. törvénycikk a hivatalos statisztikai szolgálatról¹⁷³

21. §.

Egyéni természetű statisztikai bevallásokat valamint az adatgyűjtés, vagy ellenőrzés alkalmával az adatgyűjtő hatóság, hivatal, testület, vagy intézet tudomására jutott egyéb adatokat az adók kivételénél nem szabad alapul venni.

Az adatgyűjtő hatóság, hivatal, testület vagy intézet a statisztikai adatokat – a címtárak körébe tartozó közleményeknek és azoknak az adatoknak a kivételével, amelyek törvény alapján vagy egyébként is nyilvánosságra kerülnek – nem egyénenként, hanem mindenkor csak területi vagy tárgy szerinti összefoglalásban teheti közzé, kivéve, ha az egyénenkinti közléshez az adatszolgáltatók hozzájárulnak.

18.§.

Az adatgyűjtő hatóság, hivatal, vagy intézet /2.§./ alkalmazottja, valamint a jelen törvény értelmében szolgáltatandó statisztikai adatok gyűjtésével vagy feldolgozásával megbízott más egyén, aki az ily minőségben tudomására jutott egyéni természetű statisztikai vagy egyéb adatot akár alkalmaztatásának vagy megbízatásának idejében, akár annak megszűnése után felhasznál, vagy magánosoknak, vagy oly hatóságoknak, amelyek azok átvételére jogosítva nincsenek, elbeszél, kiszolgáltató, felmutat, megtekintést enged, vagy a jelen törvény ellenére köztudomásra juttat, amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással büntetendő. Ez a szabály nem érinti sem a fegyelmi felelősséget sem az okozott kár megtérítésére vonatkozó kötelezettséget.

Pénzbüntetés alkalmazása tekintetében a büntető igazságszolgáltatás egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1928.X. törvénycikk rendelkezései irányadók.

¹⁷³ KSH Thirring Lajos hagyaték

48. A m.kir. miniszterelnöknek 8.558/1940. M.E. számú rendelete az 1941. évi népszámlálásra, valamint az azzal kapcsolatos összeírásokra vonatkozó részletes szabályok megállapítása tárgyában.¹⁷⁴

Az 1941. évi népszámlálásra, valamint az azzal kapcsolatos összeírásokra vonatkozó részletes szabályok megállapítása tárgyában az 1940.XXX.t.-c. /az alábbiakban T./ 2.§-ának negyedik bekezdésében foglalt rendelkezés alapján a következőket rendelem:

34.§

Az 1929.XIX.t.-c. 18.§-a értelmében az adatgyűjtő hatóság, hivatal, testület vagy intézet alkalmazottja, valamint a jelen rendelet szerint szolgáltatandó statisztikai adatok gyűjtésével vagy feldolgozásával megbízott más egyén, aki az ily minőségben tudomására jutott egyéni természetű statisztikai vagy egyéb adatot, akár alkalmaztatásának, vagy megbízatásának idejében, akár annak megszűnése után felhasznál, vagy magánosoknak, vagy oly hatóságoknak, amelyek azok átvételére jogosítva nincsenek, elbeszél, kiszolgáltat, felmutat, megtekinteni enged, vagy köztudomásra juttat, amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással büntetendő. Ez a szabály nem érinti sem a fegyelmi felelősséget, sem az okozott kár megtérítésére vonatkozó kötelezettséget.

35.§.

A népszámlálás és az azzal kapcsolatos összeírások céljára szolgáló nyomtatványokban foglalt egyéni természetű adatokat az 1929. XIX. t.-c. 21. §-ának rendelkezései értelmében nem szabad az adók kivetésénél alapul venni. Az 1929. XIX. t.-c.21. §-a értelmében az adatok a címtárak körébe tartozó közleményeknek és azoknak az adatoknak a kivételével, amelyek törvény alapján vagy egyébként is nyilvánosságra kerülnek – nem egyénenként, hanem mindenkor csak területi vagy tárgy szerinti összefoglalásban tehetők közzé.

49. A nemzeti kormány 2.280/1946. M.E. számú rendelete (megjelent 1946. március)

a délszláv nemzetiségű magyar állampolgárok kulturális és egyéb nemzetiségi jogainak hatékonyabb biztosítása érdekében végrehajtandó nemzetiségi összeírás tárgyában.¹⁷⁵

20. §.

/1/ A nemzetiségi összeírás során megállapított helyi vonatkozású adatokat /pl. a község, illetőleg város lakosainak száma, anyanyelvi vagy nemzetiségi megoszlása stb./ csak a

¹⁷⁴ KSH Thirring Lajos hagyaték

¹⁷⁵ KSH Thirring Lajos hagyaték

vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélyével szabad felhasználni vagy nyilvánosságra hozni.

/2/ A nemzetiségi összeírás során begyűjtött adatok közül egyes személyekre vonatkozó részletadatok kiszolgáltatását, illetőleg felhasználását a vallás- és közoktatásügyi miniszter sem engedheti meg.

50. Szabad Nép szombat, 1945. augusztus 25.¹⁷⁶

Minden népellenes magatartást a népbíróság torol meg.

Az igazságügyminisztérium a népbírósági rendelet egyes részeinek megváltoztatásán, illetve kibővítésén dolgozik. Többek között kiterjesztik a népellenes cselekedetek alá eső cselekményeket. A népbíróságok egymásután hozták a felmentő ítéleteket olyan nagybirtokosok, gyárosok ellen, akik rosszul bántak munkásaikkal. Az új rendelkezés szerint ezeket az antiszociális magatartású egyéneket is népellenes magatartás miatt lehet felelősségre vonni.

Nem volt egységes a népbírósági perrendtartás az SS-eket illetően. A minisztérium most utasítja a népbíróságokat, hogy vizsgálják meg a volt SS-katonák népszámlálási lapjait. Ha németeknek vallották magukat, akkor minden esetben internálni kell őket.

51. Kiadott 1945. évi szeptember hó 16-án.

1945. évi országos törvénytár.

1945. évi VIII. törvénycikk a nemzetgyűlési választásokról¹⁷⁷

II. fejezet.

Választójogosultság és választhatóság

10. akikre nézve a 3820/1945.M.E. sz. rendelet alapján alakult bizottság megállapította, hogy a Volksbundnak vezetője, tagja vagy támogatója volt, vagy akiről ennek híján is kétséget kizáróan megállapítható, hogy a Volksbundnak, Kulturbundnak vagy Hitler-Jugendnek tagja volt, vagy magát német nemzetiségűnek vallotta.

52. Magyar Közlöny 143. szám. – 1945. október 4.¹⁷⁸

A belügyminiszter 20.550/1945. B.M. számú rendelete a nemzetgyűlési választásokról szóló 1945.VIII. t.c. 5. §-ának 10. pontjában írt kirázó okok megállapítása tárgyában.

¹⁷⁶ KSH Thirring Lajos hagyatéka

¹⁷⁷ KSH Thirring Lajos hagyatéka

¹⁷⁸ KSH Thirring Lajos hagyatéka

A nemzetgyűlési választásokról szóló 1945. VIII. t. c. 5. §-ának 10. pontja szerint a nemzetgyűlési választójogból nemcsak az van kizárva, akire nézve a 3.820/1945. M.E. számú rendelet alapján alakult bizottság megállapította, hogy a Volksbundnak vezetője, tagja vagy támogatója volt, hanem az is ki van zárva a választójogból, akiről az említett bizottság határozata nélkül is kétséget kizáróan megállapítható, hogy a Volksbundnak, Kulturbundnak vagy Hitler-Jugendnek tagja volt vagy, ha nem is volt tagja ilyen szervezetnek, de magát német nemzetiségűnek vallotta.

Ismételten előfordult, hogy az összeíró bizottságok csak a 3.820/1945. M.E. számú rendelet alapján alakult bizottságok határozataik vették figyelembe a kizáró ok megállapításánál és nem vizsgálták, hogy ilyen határozat nélkül is a törvényben felsorolt – fentebb ismertetett – egyéb kizáró okok forognak-e fenn, különös figyelemmel arra, hogy egymagában már az is kizáró ok, ha valaki magát német nemzetiségűnek vallotta. Az összeíró bizottságoknak ez az eljárása nem helyes, mert az összes kizáró okok fennforgását vagy fenn nem forgását tartoznak hivatalból vizsgálni /1945.VIII. tc. 14. §./, s ha ezt elmulasztották azt utólag legkésőbb az ideiglenes választói névjegyzékek elkészültéig pótolniuk kell.

Az összeíró bizottságok elnökei, tagjai és közegei a kizáró okok megállapítása tekintetében követett eljárásokért büntetőjogi felelősséggel tartoznak /1945.VIII.t.c. 58. § /1/ bek./.

Budapest, 1945. évi október hó 3-án.

Dr. Erdei Ferenc sk.

belügyminiszter

53. Magyar Nemzet 1946. február 14.

„Nagy Ferenc miniszterelnök válaszolt a kormányprogram vitájára.”¹⁷⁹

/NB! Tudtommal nem az első ilyen értelmű miniszterelnöki megnyilatkozás./

Ami a sváb kérdést illeti, a miniszterelnök megállapítja, hogy a német imperializmus céljait támogatták azok a svábok, akik a német gondolattal megfertőzték a magyar társadalmat. Ezt az állapotot meg kellett szüntetni és a kérdést meg kellett oldani. Azokat a svábokat utasítják ki Magyarországról, akik magukat német nemzetiségűnek vallották, mely a legutóbbi népszámlálás alkalmával állásfoglalásnak számított. Kiutasítjuk a volksbundistákat, akik aktív hazaárulást követtek el a magyar állammal szemben. Kiutasítjuk az önkéntes SS-alakulat tagjait, akik fegyvert fogtak a háború meghosszabbítása érdekében, valamint azokat, akik a nevüket visszanémetesítették. De

¹⁷⁹ KSH Thirring Lajos hagyaték

nem utasítjuk ki azokat, akik a magyar demokráciának hívei voltak, annak szolgálatokat tettek és távoltartották magukat ezektől az elemektől.

54. Magyar Nemzet 1946. április 2.¹⁸⁰

„Nagy Ferenc miniszterelnök Pécsen.”

A délszláv lakosság összeírása alkalmával az a hiedelem terjedt el, hogy valakinek esetleg bántódása lehet abból, ha nemzetiségét őszintén bevallja. Magam szállottam ki egyik legszebb és legkedvesebb sokác faluban, Szalántán, ahol magam közöltem a lakossággal, hogy nyugodtan vallhatja be a maga anyanyelvét és nemzetiségét, mert a magyar állam minden körülmények között biztosítani fogja nekik továbbra is azt a békés és nyugalmas életet, mint amelyet eddig éltek.

Szeretnék még rátérni a kitelepítés kérdésére. Rendelet jelent meg, amelyek alapján a potsdami döntés értelmében a sváb lakosságot ki kell telepíteni s ez alól kivételt képeznek azok, akik a demokratikus pártok szolgálatában vagy egyéb területen a magyar állameszme iránti hűségüket tettekkel is bebizonyították. A gyakorlatban azt fogjuk cselekedni és oda módosítjuk a rendelet végrehajtási utasítását, hogy nem azt mondjuk ki: mindenkinek kell menni, hanem taxative fel fogjuk sorolni azokat, aki, a magyar állameszme iránti hűségükben nem inogtak meg, eszerint nem kell arra kényszerítenünk, hogy különböző bizonyítványok után szaladgáljanak annak bebizonyítására, hogy hűek voltak a magyar államhoz. /Helyeslés./

55. Magyar Nemzet 1946. április 24.

„Balogh István államtitkár a moszkvai útról, a csehszlovák kérdéssel és a sváb kitelepítésről.”¹⁸¹

A svábkérdés.

Az államtitkár ezután a svábkérdésről szólt:

A kormány álláspontját – mondotta – Nagy Ferenc miniszterelnök pécsi beszédében határozottak megállapította. Ehhez kell magunkat tartanunk. Tudni kell, hogy németiség kitelepítése a demokratikus kormánynak történelmi feladata és az idő amelyben élünk, erre történelmi alkalom.

Mi nem valljuk ez egyetemleges felelősséget. De aki volksbundista volt, tagja volt az SS-nek, nevét visszanémetesítette, vagy egyébként a magyar állameszme ellen vétett, annak

¹⁸⁰ KSH Thirring Lajos hagyaték

¹⁸¹ KSH Thirring Lajos hagyaték

azt mondjuk: Isten nevében távozzék. A jog azt mondja, hogy volenti non fit injuria, annak, aki maga is akarja, azzal szemben nem történik jogtalanság. Amikor német állampolgárságot választottak, ők maguk akarták, hogy odatartozzanak. Ezt a vágyukat most megvalósítjuk és azt mondjuk: éljenek boldogul ott, ahova mennek.

56. Magyar Nemzet 1946. augusztus 18.

Párizsi tudósítónk szombat esti telefonjelentése a békekonferenciáról:

Gyöngyösi vitája a cseh sajtó munkatársaival.

A németekkel kapcsolatosan a potsdami értekezleten kimondták a kollektív felelősséget és értesítették a német kisebbségű államokat, hogy a németeket kitelepíthetik. A magyar kormány mégsem a kollektív, hanem egyéni felelősség alapján telepíti ki németjeit. Kitelepítésre kerültek a Volksbund, az SS és a német fegyveres erő tagjai, továbbá azok, akik 1941-ben a német nemzethez tartozónak vallották magukat. Viszont Magyarország nem telepítette ki azokat a német anyanyelvűeket, akik nem azonosították magukat a hitlerizmussal.

57. Magyar Nemzet 1946. augusztus 30.

Újra megindul a sváb kitelepítés.¹⁸²

Június elsejétől kezdve a sváb kitelepítés szünetelt. Magyarországról – a szövetségen Nagyhatalmak potsdami egyezménye értelmében – a svábokat az USA németországi övezetébe kell kitelepíteni. Hogy a sváb kitelepítés újra megindulhasson, a magyar kormány megbízottja tárgyalásokat folytatott az USA meghatalmazottjával a kitelepítési feltételek megállapítása érdekében. A tárgyalások eredményre vezettek, augusztus 22-én a magyar kormány és az USA meghatalmazottja az egyezményt aláírták. Az egyezmény értelmében a magyar kormány hivatalosan az alábbi nyilatkozatot közli az újra meginduló sváb kitelepítéssel kapcsolatban:

A nagyhatalmak potsdami egyezménye a magyar kormánynak lehetőséget adott arra, hogy a magyarországi német lakosságot Németország területére telepítse. Az áttelepítés nem kötelessége a magyar kormánynak, de a potsdami szerződés erre lehetőséget ad. A magyar kormány élni akarván ezzel a lehetőséggel, 1946. évi augusztus 22-én a potsdami egyezményben foglalt rendelkezések szerint az érdekelt USA katonai kormányzattal megegyezett, melynek értelmében az áttelepítés rendezett és emberséges módon fog

¹⁸² KSH Thirring Lajos hagyaték

megtörténni és az ezen egyezmény során áttelepített németeket az USA németországi övezetébe befogadja.

A magyar kormány az egyezmény értelmében felhívja a községi és városi közigazgatás vezetőit, hogy a Németországba kitelepített svábok új németországi lakcímét –amennyiben az áttelepítettek a hatóságok tudomására hozzák – nyilvántartásba foglalják s a kitelepítettek után érdeklődő rokonoknak rendelkezésére bocsássák.

Az áttelepítés kezdete: 1946. szeptember 2. /MTI/

58. Magyar Közlöny, 1946. április 7., vasárnap 79. szám¹⁸³

A belügyminiszter 154.845/1946.B.M. számú körrendelete a magyarországi német lakosságnak kitelepítésnél a közigazgatási hatóságok feladatairól.

Valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének, valamennyi megyei város polgármesterének és valamennyi község elöljárójának.

Székhelyeiken.

A magyarországi német lakosságnak kitelepítése az ország területén a 12.330/1945.M.E. számú rendeletben foglaltak szerint folyamatban van.

Nagy súlyt helyezek arra, hogy a közigazgatási hatóságok – minthogy a kitelepítés zökkenésmentes lebonyolítása fontos érdeket képez – a fenti rendeletek rendelkezéseit maradéktalanul és késedelem nélkül végrehajtsák.

Felhívom Cím figyelmét a 20.100/1945. 7.B.M. számú rendeletben foglaltakra és ismételten a legnyomatékosabban utasítom, hogy a kitelepítés ügyében intézkedésre jogosult hatóságokat és szerveket munkájukban mindenben támogassa. Mindent tegyen meg annak érdekében, hogy a Népgondozó Hivatal által megjelölt módozatok szerint és az általa kitűzött határidőre a helyszínen megjelenő bizottságok és szervek munkájukat nyomban megkezdhessék és feladataikat lehető leggyorsabban végrehajthassák.

Figyelmeztetem Címet, hogy a fenti rendelkezésem maradéktalan végrehajtásáért feyelmileg és anyagilag teszem felelőssé és mulasztás esetén a legszigorúbb eljárást teszem folyamatba. A vármegyék alispánjai az alárendelt hatóságokat munkájukban a helyszínen szigorúan ellenőrizték.

Budapest, 1946. évi április hó 5-én.

Rajk László s.k.

Belügyminiszter

¹⁸³ KSH Thirring Lajos hagyaték

59. Magyar Nemzet Kedd, 1946. október 15.¹⁸⁴

1. old.

Nagy Ferenc miniszterelnök nyilatkozata a külföldi sajtónak.

Ami a másik kérdést illeti – folytatta a miniszterelnök -, a svábok kitelepítése révén nem tudunk helyet teremteni. A magyarországi sváb lakosságot általában nem vonjuk kollektív elbánás alá, csak azoknak a kitelepítéséről van szó, akik tetteikkel vagy állásfoglalásaikkal ténylegesen vétettek a magyar állameszme ellen. Ezeknek száma nem akkora, hogy eltávolításukkal helyet biztosíthatnánk 200.000 csehszlovákiai magyarnak, nem beszélve arról, hogy a nincstelen magyar mezőgazdasági munkásság jelentékeny részének a földreform során nem jutott föld. Egyébként a 200.000 magyar kérdésében a megoldásnak annyiféle lehetősége van, hogy ezekről ma korai lenne beszélni.

60. Magyar Nemzet 1947. október 8.¹⁸⁵

A svábkérdés súlyos probléma. 1946. januárjától szeptemberig 125.000 svábot telepítettünk ki Németország amerikai övezetébe. Ezek után visszamaradt 130.000 katasztrális hold föld és 25.000 ház. A svábok helyére 26.000 földnélküli magyar parasztszaládot telepítettünk 127.000 lélekszámmal. 1947. áprilisában 5200 sváb család 20.000 lélekkel hagyta el az országot. Augusztusban Németország szovjet övezetébe 10.000 személy került kitelepítésre. Ezek helyére 3800 családot helyeztünk el.

¹⁸⁴ KSH Thirring Lajos hagyaték

¹⁸⁵ KSH Thirring Lajos hagyaték

61. A szlovák (tót) anyanyelvűek és nemzetiségűek száma a jelenlegi Magyarország területén az 1910, 1920, 1930 és 1941 években¹⁸⁶

A törvényhatóság megnevezés	A szlovák (tót)				
	anyanyelvűek száma				nemzetiségűk
	1910	1920	1930	1941	
Dunántúl					
Baranya vm.	170	135	80	117	37
Pécs tjv.	162	115	90	56	32
Fejér vm.	4278	4965	2403	406	53
Székesfehérvár tjv.	84	68	35	42	15
Győr-Moson vm.	314	242	123	80	22
Győr tjv	579	175	40	65	37
Komárom-Esztergom vm.	10910	10320	6785	6398	646
Somogy vm.	364	301	137	82	41
Sopron vm.	65	86	41	21	9
Sopron tjv.	184	85	56	18	8
Tolna vm.	795	169	66	92	24
Vas vm.	193	171	93	93	53
Veszprém vm.	917	730	512	163	42

¹⁸⁶ Cseh-szlovák lakosságcsere: Az emigrációból hazatérő csehszlovák kormány 1945. április 5-én meghirdette az úgynevezett kassai kormányprogramot, s ebben azt a célt is maga elé tűzte, hogy a Csehszlovák Köztársaságot nemzeti államként alakítja újjá. Evégett a kormányprogram VIII. fejezete kimondta, hogy a német és a magyar nemzetiségű személyeket – a kollektív bűnösség elve alapján – megfosztja állampolgársági jogaiktól, s ezt az augusztus 2-án kiadott elnöki dekrétum jogi formába is öntötte. Ezzel a második világháború befejezése után a szlovákiai magyarság a teljes jogfosztottság állapotába került. (Kivételezettek ugyan akadtak, de csak olyanok, akik cselekvőleg harcoltak a Csehszlovák Köztársaság felszabadításáért.) Az elnöki rendelet akkor jelent meg, amikor már nyilvánvalóvá vált: Potsdamban a szövetséges hatalmak nem hagyták jóvá azt a csehszlovák kérelmet, hogy minden magyart kitelepíthessenek a Köztársaság területéről. A célt azonban nem ejtették el, csakhogy most már háromféle módon kívánták azt elérni. Egyrészt lakosságcserevel, másrészt 200 000 magyarnak egyoldalú kitelepítésével, harmadrészt pedig a megmaradtak úgynevezett visszaszlovákosításával (a hírhedt „reszlovakizáció”-val). A magyar kormány a szlovákiai magyarok védelméért a szövetséges hatalmakhoz fordult. Azok a beavatkozást elhárították maguktól, s azt javasolták, hogy a két fél kezdjen egymással közvetlen tárgyalásokat. Így írták alá – hosszas és keserves tárgyalássorozat után – Budapesten, 1946. február 27-én a lakosságcsere-egyezményt.

Zala vm.	197	173	107	74	40
Dunántúl összesen:	19.249.	17.735	10.568	7.707	1.059
Alföld					
Bács-Bodrog vm.	57	77	63	23	8
Baja tjv.	61	43	18	70	52
Békés vm.	66.700	52.386	42.760	35.624	5.900
Bihar vm.	210	438	312	113	47
Csanád vm.	12.282	12.553	12.852	11.962	4285
Csongrád vm.	250	114	312	192	218
Hódmezővásárhely tjv.	160	155	117	92	64
Szeged tjv.	221	348	112	133	71
Hajdú vm.	36	41	29	20	14
Debrecen tjv.	82	105	96	88	51
Jász-Nk.-Szolnok vm.	450	747	568	371	122
Pest-P.S.Kiskun vm.	26.649	27.671	18.802	9.830	1.415
Budapest sz.főv.	20.363	14.014	7.764	3.476	1.962
Kecskemét tjv.	109	121	47	28	16
Szabolcs vm.	1.092	449	242	202	124
Szatmár-Bereg vm.	59	18	8	25	17
Alföld összesen:	128.663	109.280	84.102	62.249	14.366
Észak					
Abaúj vm.	982	1.167	606	1.069	50
Borsod-Gömör vm.	3.399	2.815	1.708	446	174
Miskolc tjv.	749	486	255	141	76
Heves vm.	973	1.861	1.350	929	84
Nógrád-Hont vm.	9.302	7.062	5.506	2.940	619
Zemplén vm.	1.808	1.526	724	439	261
Összesen:	17.213	14.917	10.149	5964	1264
Mindösszesen:	165.273	141.918	104.817	75.920	16.689
Index (1910 = 100)	100	859	634	459	.
Az össznéesség	2,2	1,8	1,2	0,8	0,2

%-ában					
--------	--	--	--	--	--

62. A szlovák (tót) anyanyelvűek és nemzetiségűek száma a jelenlegi Magyarország területén az 1910, 1920, 1930 és 1941 években¹⁸⁷

A törvényhatóság megnevezés	A szlovák (tót)	
	anyanyelvűek	nemzetiségűek
	száma 1941-ben	
Dunántúl	117	37
Baranya vm.	56	32
Pécs tjv.	406	53
Fejér vm.	42	15
Székesfehérvár tjv.	80	22
Győr-Moson vm.	65	37
Győr tjv	6398	646
Komárom- Esztergom vm.	82	41
Somogy vm.	21	9
Sopron vm.	18	8
Sopron tjv.	92	24
Tolna vm.	93	53
Vas vm.	163	42
Veszprém vm.	74	40
Zala vm.	7.707	1.059
Dunántúl összesen:		
Alföld		
Bács-Bodrog vm.	23	8
Baja tjv.	70	52
Békés vm.	35.624	5.900
Bihar vm.	113	47
Csanád vm.	11.962	4285

¹⁸⁷ KSH Thirring Lajos hagyaték

Csongrád vm.	192	218
Hódmezővásárhely tjv.	92	64
Szeged tjv.	133	71
Hajdú vm.	20	14
Debrecen tjv.	88	51
Jász-Nk.-Szolnok vm.	371	122
Pest-P.S.Kiskun vm.	9.830	1.415
Budapest sz.főv.	3.476	1.962
Kecskemét tjv.	28	16
Szabolcs vm.	202	124
Szatmár-Bereg vm.	25	17
Alföld összesen:	62.249	14.366
Észak		
Abaúj vm.	1.069	50
Borsod-Gömör vm.	446	174
Miskolc tjv.	141	76
Heves vm.	929	84
Nógrád-Hont vm.	2.940	619
Zemplén vm.	439	261
Összesen:	5964	1264
Mindösszesen:	75.920	16.689

63. A csehszlovák hivatalos statisztikai közlönyben közzétett néhány község (város), ahonnan önkéntes kitelepítésre jelentkeztek.¹⁸⁸

A törvényhatóság megnevezés	A szlovák		Az önkéntes kitelepítésre jelentkezettek
	anyanyelvűek száma	nemzetiségük	
	száma		
	1930	1941	1946

¹⁸⁸ KSH Thirring Lajos hagyaték

Pécs	90	56	32	281
Tárnok	89	1	1	252
Dorog	43	73	13	179
Sárisáp	50	35	29	1029
Bánhida	99	99	12	822
Felsőgalla	204	117	17	629
Oroszlány	5	424	60	596
Tardos	373	107	2	813
Öskű	3	12	1	286
Bakonycsérnye	170	15	1	734
Lúz	-	-	-	146
Újkígyós	10	118	148	184
Csabacsüd	198	120	-	800
Kondaras	187	44	2	826
Galgagyörk	102	40	23	484
Isaszeg	41	28	6	274
Maglód	23	12	2	253
Mende	61	8	4	191
Péteri	-	-	-	506
Iliske	-	14	1	327
Bacsa	-	1	-	226
Csengőd	9	3	2	181
Irsa	84	12	9	238
Pomáz	154	374	19	405
Püspökhalom	-	51	1	131
Nyírszöllös	14	4	1	217
Nyíregyháza	120	124	70	5361
Ládbesenyő	-	-	-	124
Óhuta (jelenleg Bükkszentlászló)	41	2	-	37
Szirmabesenyő	1	-	-	399
Újhuta (jelenleg: Bükkszentkeresz	1	-	-	964

t)				
Miskolc	255	141	76	1757
Kisnána	3	-	-	324
Hasznos	739	252	-	1622
Ősagárd	35	29	-	216
Penc	26	30	-	209
Komlóska	1	1	-	419

A Történeti Levéltárból válogatott dokumentumok

64. Magyar Belügyminiszter. Külföldieket őrző Országos Központi Hatóság¹⁸⁹

Szám: 13/1117. eln.1946. IV/4.b.

Kimutatás

A rendőrhatalóságok által internálás végett őrizetbe vett német állampolgárokról, az 1946.

augusztus 15-i állapot szerint.

Abaúj vm.	-	
Bács-Bodrog vm	-	
Baranya vm.	2	
Bereg vm.		
Békés vm.		
Bihar vm.	1	
Borsod-Gömör-Kishont vm.	1	
Csnád-Arad-Torontál vm.	1	1 ref., 3 szökésben
Csongrád vm.		1 szer. ház
Fejér vm.		2 ref., 1 szökésben
Győr-Moson-Sopron vm.		1 szökésben
Hajdú vm.		
Heves vm.	4	9 szökésben
Jásznagykun-Szolnok vm.	1	1 szökésben
Komárom-Esztergom vm.	1	
Nógrád vm.	1	
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	8	1 beteg szab., 2 külső m.
Somogy vm.		
Szabolcs-Ung vm.	4	
Szatmár-Bereg-Ugocsa vm.	8	
Tolna vm.	4	
Vas vm.	6 (3 felnőtt és 3 gyermek)	2 ref.
Veszprém vm.	1	1 ref.
Zemplén vm.		
Zala vm.	1	
Budapest székesfőváros	11	25 beteg szab., 1 kórház, 1 külső m., 1 ref., 1 szökött
Összesítve:	59 int. 7 rend. fel. 16 szökésben 1 szeretetházban 26 betegszabadságon 3 külső munkán	

Budapest, 1946. szeptember 1.

rendőrezredes vezető

65. Miniszterelnök Úr!¹⁹⁰

¹⁸⁹ ÁBTL KEOKH: Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hivatal, amely a külföldi állampolgárságú internáltak ügyeiben járt el. A szabadítások után munkahelyet segített keresni azoknak a külföldieknek, akik Magyarországon akartak a továbbiakban letelepedni és munkát vállalni. Instrukciókkal látta el és regisztrálta őket, megszervezte azoknak a külföldieknek az elutazását, akik nem szándékoztak az országban maradni, vagy a magyar államvédelmi szerveknek nem tetszett a huzamosabb Magyarországon való tartózkodásuk.

¹⁹⁰ ÁBTL 2.5.1 1. doboz ORFK iratok

A rendőrhatalósági elbárást kimondó határozatok általános felülvizsgálatának Nagy-Budapest területén történt végrehajtásával kapcsolatban részletes jelentésemet az alábbiakban terjesztem elő:

A felülvizsgálatok megkezdése előtt az ügyosztály előadóival tartott értekezleten megállapítást nyert, hogy a szóbanlévő felülvizsgálatról rendelkező 330.000/1946.IV/4.B.M. számú bizalmas körrendelet egyes rendelkezései hézagok és azoknak gyakorlati végrehajtása során több vitatható határeset, illetőleg technikai nehézség merülhet fel ezekre a vitatható határesetekre és technikai nehézségekre vonatkozóan az ügyosztály értekezletén elvi álláspontok alakultak ki és az ügyosztály tagjai, mint kiküldött miniszteri biztosok, ezeket az elvi állásfoglalásokat végig egyöntetűen alkalmazták is.

1./ Az első vitás kérdés az volt, hogy a szóban-lévő körrendelet 1./ pontjában a véghatározat meghozatalára vonatkozó 6 hónapos időtartam a rendelet többi pontjára is alkalmazandó megszorítás-e vagy sem? Az értekezlet azt az álláspontot fogadta el, hogy ezt a megszorítást, csakis az 1./ bekezdésben körülírt esetekre alkalmazza.

2./ A 2./ pontban foglalt rendelkezés végrehajtásával kapcsolatos előre látható technikai nehézség az a körülmény, hogy az a./ -e./ pontokban felsorolt szociális indokok közül a legtöbb esetben az iratokból az életkoron, vagyis az a./ pontra vonatkozó adatokon kívül jóformán semmi megállapítható nem lesz. Különös tekintettel arra, hogy az eljárás során a felülvizsgáló bizottságoknak az internáltakat közvetlenül meghallgatni nem lehet. Ezzel a várható technikai nehézséggel kapcsolatban az ügyosztály azt az álláspontot fogadta el, hogy részben az iratokból közvetve megállapítható adatokat az eljárás alatt álló egyén javára szabadabban fogja alkalmazni, részben pedig a felülvizsgálati eljárás befejezési után naponként a fenntartó határozatokkal érintett és az illető táborban lévő őrizeteseik állománya felett közvetlen szemlét tart, illetőleg azokat szociális körülményeikre vonatkozóan egyénenként meghallgatja. Csak példának említem fel, hogy a b./ ponttal kapcsolatban a gyermekek korát hozzávetőlegesen úgy állapítjuk meg, hogy amennyiben 30 éven aluli férjes nőnél az első kihallgatási jegyzőkönyv adatainál két gyerek volt feltüntetve, feltételeztük, hogy azok 10 éven alul vannak.

3./ A csendőrökkel kapcsolatos 3./ pont alá foglalt rendelkezés végrehajtásánál a várható nehézség az volt, hogy a csendőrök ügyiratainál csak mintegy 50 %-ban van részletes szűrőtábori jelentés, míg a másik 50 %-nál az első kihallgatásról készült jegyzőkönyvben nyomozó közegek által regisztrált önéletrajz nem lesz található, ezért nehézségbe fog ütközni annak a megállapítása, hogy az eljárás alatt álló csendőregyén pályája folyamán időnként milyen beosztásban volt. Ezt a nehézséget úgy találtuk áthidalhatónak, hogy a szűrőtábor által

készített részletes jelentés hiánya esetén a legénységi állományhoz, valamint a szakszolgálatos tiszti állományhoz tartozó csendőregyének őrizetét szigorított rendőrhatalósági felügyelet alá helyezés mellett megszüntettük, míg csendőr csapattisztek rendőrhatalósági őrizetét általában továbbra is fenntartjuk.

4./ További nehézséget okozott a szóbanlévő rendelet 4./ pontjában említett 6. pontnak az alkalmazása, tekintettel arra, hogy a 6./ pont alatt az első bekezdésben csak az /1-3./ pontok soroltatnak fel. Az ügyosztály ebben a kérdésben azt az álláspontot fogadta el, hogy a 6./ pont alatti megszorításokat a 4./ pont fogalmi köréhez tartozó cselekményre is alkalmazni kell.

További nehézségeket találtunk a 4./ pont alkalmazását illetően abból a szempontból, hogy mit tekintünk meggondolatlan kijelentésnek. Az értekezleten az az egységes álláspont alakult ki, hogy minden demokráciaellenes kijelentést „meggondolatlannak” minősítünk, kivéve azokat a kijelentéseket, amelyeket bármiféle gyűlésen mint szónok vagy előadó tett valaki. Ezt az álláspontunkat természetesen kapcsolatba állítottuk a további megszorítással, hogy a kijelentést elkövető egyén semminemű demokrácia ellenes szervezettel nem áll kapcsolatban.

A 6./ pont megszorításával kapcsolatban várható volt a nehézség, hogy a c./ pont alatti terhelő adat ismérvei nem lesznek az iratokból megnyugtatóan megállapíthatók. Az ilyen esetekre az ügyosztály elhatározta, hogy kétség esetén ezt az ismérvet az eljárás alatt álló egyén terhére fogja alkalmazni.

A d./ pont alatt és a német fegyveres SS-el kapcsolatos rendelkezés végrehajtásának várható technikai nehézsége azt volt, hogy a körülírt kritériumok az iratokból megnyugtatóan jóformán sohasem állapíthatók meg. Az osztály-értekezlet ezzel a technikai kérdéssel kapcsolatban úgy döntött, hogy megnyugtató bizonyítékok hiánya esetén a szóbanlévő rendelkezést az eljárás alatt álló egyén terhére alkalmazza.

További nehézség a 6./ pont d./ pontjának alkalmazása körül azt volt, hogy a szintén SS alakulatoknak minősíthető Hunyadi páncélos hadosztály, továbbá Hungarista légió tagjairól kifejezetten nem rendelkezett és így vitatható, hogy ezekre az eljárás alatt álló egyénekre alkalmazható-e vagy sem. Tekintettel arra, hogy az említett alakulatok tagjai bizonyos értelemben a német SS alakulatok tagjaival egyenlő mérvben bűnösöknek és veszélyesnek minősíthetők, azonban a szóbanlévő alakulatoknak tagja túlnyomó részben mégis a magyar ifjúság alacsonyabb műveltségű rétegeiből kerültek ki: ügyosztályunk ebben a kérdésben azt az álláspontot fogadta el, hogy egyéb terhelő adat hiánya esetén letöltött egy évi őrizet után a rendőrhatalósági őrizetét szigorított rendőrhatalósági felügyelet egyidejű alkalmazása mellett megszünteti.

A megszüntető határozatokkal egyidejűleg alkalmazandó rendőri felügyelet alá helyezés kérdésében az ügyosztály körében az az álláspont alakult ki, hogy a politikai okokból történő internálások megszüntetése esetén túlnyomó részben rendőri felügyeletet - és pedig a veszélyesebb elemekre rendőrhatósági felügyeletet – alkalmaz, míg a gazdasági okokból internáltakra csak a veszélyesebb egyénekre alkalmaz egyszerű rendőrhatósági felügyeletet.

Az ügyosztály értekezlete a szigorított rendőrhatósági felügyelet fogalmát az ilyenkor szokásos rendszabályok alkalmazása mellett, azzal a további megszorítással fogalmazta meg, hogy ez eljárás alatt álló egyént heti háromszori jelentkezésre, este 7-től reggel 7 óráig otthonában való tartózkodásra kell kötelezni, és rendkívül indokolt eseteket kivéve a lakóhelyéről történő elutazása teljes tilalma alatt kell tartani.

A helyszíni felülvizsgálatok foganatosítására tíz bizottság alakult, és pedig az ügyosztály tíz tagjából, mint elnökökből, továbbá a Budapesti Főkapitányság vezetőjének, valamint a Budapesti Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályának 1-1 kiküldöttjéből.

A helyszíni vizsgálatokat a bizottság a Buda-Dél internálótáborban szeptember 2-án kezdték meg és szeptember 3-án be is fejezték. A bizottság tagjai az eljárás megkezdése előtt a bevezetésben vázolt álláspontokat illetően kioktattam és a bizottság egyes tagjai az egész eljárás folyamán meglehető összhangban is működtek.

Lényegesen hátráltatta a bizottságok munkáját az a körülmény, hogy a tábor parancsnoka 3 nappal történt előzetes értesítés ellenére a hivatalában lévő ügyirat-tömeget a bizottságok munkájához kellően előkészíteni nem tudta, és így a kellően kiselejtezett iratcsomók csak akadozva kerültek a bizottságok elé. Ennek a hiánynak a legfőbb oka az volt, hogy Ágoston Sándor rendőrőrnagy Mezei alezredestől pár héttel előbb vette át a parancsnokságot és pedig oly módon, hogy az előd két nappal előbb hivatalát elhagyta anélkül, hogy a hivatalt az ilyenkor szokásos jegyzőkönyvek elkészítése és különleges formaságok betartása mellett utódnak átadta volna.

A hivatal hiányos előkészületének további oka volt az is, hogy annak létszáma a B-listázások ellenére a felére csökkent és az a körülmény, hogy az iroda vezetője Siskó Kálmán rendőriroda főhadnagy nagyon készséges és szorgalmas, de szakértelemmel nem rendelkező és a rendet tartani nem tudó tisztviselő.

A bizottság munkájának befejezése után a tábor orvosa által felfektetett kimutatás alapján bizottsággal mintegy 40-50 beteg és gyengélkedő egyénnek pótlólagos felülvizsgálatát eszközöltem oly módon, hogy ezek felett közvetlen szemlét tartottunk. A szemle alapján a tábor parancsnok ellenőrizte, hogy a szemle alapján a szabadítandók közül kinek a szabadlábra helyezését rendelte már el korábban a bizottság. A fennmaradó rész ügyiratait

pedig a tábor parancsnokság a már a Toloncházban működő bizottságokhoz átküldte. Az átküldött anyagból mintegy 16 egyénre rendelte el a bizottság a rendőrhatalósági őrizet megszüntetését.

Itt kell megemlítenek, hogy Buda-Délnek, mint internálótábornak egyetlen rendőrorvosa a tábor orvosi teendői mellett még két kerületi kapitányság rendőrorvosi teendőit is kénytelen ellátni.

Megítélésem szerint Buda-Délhez, különösen akkor, ha annak központi tábor jellege teljesen kialakul, legalább két, kizárólag ott (...) annál is inkább, mert ez a tábor mind a segédtáborokban, mint a munkára kihelyezendők állománybavételének központi szerve; egyúttal az összes internáltak egészségi állapotának, a munkára való alkalmasságnak az egészségügyi ellenőrzését is végezni fogja.

A Buda-Déli eljárással kapcsolatban megjegyzem még, hogy itt a bizottságok aránylag kevés számú megszüntető határozatot hoztak azért, mert az itt lévő ügyek legnagyobb része Volksbund tagokra és német fegyveres SS alakulatok volt tagjaira vonatkozott.

A budapesti Főkapitányság Fogház és Toloncügyosztályán a felülvizsgáló bizottságok folyó évi szeptember hó 4-én kezdték meg működésüket és szeptember 7-én fejezték be.

Tekintettel arra, hogy a Toloncháznál, mint elsőfokú internálási hatóságnál, az elmúlt félév folyamán a központosított ügyek iratait rendezni nem sikerült, az ügyeknek a bizottságok elé való előkészítése megközelítően a Buda-Délihez hasonló zavarok és fennakadások mellett ment végbe, annak ellenére, hogy a parancsnok helyettese Molnár István rendőr őrnagy mindent elkövetett az előkészítés terén.

A bizottságokat a Fogház és Toloncügyosztály parancsnoka Réthi Miklós r.alezredes, az ottani helyszűke miatt a süketnémák intézetében, három kölcsönként teremben helyezte el meglehetősen kielégítő módon.

Tekintettel arra, hogy Nagybudapest területén a felülvizsgálati munkák elvégzését egy heti időtartamra állítottam be, a bizottságoknak körülbelül 100 későn feltalált ügyet nem sikerült az elmúlt hét keretében felülvizsgálnia. Ugyancsak nem lehetett elvégezni a Toloncház és a kistarcsai internálótábor betegállományának megsemmisítését sem. Ezért folyó év szeptember 13-án Goby Ferenc rendőr őrnagy és a magam vezetésével 2 bizottsággal pótfelülvizsgálatot tartottunk, amelynek során nemcsak a későn előtalált ügyeket bíráltuk el, hanem a betegállomány közvetlen megsemmisítése alapján a fenntartó határozatoknak egy részét is újból felülvizsgáltuk és a politikailag legsúlyosabban terhelteket kivéve a súlyosabb betegek szabadítását is pótlólag eszközöltük.

Jelentem, hogy a bizottságokba beosztott és a főkapitányság, valamint a politikai rendészeti osztály részéről kiküldött tagok egész ténykedésük folyamán megfelelő szakértelmet árultak el és mindvégig szorgalmat és lankadatlan ügyszeretet tanúsítottak.

Mind a Toloncházban, mind pedig Buda-délen az őrizetet megszüntető határozatok folytán a szabadonbocsátások eszközlése fokozott iramban folyik, annyira, hogy mindkét hivatalban az egyébirányú hivatali tevékenységet a minimálisra csökkentették és az elbocsátások és rendőri felügyelet alá helyezések mielőbbi befejezésére törekszenek. Tekintettel azonban arra, hogy minden egyes rendőri felügyelet alá helyezéssel kapcsolatos őrizet megszüntetés esetében az említett tényről 11 véghatározatot kell készíteni, továbbá tekintettel arra, hogy mind a Toloncház, mind a Buda-dél fogalmazási és irodai személyzete a B-listázások folyamán igen lényeges csökkentést szenvedett, a szabadítások befejezte a Toloncházban csak a jövő hét végére, míg a Buda-délen a jövő hét közepére várható. Buda-délen az új központi állománykönyv felfektetésére is csak akkor kerülhet sor, ha a két volt internáló hatóság /Buda-dél, Tolonc/ az elbocsátásokat befejezte. A Nagybudapesten működött felülvizsgáló bizottságok munkájának összeredményét az alábbiakban jelentem:

Összesen felülvizsgáltak: 7576 egyén ügyét.

Helybenhagyó határozatot 4385 esetben,

ref-re változtatva 2938 esetben,

teljes szabadlára 255 esetben hoztak.

A fenntartó határozatokból:

Volksbund: 1816

SS katona 752

Budapest, 1946. szeptember 13.

Tisztelettel:

Min.o.tan.

IV/4. oszt. Vezetője

66. Tolnai internálótábor parancsnokság¹⁹¹

431/1/1946.

Tárgy: Bonyhádi lakos internáltak áttelepítése

Magyar Belügyminisztérium IV-15. ügyosztálya

Budapest.

¹⁹¹ ÁBTL 2.5.1. 1 doboz ORFK internálási iratok

Az Áttelepítési Miniszteri Biztosnak átadott bonyhádi lakos internáltak áttelepítéséről szóló kimutatást mellékelten felterjesztem.

Tolna, 1946. június 5.

Dr. Bánki Endre
r. főhadnagy

Tolnai internálótábor parancsnokság

Sorszám:	Családi és utónév	Nem	Születési hely és év	Foglalkozás	Családi állapot	Anyai családi és utóneve	Névjegyzékbe történt felvételének	A vonatkozó B.M. szám	Megjegyzés
1.	Sommer Henrik	férfi	1924	fm.	nőtlen	Schneider Magdolna	Német katona volt		
2.	Sommer János	férfi	1926	f.m	nőtlen	Schneider Magdolna	Német katona volt		
3.	Sommer Fülöp	férfi	1899	cipész	nős	Reitlinger Anna	Német katona volt		
4.	Aszbach János	férfi	1924	szabó	nőtlen	Jung Katalin	Német katona volt		
5.	Paulisz Vilmos	férfi	1927	Kereskedő segéd	nőtlen	Lovinusz Anna	Német katona volt		
6.	Wilmann Henrik	férfi	1898	fm	nős	Götz Anna	Német katona volt		
7.	Schaub Henrik	férfi	1902	fm	nős	(...)	Német katona volt		
8.	Neumann János	férfi	1900	fm	nős	Pitz Anna	Német katona volt		
9.	Rein Jánosné	nő	1909	házt.	férjhez		Volksbund tag volt		
10.	Rein Magdolna	nő	1932	házt.	hajadon		Volksbund tag volt		

67. Tolnai Internálótábor Parancsnoksága¹⁹²

6201/1946

Tárgy: Németkéri lakos internáltak áttelepítése

Melléklet: 1db

¹⁹² ÁBTL 2.5.1. 1 doboz ORFK internálási iratok

Magyar Belügyminisztérium

IV-15. Ügyosztálya

Budapest

Az Áttelepítési Miniszteri Biztosnak átadott németkéri lakos internáltakról szóló kimutatást az 1946. IV-15. B.M. sz.r. 2. §. alapján mellékelten felterjesztem.

Tolna, 1946. június 13.

r.főhadnagy

Dr. Bánky Endre

Németkéri internáltak névsora:

Sorszám	Név	Szül.hely, év	Fogl	csal. áll.	anyja neve	int. oka
1.	Gungl János	Németkér	fm.	nőtlen	Horváth Rozália	SS katona
2.	Madácsi János	Németkér	fm.	nős	Oroszi Julianna	SS katona
3.	Vikidál Jánosné	Németkér	házt.	férjezett	Rácz Mária	Volksbund tag

68. Baranya vm. Rendőrség Internáló Tábor¹⁹³

1017/1946.

A Magyar Belügyminisztérium IV.15. /ellenőrzési/ osztályának/

Budapest

Pécs, 1946. május 31-én

A Magyar Belügyminisztérium f. évi március hó 1-én kelt 21/biz.-1946/IV.15. sz. rendeletére:

A Majs, Magyarboly, Lapáncsa, Lippó és Bezedek községekben működő kitelepítés irányítására hivatott miniszteri biztosnak átadott internáltakról névjegyzések mellékelten felterjesztem.

5 db. melléklet

táborparancsnok

Névjegyzék

A Magyar B.M. 21/biz.-1946 /IV.15. sz. rendeletre a kitelepítési miniszteri biztosnak átadott

majsi internáltakról:

Sorsz.	Családi és utóneve	neme	Születési hely és év	foglalkozás	Családi állapota	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka /német nemz., SS katona, stb.	A vonatkozó belügy.min-i, esetleg nü.-i szám	Megjegyzés
1.	Bánh Jánosné	nő	Majs 1912	házt.	férjezett 1 gy.	Végmann Katalin	Vb. tag		

¹⁹³ ÁBTL 2.5.1. 1 doboz ORFK internálási iratok

	Wagner Katalin								
2.	Bach Gertud	nő	Majs 1922	házt.	hajadon	Fautstich Erzsébet	Vb. tag		
3.	Baumann Ferencné Staub Erzsébet	nő	Majs 1924	házt.	férjezett 1 gy.	Konrád Katalin	Vb. tag		
4.	Fisher Jánosné Müller Éva	nő	Hercegszabad 1899	házt.	férjezett 2 gy.	Bernhardt Teréz	Vb. tag		
5.	Fisher Péterné Endresz Katalin	nő	Majs 1920	házt.	férjezett 1 gy.	Treszler Erzsébet	Vb. tag		
6.	Fisher Jánosné Simon Éva	nő	Majs 1902	házt.	férjezett 1 gy.	Hefner Erzsébet	Vb. tag		
7.	Hergenróder Györgyné Breier Margit	nő	Majs 1922	házt.	férjezett 2 gy.	Bolieh Rozália	Vb. tag		
8.	Hohmann Ádámné Frei Katalin	nő	Majs 1922	házt.	férjezett 1 gy.	Baumann Éva	Vb. tag		
9.	Kresz Mátyás	férfi	Bezedek 1883	földm.	nős 1 gy.	Ulrieh Anna	Vb. tag		
10.	Konrád Miklós	férfi	Majs 1888	szabó	nős 2 gy.	Strak Erzsébet	Vb. tag		
11.	Maul Ádám	férfi	Németboly 1926	műszövő	nőtlen	Wéber Katalin	Vb. tag és német katona		
12.	Margert Kristóf	férfi	Majs 1880	földm.	nős	Kneif Erzsébet	Vb. tag		
13.	Marx Antalné Flaek Margit	nő	Majs 1889	házt.	férjezett 2 gy.	Pill Anna	Vb. tag		
14.	Reich Ferencné Konrád Borbála	nő	Majs 1921	házt.	férjezett 1 gy.	Fürst Margit	Vb. tag		
15.	Strak József	férfi	Nagyvárad 1912	földm.	nős	Leib Erzsébet	Vb. tag		
16.	Scheller Péter	férfi	Majs 1925	géplakatos	nőtlen	Fisher Borbála	Vb. tag		
17.	Schum János	férfi	Majs 1891	földm.	nős 2 gy.	Han Anna	Vb. tag		
18.	Schöfer Józsefné Sihep Anna	nő	Majs 1920	házt.	férjezett 2 gy.	Schmider Teréz	Vb. tag		
19.	özv. Schipert Jánosné Schener Anna	nő	Láncsok 1895	házt.	özv. 3 gy.	Nett Éva	Vb. tag		
20.	Sibele Ferencné Koltenbach Magdolna	nő	Majs 1912	házt.	férjezett 3 gy.	Thurn Erzsébet	Vb. tag		
21.	Trisler	nő	Majs 1900	házt.	férjezett	Volk	Vb. tag		

	Jánosné Tengler Erzsébet				2 gy.	Teréz			
22.	Trisler János	férfi	Majs 1886	földm.	nős 3 gy.	Endresz Anna	Vb. tag		
23.	Ulrich Pál	férfi	Majs 1905	napsz.	nős 2 gy.	Schneif Erzsébet	Vb. tag és német katona		
24.	Wiesler Józsefné Bach Margit	nő	Majs 1923	házt.	férjezett 1 gy.	Faulstieh Erzsébet	Vb. tag		
25.	özv. Willwohl Andrásné Konrád Katalin	nő	Majs 1927	házt.	özv. 1 gy.	Baumann Anna	V.b. tag		

Pécs, 1946. évi május hó 31-én

táborparancsnok

Névjegyzék

A Magyar B.M. 21/biz.-1946 /IV.15. sz. rendeletre a kitelepítési miniszteri biztosnak átadott

Bezedek-i internáltakról:

Sorsz.	Családi és utóneve	neme	Születési hely és év	foglalkozás	Családi állapota	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka /német nemz., SS katona, stb.	A vonatkozó belügy.min-i, esetleg nü.-i szám	Megjegyzés
1.	Folez Ferenc	férfi	Bezedek 1904	földm.	özv. 3 gy.	Szemmer Margit	V.b tag és német katona		
2.	Háner Ádám	férfi	Sárok 1891	napszámos	nős	Holinder Teréz	V.b. tag		

Pécs, 1946. évi május hó 31-én

tábor parancsnok

Névjegyzék

A Magyar B.M. 21/biz.-1946 /IV.15. sz. rendeletre a kitelepítési miniszteri biztosnak átadott

Lippó-i internáltakról:

Sorsz.	Családi és utóneve	neme	Születési hely és év	foglalkozás	Családi állapota	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka /német nemz., SS katona, stb.	A vonatkozó belügy.min-i, esetleg nü.-i szám	Megjegyzés
1.	Bock Jakab	férfi	Lippó 1923	földm.	nőtlen	Fischer Magdolna	Vb. tag		
2.	Baranyavári Jánosné Szenk Paula	nő	Lippó 1921	házt.	férjezett 1 gy.	Witner Mária	Vb. tag		
3.	Hásenauer Róza	nő	Lippó 1926.	házt.	hajadon	Müeh Éva	Vb. tag		

4.	Hazafi Ferencné Kolbeich Katalin	nő	Lapáncsa 1914	házt.	férjezett 2 gy.	Wéber Erzsébet	Vb. tag		
5.	Hensler Miklós	férfi	Dárda 1901	napzámos	nős 1 gy.	Teksz Anna	Vb. tag és német katona		
6.	Hasenauer Henrikné Muick Éva	nő	Lánycsok 1903	házt.	férjezett 2 gy.	Alenschpáher Katalin	Vb. tag		
7.	König György	férfi	Beremend 1922	napzámos	nőtlen	Neubert Borbála	Vb. tag		
8.	Sziller András	férfi	Bezedek 1902	napzámos	nős 1 gy.	Siebert Anna	Vb. tag és német katona		
9.	Wist István	férfi	Lippó 1896	földműves	nős 3 gy.	Ditrieh Rozália	Vb. tag		

Baranya vm. Rendőrség Internáló Tábor

1017/1946.

A magyar belügyminisztérium IV/15. /ellenőrzési/ osztályának

Pécs, 1946. június 4-én

Budapest

A Magyar Belügyminisztérium f. évi március hó 1-én kelt 21/biz.-1946/IV.15. sz. rendeletére:

A Villány, Borjád, Pócs, Hercegszentmárton, Kisjakabfalva és Baranyajenő községekben működő kitelepítés irányítására hivatott miniszteri biztosnak átadott internáltakról a névjegyzéket mellékelten felterjesztem.

6 db. mellék

táborparancsnok

/Szabadi János r.ftörm./

Névjegyzék

A Magyar B.M. 21/biz.-1946 /IV.15. sz. rendeletre a kitelepítési miniszteri biztosnak átadott

Baranyajenő-i internáltakról:

Sorsz.	Családi és utóneve	neme	Születési hely és év	foglalkozás	Családi állapota	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka /német nemz., SS katona, stb.	A vonatkozó belügy.min-i, esetleg nü.-i szám	Megjegyzés
1.	Schmidt János	férfi	Baranyajenő 1905	esztorgályos	nős 2 gy.	Gunst Borbála	V.b. tag		
2.	Weisz József	férfi	Baranyajenő 1908	borbély	nős 3 gy.	Löll Margit	V.b. tag		

Pécs, 1946 évi június hó 7-én

táborparancsnok

Névjegyzék

A Magyar B.M. 21/biz.-1946 /IV.15. sz. rendelethez a kitelepítési miniszteri biztostól átadott

Kisjakabfalva-i internáltakról:

Sorsz.	Családi és utóneve	neme	Születési hely és év	foglalkozás	Családi állapota	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka /német nemz., SS katona, stb.	A vonatkozó belügy.min-i, esetleg nü.-i szám	Megjegyzés
1.	Hoffmann Ádám	férfi	Kisjakabfalva 1928	földm.	nőtlen	Hagendorn Teréz	V.b. tag		
2.	Homann Antal	férfi	Kisjakabfalva 1891	földm.	nős 2 gy.	Gereth Mária	V.b. tag		

Pécs, 1946 évi június hó 7-én

táborparancsnok

Névjegyzék

A Magyar B.M. 21/biz.-1946 /IV.15. sz. rendelethez a kitelepítési miniszteri biztostól átadott

Hercegszentmárton-i internáltakról:

Sorsz.	Családi és utóneve	neme	Születési hely és év	foglalkozás	Családi állapota	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka /német nemz., SS katona, stb.	A vonatkozó belügy.min-i, esetleg nü.-i szám	Megjegyzés
1.	Baumstart Miklós	férfi	Németmárok 1903	vendéglős	nős 1 gy.	Keilt Mária	V.b. tag		
2.	Prett György	férfi	H.szt.márton 1924	földm.	nőtlen	Jelt Paula	V.b. tag		
3.	Jekottmann Jónás	férfi	H.szt.márton 1916	borbély	nős 1 gy.	Wéber Anna	V.b. tag német katona		

Pécs, 1946 évi június hó 7-én

táborparancsnok

Névjegyzék

A Magyar B.M. 21/biz.-1946 /IV.15. sz. rendelethez a kitelepítési miniszteri biztostól átadott

Pócsa-i internáltakról:

Sorsz.	Családi és utóneve	neme	Születési hely és év	foglalkozás	Családi állapota	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka /német nemz., SS katona, stb.	A vonatkozó belügy.min-i, esetleg nü.-i szám	Megjegyzés
1.	Huber János	férfi	Pócsa 1926	földm.	nőtlen	Fridrich Ágota	V.b. tag		
2.	Hirth József	férfi	Pócsa 1901	földm.	nős 2gy.	Regein Mária	V.b. tag és német katona		
3.	Linke Antal	férfi	Willány 1904	pásztor	nős	Kraf Borbála	V.b. tag		
4.	Mostbaeher	férfi	Babare	földm.	nős	Müller	V.b. tag és		

	János		1896		3 gy.	Erzsébet	német katona		
5.	Ezán Teréz	nő	Pócsa 1928	házt.	hajadon	Muth Rozália	V.b. tag		

Pécs, 1946 évi június hó 7-én

táborparancsnok

Névjegyzék

A Magyar B.M. 21/biz.-1946 /IV.15. sz. rendeletre a kitelepítési miniszteri biztosnak átadott

Borjád-i internáltokról:

Sorsz.	Családi és utóneve	neme	Születési hely és év	foglalkozás	Családi állapota	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka /német nemz., SS katona, stb.	A vonatkozó belügy.min-i, esetleg nü.-i szám	Megjegyzés
1.	Becker József	férfi	Borjád 1904	földm.	nős 3 gy.	Waner Katalin	V.b. tag és német katona		
2.	Wesler Jónásné Pfeiff Éva	nő	Szajk 1922	házt.	férjezett 3 gy.	Hamberger Magdolna	V.b. tag		
3.	Neiheizer Henrik	férfi	Borjád 1905	földm.	nőtlen	Hamberger Margit	V.b. tag		
4.	Schullériz János	férfi	Zsibik 1896	földm.	nős 1 gy.	Cauh Katalin	V.b. tag		
5.	Sturm János	férfi	Borjád 1900	földm.	nős 2 gy.	Bernhardt Erzsébet	V.b. tag		
6.	Unger Anna	nő	Borjád 1928	házt.	hajadon	Lovaszek Katalin	Német ifj. szerv.		
7.	Zulauf János	férfi	Majs 1904	földm.	nős 1 gy.	Bernhardt Katalin	V.b. tag és német katona		

Pécs, 1946 évi június hó 7-én

Névjegyzék

A Magyar B.M. 21/biz.-1946 /IV.15. sz. rendeletre a kitelepítési miniszteri biztosnak átadott Villány-i

internáltokról:

Sorsz.	Családi és utóneve	neme	Születési hely és év	foglalkozás	Családi állapota	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka /német nemz., SS katona, stb.	A vonatkozó belügy.min-i, esetleg nü.-i szám	Megjegyzés
1.	Fritz Antal	férfi	Villány 1921	földm.	nőtlen	Sibelle Anna	V.b. tag és német katona		
2.	Felhoffer Ádámné Taar Ida	nő	Villány 1905	házt.	férjezett 1 gy.	Boek Magdolna	V.b. tag		
3.	Crosch Antalné Wéber Mária	nő	Villány 1903	házt.	férjezett 1 gy.	Wéber Margit	V.b. tag		
4.	Hatner József	férfi	Villány 1909	földm.	nős 2 gy.	Woseha Anna	V.b. tag és német katona		
5.	Irtl János	férfi	Szökéd	földm.	nős	Peller	V.b. tag és		

			1903		2 gy.	Éva	német katona		
6.	Reindt Antal	férfi	Villány 1902	pincemester	nős 3 gy.	Regein Ágnes	V.b. tag		
7.	Teppert József	férfi	Villány 1926	földm.	nőtlen	Hübler Anna	V.b. tag		
8.	Volk Antal	férfi	Villány 1926	földm.	nőtlen	Höbler Mária	német katona		
9.	Windheim János	férfi	Villány 1901	földm.	nős 1 gy.	Tengler Margit	V.b. tag		

Pécs, 1946 évi június hó 7-én

táborparancsnok

Bikácsi internáltak névsora:

Sorsz.	Név	Szüil. hely	Szüil. év	Fogl.	Anyja neve	Int. oka	csal. áll.
1.	Szeip János	Bikács	1897	fm.	Wininger Kata	német kat.	nős
2.	Grünwald Mihály	Bikács	1891	fm.	Blazer Zsuzsanna	német kat.	nős
3.	Tetczl János	Bikács	1908	fm.	Blazer Mária	német kat.	nős
4.	Steidl János	Bikács	1881	fm.	Wurm Anna	német kat.	nős
5.	Pámer Pál	Bikács	1901	fm.	Teubel Mária	német kat.	nős
6.	Schmidt János	Bikács	1923	fm.	Orosz Rozina	német kat.	nőtlen
7.	Scmidt Pál	Bikács	1924	fm.	Orosz Rozina	német kat.	nőtlen
8.	Teubel Ferenc	Bikács	1926	fm.	Koch Katalin	német kat.	nőtlen
9.	Kirscher Mátyás	Bikács	1926	fm.	Weninger Katalin	német kat.	nőtlen
10.	Hagen Mátyás	Bikács	1924	fm.	Weninger Anna	német kat.	nőtlen
11.	Tiringer István	Bikács	1914	kovács	Reisinger Rozália	német kat.	nős
12.	Hutflesz Mátyás	Bikács	1899	fm.	Teczl Erzsébet	német kat.	nős
13.	Szeip Mátyás	Bikács	1894	kovács	Weninger Kata	német kat.	nős
14.	Weninger Ádám	Bikács	1914	fm.	Wurm Mária	német kat.	nős
15.	Blazer Ferenc	Bikács	1897	fm.	Blazer Rozina	német kat.	nős
16.	Blazer János	Bikács	1900	fm.	Schmidt Zsuzsanna	német kat.	nős
17.	Steidt Ádám	B.pest	1909	fm.	Kümpfner Mária	német kat.	nős
18.	Steidt János	Bikács	1909	fm.	Stiener Éva	német kat.	nős
19.	Kozma Ferenc	Bikács	1909	fm.	Teczl Erzsébet	német kat.	nős
20.	Spiegel János	Bikács	1910	fm.	Grünwald Mária	német kat.	nőtlen
21.	Horváth Antal	Bikács	1918	kovács	Muck Éva	német kat.	nőtlen
22.	Spigel Jánosné	Bikács	1904	házt.	Spiegel Rozina	Volksbund tag	férjezett
23.	Muck Mátyás	Bikács	1907	fm.	Muck Éva	német kat.	nős
24.	Pencz Miklós	Bikács	1923	lakatos	Geif Margit	német barát	nőtlen
25.	Kovalevsky Ferenc	Poznan	1920	vill.szer.	Visnyevszky Rozália	német kat.	nőtlen

Másolat

Szám: 13/864.eln.1940.

Tárgy: Internáltak áttelepítése

Magyar Belügyminisztérium IV/15. Ügyosztály

/Dr. Radó Gyula min.o.tanácsos úr kezeihez/

Budapest

Illetékességből mellékelten megküldöm a tolnai internálótábor parancsnokságának tévedésből a KEOKH-hoz kézbesített 605. 611/1, 614, 620/1, 646 számú jelentéseit.

Budapest, 1946. június 21.

A miniszter rendeletéből
olvashatatlan aláírás
rendőrezredes, vezető

Tolnai Internálótábor Parancsnokság

646/1946

Tárgy Bikácsi lakos internáltak áttelepítése

Melléklet: 1 db.

Magyar Belügyminisztérium IV-15. Ügyosztály

Budapest

Az áttelepítési Miniszteri Biztosnak átadott bikácsi lakos internáltakról szóló kimutatást mellékelve felterjesztem.

Tolna, 1946. június 14.

Internálótábor parancsnoka
főhadnagy
Dr. Bánky Endre

Tolnai internálótábor parancsnokság

Sorsz.	Családi és utóneve	neme	Születési hely és év	foglalkozás	Családi állapota	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka	A vonatkozó belügy.min-BM szám	Megjegyzés
1.	Eredt Erzsébet	nő	Hidas 1927	házt.	hajadon	Lósz Katalin	német barát		
2.	Eredt Jánosné	nő	Hidas 1997	házt.	férjezett	Heckfusz Katalin	német barát		

Tolnai internálótábor parancsnokság

Kimutatás a Mucsi községből kitelepítettekről

Sorsz.	Családi és utóneve	neme	Születési hely és év	foglalkozás	Családi állapota	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka	A vonatkozó belügy.min-i, esetleg nü.-i szám	Megjegyzés
1.	Ament István	férfi	Mucsi 1915	pék	nős	Mayer Anna	SS katona volt		
2.	Binsák Jakab	férfi	Szárazd 1906	kötélgyártó	nős	Verand Anna	Német rendőr		
3.	Both János	férfi	Szárazd 1910	kőműves mester	nős	Mayer Erzsébet	Német katona		
4.	Binder Antal	férfi	Szárazd 1891	mészáros és hentes	nős	Tigelmann Erzsébet	Német katona		
5.	Binsák János	férfi	Szárazd 1912	földm.	nős	Ruppert Anna	Német katona		

6.	Bernhardt Antal	férfi	Szárazd 1922	földm.	nőtlen	Stohl Katalin	Német katona		
7.	Bittner Jakab	férfi	Szárazd 1898	földm.	nős	Márcz Erzsébet	Nyugaton volt		
8.	Erb János	férfi	Szárazd 1907	földm.	nős	Lauer Katalin	Német katona		
9.	Erb József	férfi	Szárazd 1907	napasz.	nős	Binsak Margit	Német katona		
10.	Fadl János	férfi	Szárazd 1906	földm.	nős	Bernhardt Erzsébet	Német katona		
11.	Fuchsberger István	férfi	Szárazd 1917	földm.	nős	Kraus Katalin	Német katona		
12.	Gemmermann Jánosné	nő	Szárazd 1893	házt.	férjezett	Ruppert Margit	Fia szökése végett		
13.	Hambuch János	férfi	Szárazd 1909	cipész	nős	Jahn Erzsébet	Német katona		
14.	Hipeck József	férfi	Szárazd 1904	földm.	nős	Riktenwald Anna	Német katona		
15.	Jéln József	férfi	Mucsi 1904	napasz.	nős	Lotz Borbála	Német katona		
16.	Jéln János	férfi	Mucsi 1903	földm.	nős	Gommermann Éva	Német katona		
17.	Reidl István	férfi	Mucsi 1905	földm.	nős	Pckél Katalin	Német rendőr		
18.	Lotz József	férfi	Mucsi 1901	mészáros	nős	Pfreitz Teréz	Német rendőr		
19.	Pélcz Ádám	férfi	Mucsi 1909	földm.	nős	Pélcz Anna	Nyugaton volt		
20.	Maztán János	férfi	Mucsi 1902	földm.	nős	Wauld Katalin	Német katona		
21.	Müller Györgyné	nő	Mucsi 1904	házt.	férjezett	Mercz Erzsébet	Fia szökése végett		
22.	Mercz János	férfi	Mucsi 1895	köteles	nős	Lotz Éva	Német katona		
23.	Ruppert József	fárfo	Mucsi 1919	szabó	nős	Harting Margit	SS katona		
24.	Ruppert József	férfi	Mucsi 1893	földm.	nős	Jén Margit	Német katona		
25.	Rippl József	férfi	Mucsi 1906	földm.	nős	Müller Ágnes	Német katona		
26.	Wichtsek István	férfi	Mucsi 1907	földm.	nős	Müller Anna	Fia helyett van internálva		
27.	Eigenhardt János	férfi	Mucsi 1899	földm.	nős	Hartung Katalin	Német katona		
28.	Pelczér István	férfi	Mucsi 1901	földm.	nős	Herbert Borbála	Német katona		
29.	Fink József	férfi	Mucsi 1923	földm.	nőtlen	Berger Mária	Német katona		

Tolnai Internálótábor Parancsnokság

646/1946

Tárgy: A Völgységi-járás egyes községeiben lakó internáltak áttelepítése

Magyar Belügyminisztérium IV-15. Ügyosztály

Budapest

Az V. Áttelepítési Miniszteri Biztosnak átadott mázsi, nagymányoki, majosi, váraljai, kisdorogi, aparthanti, györki, tabódi, mucsiai, izményi, cikói, kismányoki, kakasdi, zombai, závodi, lengyeli, kisvejkei, teveli, kétyi lakos internáltokról szóló kimutatást a 21 biz./1946.IV.15. sz. alapján felterjesztem.

Tolna, 1946. június 13-án

Int.táb. parancsnoka

r.fhdgy.

Dr. Bánki Endre

Závodi internáltak névsora:

Sorsz.	Név	Szüil. hely	Szüil. év	Fogl.	Anyja neve	Int. oka	csal. áll.
1.	Bittner Antal	Závod	1902	fm.	Toffer Monika	SS kat.	nős
2.	Bittner János	Závod	1904	fm.	Toffer Monika	SS kat.	nős
3.	Mayer János	Závod	1899	fm.	Linck Erzsébet	SS kat.	nős
4.	Füller Ádám	Závod	1901	fm.	Finck Borbála	SS kat.	nős
5.	Füller Ádám	Závod	1926	ács	Kungl Teréz	SS kat.	nőtlen
6.	Finck János	Závod	1904	fm.	Martin Margit	SS kat.	nős
7.	Kuhlt Antal	Závod	1911	fm.	Rohasz Margit	SS kat.	nős
8.	Breining János	Závod	1925	fm.	Péter Katalin	SS kat.	nőtlen
9.	Fliegmann Ferenc	Závod	1905	kümműves	Keller Anna	SS kat.	nős
10.	Mayer Miklós	Závod	1921	fm.	Rufli Veronika	SS kat.	nős

Lengyeli internáltak névsora:

Sorsz.	Név	Szüil. hely	Szüil. év	Fogl.	Anyja neve	Int. oka	csal. áll.
1.	Plesz Ádám	Mucsi	1900	fm.	Schreienberger Magda	SS kat.	nős
2.	Erb János	Mucsi	1896	fm.	Merc Margit	SS kat.	nős
3.	Kara Ádám	Lengyel	1922	asztalos	Ottó Katalin	SS kat.	nős
4.	Müller János	Závod	1901	fm.	Keszvein Mária	SS kat.	nős
5.	Röder József	Lengyel	1901	fm.	Hellinger Margit	SS kat.	nős

Kisvejkei internáltak névsora:

Sorsz.	Név	Szüil. hely	Szüil. év	Fogl.	Anyja neve	Int. oka	csal. áll.
1.	Kuhlt János	Kisvejke	1899	fm.	Schäffer Anna	SS kat.	nős
2.	Kuhlt Péter	Kisvejke	1926	fm.	Rieger Anna	SS kat.	nőtlen
3.	Pech György	Kisvejke	1897	fm.	Resz Anna	SS kat.	nős
4.	Wéber János	Kisvejke	1904	napász.	Popp Teréz	SS kat.	özv.

Nagyvejkei internáltak névsora:

Sorsz.	Név	Szüil. hely	Szüil. év	Fogl.	Anyja neve	Int. oka	csal. áll.
1.	Hohner Mihály	Zomba	1922	ács	Till Teréz	SS kat.	nős
2.	Mehlmann Antal	P.nádasd	1898	molnár	Bözenbach Gertrud	SS kat.	nős
3.	Pfaff Jakab	Nagyvejke	1925	fm.	Bischinger Ágnes	SS kat.	nőtlen

Téveli internáltak névsora:

Sorsz.	Név	Szüil. hely	Szüil. év	Fogl.	Anyja neve	Int. oka	csal. áll.
--------	-----	-------------	-----------	-------	------------	----------	------------

1.	Sauter János	Tevel	1931	fm	Rommel Rozália	SS kat.	nőtlen
----	--------------	-------	------	----	----------------	---------	--------

Kétyi internáltak névsora:

Sorsz.	Név	Szüil. hely	Szüil. év	Fogl.	Anyja neve	Int. oka	csal. áll.
1.	Ettler Miklós	Kéty	1924	fm.	Ettler Borbála	V.b.	nőtlen
2.	Halmayer János	Kéty	1905	fm.	Léning Anna	SS kat.	nős
3.	Mühl Henrik	Kéty	1899	fm.	Resz Éva	V.b. pártoló	nős
4.	Mergl János	Kéty	1906	fm	Bösz Annamária	SS kat.	nős
5.	Pethaller Konrád	USA Wilvauke	1919	fm.	Schad Katalin	német barát	nőtlen
6.	Hartmann Jakabné	Kéty	1905	házt.	Döring Erzsébet	V.b. barát	férjezett
7.	Krausz Ádámné	Kéty	1900	házt.	Müller Erzsébet	német barát	férjezett

Cikói internáltak névsora:

Sorsz.	Név	Szüil. hely	Szüil. év	Fogl.	csal. áll.	Anyja neve	Int. oka
1.	Márkus Boldizsár	Cikó	1884	kovács	nős	Herbert Anna	német katona
2.	Leidecker János	Cikó	1915	kovács	nős	Márkus Teréz	német katona
3.	Lindauer József	Cikó	1896	fm.	nős	Tillmann Zsuzsanna	német katona
4.	Hahn Ádám	Cikó	1902	fm.	nős	Wagner Anna	német katona

Kismányoki internáltak névsora:

Sorsz.	Név	Szüil. hely	Szüil. év	Fogl.	csal. áll.	Anyja neve	Int. oka
1.	Weiszner György	Kismányok	1904	fm.	nős	Herfendein Margit	német katona
2.	Wick János	Kismányok	1896	fm.	nős	Reicht Margit	német katona
3.	Müller Henrik	Kismányok	1901	fm.	nős	Riesz Erzsébet	német katona
4.	Müller Menyhért	Hidas	1904	fm.	nős	Schäffer Erzsébet	német katona
5.	Krammer Jakab	Kismányok	1904	fm.	nős	Fodt Katalin	német katona
6.	Abrusz Jakab	Kismányok	1902	fm.	nős	Triesz Margit	német katona
7.	Triesz János	Kismányok	1907	fm.	nős	Koch Margit	német katona
8.	Friedrich János	Kismányok	1901	molnár	nős	Müller Margit	német katona
9.	Eiler Henrik	Kismányok	1912	fm.	nős	Bernhardt Katalin	német katona

Kakasdi internáltak névsora:

Sorsz.	Név	Szüil. hely	Szüil. év	Fogl.	csal. áll.	Anyja neve	Int. oka
1.	Weisz Ádám	Kakasd	1901	fm.	nős	Kile Franciska	német katona
2.	Werner Gáspár	Kakasd	1901	fm.	nőtlen	Geisz Éva	német katona
3.	Müller György	Kakasd	1902	fm.	nős	Hirt Katalin	német katona
4.	März Erzsébet	Izmény	1922	házt.	hajadon	Obendorfer Anna	V.b.
5.	März György	Izmény	1895	ker.	nős	Schönfeld Erzsébet	V.b.
6.	Neugebauer János	Kakasd	1924	fm.	nőtlen	Rausch Éva	német katona
7.	Hübner Ádám	Kakasd	1896	fm.	nős	Geisz Katalin	német katona
8.	Holczer Ferenc	Kakasd	1911	fm.	nős	Rittlinger Katalin	német katona
9.	Heil József	Zomba	1904	fm.	nős	Jung Magdolna	német katona
10.	Holczer Sebestyén	Kakasd	1924	fm.	nős	Koch Tréz	német katona
11.	Jauch Ádám	Bonyhád	1890	fm.	nős	Fleischer Magdolna	V.b.
12.	Jauch Mihály	Kakasd	1895	fm.	nőtlen	Krugi Éva	V.b.
13.	Kiefer József	Kakasd	1897	fm.	nős	Jéchen Katalin	német katona
14.	Böhm Gáspár	Kakasd	1926	napsz.	nőtlen	Krugi Katalin	német katona

15.	Gutrich János	Kakasd	1898	fm.	nős	Hugner Anna	német katona
16.	Geiszt József	Kadasd	1901	fm.	nős	Hitz Margit	német katona
17.	Geisz Péter	Kakasd	1894	fm.	nős	Weisz Anna	német katona
18.	Salcz János	Kakasd	1926	fm.	nős	Hubner Anna	német katona
19.	Heisler Péter	Kakasd	1900	fm.	nős	Glosz Teréz	német katona
20.	Schäf János	Kakasd	1908	fm.	nőtlen	Kremmer Anna	német katona
21.	Schneider Péter	Kakasd	1904	fm.	nős	Krug Borbála	német katona

Zombai internáltak névsora:

Sorsz.	Név	Szüil. hely	Szüil. év	Fogl.	csal. áll.	Anyja neve	Int. oka
1.	Kander Péter	Diósberény	1898	fm.	nős	Mink Teréz	német katona
2.	Antifinger István	Zomba	1907	ács	nős	Kuhl Mária	német katona
3.	Fink János	Zomba	1901	fm.	nős	Bauer Anna	német katona
4.	Werner Ádám	Nagyvejke	1883	kőműves	nős	Ochs Anna	V.b.

Kisdorogi internáltak névsora:

Sorsz.	Név	Szüil. hely	Szüil. év	Fogl.	csal. áll.	Anyja neve	Int. oka
1.	Szieber Márton	Kisdorog	1904	fm.	nős	Matusz Mária	német katona
2.	Will Márton	Kisdorog	1896	borbély	nős	Hiloz Katalin	német katona
3.	Schumacher György	Kisdorog	1908	fm.	nős	Mázler Erzsébet	német katona
4.	Kull Jakab	Kisdorog	1901	fm.	nős	Singer Erzsébet	német katona
5.	Mister Gábor	Kisdorog	1905	fm.	nős	Pauh Anna	német katona
6.	Bayer Lőrinc	Kisdorog	1897	fm.	nős	Schumacher Kata	német katona

Aparhanti internáltak névsora:

Sorsz.	Név	Szüil. hely	Szüil. év	Fogl.	csal. áll.	Anyja neve	Int. oka
1.	Schiefer Mihály	Aparhant	1897	ács	nős	Stefl Mária	német katona
2.	Töpfner József	B.pest	1911	g.lakatos	nős	Töpfner Anna	német katona
3.	Ruppert János	Mucsi	1904	fm.	nős	Tierl Anna	német katona
4.	Hohner Antal	Aparhant	1905	fm.	nős	Wagner Borbála	német katona
5.	Gaab János	Aparhant	1904	fm.	nős	Kupperschnitt H.	német katona
6.	Heideckel József	Aparhant	1905	fm.	nős	Édelmayer Anna	német katona
7.	Schvarc Keresztély	Bonyhád	1905	kőműves	nős	Schvarc Anna	V.b.

Győrei internáltak névsora:

Sorsz.	Név	Szüil. hely	Szüil. év	Fogl.	csal. áll.	Anyja neve	Int. oka
1.	Stefán Jakab	Győre	1916	fm.	nős	Wolf Sarolta	német katona
2.	Pickelbaut	Győre	1907	bányász	nős	Weidinger Katalin	német katona
3.	Kerber János	Kaposszekcső	1901	bányász	nős	Grác Katalin	német katona

Tabódi internáltak névsora:

Sorsz.	Név	Szüil. hely	Szüil. év	Fogl.	csal. áll.	Anyja neve	Int. oka
1.	Wirdangel János	Tabód	1895	fm.	nős	Ned Anna	német katona
2.	Pencz Márton	Ördögmajor	1902	fm.	nős	Kleng Gertrud	német katona
3.	Peszt János	Kéty	1905	fm.	nős	Nikkersz Erzsébet	német katona
4.	Aszmann András	Tabód	1894	keresk.	nős	Müller Otilia	német katona

5.	Volkman Mátyás	Dőrypatlan	1906	fm.	nős	Schmidt Katalin	német katona
6.	Antifinger József	Kisdorog	1905	kovács	nős	Frieder Magdolna	német katona
7.	Effinger János	Tabód	1913	borbély	nős	Barragh Erzsébet	német katona
8.	Effinger Ádám	Tabód	1905	fm.	nős	Effinger Erzsébet	német katona

Mucsfai internáltak névsora:

Sorsz.	Név	Szüil. hely	Szüil. év	Fogl.	csal. áll.	Anyja neve	Int. oka
1.	Wetzel Konrád	Mekényes	1901	fm.	nős	Nödling Katalin	német katona
2.	Weiszner Henrik	Mucsfa	1902	fm.	nős	Ettler Katalin	német katona
3.	Majer János	Mucsfa	1910	ács	nős	Sturm Katalin	német katona
4.	Ailach Henrik	Mucsfa	1899	fm.	nős	Saart Anna	német katona
5.	Rott János	Mucsfa	1898	fm.	nős	Henrick Katalin	német katona
6.	Kirch Boldizsár	Majos	1894	fm.	nős	Jahn Erzsébet	német katona
7.	Keidl Ádám	Kisvejke	1898	fm.	özü.	Luft Éva	német katona
8.	Brandt Henrik	Mucsfa	1905	borbély	nős	Taubeck Katalin	német katona

Izményi internáltak névsora:

Sorsz.	Név	Szüil. hely	Szüil. év	Fogl.	csal. áll.	Anyja neve	Int. oka
1.	Wagenbach János	Izmény	1900	fm.	özü.	Tauber Anna	német katona
2.	Wiesner Henrik	Izmény	1900	fm.	nős	Stein Anna	német katona
3.	Rausch György	Izmény	1892	fm.	nős	Hennel Anna	V.b.
4.	Hollenbach György	Mórág	1919	bányász	nős	Vajos Éva	német katona
5.	Graft Henrik	Izmény	1896	fm.	nős	Kollár Margit	V.b.
6.	Kréling János	Mucsfa	1908	fm.	nős	Sturm Katalin	német katona
7.	Letz György	Izmény	1924	fm.	nős	Müller Erzsébet	német katona
8.	Loch János	Izmény	1928	fm.	nőtlen	Sack Erzsébet	német katona
9.	Freck Henrik	Izmény	1920	fm.	nős	Bayer Erzsébet	német katona

Mázai internáltak névsora:

Sorsz.	Név	Szüil. hely	Szüil. év	Fogl.	Anyja neve	Int. oka	csal. áll.
1.	Steg Feren	Máza	1900	bányász	Riesz Anna	német katona	nős
2.	Seth János	Máza	1905	bányász	Hommer Teréz	német katona	nős
3.	Pecsnik István	Herend	1901	fm.	Leith Anna	német katona	nős
4.	Stier József	Máza	1917	fm.	Stier Mária	Volksbund tag	nős
5.	Groszde Antal	Pécs	1892	bányász	Spászel Erzsébet	német katona	nős
6.	Hermesz Antal	Szászvár	1807	bányász	Hinkel Anna	német katona	nős
7.	Baumann János	Máza	1905	bognár	Keszler Anna	Volksbund tag	nős

Nagymányoki internáltak névsora:

Sorsz.	Név	Szüil. hely	Szüil. év	Fogl.	Anyja neve	Int. oka	csal. áll.
1.	Stalenberger János	Nagymányok	1907	bányász	Sritzk Erzsébet	német katona	nős
2.	Taller Józsefné	Nagymányok	1902	házt.	Sarfenberger T.	N.O-ba akart	férjezett
3.	Taller József	Nagymányok	1898	kőműves	Schmieder Katalin	N.O.ba akart	nős
4.	Taller Ádám	Nagymányok	1936	tanuló	Baumgartner E.	N.O-ba akart	nőtlen
5.	Vellner Ferenc	Nagymányok	1895	bányász	Wurst Margit	német katona	nős
6.	Vurst Gáspár	Nagymányok	1925	fm.	Hegeld Kata	német katona	nőtlen
7.	Baumann József	Nagymányok	1926	fm.	Steiger Teréz	Hunyadi po.	nőtlen

8.	Dorn Antal	Nagymányok	1928	bányász	Wusim Magda	német katona	nőtlen
9.	Wagner Péter	Nagymányok	1898	bányász	Wagner Erzsébet	német katona	nőtlen

Majosi internáltak névsora:

Sorsz.	Név	Szül. hely	Szül. év	Fogl.	Anyja neve	Int. oka	csal. áll.
1.	Krammer Henrik	Majos	1904	fm.	Rusz Katalin	német katona	nős
2.	Schmidt Jakab	Majos	1894	fm.	Lutz Éva	német katona	nős
3.	Schleicher Henrik	Majos	1900	fm.	Sár Margit	német katona	nős
4.	Wihman János	Öcsény	1898	fm.	Schweichel Erzsébet	német katona	nős
5.	Penzel Dániel	Kismányok	1910	szabó	Kopper Erzsébet	német katona	nős
6.	Perz Henrik	Majos	1896	fm.	Deckmann Anna	német katona	nős
7.	Perz János	Majos	1896	fm.	Bechter Katalin	német katona	nős
8.	Rausch János	Majos	1900	fm.	Klug Erzsébet	német katona	nős
9.	Ritzel János	Majos	1921	gk.vez.	Rausch Erzsébet	német katona	nőtlen
10.	Schäffer János	Majos	1897	fm.	Brandt Katalin	német katona	nős
11.	Káld Jakab	Kisdorog	1909	borbély	Schäfer Kata	német katona	nős
12.	Kirch Dániel	Majos	1909	fm.	Jahn Katalin	német katona	nős
13.	Loch János	Majos	1910	borbély	Seckmann Kata	német katona	nős
14.	Lumm Henrik	Majos	1906	fm.	Haász Katalin	német katona	nős
15.	Bechmann Henrik	Decs	1901	nap.sz.	Stort Katalin	német katona	nős
16.	Deckmann Henrik	Majos	1926	fm.	Karl Zsófia	német katona	nős
17.	Freindch István	Mucsi	1904	gym.	Kvesz Anna	német katona	nős
18.	Zulauf János	Majos	1901	fm.	Haner Katalin	német katona	nős
19.	Rausch János	Majos	1898	fm.	Andt Erzsébet	német katona	nős
20.	Kirch János	Majos	1902	fm.	Penz Erzsébet	német katona	nős
21.	Schmidt János	Majos	1900	fm.	Mailach Kata	német katona	nős
22.	Bechter János	Majos	1896	fm.	Habendorf Kata	német katona	nős
23.	Krepp Jakab	Kakasd	1896	bányász	Bechter Erzsébet	Volksbund tag	nőtlen

Váraljai internáltak névsora:

Sorsz.	Név	Szül. hely	Szül. év	Fogl.	Anyja neve	Int. oka	csal. áll.
1.	Sack Péter	Pattal	1911	cipész	Viganda Anna	német katona	nős
2.	Obendorf Henrik	Váralja	1897	bognár	Schäffer Erzsébet	Volksbund tag	nős
3.	Wippert János	Váralja	1909	bányász	Nittel Katalin	német katona	nős
4.	Rippert János II.	Váralja	1927	bányász	Pfeith Magda	német katona	nőtlen
5.	Hufnágel János	Váralja	1900	bányász	Müller Erzsébet	német katona	nős
6.	Franck János	K.szekcső	1904	fm.	Scharcz Kata	német katona	nős

Névjegyzék

A Magyar B.M. 21/biz.-1946 /IV.15. sz. rendeletre a kitelepítési miniszteri biztosnak átadott

Baranyajenő-i internáltakról:

Sorsz.	Családi és utóneve	neme	Születési hely és év	foglalkozás	Családi állapota	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka /német nemz., SS	A vonatkozó belügy.min-i, esetleg nü.-i szám	Megjegyzés
--------	--------------------	------	----------------------	-------------	------------------	-----------------------------	--	--	------------

							katona, stb.		
1.	Schaf József	férfi	Baranyajenő 1911	szíjgyártó	nős 3 gy.	Roósz Anna	német katona		
2.	Szeitz Vendel	férfi	Baranyajenő 1906	földm.	nős 2 gy.	Weisz Ezsébet	német katona		
3.	Zsibrik András	férfi	Baranyajenő 1923	földm.	nős	Eichert Katalin	német katona		

Pécs, 1946. évi június hó 14-én

táborparancsnok

Névjegyzék

A Magyar B.M. 21/biz.-1946 /IV.15. sz. rendeletre a kitelepítési miniszteri biztosnak átadott

Baranyajenői internáltokról:

Sorsz.	Családi és utóneve	neme	Születési hely és év	foglalkozás	Családi állapota	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka /német nemz., SS katona, stb.	A vonatkozó belügy.min-i, esetleg nü.-i szám	Megjegyzés
1.	Schmidt János	férfi	Baranyajenő 1905	esztergályos	nős 2 gy	Günst Borbála	V.b. tag		
2.	Scháf József	férfi	Baranyajenő 1915	szíjgyártó	nős 3 gy.	Roósz Anna	német katona		
3.	Szeitz Vendel	férfi	Baranyajenő 1905	földm.	nős 2 gy.	Weisz Erzsébet	német katona		
4.	Weisz József	férfi	Baranyajenő 1908	borbély	nős 3 gy.	Lött Margit	V.b. tag		
5.	Zwiek András	férfi	Baranyajenő 1929	földm.	nős	Eichert Katalin	német rendőrségnél szolgált		

Baranya vm. Rendőrség Internáló tábora

A magyar belügyminisztérium IV.15. (ellenőrzési) osztályának

Budapest

Pécs, 1946. június 14-én

A Magyar Belügyminiszter f. évi március hó 1-én kelt 21-biz. 1946-IV.15. sz. rendeletére:

A Baranyajenő községben működő kitelepítés irányítására hivatott miniszteri biztosnak átadott internáltokról a névjegyzéket mellékelten felterjesztem.

1 db. melléklet

táborparancsnok

(Szabadi János r.ftörm.)

Másolat

Baranyavármegyei Rő.Főkapitányság politikai osztály

P.biz.3751/946, 3751/1-/5.946 sz.

Tárgy: Internáltak kitelepítési jegyzéke

Mell: 6 db

A Magyar Belügyminisztérium IV.15 /ellenőrzési/ osztályának

Budapest

A Magyar Belügyminisztérium f. évi március hó 1-én kelt 21-biz. 1946.-IV.15. sz. rendeltére a mellékelt jegyzéket csatoltan felterjesztem.

Pécs, 1946. június 19-én

pol.oszt.véz.
Fajta
s.k.
Fajta Károly
rő.örgy.

Névjegyzék

A Magyar B.M. 21/biz.-1946 /IV.15. sz. rendeletre a kitelepítési miniszteri biztosnak átadott

Ivándárda-i internáltakról:

Sorsz.	Családi és utóneve	neme	Születési hely és év	foglalkozás	Családi állapota	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka /német nemz., SS katona, stb.	A vonatkozó belügy.min-i, esetleg nü.-i szám	Megjegyzés
1.	Kohn János	férfi	Pogány 1893	földm.	nős	Schöngeld Katalin	V.b. tag		

táborparancsnok

Baranya vm. Rendőrség Internáló tábora

Pécs

A magyar belügyminisztérium IV.15. /ellenőrzési/ osztályának

Budapest

Pécs, 1946. június június 3-án

A Magyar Belügyminiszter f. évi március hó 1-én kelt 21-biz. 1946-IV.15. sz. rendeletére:

Az Ivándárda községben működő kitelepítés irányítására hivatott miniszteri biztosnak átadott internáltakról a névjegyzéket mellékelten felterjeszem.

1 db. melléklet

táborparancsnok

(Szabadi János r.ftörm.)

Baranya vm. Rendőrség Internáló tábora

Pécs

1017-1946.

A magyar belügyminisztérium IV.15. /ellenőrzési/ osztályának

Budapest

Pécs, 1946. június június 11-én

A Magyar Belügyminiszter f. évi március hó 1-én kelt 21-biz. 1946-IV.15. sz. rendeletére:

A Baranyaszentgyörgy, Ófalu, Hidas és Püspöknádasd községekben működő kitelepítés irányítására hivatott miniszteri biztosnak átadott intrnáltakról a névjegyzéket mellékelten felterjesztem.

4 db. melléklet

táborparancsnok
(Szabadi János r.ftörm.)

A Magyar B.M. 21/biz.-1946 /IV.15. sz. rendeletre a kitelepítési miniszteri biztosnak átadott

Hidas-i internáltakról:

Sorsz.	Családi és utóneve	neme	Születési hely és év	foglalkozás	Családi állapota	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka /német nemz., SS katona, stb.	A vonatkozó belügy.min-i, esetleg nü.-i szám	Megjegyzés
1.	Baver Henrik	férfi	Hidas 1921	földm.	nős	Lokin Katalin	V.b. tag		
2.	Beer Frigyes	férfi	Püspöknádasd 1912	molnár	nős 2 gy.	Gephardt Cecília	V.b. tag		
3.	Lukász Menyhért	férfi	Hidas 1923	földm.	nőtlen	Hufnagel Éva	V.b. tag és német katona		
4.	Lach Henrikné Wikmann Katalin	nő	Hidas 1912	házt.	férjezett 2 gy.	Aller Katalin	V.b. tag		
5.	Laferton Henrik	férfi	Hidas 1896	földm.	özv. 3 gy.	Tarszter Erzsébet	V.b. tag		
6.	Mühl János	férfi	Hidas 1921	földm.	nőtlen	Altmann Katalin	V.b. tag		
7.	Pfeifert Menyhért	férfi	Hidas 1906	földm.	nős	Müll Erzsébet	V.b. tag		
8.	Reiber János	férfi	Hidas 1908	földm.	nős 1 gy.	Scheffer Katalin	V.b. tag és német katona		
9.	Scherer Jánosné Loting Erzsébet	nő	Hidas 1926	házt.	férjezett	Holeinger Erzsébet	V.b. tag.		

Pécs 1946. június hó 12-én.

A Magyar B.M. 21/biz.-1946 /IV.15. sz. rendeletre a kitelepítési miniszteri biztosnak átadott

Baranyaszentgyörgy-i internáltokról:

Sorsz.	Családi és utóneve	neme	Születési hely és év	foglalkozás	Családi állapota	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka /német nemz., SS katona, stb.	A vonatkozó belügy.min-i, esetleg nü.-i szám	Megjegyzés
1.	Hauser János	férfi	Mágócs 1896	földm.	nős 4 gy.	Heider Teréz	V.b. tag		
2.	Keiser György	férfi	Baranyaszt.györgy	földm.	nős 2 gy.	Szilént Anna	V.b. tag		

Pécs, 1946. június hó 12-én.

A Magyar B.M. 21/biz.-1946 /IV.15. sz. rendeletre a kitelepítési miniszteri biztosnak átadott

Püspöknádasd-i internáltokról:

Sorsz.	Családi és utóneve	neme	Születési hely és év	foglalkozás	Családi állapota	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka /német nemz., SS katona, stb.	A vonatkozó belügy.min-i, esetleg nü.-i szám	Megjegyzés
1.	Amrein Antal	férfi	Püspöknádasd 1901	asztalos	nős 2 gy.	Schwargot Magdolna	német katona		
2.	Amrein Mihály	férfi	Püspöknádasd 1904	kádár	nős 2 gy.	Melner Teréz	V.b. tag		
3.	Amrein Ádám	férfi	Püspöknádasd 1906	cipész	nős 1 gy.	Baehér Regina	V.b. tag		
4.	Amrein Antal	férfi	Püspöknádasd 1909	kőműves	nős 2 gy.	Rajd Regina	V.b. tag		
5.	Beek János	férfi	Püspöknádasd 1927	kőfaragó	nőtlen	Milli Margit	német katona		
6.	Brand Nándor	férfi	Püspöknádasd 1925	kőfaragó	nőtlen	Reisz Regina	német katona		
7.	Béres Gábor	férfi	Váralja 1907	kőműves	nős 2 gy.	Keszler Erzsébet	V.b. tag		
8.	Gongl István	férfi	Püspöknádasd 1923	földm.	nőtlen	Gradwohl Karolina	V.b. tag és német katona		
9.	Gradwohl István	férfi	Püspöknádasd 1896	földm.	nős 1 gy.	Frank Anna	V.b. tag		
10.	Gadwohl Ferenc	férfi	Püspöknádasd 1907	cipész	nős 2 gy.	Kripl Borbála	V.b. tag		
11.	Háber József	férfi	Püspöknádasd 1902	asztalos	nős 2 gy.	Amrein Erzsébet	V.b. tag		
12.	Hauck Antal	férfi	Püspöknádasd 1910	kőműves	nős 3 gy.	Keszler Erzsébet	V.b. tag		
13.	Ruppert József	férfi	Püspöknádasd 1914	kereskedő	nős 1 gy.	Bisof Teréz	V.b. tag		
14.	Tarafás Mária Gekmann Mária	nő	Püspöknádasd 1893	házt.	férjezett 3 gy.	Féger Borbála	V.b. tag		

Pécs, 1946. évi június hó 12-én.

A Magyar B.M. 21/biz.-1946 /IV.15. sz. rendeletre a kitelepítési miniszteri biztosnak átadott

Ófalu-i internáltokról:

Sorsz.	Családi és utóneve	neme	Születési hely és év	foglalkozás	Családi állapota	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka /német nemz., SS katona, stb.	A vonatkozó belügy.min-i, esetleg nü.-i szám	Megjegyzés
1.	Kamm János	férfi	Ófalu 1923	földm.	nőtlen	Kamm Teréz	német katona		

Pécs, 1946. június hó 12-én.

A Magyar B.M. 21/biz.-1946 /IV.15. sz. rendeletre a kitelepítési miniszteri biztosnak átadott

Lapáncsa-i internáltokról:

Sorsz.	Családi és utóneve	neme	Születési hely és év	foglalkozás	Családi állapota	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka /német nemz., SS katona, stb.	A vonatkozó belügy.min-i, esetleg nü.-i szám	Megjegyzés
1.	Emert Gáspár	férfi	Lapáncsa 1909	földm.	nős 3 gy.	Schwáb Katalin	német katona		
2.	Ernszt József	férfi	Lapáncsa 1921	földm.	nőtlen	Pints Sidonia	német katona		
3.	Goldbach Pálné Schoksz Katalin	nő	Lapáncsa 1905	házt.	férj. 2 gy.	Schuteisz József	V.b. tag		
4.	Potz István	férfi	Lapáncsa 1905	földm.	nős 1 gy.	Eidmann Anna	német katona		
5.	Potz Ilona	nő	Lapáncsa 1928	házt.	hajadon	Rauth Mária	V.b. tag		
6.	Potz Jánosné Getto Magda	nős	Lapáncsa 1908	házt.	férj. 3 gy.	Szález Magdolna	V.b. tag		
7.	Ripszam Jánosné Wéber Katalin	nő	Lapáncsa 1897	házt.	özü. 1 gy.	Goldbach Magdolna	V.b. tag		
8.	Resz Károly	férfi	Lapáncsa 1927	napzámos	nőtlen	Baumstorch Margit	német katona		
9.	Resz Ádám	férfi	Lapáncsa 1898	borbély	nős 4 gy.	Szeifert Anna	V.b. tag		
10.	Schwel Antalné Haász Katalin	nő	Lapáncsa 1911	házt.	férj. 2 gy.	Rochi Margit	V.b. tag		
11.	Schmidt Józsefné Hohmann Katalin	nő	Lapáncsa 1894	házt.	férj. 4 gy.	Kelbert Erzsébet	V.b. tag		

12.	Schmidt Anna	nő	Lapáncsa 1926	házt.	hajadon	Hohmann Katalin	V.b. tag		
13.	Schmidt József	férfi	Lapáncsa 1892	kovács	nős 4 gy.	Schotmann Magdolna	V.b. tag		
14.	Staub Anna	mú	Lapáncsa 1927	házt.	hajadon	Emmert Magdolna	V.b. tag		
15.	Staub Györgyné Emmert Magdolna	nő	Lapáncsa 1902	házt.	férj. 1 gy.	Schwáb Katalin	V.b. tag		
16.	Wéber Ádám	férfi	Lapáncsa 1926	földm.	nőtlen	Wagner Erzsébet	német katona		

Pécs, 1946. évi május hó 28-án

táborparancsnok

A Magyar B.M. 21/biz.-1946 /IV.15. sz. rendeletre a kitelepítési miniszteri biztosnak átadott

Magyarboly-i internáltakról:

Sorsz.	Családi és utóneve	neme	Születési hely és év	foglalkozás	Családi állapota	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka /német nemz., SS katona, stb.	A vonatkozó belügy.min-i, esetleg nü.-i szám	Megjegyzés
1.	Jaszmann Henrik	férfi	Magyarboly 1900	napzámos	nős 2 gy.	Till Erzsébet	V.b. tag		
2.	Jaszmann András	férfi	Magyarboly 1827	földm.	nős 2 gy.	Neumüller Katalin	V.b. tag		
3.	Jung Fülöpne Stiffer Éva	nő	Alsónána 1903	házt.	férj. 3 gy.	Seht Éva	V.b. tag		
4.	Jung Henrikne Mienhardt Magdolna	nő	Magyarboly 1909	házt.	férj. 1 gy.	Rottenbiller Éva	V.b. tag		
5.	Kroeh Fülöpne Műch Magdolna	nő	Magyarboly 1908	házt.	férj. 2 gy.	Hütter Erzsébet	V.b. tag		
6.	Kroh Fülöp	férfi	Magyarboly 1901	napzámos	nős 2 gy.	Heberling Éva	német katona		
7.	Karl Klára	nő	Magyarboly 1926	házt.	hajadon	Hágen éva	V.b. tag		
8.	Meinhardt Éva	nő	Magyarboly 1896	házt.	hajadon	Rottenbiller Éva	V.b. tag		
9.	Müller Jánosne Laeh Éva	nő	Magyarboly 1909	házt.	férj. 2 gy.	Nüshern Éva	V.b. tag		

Pécs, 1946. május hó 28-án.

Táborparancsnok

Magyar Állmrendőrség

Tolna Vármegyei Főkapitánysága

Elnöki Osztály

Szekszárd

Másolat

Jegyzőkönyv

Felvétetett a Tolnai internálótáborban 1946. április 11-én tartott egészségügyi szemlén, jelen vannak Heisler Imre r. ezredes vezetésével. Dr. Fördös Dezső vm. tiszti főorvos és Dr. Tóth Sándor egyetemi magántanár a magyar orvosok szabad szakszervezete Szekszárdi helyi csoportjának elnöke.

Fent irtak megsejmelíták az internálótábornak úgy örszemélyzeti, mint az internáltak számára szolgáló körleteit és egészségügyi berendezéseit. Az általános benoymás a táborról az, hogy abban a vezetőség rendet és tisztaságot tart. A körletek padlózatát felsúrolva, a fekhelyeket a legénységnél szalmazsákkal és takarókkal, az internáltaknál szalmával és takarókkal ellátva találták. Úgy a tábor vezetőjének mint több megkérdezett internált közlésének alapján megállapították, hogy a körletek felsúrolása minden nap megtörténik, a szalma váltását pedig szükség szerint két-három havonta eszközlik. Az internáltaknak hideg vízzel minden nap, meleg vízzel is hetenkint legalább kétszer, háromszor módjukban van mosakodni s alkalmuk van arra is, hogy fehérműt hetenkint váltsanak és a szennyes fehérműt meleg vízben kimossák. A mosakodásra és mosásra részben mosdó helyiség tartályokból folyó vízzel, részben teknő áll rendelkezésre. A legkülönbözőbb körletekben talált internáltak közül körülbelül 10-12 embernek a ruházatát részletesen is megvizsgáltuk tetvességre. A legtöbbnek a ruháját kielégítő tisztának találtuk, tetűt csak egyetlen embernél láttunk.

A tetűveszélyre irányuló különleges vizsgálatkor kitűnt, hogy a táborban a tetű nagyobb mértékű elszaporodásáról szó sem lehet. Ha újonnan beszállítottaknál szórványosan előfordul tetű, ezeknél fertőtlenítésre a tábor vezetősége gondot fordít s a tetűtelenítésre szolgáló berendezés üzemképes állapotban rendelkezésre áll. A fentebb már elített tisztálkodási lehetőségeken kívül üzemben van egy száraz levegővel működő ruhafertőtlenítő kamra, amelyet a vizsgálatkor is még kissé meleg állapotban talált a bizottság, annak jelöl, hogy ez nem régen üzemben volt.

A körletben tartozkodó internáltak legnagyobb részét a tábor különböző: szabó, cipész, bognár, asztalos, kovács stb. műhelyeiben a közegészségügyileg nem kifogásolható viszonyok között foglalkoztatva találta a bizottság.

Az egyetlen hiányolható körülmény, amelyre nyomatékkal rá kell mutatni az, hogy a táborban egyébként teljesen felszerelt zuhany fürdő berendezés a melegvizet szolgáltató kazán hibája miatt nem üzemképes, erre a körülményre a bizottság a tábor vezetőségének figyelmét is felhívta, s kívánatosnak tartja, hogy a tábor felügyeleti hatósága a parancsnokságnak a

zuhanyfürdő üzembe helyezéséhez megfelelő segítséget nyújtson, hogy a fürdő üzembeállításával a tábor egészségügyi berendezését a parancsnokság teljessé tehesse.

A tábor területén található mellékhelyiségeket is kielégítő tiszta állapotban találta a bizottság. Kmft.

Dr. Fördös Dezső sk.
vm.tiszti főorvos

Reisler
rendőrezredes

Dr. Tóth Sándor sk.
egyetemi m.tanár

Tolna vármegyei internálótábor parancsnokság

747/1946

Tárgy: kölesdi lakos internáltak áttelepítése

Magyar Belügyminisztérium IV-15. ügyosztálya

Budapest

Az I. áttelepítési Miniszteri Biztosnak átadott kölesdi lakos internáltakról szóló kimutatást a 21-biz./1946.IV-15. B.M. 2 pontja alapján felterjesztem.

Szekszárd, 1946. július 2.

Int.táb.pha.

r.fhdgy.

/Dr. Bánki Endre/

Tonai Internálótábor Parancsnokság

Kölesd-Kistormás

Sorsz.	Családi és utóneve	neme	Születési hely és év	foglalkozás	Családi állapota	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka /német nemz., SS katona, stb.	A vonatkozó belügy.min-i, esetleg nü.-i szám
1.	Endrész Konrád	férfi	Kistormás 1900	fm.	nős	Lang Katalin	német katona volt	
2.	Endrész Konrád	férfi	Kistormás	szövőmester	nőtlen	May Katalin	német katona volt	
3.	Brückner János	férfi	Varsád 1895	kovács	nős	Scherer Katalin	német katona volt	
4.	Dachner Henrik	férfi	Kistormás 1895	fm.	nős	Katenbacher Erzsébet	német katona volt	
5.	Bernhard Lőrinc	férfi	Kistormás 1897.	fm.	nős	Arnold Erzsébet	német katona volt	
6.	Hartmann Jakab	férfi	Dőripatlan 1917	fm.	nős	Aszman Katalin	német katona volt	
7.	Heinemann János	férfi	Kistormás 1891	ács	nős	Heinemann Katalin	német katona volt	
8.	Joó Henrik	férfi	Györköngy 1907	gyapjúfonó	nős	Áber Magdolna	német katona volt	

9.	Joszt Jakab	férfi	Kistormás 1925	fm.	nőtlen	Andresz Erzsébet	német katona volt	
10.	Kriehner Henrik	férfi	Kistormás 1897	fm.	nős	Hildi Erzsébet	német katona volt	
11.	Mercz Konrád	férfi	Kistormás 1901	fm.	nős	Klarisz Erzsébet	német katona volt	
12.	Neidert Henrik	férfi	Kistormás 1925	fm.	nőtlen	Langels Erzsébet	német katona volt	
13.	Langs Henrik	férfi	Kistormás 1903	fm.	nős	Feil Katalin	német katona volt	
14.	Rohr Henrik	férfi	Kistormás 1900	fm.	nős	Léhning Katalin	német katona volt	
15.	Pehneiden Jakab	férfi	Kistormás 1897	fm.	nős	Oszvald Katalin	német katona volt	

Tolna vármegyei internálótábor parancsnokság

724/1946

Tárgy: Pengelici lakos internáltak áttelepítése

Magyar Belügyminisztérium IV-15. ügyosztálya

Budapest

Az I. áttelepítési Miniszteri Biztosnak átadott kölesdi lakos internáltakról szóló kimutatást a 21-biz./1946.IV-15. B.M. 2 pontja alapján felterjesztem.

Szekszárd, 1946. július 2.

Int.táb.pha.

r.fhdgy.

/Dr. Bánki Endre/

Tonai Internálótábor Parancsnokság

Tengelici lakos internáltak névsora

Sorsz.	Családi és utóneve	Születési hely és év	foglalkozás	Az anyja családi és utóneve	Internálás oka	Csal. áll.
1.	Huber Pál	Györköny, 1895	fm.	Stercer Éva	SS katona	nős
2.	Koch Pál	Györköny, 1902	fm.	Koch Erzsébet	SS katona	nős
3.	Töricht János	Györköny, 1898	fm.	Gang Borbála	SS katona	nős

Tolna vármegyei internálótábor parancsnokság

745/1946

Tárgy: Pengelici lakos internáltak áttelepítése

Magyar Belügyminisztérium IV-15. ügyosztálya

Budapest

Az I. áttelepítési Miniszteri Biztosnak átadott mözsi lakos internáltakról szóló kimutatást a 21-biz./1946.IV-15. B.M. 2 pontja alapján felterjesztem.

Szekszárd, 1946. július 1.

Int.táb.pha.

r.fhdgy.

/Dr. Bánki Endre/

Tolnai Internálótábor Parancsnokság

Sorsz. .	Családi és utóneve	Nem	Születési hely és év	Foglalko- zás	Család- i állapot a	Az anyja családi és utóneve	A névjegyzékbe történt felvétel oka	A vonatkozó belügy.min-i, esetleg nü.-i szám
1.	Bien József	férfi	Mözs, 1926	fm.	nőtlen		SS katona volt	
2.	Klein János	férfi	Mözs. 1904	fm.	nős		SS katona volt	
3.	Lach József	férfi	Bátapáti, 1908	fm.	özvegy		SS katona volt	
4.	Rikker József	férfi	Mözs, 1924	pékinas	nőtlen		SS katona volt	
5.	Glaub János	férfi	Mözs, 1908	fm.		Petz Magdoln a		
6.	Trieb József	férfi	Mözs, 1923	fm.		Lemeler Éva		
7.	Tövesvári Nándor	férfi	Mözs, 1925	napszám- os		Szászi Éva		
8.	Tövesvári Antal	férfi	Mözs, 1888	ny.áll. altiszt		Főglein Éva		
9.	Hász Jakab	férfi	Dunakömlőd, 1905	ács	nőtlen	Wolf Anna	német katona volt	
10.	Schaub Henrik	férfi	Bonyhád, 1895	fm.	nős	Till Éva	német katona volt	A kormánybiztos úr nem vette át.
11.	Zsákány Domokos	férfi	Szita, 1898	fm.	nős	Birtalan Mária	V.b. tag és német katona volt	

